

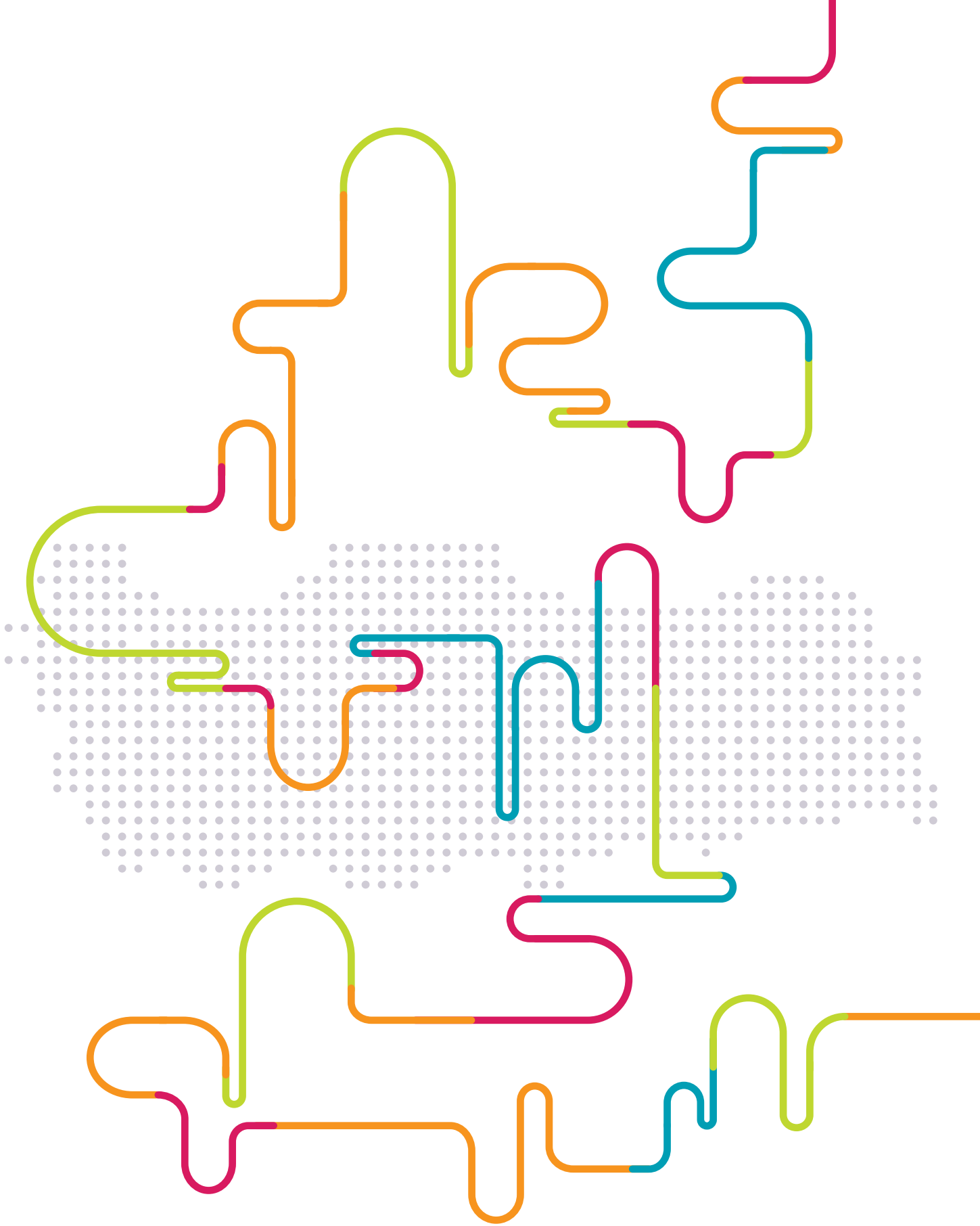

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI

TÜRKİYE'DE GIDA SİSTEMLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNE DOĞRU

BM 2021 Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Zirvesi Ulusal Diyalog Süreci

2030 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA
AMAÇLARININ BAŞARILMASI
VE SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA
SİSTEMLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ /
İYİLEŞTİRİLMESİNE DOĞRU
SORUNLAR, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE
EYLEMLER

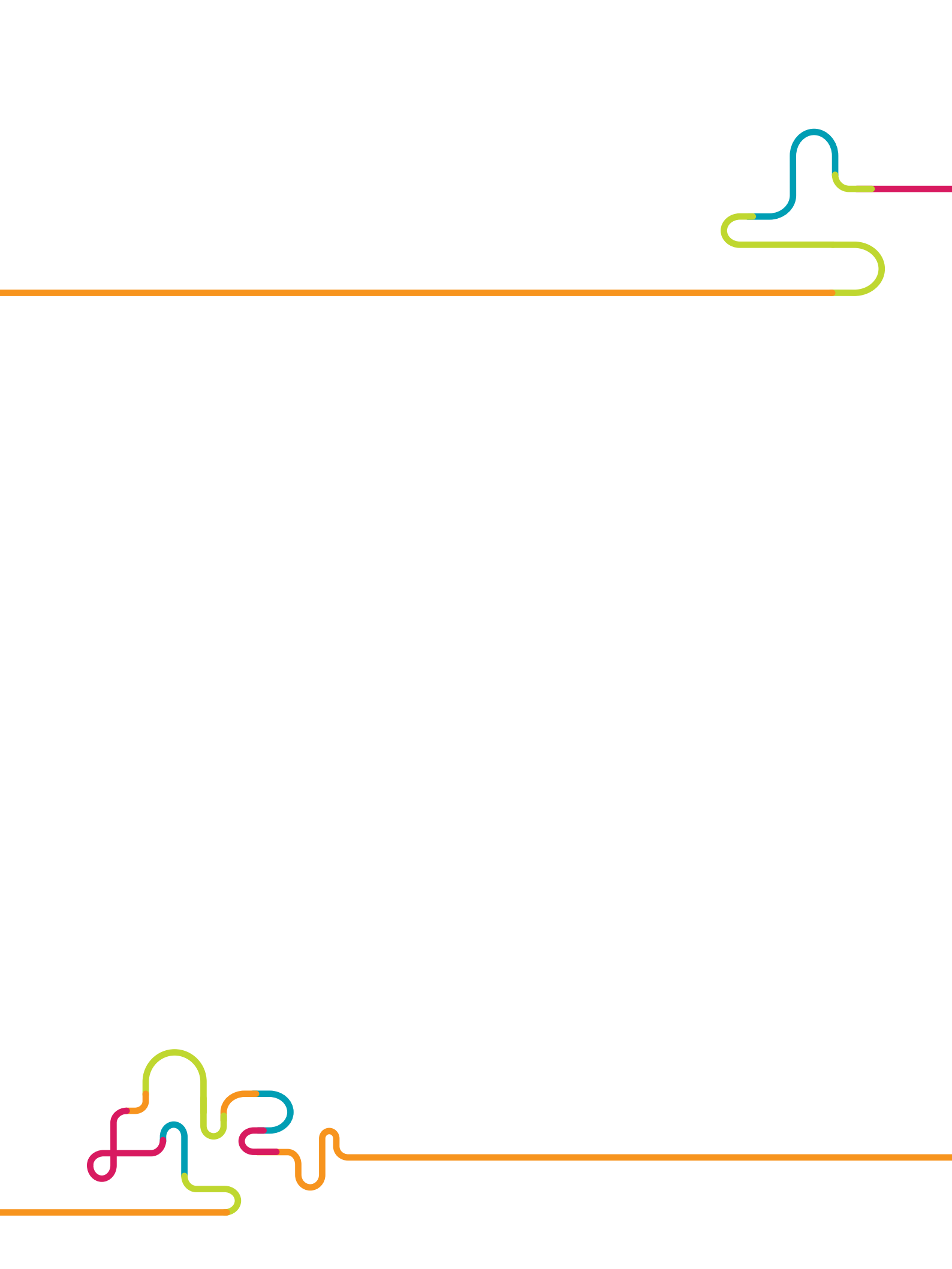
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI

TÜRKİYE'DE GIDA SİSTEMLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNE DOĞRU

BM 2021 Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Zirvesi Ulusal Diyalog Süreci

2030 SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA
AMAÇLARININ BAŞARILMASI
VE SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA
SİSTEMLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ /
İYİLEŞTİRİLMESİNE DOĞRU
SORUNLAR, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE
EYLEMLER

Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü
Tarım ve Orman Bakanlığı
2021

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR DİZİNİ	ii
ŞEKİLLER DİZİNİ	iii
BÖLÜM I. 2030'A KADAR SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARININ BAŞARILMASINA DOĞRU SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA SİSTEMLERİ Çevrimiçi ANKET SONUÇ RAPORU	1
1. GİRİŞ	1
2. Zirve Hazırlıkları Kapsamında Yürütülen Çalışmalar	3
2.1 İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD TÜRKİYE) Soru Formu Analizi	3
2.1.1 Profil, Sorunlar ve Müdahale Alanları	3
2.1.2 Çözüm Önerileri	8
2.1.3 Eylem Alanları	10
2.2 Diğer Paydaşlar- Soru Formu Analizi	11
2.2.1 Profil, Sorunlar ve Müdahale Alanları	11
2.2.2 Çözüm Önerileri ve Eylemler	30
3. SONUÇ	61
4. REFERANSLAR	63
5. EK	64
BÖLÜM II. 2030'A KADAR SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARININ BAŞARILMASINA DOĞRU SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA SİSTEMLERİ ULUSAL ÇALIŞTAY SONUÇ RAPORU	70
1. GİRİŞ	71
2. ÇALIŞTAY AMAÇ VE KAPSAMI	71
3. ÇALIŞTAY ÖN HAZIRLIKLARI VE YÖNTEMİ	71
4. ÇALIŞTAY KATILIMCI PROFİLİ	73
5. TARTIŞMA OTURUMLARI SONUÇLARI	76
6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	98
BÖLÜM III. 2030'A KADAR SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARININ BAŞARILMASINA DOĞRU SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA SİSTEMLERİ BÖLGESEL ÇALIŞTAY SONUÇ RAPORU	102
1. GİRİŞ	103
2. ÇALIŞTAYIN AMACI VE KAPSAMI	104
3. ÇALIŞTAY METODOLOJİSİ	104
4. ÇALIŞTAY KATILIMCILARI	105
5. TARTIŞMA OTURUMU VE ÇIKTILARI	106
6. SONUÇ	115
7. EK	116

TABLolar DİZİNİ

BÖLÜM I

Tablo 1. Formu Dolduranların Profili ve Belirttikleri Sorunların Çalışma Grupları Bazında Dağılımı	4
Tablo 2. Alt Müdahale Alanları Bazında Dağılım	6
Tablo 3. SKD TÜRKİYE Üyeleri Tarafından Tanımlanan Özet Sorunlar	7
Tablo 4. SKD TÜRKİYE Üyeleri Tarafından Tanımlanan Özet Çözüm Önerileri	8
Tablo 5. Eylem Özetleri	10
Tablo 6. Niteliksel Dağılım	11
Tablo 7. Sorun - Tür İlişkisi Sayısal Dağılımı	13
Tablo 8. Sorunların Lokasyon Bakımından Dağılımı	14
Tablo 9. Sorunların AT'lere Göre Dağılımı	16
Tablo 10. Tespit Edilen Sorunlar Bazında Çalışma Gruplarına Göre Ana Müdahale Alanları	17
Tablo 11. Çalışma Grupları İtibariyle Ana Müdahale Alanlarının Mekansal Dağılımı	18
Tablo 12. Çalışma Grupları, Ana Müdahale Alanı ve Müdahale Alanları Bazında Dağılım	21
Tablo 13. Soru Formunu Yanıtlayanlar Ölçeğinde Ana Müdahale Alanlarının Mekansal Dağılımı	25
Tablo 14. Müdahale Alanların Mekansal Bazda Oransal Dağılımı	26

BÖLÜM II

Tablo 1 . AT1 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri	76
Tablo 2. AT2 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri	79
Tablo 3. AT3 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri	84
Tablo 4. AT4 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri	89
Tablo 5. AT5 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri	92

BÖLÜM III

Tablo 1. 1 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler	107
Tablo 2. 2 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler	108
Tablo 3. 3 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler	109
Tablo 4. 4 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler	110
Tablo 5. 5 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler	111

ŞEKİLLER DİZİNİ

BÖLÜM I

Şekil 1. Özel Sektör Temsilcilerinin Merkezlerinin Bulunduğu İller	3
Şekil 2. Firmaların Faaliyet Alanları	4
Şekil 3. AT'ler Bazında Mekansal Dağılım	5
Şekil 4. AT'ler Bazında Mekansal Dağılım	5
Şekil 5. SKD TÜRKİYE Üyeleri Tarafından Önerilen Eylem Müdahale Alanları	11
Şekil 6. Soru Formunun Doldurulduğu İl/İlçelerin Mekansal Dağılımı	15
Şekil 7. Soru Formunun Doldurulduğu Bölgelerin İller Bazında Dağılımı	15
Şekil 8. Türkiye Haritası - Sorunların Çalışma Gruplarına Göre İl / İlçe Bazında Dağılımı	16
Şekil 9. Ana Müdahale Alanları	17
Şekil 10. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (Bölge) Dağılımı	18
Şekil 11. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (İl) Dağılımı	19
Şekil 12. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (İlçe) Dağılımı	20
Şekil 13. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (Türkiye) Dağılımı	20

BÖLÜM II

Şekil 1. Çalışmaya Kayıt Yaptırınların Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı	73
Şekil 2. Çalışmaya Kayıt Yaptırınların Gruplara Göre Dağılımı	74
Şekil 3. Çalışmaya Kayıt Yaptırınların Sektörlere Dağılımı	75
Şekil 4. S-1 Cevapların Dağılımı (Türkiye için en acil olduğunuzu düşündüğünüz eylem grubu hangisidir?)	96
Şekil 5. S-2 Cevapların Dağılımı (Hangi dezavantajlı grup iklim değişikliğinden daha olumsuz etkileniyor?)	97
Şekil 6. S-3 Cevapların Dağılımı (Eylem grupları arasında en önemli kesişim alanları/ birlikte çalışılması alanları hangisidir?)	97

BÖLÜM III

Şekil 1. Çalıştay Kayıtlılarının Ülkelere Göre Dağılımı	105
Şekil 2. KEİ ve EİT Üyeleri için Temel Zorluklar	106
Şekil 3. KEİ ve EİT Üyeleri için Potansiyel Koalisyon Alanları	106
Şekil 4. Soru-1'in (Ulusal yol haritanızın kapsamında en çok hangi eylem alanı mevcuttur?) Yanıtlarının Dağılımı	113
Şekil 5. Soru-2'nin (Bölgesel işbirliği kapsamında önümüzdeki üç yıl içinde en büyük etkiye sahip olan eylem alanı hangisidir?) Yanıtlarının Dağılımı	113
Şekil 6. Soru-3'ün (Bölgesel işbirliği için acilen hangi eylem alanlarına ihtiyaç vardır?) Yanıtlarının Dağılımı	114
Şekil 7. Soru-4'ün (Güvenli ve besleyici gıdaya erişimin artırılması için hangi dezavantajlı grup için bölgesel işbirliğine acil ihtiyaç vardır?) Yanıtlarının Dağılımı	114

BÖLÜM I.
2030'A KADAR
SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA
AMAÇLARININ
BAŞARILMASINA DOĞRU
SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA
SİSTEMLERİ
ÇEVİRİM İÇİ ANKET
SONUÇ RAPORU

1. GİRİŞ

Bu çalışma Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Gündemini ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını güçlendirmek amacıyla 2021 yılında 23 Eylül 2021 tarihinde düzenlenen Gıda Sistemleri Zirvesi ve Zirve ile ilişkili sonraki çalışmalara altlık oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı kapsamında ilerleme kaydetmek için dünya çapında farklı aktörleri bir araya getirmek üzere, 26-28 Temmuz 2021 tarihlerinde BM Genel Sekreteri Sayın António Guterres ve İtalya Başbakanı Sayın Mario Draghi liderliğinde gerçekleştirilen Ön Zirve Toplantısında da altı çizildiği gibi söz konusu Zirve'nin amacı: güvenli ve besleyici gıdaya erişimin sağlanması, sürdürülebilir tüketimin ve üretimin artırılması ve son olarak gıda güvenliği açıklarına karşı dayanıklılık oluşturulmasıdır. Bu amaçla, sürece katkı sağlayan her bir üye devletten; sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi/geliştirilmesine yönelik en acil çözüm bekleyen sorunlarını, bunların çözmeye yönelik somut eylem içeren taahhütlerini, mevcut gıda sisteminin çıkmazlarını, katılımcı bir paydaş anlayışı ile nasıl çözeceklerini özetleyen bir ulusal yol haritası sunmaları talep edilmiştir.

Türkiye, İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari Daimi İşbirliği Komitesi (İSEDAK) 34. Bakanlar Toplantısında Tarım ve Orman Bakanı Dr. Bekir PAKDEMİRLİ tarafından sunulan Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ülke Raporunu hazırlamıştır. Bu rapor, Zirve hazırlıkları kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı Birimleri, Sivil Toplum Kuruluşu niteliğinde olan KIZILAY ve Bakanlık dışı kamu kurumların resmi görüş ve katkıları ile güncellenmiştir. Zirve hazırlıkları kapsamında aynı kurum ve kuruluşlardan Türkiye genelinde odak noktaları belirlenmiştir. Zirve ile ilgili toplantı ve etkinlikler bu grupla paylaşılmıştır. Diğer taraftan iş dünyasının sürdürülebilir kalkınma konusundaki farkındalığını ve etkisini artırmak amacıyla BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde 5 Çalışma Grubu (Eylem Alanı (AT)) kapsamında, Türkiye'nin sürdürülebilirlik konusunda lider şirketleriyle birlikte çalışan İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD) Zirve hazırlıkları kapsamında ulusal diyalog sürecine katkı ve katılım sağlamıştır. Bununla birlikte, 3. Tarım Orman Şurası üyeleri ve Bakanlık teşkilatının görüş ve katkıları ile eylem grupları bazında somut eylemler çıkarılmıştır.

Zirve hazırlıkları kapsamında gerçekleştirilen önemli bir diğer etkinlik de ulusal diyalog çalıştayını olmuştur. "2030'a Kadar Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Başarılmasına Doğru Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ulusal Diyalog Çalıştayı" adıyla 7 Eylül 2021 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilen toplantıya kamu kurumu, üniversiteler, uluslararası kuruluşlar, STKlar, tarım işletmeleri ve kooperatifler gibi farklı paydaş gruplarından 130 üzerinde temsilci katılım sağlamıştır. Çalıştayda her bir AT altında özel oturumlar da düzenlenmiş, bu oturumlarda alınan paydaş görüşleri ve somut eylem önerileri daha önceki süreçlerde ortaya çıkan eylem önerileri ve stratejilerle entegre edilerek ulusal yol haritasına yansıtılmıştır.

Ayrıca Zirve hazırlıkları kapsamında Türkiye'de Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (ABDGM) tarafından ev sahipliği yapılan Bölgesel Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Gıda Güvenliği Bölgesel Koordinasyon Merkezi (ECO-RCC) ile yine ABDGM tarafından ev sahipliği yapılan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Bölgesel İşbirliği Merkezi (BSEC-CS-FS) bağlamında bölgesel düzeyde çalışmalar sürdürülmüştür.

BM 2021 Gıda Sistemleri Zirvesi ulusal hazırlık süreci; Türkiye adına, Ulusal Diyalog Koordinatörü (National Dialogues Convenor) olarak belirlenen Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürü Aylin ÇAĞLAYAN ÖZCAN koordinatörlüğünde ve Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü koordinasyonunda katılımcı bir yaklaşımla çalışmalar yürütülmüştür. Bu bağlamda, üye ülke diyalogları, global diyaloglar ve bağımsız diyaloglar şeklinde üç aşamalı olarak planlanan diyalog süreci, Kasım 2020 ve Eylül 2021 dönemleri arasında katılımcı bir paydaş anlayışını benimseyerek kamu, özel sektör, akademi, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve meslek odalarını içeren paydaşlarla, cinsiyet eşitliği ve dezavantajlı grupları da gözetilen bir yaklaşımla tamamlanmıştır.

Zirve hazırlıkları sürecinde BM tarafından beş Çalışma Grubu/Eylem Alanı oluşturulmuştur;

EYLEM ALANI(AT)	1		Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimin Sağlanması
EYLEM ALANI(AT)	2		Sürdürülebilir Tüketim Modeline Geçiş
EYLEM ALANI(AT)	3		Doğaya Uyumlu Üretimin Yeterli Ölçekte Artırılması
EYLEM ALANI(AT)	4		Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi
EYLEM ALANI(AT)	5		Hassasiyetler, Şoklar ve Streslere Karşı Dayanıklılık Sağlanması

Türkiye söz konusu eylem gruplarından AT2 ve AT5'e küresel ölçekte önemli katkılar sağlamıştır. Bununla birlikte ulusal diyalog süreci tüm 5 AT için yürütülerek Türkiye'nin bu AT'lere yönelik çalışmaları derinlemesine incelenerek, her bir AT için somut eylemler çıkarılmıştır.

Ulusal yol haritası (national pathway) hazırlıklarında, sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi/geliştirilmesine yönelik sorunlar-müdahale alanları, çözüm önerileri ve eylemlerin belirlenmesinde çalışmanın ekinde sunulan 3. Tarım Orman Şurası Sonuç Bildirgesi ve somut taahhütler içeren eylemleri ile Zirve kapsamında yürütülen hazırlık çalışmaları ve Su Şurası sonuçları da dikkate alınmıştır.

Metodoloji ve Yöntem

Bu çalışma birincil ve ikincil veri kaynaklarına dayanmaktadır. Birincil veri kapsamında sorun, çözüm önerisi ve eylem gruplarını çıkarmak üzere 3 farklı hedef kitleye yönelik bir anket tasarlanmıştır. Ayrıca çalışmalar zirve hazırlıkları kapsamında gerçekleştirilen odak grup toplantısı, ulusal ve bölgesel çalıştaylarla da güçlendirilmiştir.

Farklı hedef kitlelere uygulanan anket süreci kapsamında, 5 temel başlıkta açık uçlu sorular içeren bir form hazırlanmıştır. Soru formunda diğer talep edilen bilgiler yanında paydaşlara yönelik açık uçlu olarak aşağıdaki sorular yöneltilmiştir.

- Bu formu 5 AT'den hangisi için dolduruyorsunuz?
- Soruna yönelik seçtiğiniz çalışma grubuna ilişkin tek bir sorunu başlık olarak tanımlayınız.
- Seçtiğiniz çalışma grubuna ilişkin başlık olarak belirttiğiniz tek sorunu tanımlayınız.

- Tanımladığınız soruna ilişkin çözüm önerilerinizi belirtiniz.
- Tanımladığınız sorun için belirlediğiniz çözüm önerilerine göre 2030 yılına kadar gerçekleşmesi için önerilebilecek somut eylemleri tanımlayınız.

Bu bağlamda hazırlanan çevrimiçi soru formu temelinde tespit edilen sorunlar-müdahale alanları, çözüm önerileri ve eylemler farklı hedef kitleleri kapsamıştır. Bunlardan ilki İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD Türkiye) üyeleri, diğeri ise özel sektör, STK'lar, akademi, meslek odaları, kamu kurumlarının kapsayan 3. Tarım Orman Şurası üyeleri ve Bakanlık teşkilatı ile diğer kamu kurum kuruluşları olmuştur.

Çevrimiçi, soru formu, e-posta ve resmi yazı yoluyla paydaşlara gönderilmiştir. Soru formu SKD Türkiye tarafından tarım-gıda sektöründe çalışan üyelerine dağıtılmıştır.

02 Nisan 2021 ve 14 Nisan 2021

arasında uygulanan çalışmaya

SKD Türkiye'nin 6 üyesi

tarafından geri dönüş yapılmıştır.

26 Şubat 2021 ve 8 Nisan 2021

tarihleri arasında

1.000'in üzerinde

3. Tarım Orman Şurası üyesi

Bakanlığın taşra teşkilatı, diğer ilgili Bakanlıklar ve kamu kurumları ile çevrimiçi soru formları, e-posta ve resmi yazı ile paylaşılmıştır. Bu soru formu kapsamında maksimum üç sorun ve 3 çözüm önerisi ile birlikte somut eylemler önerilmesi talep edilmiş ve toplam

258 paydaş

olumlu şekilde dönüş yaparak soru formlarını tamamlamıştır. Soru formları niteliksel analiz metodları (kodlama) kullanılarak yorumlanmıştır. Veriler betimleyici istatistikler şeklinde verilmiş olup, basit mekânsal analizler ile sunulmuştur.

Ulusal çalıştay kapsamında önce bir hazırlık süreci yürütülmüştür. Bu hazırlık sürecinde Tarım ve Orman Bakanlığında farklı birimleri temsil eden 30'un üzerinde uzmanın katılımıyla, çevrimiçi anketlerden elde

edilen güncel eylemleri tartışmak amacıyla bir odak grup toplantısı düzenlenmiştir. Bu odak grupta tüm aksiyonlar gözden geçirilerek her bir aksiyon için sorumlu ve ilgili kurum/kuruluş belirlenmiş, derlenen bilgiler ulusal çalıştay oturumlarında ele alınacak hususlar için yön gösterici olmuştur. 7 Eylül 2021 tarihinde ulusal diyalog çalıştayı gerçekleştirilmiştir. 130'un üzerinde katılımcın olduğu çalıştayı ilk oturumunda Zirve, Zirve hazırlıkları, Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak için sürdürülebilir gıda sistemlerinin önemi ve Türkiye'deki gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini arttırmaya yönelik hazırlanan ulusal yol haritası çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Çalıştayı ikinci kısmında katılımcılar AT'ler bazında detaylı sorun alanlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek üzere tartışma odalarına ayrılmıştır. Çalıştayı son kısmında ise tartışma oturumlarında ele alınan konular özetlenerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalıştayda her AT bazında alınan geri bildirimler, anket uygulama sonuçları ile birlikte ele alınarak analiz edilmiş, ulusal yol haritasının eylem önerileri kısmında girdi olarak kullanılmıştır.

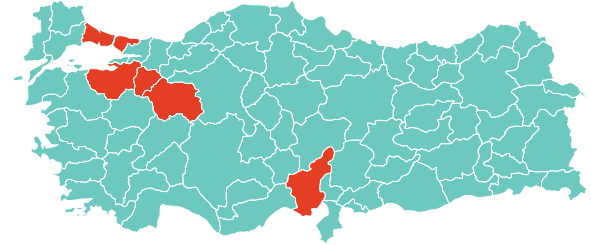
İkincil veri kapsamında ise ayrıntılı bir literatür araştırmasının yanı sıra Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ülke raporundan faydalanılmıştır.

2. ZİRVE HAZIRLIKLARI KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

2.1. İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD TÜRKİYE) Soru Formu Analizi¹

2.1.1. Profil, Sorunlar ve Müdahale Alanları

SKD Türkiye üyesi olan ve Bilecik, İstanbul, Adana, Eskişehir ve Bursa illerinde faaliyet gösteren 6 özel sektör temsilcisi tarafından doldurulan soru formu neticesinde toplam 14 sorun, 25'in üzerinde çözüm ve eylem önerisi yapılmıştır.

Şekil 1. Özel Sektör Temsilcilerinin Merkezlerinin Bulunduğu İller

Özel sektör temsilcilerinin statüleri incelendiğinde, şirketler grubu, Anonim Şirketi (A.Ş.), çok uluslu şirket ve holdingten oluştuğu görülmektedir. Tabloda, soru formunu dolduranların, merkez, statü, AT bazında dağılımına yer verilmiştir.

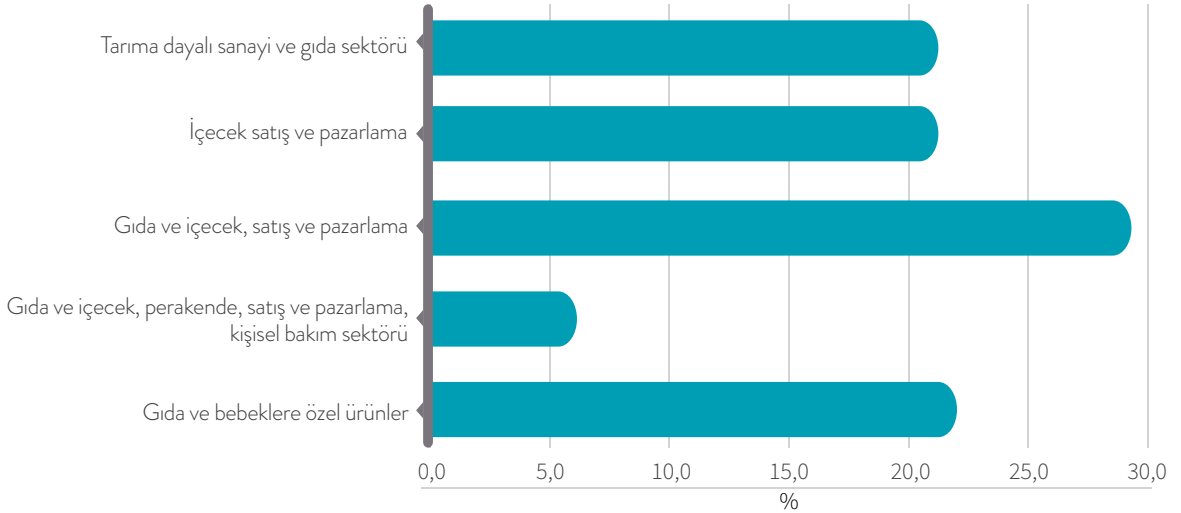
¹ Bu bölüm paydaşların çevrimiçi soru formu yanıtlarını yansıtmaktadır.

Tablo 1. Formu Dolduranların Profili ve Belirttikleri Sorunların Çalışma Grupları Bazında Dağılımı

Merkez (İl)	Statü	AT	Sayı
Adana			3
	Şirketler Grubu		3
		AT2 AT3 AT5	1 1 1
Bilecik			3
	A.Ş.		3
		AT1 AT3 AT5	1 1 1
Bursa			3
	A.Ş.		3
		AT1 AT3 AT4	1 1 1
Eskişehir			3
	A.Ş.		2
		AT3 AT4	2 1
İstanbul	Çok uluslu şirket		1
		AT3	1
	Holding		1
		AT3	1
Toplam			14

Katkı sağlayan özel sektör temsilcilerinin, faaliyet alanları bakımından gıda ve içecek, satış ve pazarlama sektörünün ağırlıkta olduğu görülmektedir (% 29).

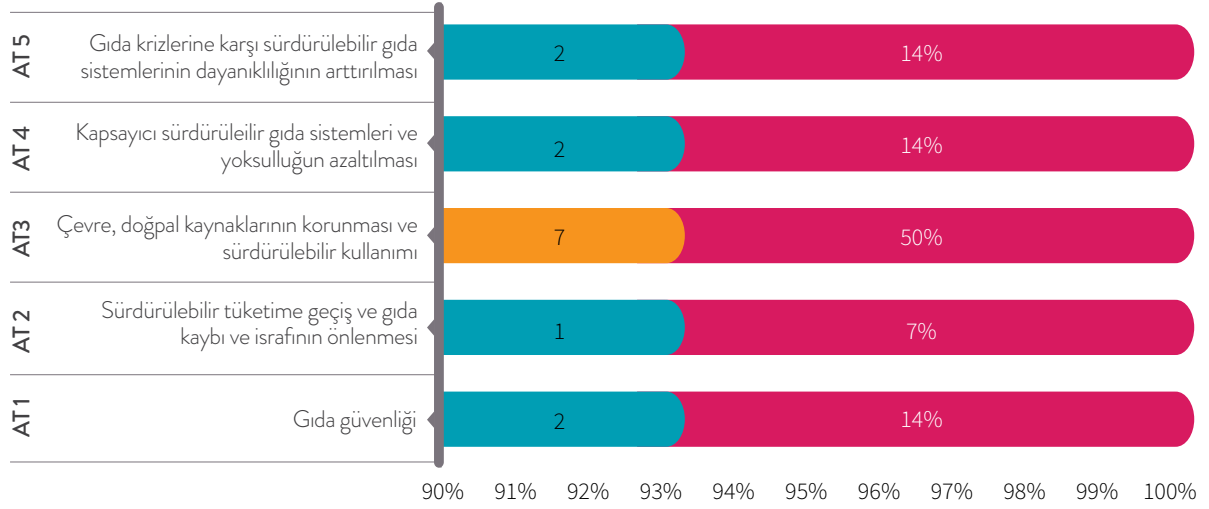

Şekil 2. Firmaların Faaliyet Alanları

Önerilen sorun, çözüm önerileri ve eylemlerin tamamı Türkiye ölçeğinde tanımlanmıştır. Tanımlanan sorunların ana kategoriler bazında dağılım durumlarına tabloda yer verilmiştir. Tanımlanan sorunların %50'si, AT3 kapsamında çevre ve doğal kaynakların korun-

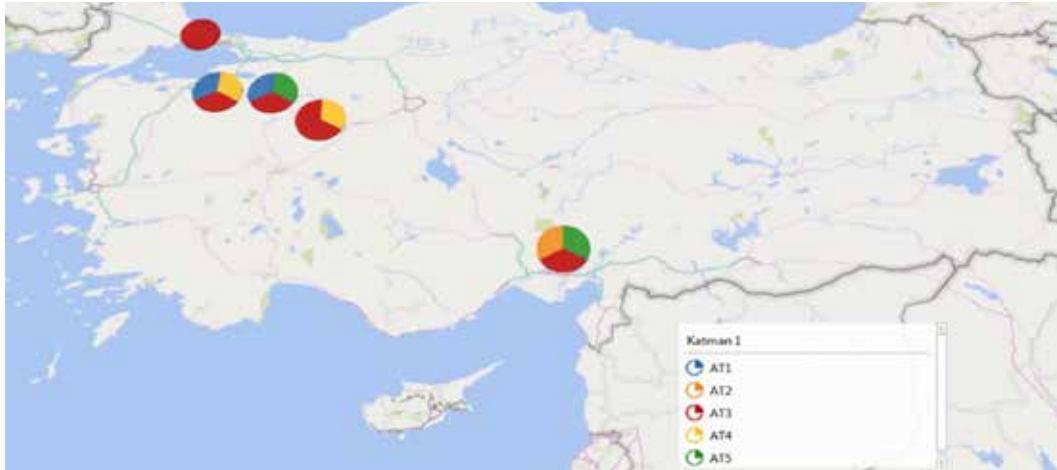
ması ve sürdürülebilir kullanımı ana müdahale alanı altında yer almaktadır. AT3, İstanbul, Bursa, Bilecik, Eskişehir, Adana illerinde faaliyet gösteren tüm özel sektör temsilcileri tarafından önerilmiştir.

Şekil 3. AT'ler Bazında Mekansal Dağılım

* Yuvarlama işleminden dolayı sonuçlar %100'ü vermeyebilir.

Özel sektör temsilcileri tarafından bildirilen sorunların AT'ler bazında mekansal dağılımı aşağıdaki şekilde sunulmaktadır.

Şekil 4. AT'ler Bazında Mekansal Dağılım

Müdahale alanı altında alt müdahale alanları incelendiğinde en fazla yanıt oranının iklim değişikliği ile ilgili sorunlarda ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 2. Alt Müdahale Alanları Bazında Dağılım

Çalışma Grubu	Kodlama	Alt Müdahale Alanı	Sayı	Oran (%)
AT5			2	14,39%
	Alan 5		2	14,3%
		• Çatışma, Doğal Afet, İklim Değişikliği, Salgınlar Nedeniyle Gıda Krizlerine Karşı Önlemler	1	7,1%
		• İklim Değişikliği Kaynaklı Sosyal Ekonomik ve Çevresel Sorunlar	1	7,1%
AT4			2	14,3%
	Alan 4		2	14,3%
		• Kırsaldan Kente Göç	1	7,1%
		• Sözleşmeli Tarım	1	7,1%
AT3			7	50,0%
	Alan 3		7	50,0%
		• Gıda Üretiminde Sürdürülebilirlik ve Optimum Verim	1	7,1%
		• İklim Değişikliği	4	28,6%
		• Sürdürülebilir Tarım İlkeleri	1	7,1%
		• Su Kaynaklarının Kıtılığı ve Verimli Kullanılması	1	7,1%
AT2			1	7,1%
	Alan 2		1	7,1%
		• Gıda Kaybı ve İsrafı	1	7,1%
AT1			2	14,3%
	Alan 1		2	14,3%
		• Gıda Arzı ve Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişim	1	7,1%
		• Sağlıklı ve Güvenilir Gıdaya Erişim	1	7,1%
Toplam			14	100,0%

Müdahale alanları kapsamında dile getirilen sorunların kısa tanımı aşağıdaki tabloda AT'ler altında sunulmaktadır.

Tablo 3. SKD TÜRKİYE Üyeleri Tarafından Tanımlanan Özet Sorunlar

AT'ler	Tanım Özet	Sayı
AT5		2
	Gıdaya erişiminin adil şekilde sağlanması	1
	İklim değişikliği nedeniyle kırsaldan kente göç ve oluşan sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlar	1
AT4		2
	Kırsaldan kente göç ile sonuçlanan üretim verimliliği sorunları	1
	Sözleşmeli tarımda düzenleme ve teşvik ihtiyacı	1
AT3		7
	Çevreye duyarlı gıda üretimi	1
	İklimde dayanıklı ve sürdürülebilir gıda üretimini destekleyen sistemlerin geliştirilme ihtiyacı	1
	SDG'lerin başarılmasına katkı sağlanması	1
	Tarımsal alanda toprak aşınması, artan paketleme atığı, su kıtlığı ve iklim değişikliği konusunda gıda sistemlerinin acil dönüşümü	1
	Tarımsal faaliyetlerle ilişkili iklim değişikliği	1
	Su kaynaklarının verimsiz kullanılması ve endüstrüde kullanılan su tüketiminin yüksek olması	1
	Enerji kaynaklarının kullanım verimsizlikleri nedenli karbon emisyonunun artması	1
AT2		1
	Gıda kaybı ve israfı ile mücadele	1
AT1		2
	Gıda güvenliği ve güvenilirliği	1
	Toplumun sağlıklı ve dengeli beslenme konusunda bilinçlendirme ihtiyacı	1
	Toplam	14

2.1.2 Çözüm Önerileri

SKD TÜRKİYE üyeleri tarafından tespit edilen sorunlara karşılık önerilen çözüm önerileri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 4. SKD TÜRKİYE Üyeleri Tarafından Tanımlanan Özet Çözüm Önerileri

Satır Etiketleri	Sayı
AT1	2
Güvenilir ve sağlıklı gıdaya erişim, gıda güvenilirliği kriterlerini sağlamayan ürünler konusundaki regülasyonlar ve kontrollerin güçlendirilmesi, gıdalarda sürdürülebilir etiketlemesine geçilmesi (altyapı ve farkındalık çalışmaları)	1
Gıda israfının azaltılması ve önlenmesi, gıda fiyatlarının alım gücüne göre ayarlanması	1
AT2	1
Gıda kayıpları ve israfı konusunda farkındalık artırılması	1
AT3	7
Özel sektör, birlikler, kooperatifler ve devlet kurumlarının ortak çalışma platformları artırılması, yasal düzenlemelerin kapsamının genişletilmesi ve ,iyi tarım uygulamaları (İTU) konusunda teşviklerin geliştirilmesi	1
Sürdürülebilir tarım, küresel sera gazı emisyonunun azaltılması, güvenli su erişimi sağlanması, hammaddelerin sürdürülebilir kaynaktan eldesi, yerel çiftçilerin desteklenmesi 2040'a kadar net-sıfır emisyona ulaşma ve 2030'a kadar mutlak emisyonumuzu %40 azaltma taahhüdü (Çok Uluslu Şirket), üretimde sıfır atık, yenilenebilir enerji, gıda atıklarından enerji ve gübre eldesi	1
BM kalkınma amaçlarının başarılmasına yönelik katkı sağlanmaya ve uygulanmasına devam edilmesi	1
Tarımsal üretimde doğal kaynakları etkin kullanan ve verimliliği yüksek oranda sağlayan tarımsal üretim teknik ve teknolojilerinin artırılması, özellikle hayvansal üretimden kaynaklanan atıklar ile organik atıklardan biyogaz ve enerji elde edilmesi potansiyelinin, maliyet ve teknoloji etkin biçimde artırılması ve uygulamaların yaygınlaştırılması, tarım topraklarının karbon tutma potansiyelinden yararlanılması ve gıda sistemlerinde döngüsellik sağlanması için biyogaz tesislerinden çıkan organik ve organomineral gübrenin tarımsal üretimde kullanımının yaygınlaştırılması	1
Emisyonları azaltmak ve karbon tutumunu artırmak için gıda değer zinciri boyunca çözümler için çalışan iklim değişikliğine insan kaynaklı katkıları sınırlayacak, gıda kaybı ve enerji kullanımını azaltmayı, su ve araziye koruyacak, biyoçeşitliliği muhafaza edecek kritik ekosistemlerin korunması ve çevreye dost üretim	1

Satır Etiketleri	Sayı
Tarımsal üretimde su tüketimlerinin kontrol altına alınması ve üretim verimliliğinin artırılması, endüstriyel tesislerde, su tüketimlerinin kontrol altına alınması, azaltılması ve alternatif kaynakların değerlendirilmesi	1
Endüstride enerji kayıp ve kaçaklarının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılması, sektör bazında karşılaştırmalar yapılarak tüm değer zincirindeki karbon ayak izinin azaltılmasının teşvik edilmesi, enerji verimliliği yüksek ünite ve ekipmanların kullanılmasını zorunlu kılacak düzenlemeler yapılması, yenilenebilir enerji kaynak kullanımına yönelik ilave teşvik mekanizmalarının hayata geçirilmesi	1
AT4	2
Kırsaldaki genç nüfus ve kadınların tarımsal üretime daha fazla yönlendirilmesi, özel sektör-kamu iş birliğinde çiftçilerin daha verimli ve yeni üretim metodlarını öğrenmeleri ve uygulamalarına imkan veren eğitim programlarının belirlenerek bu eğitimlerin yaygınlaştırılması	1
Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ile sözleşmeli tarımın ilişkilendirilmesi, sürdürülebilir ve takip edilebilir bir sisteme geçilmesi (Örneğin; sözleşmeli tarım yapılan arazi ÇKS'de belirtmeli, çiftçi verilen avansları (kullanılan gübre ilaç vb. girdileri) ÇKS sistemine işletebilmeli ve üretim sezonu sonunda ÇKS'de belirtilen arazideki mahsulün sözleşmeli tarımdan elde edildiği kayıt altına alınması), ÇKS tarafından takip edilen sürece, çiftçi ve sanayici dahil tüm paydaşların desteklenmesi ve bilinçlendirilmesi	1
AT5	2
Sürdürülebilir tarım ilkeleri mevzuatının alt yapısının oluşturulması. Kırsaldan kente göçün azaltılması/önlenmesine yönelik olarak, sürdürülebilir tarım yapılan alanlarda çiftçinin ekonomik kalkınmasının desteklenmesi	1
İnsani yardım kuruluşların ve BM öncülüğünde açlık sorununun hafifletilmesi için yardımların artırılması	1
Genel Toplam	14

2.1.3 Eylem Alanları

SKD TÜRKİYE üyeleri tarafından her bir AT altında önerilen eylem önerileri özetleri tabloda, eylem müdahale alanları ise aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 5. Eylem Özetleri

Çalışma Grubu	Eylem Başlığı	Sayı	Toplam
AT3	Düşük emisyon ve gübre teknolojisi kullanımı, tüm lojistik zincirde yenilenebilir enerjiye geçişin hızlandırılması ile paketlemede kullanılan plastikte geri dönüştürülmüş oranını artırmak ve bu hedeflere paralel oluşturulacak politikaların özel sektörün desteği ile hayata geçirilmesi	1	7
	Gıda sanayi ile birlikte sürdürülebilir tarım yöntemlerinin teşvik edilmesi, yenilenebilir enerji üretiminin desteklenmesi, biyogaz tesisi çıktısı organik ve organomineral gübrenin kullanımının artırılmasına yönelik eğitim ve teşvik mekanizmalarının yaygınlaştırılması	1	
	Sürdürülebilir tarım mevzuatının çıkartılması	1	
	Sürdürülebilir üretim teknolojileri kullanarak gelecek nesillerin aynı derecede kıt kaynaklardan istifade etmesini sağlamak.	1	
	Tarımsal faaliyetlerle ilişkili iklim değişikliği konusunda yol haritası hazırlığı	1	
	Enerji verimliliği, karbon salınımının azaltılması	1	
Su tüketiminin azaltılması ve endüstri tesislerinde su kullanım verimliliğinin artırılması	1		
AT5	Sürdürülebilir tarım mevzuatının çıkartılması	1	2
	Sürdürülebilir üretim teknolojileri kullanarak gelecek nesillerin aynı derecede kıt kaynaklardan istifade etmesini sağlamak.	1	
AT2	Evsel israfın azaltılması	1	1
AT4	Sürdürülebilir üretime yönelik eğitim programlarının uygulanması	1	2
	Sözleşmeli tarım ve planlı, takip edilebilir üretim zincirini oluşturmak.	1	
AT1	Sürdürülebilir tarım ilkelerinin kullanılması ve yaygınlaştırılması, gıda sistemi içerisinde iş birliğinin oluşturulması için sözleşmeli üretime yönelik düzenlemelerin hayata geçirilmesi. Sürdürülebilirlik etiketinin kullanılması için gerekli altyapının ve sistemlerin oluşturulması	1	2
	Tarımda tedarik zincirinin iyileştirilmesi ve gıda erişiminde araçların azaltılması.	1	
Toplam		14	

Eylem müdahale alanları arasında, en fazla sürdürülebilir tarım ve üretim alanında müdahaleler içeren eylemler tanımlandığı, bunu iklim değişikliği ve enerji verimliliği/yenilenebilir enerji müdahale alanlarının takip ettiği görülmektedir. SKD TÜRKİYE üyeleri tarafından belirlenen sorunlar kapsamında iklim değişik-

liği müdahale alanı, sürdürülebilir tarım/sürdürülebilir üretimin geliştirilmesi yönünde karşılık bulmuş ve sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi kapsamında yer alan argümanlar arasında başat rol üstlenmiştir.

Şekil 5. SKD TÜRKİYE Üyeleri Tarafından Önerilen Eylem Müdahale Alanları

2.2 Diğer Paydaşlar - Soru Formu Analizi²

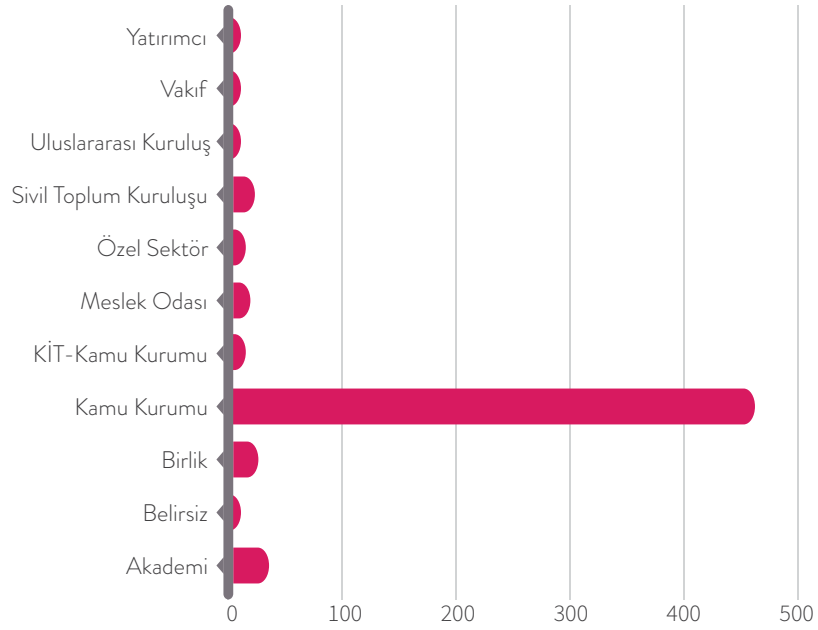
2.2.1 Profil, Sorunlar ve Müdahale Alanları

Zirve hazırlıkları kapsamında her bir paydaş için maksimum üç sorun, çözüm önerisi ve eylem önerisi belirtilebilecek şekilde çevrim-içi olarak hazırlanan soru formu 26 Şubat 2021 ve 8 Nisan 2021 tarihleri arasında 258 paydaş tarafından doldurulmuştur. Soru formu kapsamında verilen cevaplar işlenmiş ve toplam 520 sorun, 1.000'in üzerinde çözüm ve eylem önerisi alınmıştır. Aşağıda, sorunlar bazında formu cevaplayanların niteliğine yer verilmiştir. Anketi yanıtlayanların %88'i kamu kurumlarından, %4'ü üniversitelerden geriye kalan kısmı ise özel sektör ve diğer STK'lardan oluşmuştur.

Tablo 6. Niteliksel Dağılım

Nitelik	Sayı	%
Akademi	21	4%
Belirsiz	1	0%
Birlik	11	2%
Kamu Kurumu	455	88%
KİT-Kamu Kurumu	6	1%
Meslek Odası	7	1%
Özel Sektör	5	1%
STK	9	2%
Uluslararası Kuruluş	2	0%
Vakıf	1	0%
Yatırımcı	2	0%
Toplam	520	100%

² Bu bölüm paydaşların çevrimiçi soru formu yanıtlarını yansıtmaktadır.

* Yuvarlama işlemi uygulandığından toplamlar %100'ü vermeyebilir.

Tablo 7, anketi yanıtlayanların tür dağılımını sunmaktadır. Yanıtlanma oranı en yüksek grup olan kamu kurumları içerisinde en fazla yereli temsil eden İl Tarım ve Orman Müdürlükleri, Bölge Müdürlükleri ve Laboratuvarların yer aldığı görülmektedir.

Tablo 7. Sorun - Tür İlişkisi Sayısal Dağılımı

Nitelik	Tür	Sayı	Toplam
Akademi	Üniversite	21	21
Belirsiz	Belirsiz	1	1
Birlik	Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği	6	11
	Pancar Ekicileri Kooperatifleri Birliği	1	
	Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği	3	
	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	1	
Kamu Kurumu	Sınır Kontrol Noktası	9	455
	Bölge Müdürlüğü	51	
	Laboratuvar Müdürlüğü	44	
	Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü	3	
	Araştırma Enstitüsü	52	
	İl Tarım ve Orman Müdürlüğü	145	
	Genel Müdürlük Düzeyinde Birimler	43	
	Merkez Teşkilat (Belirsiz)	2	
	Müstakil Başkanlık Düzeyinde Birim	1	
	Tohum Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü	1	
	El Sanatları Eğitim Merkezi	10	
	Veteriner Kontrol Enstitüsü Müdürlüğü	2	
	Karantina Müdürlüğü	1	
	Test Merkezi Müdürlüğü	1	
	Milli Park Müdürlüğü	20	
	Tarım ve Orman Bakanlığı Haricindeki Bakanlık	8	
	İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü	16	
	Uluslararası Tarımsal Araştırma Enstitüsü	1	
	Araştırma Enstitüsü	8	
	Şeker Dairesi Başkanlığı	1	
	Veteriner Sınır Kontrol Noktası	9	
	Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü	2	
	Tarımsal Yayım ve Hizmetiçi Eğitim Merkezi Müdürlüğü	3	
	Başkanlık Düzeyinde Birim	1	
	Kafkas Anısı Üretim Eğitim ve Gen Merkezi Müdürlüğü	3	
	Fidan Fide Test Merkezi Müdürlüğü	1	
	Kalkınma Ajansı	4	
	Atatürk Orman Çiftliği (AOÇ) Süt Fabrikası	2	
	AOÇ	2	
	Botanik Bahçesi Müdürlüğü	2	
	Cumhurbaşkanlığı	1	
	İhracatçı Birlikleri	1	
	Zirai Karantina Müdürlüğü	3	
	Özerk Kurum	1	
İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı	1		

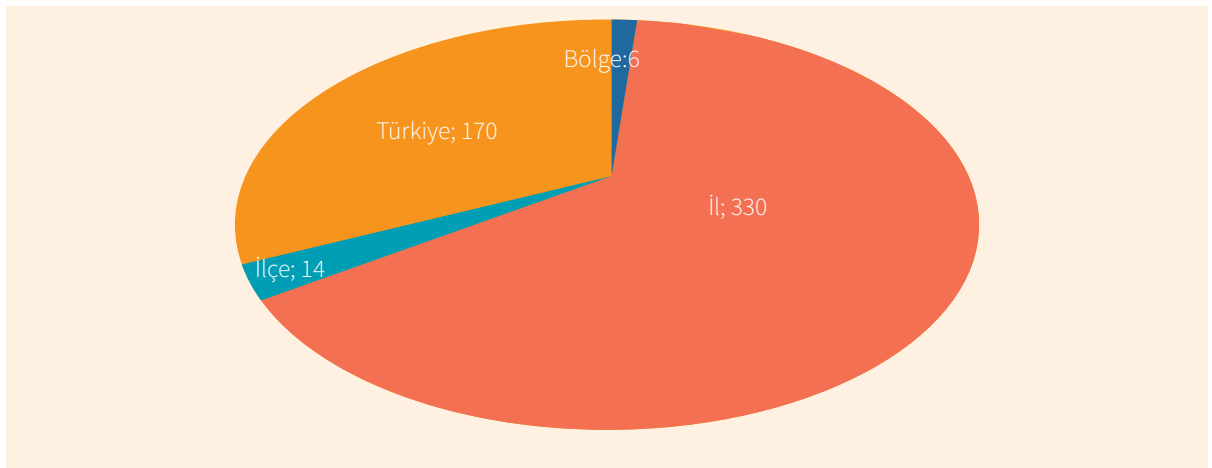

Nitelik	Tür	Sayı	Toplam
KİT-Kamu Kurumu	Genel Müdürlük Düzeyinde Birimler	6	6
Meslek Odası	Ticaret Borsası	3	7
	Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği	3	
	Ticaret Odası	1	
Özel Sektör	Organik Tarım, Gıda	2	5
	Doğa, Bilim ve Biyoteknoloji	1	
	Gıda, Tekstil, Sanayi	2	
STK	STK	1	9
	Kızılay	2	
	Vakıf	1	
	Dernek	5	
Uluslararası Kuruluş	Uluslararası Kuruluş	2	2
Vakıf	Çevre Vakfı	1	1
Yatırımcı	Müteşebbis	2	2
Toplam		520	

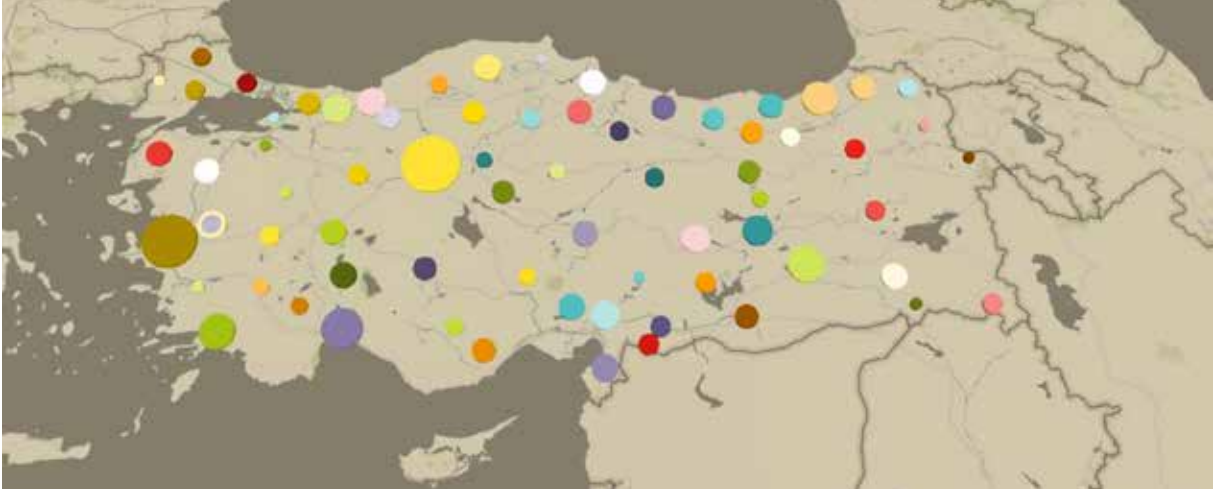
Bildirilen toplam 520 sorunun, %63'ü il, %33'ü Türkiye, %1'i bölge ve %3'ü ilçe düzeyinde tanımlanmıştır. Böylece sorunlar Türkiye çapında ele alınmıştır.

Tablo 8. Sorunların Lokasyon Bakımından Dağılımı

Düzye	Sayı	%
Bölge	6	1,15%
İl	330	63,46%
İlçe	14	2,69%
Türkiye	170	32,69%
Toplam	520	100%

*Yuvarlama işlemi uygulandığından toplamlar %100'ü vermeyebilir.

Şekil 6. Soru Formunun Doldurulduğu İl/ilçelerin Mekansal Dağılımı

Şekil 7. Soru Formunun Doldurulduğu Bölgelerin İller Bazında Dağılımı

Soru formu aracılığı ile paydaşlar tarafından bildirilen sorunların 5 AT altında dağılımına göre (bakınız tablo 9), en fazla AT3 (%34,04) (Doğaya Uyumlu Üretimin Yeterli Ölçekte Artırılması) ve AT1 (Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimin Sağlanması) (% 29,81) kapsamında bildirildiği görülmektedir. En az sorun ise AT5 kapsamında tanımlanmıştır. Her ne kadar AT5 kapsamında tanımlanan sorunlar ulusal ölçekte tanımlanmış olsa da önerilen çözüm ve eylem önerileri küresel ölçekte müdahale gerekliliğini de tanımlamaktadır. AT'lerin detayları aşağıdadır;

Çalışma Grubu 1 (Eylem Alanı 1-AT1): Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimin Sağlanması (Ensure Access to Safe and Nutritious Food for All); yeterli miktarda

günlük besin alımı ve beslenme açısından dengelenmiş sağlıklı diyeti birarada içeren makul fiyatlarla yeterli ve güvenilir gıda ürünlerine her zaman insanların erişmesini sağlayarak beslenme seviyelerinin iyileştirilmesi ve sıfır açlık hedefine yönelik aşamalı gıda hakkının gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar desteklenecektir.

Çalışma Grubu 2 (Eylem Alanı 2-AT2): Sürdürülebilir Tüketim Geçişi (Shift to Sustainable Consumption); atık azaltmaya ve özellikle en hassas olanlar arasında beslenmeyi iyileştirmeye yardımcı olarak, sürdürülebilir şekilde üretilen tarım ve deniz/su kaynaklı gıda ürünleri için talep yaratacak ve artıracak ve gıda kay-

naklarının döngüsel kullanımını teşvik edecek, tüketici davranışında bir değişikliği katalize etmek için çalışacaktır.

Çalışma Grubu 3 (Eylem Alanı 3-AT3): Doğaya Uyumlu Üretim Yeterli Ölçekte Artırılması (Boost Nature Positive Production at Sufficient Scale); emisyonları azaltmak ve karbon tutumunu artırmak için hareket eden gıda değer zinciri boyunca uçtan uca çözümler geliştirmek için çalışacak, böylece iklim değişikliğine insan faaliyetlerinden kaynaklanan payın sınırlanmasına, gıda kaybının ve enerji kullanımının azaltılmasına, tarımsal su, arazi, ve biyoçeşitliliği muhafaza edecek kritik ekosistemlerin korunmasına ve ekosistemlerin restorasyonuna katkıda bulunacaktır.

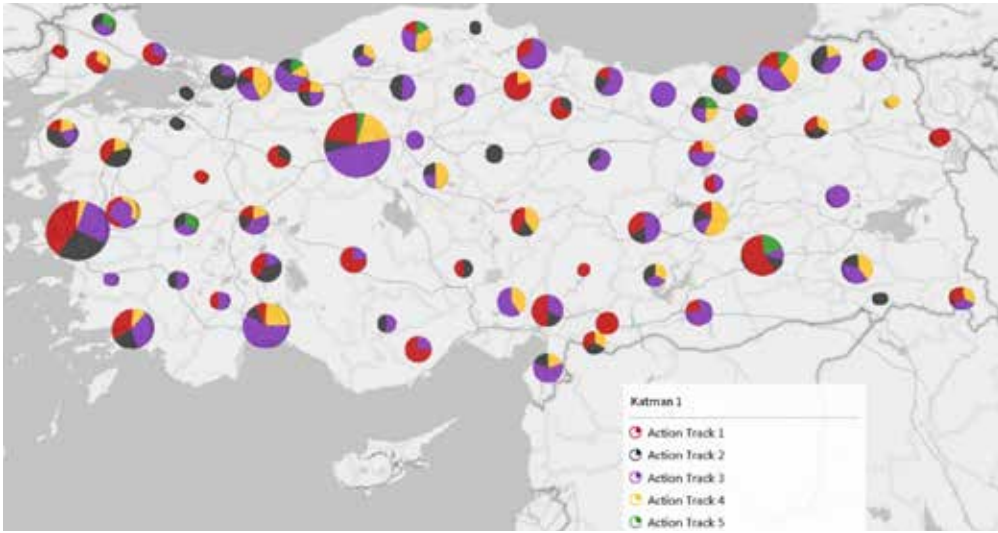
Çalışma Gubu 4 (Eylem Alanı 4-AT4): Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi (Advance Equitable Livelihoods); gıda sistemlerinin geliştirilmelerinin kapsayıcılığı arttırmasını, yoksulluğu ortadan kaldırmak için insana yararlı işler için fırsatlar oluşturmayı, gıda değer zincirinin tamamında gelirlerin artmasını, dünyanın en yoksulları için riskleri azaltmayı ve değer dağılımını iyileştirmeyi sağlayacaktır.

Çalışma Grubu 5 (Eylem Alanı 5-AT5): Dayanıklılık Sağlanması (Build Resilience to Vulnerabilities, Shocks & Stresses); çatışmalara ya da tüm kalkınma düzeylerinde iklim ve doğal kaynak afetlerine maruz kalan coğrafyalarda ve küresel olarak sağlıkla ilgili salgınların gıda sistemleri üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla sürdürülebilir gıda sistemlerinin sürekli işlevselliğini sağlamak için hareket edecektir

Tablo 9. Sorunların AT'lere Göre Dağılımı

Çalışma Grubu	Sayı	%
AT1	155	29,81%
AT4	85	16,35%
AT3	177	34,04%
AT2	89	17,12%
AT5	14	2,69%
Toplam	520	100,00%

Paydaşlar tarafından bildirilen sorunların AT'lere göre mekansal dağılımı ise şekilde sunulmakta olup, Ankara ve İzmir'de yoğunlaşmaktadır. İzmir'de AT1'in Ankara'da ise AT3'ün yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 8. Türkiye Haritası - Sorunların Çalışma Gruplarına Göre İl / İlçe Bazında Dağılımı

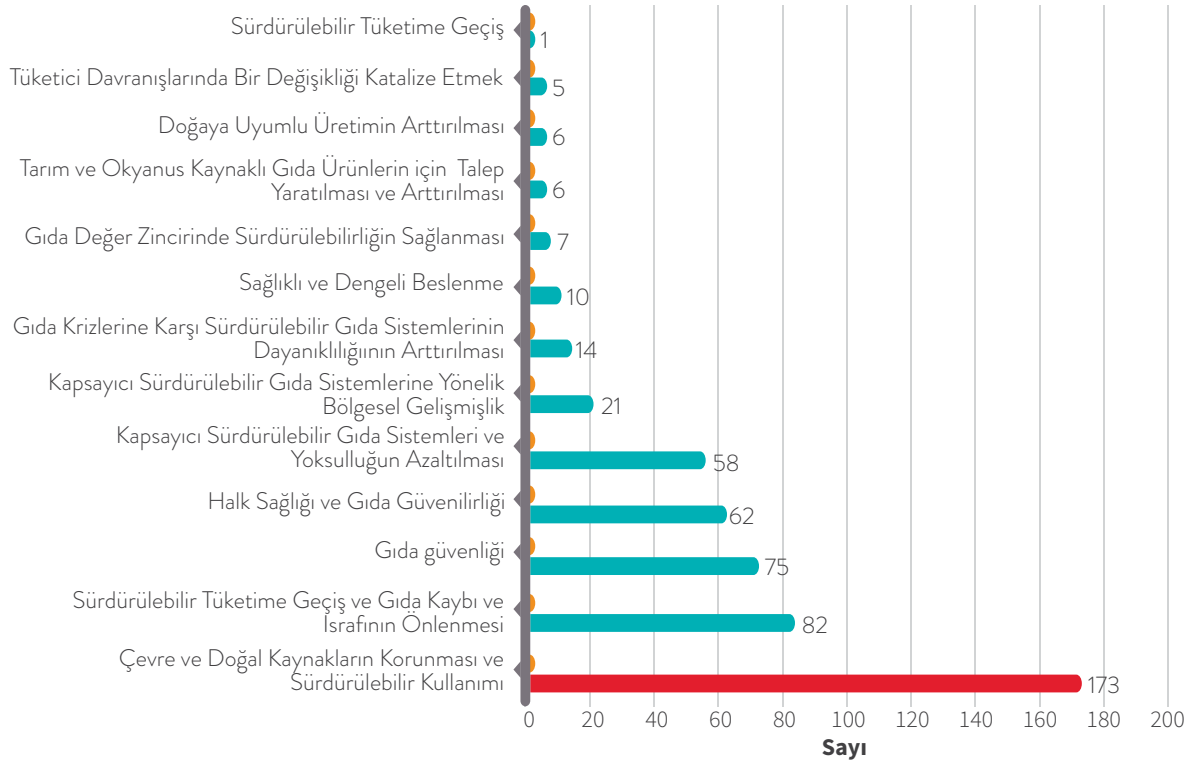
Tespit edilen sorunlar bazında AT'lere göre ana müdahale alanları belirlenmiştir. Buna göre, en önemli ana müdahale alanları sırasıyla “Çevre, Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı”, “Sürdürülebilir Tüketim Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenme-

si”, “Gıda Güvenliği”, “Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği”, “Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması” olarak tanımlanmıştır. Konuyla ilgili çalışma gruplarına göre ana müdahale alanlarının detay dağılımı tablo ve grafikte sunulmuştur.

Tablo 10. Tespit Edilen Sorunlar Bazında Çalışma Gruplarına Göre Ana Müdahale Alanları

Çalışma Grubu	Ana Müdahale Alanı	Sayı	Toplam Sayı	%	Toplam %
AT1	Gıda Güvenliği	74	146	14,23%	28,08%
	Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği	62		11,92%	
	Sağlıklı ve Dengeli Beslenme	10		1,92%	
AT2	Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi	81	92	15,58%	17,69%
	Tarım ve Deniz/Su Kaynaklı Gıda Ürünleri için Talep Yaratılması ve Artırılması	6		1,15%	
	Tüketici Davranışlarında Bir Değişikliği Katalize Etmek	5		0,96%	
	Sürdürülebilir Tüketime Geçiş	1		0,19%	
AT3	Çevre, Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı	174	186	33,46%	35,77%
	Gıda Değer Zincirinde Sürdürülebilirliğin Sağlanması	7		1,35%	
	Doğaya Uyumlu Üretimin Arttırılması	6		1,15%	
AT4	Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması	60	82	11,54%	15,77%
	Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Yönelik Bölgesel Gelişmişlik	22		4,23%	
AT5	Gıda Krizlerine Karşı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerinin Dayanıklılığının Arttırılması	14	14	2,69%	2,69%
Toplam			520		100,00%

Şekil 9. Ana Müdahale Alanları

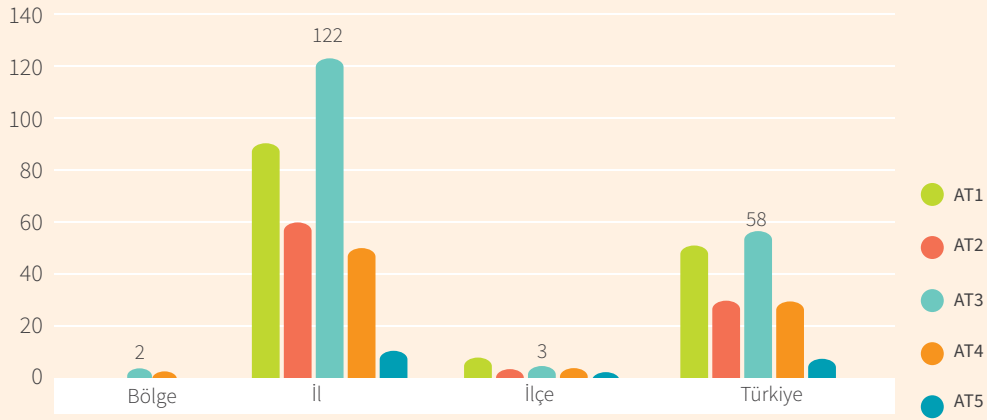

Ana müdahale alanlarının AT'ler bazında mekansal dağılımları tablo ve grafiklerde sunulmuştur. Buna göre, sırasıyla genel düzeyde (toplam) AT 3, AT 1, AT

2 ve AT 4 düzeyinde ana müdahale alanları ön plana çıkmaktadır. Diğer düzeylerde dağılım tablo ve grafikte sunulmaktadır.

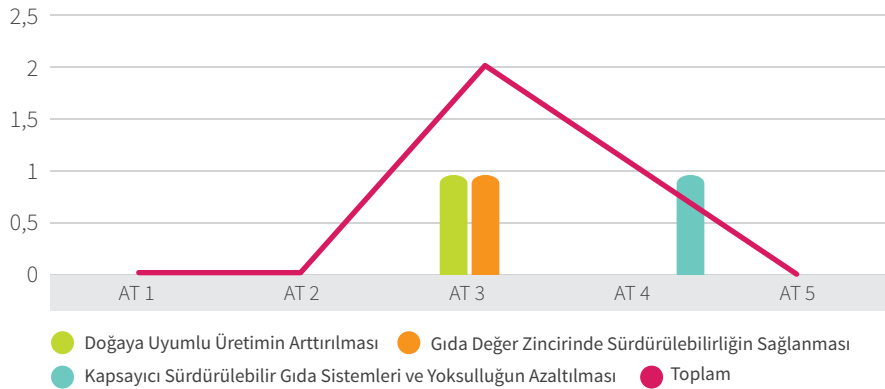
Tablo 11. Çalışma Grupları İtibariyle Ana Müdahale Alanlarının Mekansal Dağılımı

Düzyer	Çalışma Grupları					Toplam
	AT1	AT2	AT3	AT4	AT5	
Bölge	0	0	2	1	0	3
İl	89	62	122	51	9	333
İlçe	6	2	3	2	1	14
Türkiye	51	28	58	29	4	170
Toplam (Genel)	146	92	185	83	14	520

Ana müdahale alanlarının çalışma grupları ve mekansal dağılımı grafiklerde sunulmaktadır. Bölge düzeyinde sırasıyla AT 3 ve AT 4 çalışma gruplarına ilişkin müdahale alanı tanımlanmakla birlikte, Doğaya Uyumlu

Üretimin Yeterli Ölçekte Arttırılması, Gıda Değer Zincirinde Sürdürülebilir Kullanımı ve Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması konuları tanımlanmıştır.

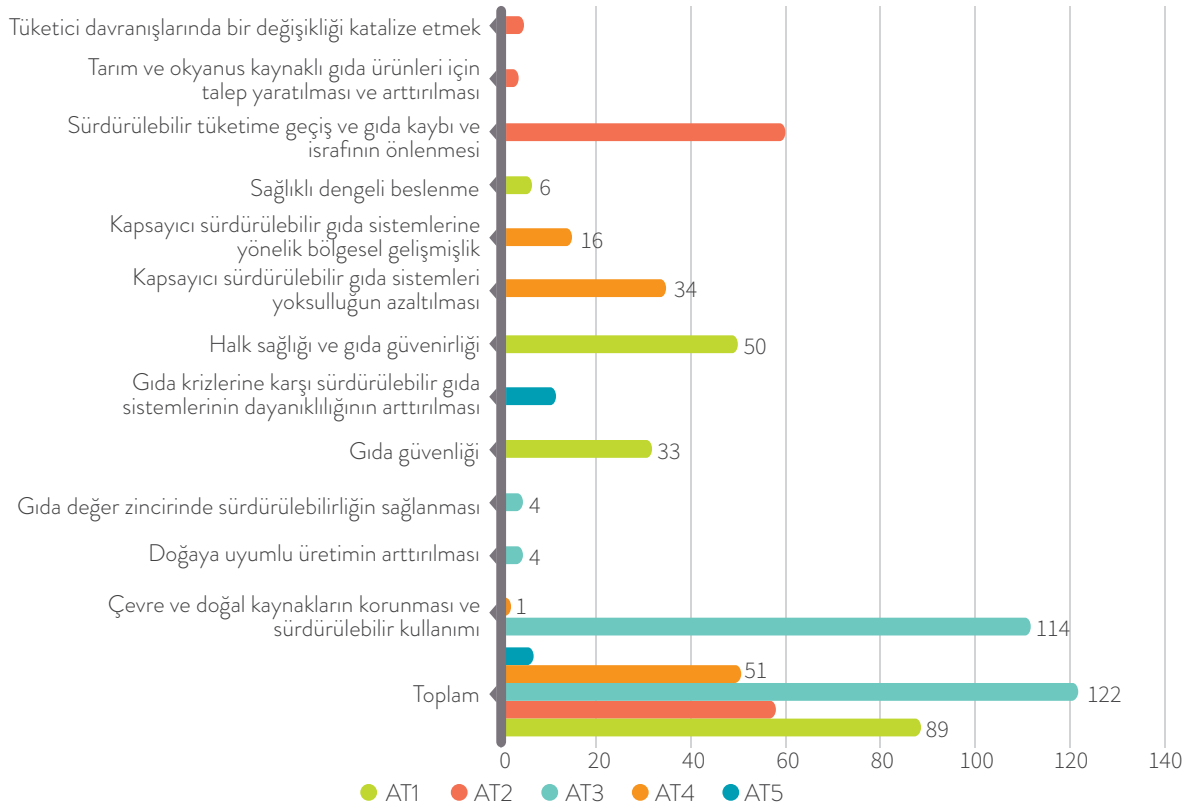

Şekil 10. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (Bölge) Dağılımı

Ana Müdahale Alanlarının çalışma grupları ve il bazında dağılımı incelendiğinde sırasıyla AT 3, AT 1, AT 2 ve AT 4 gruplarına ilişkin ana müdahale alanları tanımlanmıştır. Buna göre, sırasıyla Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı, Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi, Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği, Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azal-

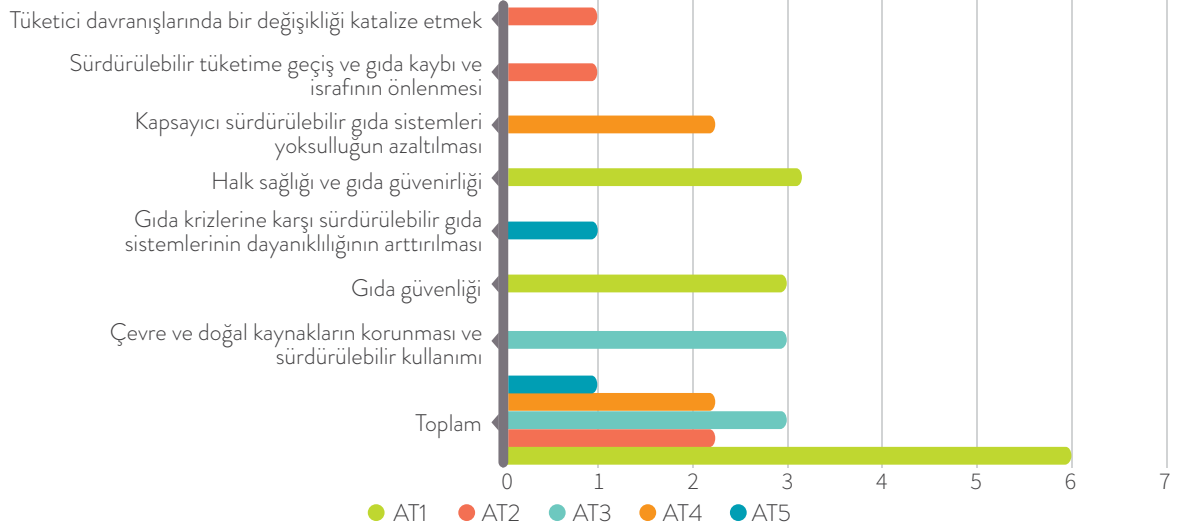
tılması ve Gıda Güvenliği ile Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Yönelik Bölgesel Gelişmişlik il bazında öne çıkan müdahale alanlarıdır. Özellikle kırsaldan kente göçü tetikleyen bölgesel gelişmişlik farklarının ve yoksulluğun birlikte değerlendirilmesi ve azaltılmasına yönelik tedbirler geliştirilmesi sürdürülebilir gıda sistemlerinin geliştirilmesi/iyileştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Şekil 11. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (il) Dağılımı

Ana Müdahale Alanlarının çalışma grupları ve ilçe bazında dağılımı incelendiğinde sırasıyla AT1, AT3, AT2 ve AT4 gruplarına ilişkin ana müdahale alanları tanımlanmıştır. Bunlar arasında Çevre, Doğal Kaynakların

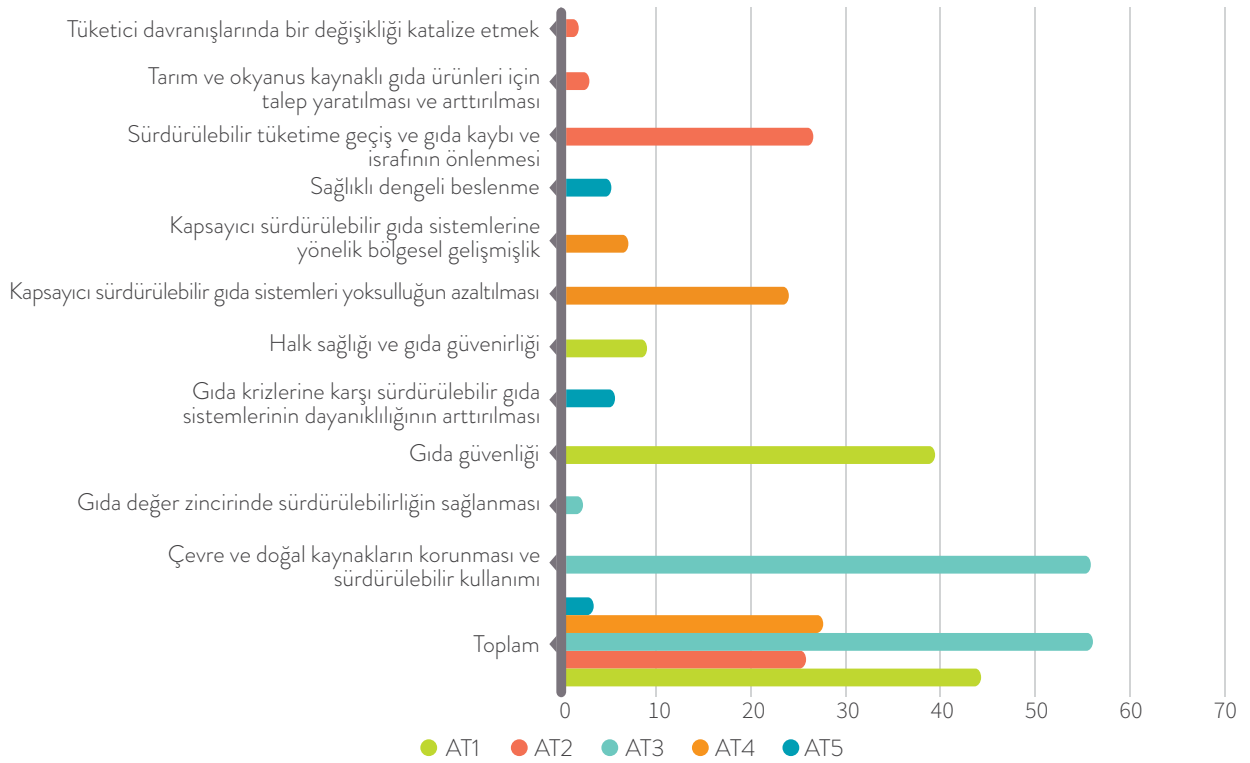
Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı, Gıda Güvenliği, Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği konuları öne çıkmaktadır.

Şekil 12. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (İlçe) Dağılımı

Ana müdahale alanlarının çalışma grupları ve Türkiye bazında dağılımı incelendiğinde sırasıyla AT3, AT1, AT4 ve AT2 gruplarına ilişkin ana müdahale alanları tanımlanmıştır. Buna göre, Türkiye bazında Çevre, Doğal Kaynaklarının Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı,

Gıda Güvenliği, Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi ile Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Yönelik Bölgesel Gelişmişlik ön plana çıkmaktadır.

Şekil 13. Ana Müdahale Alanlarının Çalışma Grupları ve Mekansal (Türkiye) Dağılımı

Paydaşlar tarafından bildirilen sorunlar temelinde ana müdahale alanları altında yer alan müdahale alanları, tabloda sunulmaktadır. Buna göre, tanımlanan müdahale alanlarının üçte biri Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı ana müdahale alanı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda, sırasıyla ilk 5 ana müdahale alanı altında müdahale alanları;

AT3 - Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı (%33,46)

- İklim Değişikliği
- Su Kaynaklarının Kıtılığı ve Verimli Kullanılması
- Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı

AT2 - Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi (%15,58)

- Gıda Kaybı ve İsrafı
- Gıda İsrafı³
- Gıda Kaybı

AT1-Gıda Güvenliği (%14,23)

- Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim
- Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme
- Beslenme ve Besin İçerikleri ile Alakalı Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı

AT1-Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği (%11,92)

- Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi
- Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliğinin Sağlanması- na İlişkin Denetimler ve Kontroller
- Gıda Güvenilirliği Sorunları-Diğer

AT4-Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması (%11,54)

- Kırsaldan Kente Göç
- Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi
- Gelir Dağılımının Yoksul Kesim İçin İyileştirilmesi

şeklinde olup, bunların ilişkili alt müdahale alanları tabloda sunulmaktadır.

Tablo 12. Çalışma Grupları, Ana Müdahale Alanı ve Müdahale Alanları Bazında Dağılım

	Sayı	%
Çalışma Grubu 1 (AT1)	146	28,08%
Gıda Güvenliği	74	14,23%
Beslenme ve Besin İçerikleri ile Alakalı Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı	2	0,38%
Beslenme	1	0,19%
Gıda Güvenliği, Çevre ve Sürdürülebilirlik Açısından Girdilerde Dışa Bağımlılık ve Girdi Maliyetleri Yüksekliği	1	0,19%
Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim	59	11,35%
Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme	8	1,54%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	1	0,19%
Tohumluk Üretimi	1	0,19%
Yasal Altyapı	1	0,19%
Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği	62	11,92%

³ Alt alan olarak belirtilmiştir. Gıda kaybı ve gıda israfı ayrıca tek sorun olarak belirtilmiş olup, yorum kaybı olmaması için gıda kaybı ve israfı altında toplanmamıştır

	Sayı	%
Gıda Güvenilirliği Sorunları-Diğer	16	3,08%
Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi	18	3,46%
Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliğinin Sağlanmasına İlişkin Denetimler ve Kontroller	22	4,23%
Taklit, Tağşiş ve Hileli Gıda	6	1,15%
Sağlıklı ve Dengeli Beslenme	10	1,92%
Doğal ve Organik Ürün Ürün Arzı	1	0,19%
Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim	1	0,19%
Gıda Okur Yazarlığı	1	0,19%
Obezite	1	0,19%
Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme	6	1,15%
Çalışma Grubu 2 (AT2)	92	17,69%
Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi	81	15,58%
Gıda İsrafı	7	1,35%
Gıda Kaybı	6	1,15%
Gıda Kaybı ve İsrafı	68	13,08%
Tarım ve Deniz/Su Kaynaklı Gıda Ürünleri için Talep Yaratılması ve Attrılması	5	0,96%
Alternatif Protein Kaynakları	1	0,19%
Su Ürünleri Tüketimi	3	0,58%
Yöresel Gıda Çeşitliliğinin Sürdürülebilirliği ve Korunması	1	0,19%
Tüketici davranışlarında bir değişikliği katalize etmek	6	1,15%
Tüketim Alışkanlıkları	6	1,15%
Çalışma Grubu 3 (AT3)	186	35,77%
Çevre, Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı	174	33,46%
Arazi Koruma ve Planlama	10	1,92%
Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı	7	1,35%
Biyoçeşitliliğin Muhafazası	6	1,15%
Çevre Kirliliği (Tarımsal İlaçlama ve Gübreleme Kaynaklı Olanlar Hariç)	4	0,77%
Çevrenin Korunması	3	0,58%

	Sayı	%
Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı	19	3,65%
Doğal ve Organik Ürün Arzı	1	0,19%
Doğaya Uyumlu Üretimin Arttırılması	4	0,77%
Ekosistem	4	0,77%
Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ile Bağlantılı Doğal Kaynakların Korunması	1	0,19%
Gıda Güvenliği, Çevre ve Sürdürülebilirlik Açısından Girdilerde Dışa Bağımlılık ve Girdi Maliyetleri Yüksekliği	2	0,38%
İklim Değişikliği	39	7,50%
İklim Değişikliği Etkisinin Hafifletilmesi ve Uyum Çalışmaları	6	1,15%
İklim Değişikliği Nedeniyle Tarımsal Üretimde Sürdürülebilirlik Sorunu	6	1,15%
İklim Dostu Tarım Sistemleri	3	0,58%
İnsan Kaynaklı Ekosistem ve Peyzaj Bozulmaları	9	1,73%
Su Kaynaklarının Kıtılığı ve Verimli Kullanılması	27	5,19%
Su Kaynaklarının Kirlenmesi	4	0,77%
Sucul Ekosistemlerin Korunması	1	0,19%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	13	2,50%
Tarımsal İlaçlama ve Gübreleme Kaynaklı Çevre Kirliliği	2	0,38%
Tohum Kullanımı	2	0,38%
Yenilenebilir Enerji Kaynakları	1	0,19%
Doğaya Uyumlu Üretimin Arttırılması	5	0,96%
Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı	1	0,19%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	2	0,38%
Tarımsal İlaçlama ve Gübreleme Kaynaklı Çevre Kirliliği	1	0,19%
Üretim Planlaması	1	0,19%
Gıda Değer Zincirinde Sürdürülebilirliğin Sağlanması	7	1,35%
Gıda Güvenliği, Çevre ve Sürdürülebilirlik Açısından Girdilerde Dışa Bağımlılık ve Girdi Maliyetleri Yüksekliği	2	0,38%
Gıda Kaybı	1	0,19%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	2	0,38%
Üretici Gelir Seviyelerinin Yükseltilmesi ve Geçimliklerinin İyileştirilmesi	2	0,38%

	Sayı	%
Çalışma Grubu 4 (AT4)	82	15,77%
Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması	60	11,54%
Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi	6	1,15%
Gelir Dağılımının Yoksul Kesim için İyileştirilmesi	7	1,35%
Güncel Veri ve Analizi ile Bilgi İletişim Sistemlerinin Kullanılması	1	0,19%
İnsana Yaraşır İş Fırsatları	1	0,19%
Kırsalda Refah Seviyesinin Yükseltilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi	3	0,58%
Kırsaldan Kente Göç	39	7,50%
Üretici Gelir Seviyelerinin Yükseltilmesi ve Geçimliklerinin İyileştirilmesi	3	0,58%
Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerine Yönelik Bölgesel Gelişmişlik	22	4,23%
Adil Geçim Kaynaklarının Çeşitlendirilmesi, Yöresel Gıda Çeşitliliğinin Sürdürülebilirliği ve Korunması	7	1,35%
Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması/Giderilmesi	2	0,38%
Gıdanın Adil ve Verimli Bir Şekilde Dağıtılması	1	0,19%
İnsana Yaraşır İş Fırsatları	1	0,19%
Kapsayıcı Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma	1	0,19%
Kırsalda Refah Seviyesinin Yükseltilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi	1	0,19%
Kırsaldan Kente Göç	4	0,77%
Üretici Gelir Seviyelerinin Yükseltilmesi ve Geçimliklerinin İyileştirilmesi	3	0,58%
Üreticilerin Artırılması, Çiftçilerin Pazara Erişimi	2	0,38%
Çalışma Grubu 5 (AT5)	14	2,69%
Gıda Krizlerine Karşı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerinin Dayanıklılığının Arttırılması	14	2,69%
Çatışma, Doğal Afet, İklim Değişikliği, Salgınlar Nedeniyle Gıda Krizlerine Karşı Önlemler	12	2,31%
Gıda Krizleri ile İlişkili Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim	1	0,19%
İklim Değişikliği Nedeniyle Tarımsal Üretimde Sürdürülebilirlik Sorunu	1	0,19%
Genel Toplam	520	100,00%

Müdahale alanlarının il/ilçe, bölge ve Türkiye bazında dağılımı aşağıdaki tabloda sunulmaktadır. Buna göre yukarıda bahsi geçen ilk 5 ana müdahale alanının bölgeler bazında dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 13. Soru Formunu Yanıtlayanlar Ölçeğinde Ana Müdahale Alanlarının Mekansal Dağılımı

İlk 5 Ana Müdahale Alanı	İt	Bölge	İlçe	Türkiye
Çevre, Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı		<ul style="list-style-type: none"> 1. Bölgesel Düzey (Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Siirt) 2. Güneydoğu Anadolu Bölgesi 3. Bölgesel Düzey (Manisa İzmir Aydın Muğla) 4. Ege Bölgesi 	<ul style="list-style-type: none"> • Çıldır • Elmadağ 	Türkiye
Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi		-	Haymana	Türkiye
Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği		-	Haymana Şirvan Yenimahalle	Türkiye
Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması		Van, Muş, Bitlis, Hakkari, Siirt	Kahramankazan Şirvan	Türkiye
Gıda Güvenliği		Ege Bölgesi	Elmadağ Haymana Yenimahalle	Türkiye

Müdahale alanlarının mekansal dağılımı incelendiğinde,

Bölgesel Düzeyde

- Sürdürülebilir Üretim Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım

İl Düzeyinde

- Gıda Kaybı ve İsrafi
- Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi
- Kırsaldan Kente Göç
- İklim Değişikliği
- Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliğinin Sağlanmasına İlişkin Denetimler ve Kontroller

İlçe Düzeyinde

- Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim
- Kırsaldan Kente Göç

Ülke Düzeyinde

- Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi
- Gıda Kaybı ve İsrafi
- İklim Değişikliği
- Kırsaldan Kente Göç
- Su Kaynaklarının Kıtılığı ve Verimli Kullanılması
- Sürdürülebilir Üretim Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım
- Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi
- Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı
- Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme

konuları ön plana çıkmaktadır. Diğer müdahale alanlarının lokasyon düzeyi bazında sayı ve oransal dağılımı ise tabloda sunulmaktadır.

Tablo 14. Müdahale Alanların Mekansal Bazda Oransal Dağılımı

Müdahale Alanı	Sayı	%
Bölge	6	1,15%
Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı	1	0,19%
Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı	1	0,19%
İklim Değişikliği	1	0,19%
Kırsaldan Kente Göç	1	0,19%
Sürdürülebilir Üretim Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	2	0,38%
il	330	63,46%
Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi	5	0,96%
Alternatif Protein Kaynakları	1	0,19%
Arazi Koruma ve Planlama	6	1,15%
Atık Yönetimi, Bertarafı ve Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi	7	1,35%
Beslenme	1	0,19%
Biyçeşitliliğin Muhafazası	6	1,15%

Müdahale Alanı	Sayı	%
Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Azaltılması/Giderilmesi	2	0,38%
Çatışma, Doğal Afet, İklim Değişikliği, Salgınlar Nedeniyle Gıda Krizlerine Karşı Önlemler	8	1,54%
Çevre Kirliliği	4	0,77%
Çevrenin Korunması	2	0,38%
Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı	11	2,12%
Doğal ve Organik Ürün Arzı	2	0,38%
Doğaya Uyumlu Üretimin Arttırılması	3	0,58%
Ekosistem	3	0,58%
Gelir Dağılımının Yoksul Kesim için İyileştirilmesi	4	0,77%
Gıda Güvenilirliği Sorunları-Diğer	15	2,88%
Gıda Güvenliği, Çevre ve Sürdürülebilirlik Açısından Girdilerde Dışa Bağımlılık ve Girdi Maliyetleri Yüksekliği	5	0,96%
Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi	38	7,31%
Gıda İsrafi	4	0,77%
Gıda Kaybı	1	0,19%
Gıda Kaybı ve İsrafi	50	9,62%
Gıda Okur Yazarlığı	1	0,19%
Gıdanın Adil ve Verimli Bir Şekilde Dağıtılması	1	0,19%
Halk Sağlığı ve Gıda Güvenliğinin Sağlanmasına İlişkin Denetimler ve Kontroller	21	4,04%
İklim Değişikliği	27	5,19%
İklim Değişikliği Etkisinin Hafifletilmesi ve Uyum Çalışmaları	2	0,38%
İklim Değişikliği Nedeniyle Tarımsal Üretimde Sürdürülebilirlik Sorunu	5	0,96%
İklim Dostu Tarım Sistemleri	2	0,38%
İnsan Kaynaklı Ekosistem ve Peyzaj Bozulmaları	7	1,35%
İnsana Yaraşır İş Fırsatları	1	0,19%
Kırsalda Refah Seviyesinin Yükseltilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi	3	0,58%
Kırsaldan Kente Göç	29	5,58%
Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme	7	1,35%
Su Kaynaklarının Kirlenmesi	2	0,38%
Su Kaynaklarının Kıtlığı ve Verimli Kullanılması	16	3,08%
Su Ürünleri Tüketimi	1	0,19%
Sucul Ekosistemlerin Korunması	1	0,19%

Müdahale Alanı	Sayı	%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	6	1,15%
Taklit, Tağşiş ve Hileli Gıda	3	0,58%
Tarımsal İlaçlama ve Gübreleme Kaynaklı Çevre Kirliliği	3	0,58%
Tohum Kullanımı	1	0,19%
Tüketim Alışkanlıkları	4	0,77%
Üretici gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve geçimliklerinin iyileştirilmesi	6	1,15%
Üreticilerin Artırılması	1	0,19%
Üretim Planlaması	1	0,19%
Yöresel Gıda Çeşitliliğinin Sürdürülebilirliği ve Korunması	1	0,19%
İlçe	14	2,69%
Çatışma, Doğal Afet, İklim Değişikliği, Salgınlar Nedeniyle Gıda Krizlerine Karşı Önlemler	1	0,19%
Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı	1	0,19%
Gıda Güvenilirliği Sorunları-Diğer	1	0,19%
Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi	5	0,96%
Gıda Kaybı ve İsrafı	1	0,19%
Kırsaldan Kente Göç	2	0,38%
Su Kaynaklarının Kıtlığı ve Verimli Kullanılması	1	0,19%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	1	0,19%
Tüketim Alışkanlıkları	1	0,19%
Türkiye	170	32,69%
Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi	8	1,54%
Arazi Koruma ve Planlama	4	0,77%
Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı	1	0,19%
Çatışma, Doğal Afet, İklim Değişikliği, Salgınlar Nedeniyle Gıda Krizlerine Karşı Önlemler	3	0,58%
Çevrenin Korunması	1	0,19%
Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı	7	1,35%
Doğaya Uyumlu Üretimin Arttırılması	1	0,19%
Ekosistem	1	0,19%
Gelir Dağılımının Yoksul Kesim için İyileştirilmesi	4	0,77%
Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi	36	6,92%
Gıda İsrafı	3	0,58%

Müdahale Alanı	Sayı	%
Gıda Kaybı	6	1,15%
Gıda Kaybı ve İsrafi	17	3,27%
Güncel Veri ve Analizi ile Bilgi İletişim Sistemlerinin Kullanılması	1	0,19%
Halk Sağlığı ve Gıda Güvenirliğinin Sağlanmasına İlişkin Denetimler ve Kontroller	1	0,19%
İklim Değişikliği	11	2,12%
İklim Değişikliği Etkisinin Hafifletilmesi ve Uyum Çalışmaları	4	0,77%
İklim Değişikliği nedeniyle tarımsal üretimde sürdürülebilirlik sorunu	2	0,38%
İklim Dostu Tarım Sistemleri	1	0,19%
İnsan Kaynaklı Ekosistem ve Peyzaj Bozulmaları	2	0,38%
İnsana Yaraşır İş Fırsatları	1	0,19%
Kapsayıcı Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınma	1	0,19%
Kırsalda Refah Seviyesinin Yükseltilmesi ve Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi	1	0,19%
Kırsaldan Kente Göç	11	2,12%
Obezite	1	0,19%
Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme	7	1,35%
Su Kaynaklarının Kirlenmesi	2	0,38%
Su Kaynaklarının Kıtlığı ve Verimli Kullanılması	10	1,92%
Su Ürünleri Tüketimi	2	0,38%
Sürdürülebilir Üretimin Sağlanması / Sürdürülebilir Tarım	9	1,73%
Taklit, Tağşiş ve Hileli Gıda	3	0,58%
Tohum Kullanımı	1	0,19%
Tohumluk Üretimi	1	0,19%
Tüketim Alışkanlıkları	1	0,19%
Üretici gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve geçimliklerinin iyileştirilmesi	2	0,38%
Üreticilerin Artırılması	1	0,19%
Yasal Altyapı	1	0,19%
Yenilenebilir Enerji Kaynakları	1	0,19%
Toplam	520	100,00%

2.2.2 Çözüm Önerileri ve Eylemler

Daha önce belirlenen ilk 5 ana müdahale alanı için Çalışma Grupları altında özetlenen çözüm ve eylem alanları aşağıda yer almaktadır;

AT3 - Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı (%33,46)

1. İklim Değişikliği⁴:

Son yıllarda, kırsaldan kente göç ile hızlı şehirleşme ve sanayi baskısı, hızlı nüfus artışı, tarımsal alan ve turizm faaliyetlerinin genişlemesiyle doğal kaynakların aşırı kullanımının da tetiklediği iklim değişikliğinin küresel ve ulusal

ölçekte olumsuz etkileri tarımsal üretimde de kendini hissettirmektedir. Ayrıca, sanayi bölgelerinde oluşan emisyon, hava kirliliğine ve çeşitli çevre sorunlarına yol açmaktadır. Konvansiyonel tarım uygulamaları iklim değişikliği problemini artırmaktadır. Sıcaklık stresinin hayvanlar üzerindeki olumsuz etkileri, özellikle döl verimi ve yaz aylarında süt verimindeki düşüş şeklinde gözlenmektedir. Arıcılık ve biyoçeşitlilik açısından iklim değişikliğine bağlı olarak çiçek açan bitkilerin çiçeklenme dönemleri ve buna bağlı olarak bal arılarının nektar toplama dönemlerinin değişkenlik göstermesi ile bal arılarının yaşam döngüsünde kırılmalar görülebilecektir. Buna ilaveten, bitkisel üretimde mevsimsel döngü, üretim deseni, toprak ve su kaynaklarında yaşanan değişime bağlı olarak, içme ve tarımsal amaçlı kullanılan su miktarını etkilemekte özellikle Mersin gibi illerde yeni üretim planlaması yapılması ve alternatif ürünlerin belirlenmesi ihtiyacı mevcuttur. İklim değişikliği, kuraklığın baş göstermesi nedeniyle ve Kovid-19 pandemisinin de etkisiyle su kaynaklarının kıtlığı ve suyun verimli kullanılması konularıyla da yakından ilişkilidir. Türkiye’de kişi başına kullanılabilir su miktarı göz önünde bulundurulduğunda, iklim değişikliği ve kuraklık nedeniyle tarımsal üretim miktarında, veriminde ve kalitesinde azalma, tarımda su kullanımının %74'lere varan boyutlara ulaşması ile tarımsal üretimin baskılanması ve tarımsal üretimi de etkileyebilen doğal afetlerin tetiklenmesi riski mevcuttur (Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ülke Raporu, 2021 ve çevrimiçi soru formu sonuçları). Diğer taraftan göllerde su çekilmesi neticesinde;

- Derinliğin azalmasıyla su kalitesindeki değişimlerin hızlanması sonucu su ortamında yaşayan bentik, planktonik ve balık çeşitliliğinin etkilenmesi,
- Göl etrafındaki tarımsal arazilerden gelen azot ve fosfor birikimlerinin göl üzerinde etkisini artırması ve ötrofikasyon oluşumlarının görülebilmesi,
- Otlanmaya bağlı olarak özellikle kerevit avcılığında av miktarının düşmesi ve
- Balıkların üreme alanlarının azalması riskleri ile karşılaşmaktadır. Su, aynı zamanda biyoçeşitliliğin de korunmasının güvencesidir.

Türkiye'nin dünya üretiminde ilk sırada geldiği ve önemli bir ihraç ürünü olan kuru incir üretimi de tehdit altındadır. Kuru incir üretimi Türkiye’de Büyük ve Küçük Menderes Havzasını kapsayan Aydın ve İzmir illerinin bir bölümünde yapılmaktadır. Kurutma sezonunda iklim değişikliği sebebi ile nisbi nemdeki yükselmeler mikotoksin oluşumunu teşvik ettiği için gıda güvenilirliğini de riske atmaktadır. Diğer taraftan erozyon sebebi ile dağlık bölgelerde verim azalmaktadır. Yapılan tarımsal faaliyetlerde gereğinden yüksek güçte makine kullanımı, eski teknoloji motorların yaygın kullanımı, fosil yakıt kullanan mekanizasyonun artmasının yanı sıra, üretimde dalgalanmalara direnç oluşturabilmek için ekosistemlerde yer alan temel döngülerin su döngüsü, karbon döngüsü, besin zinciri vb. döngülerinde kırılmalar yaşanmakta ve bu tarımla birlikte bütün ekosistemlerde zincirleme etkiler yaratmaktadır. Örneğin orman alanlarının azalması nedeniyle yağışlar neticesinde yüzey akışlarının ve erozyonun artması infiltrasyonun azalması ile karşılaşmaktadır. Tarım alanlarının arazi kabiliyet sınıflarına göre kullanılmaması, marjinal alanlarda tarım yapılması, hatalı toprak işlemesi, toprak ve su korumaya yönelik tarla içi tedbirlerin alınmamış olması gibi sebepler toprağın verimliliğinin ve üretkenliğinin azalmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla tarım, iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek sektörlerden biridir. Özetle, su kaynaklarının azalması, sıcaklıkların artması, ekstrem meteorolojik olaylar, ekosistemlerin bozulması, erozyonun artması, biyoçeşitliliğin azalması, toprakta meydana gelen bozulmalar nedeniyle tarımsal üretim de olumsuz etkiler yaşanması kaçınılmaz olmakla birlikte, bu durum gıda güvenliği açısından da risk oluşturmaktadır.

⁴ İklim değişikliğinin etkilerinin hafifletilmesi ve uyum çalışmaları, iklim değişikliği nedeniyle tarımsal üretimde sürdürülebilirlik sorunu, iklim dostu tarım sistemleri de bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Değişen iklim koşullarının sınırlayacağı tarımsal üretim miktarı temel kısıtlar olması beklenen su miktarı, bozulan su kalitesi, bozulan toprak kalitesi (topraklarda tuzluluk sorununun tetiklenmesi), artan sıcaklık, yüksek buharlaşma, mevcut bitki çeşitlerinin tuzlu toprak kurak koşullara adaptasyon sorunu ile tetiklenebilecektir. Sera gazı emisyonlarının artmasının neden olduğu iklim değişikliğinin yine Türkiye'nin dünya üretiminde lider olduğu fındık yetiştiriciliğinde ihtiyaç duyulan düzenli yağış rejimini bozması ile sonuçlanabilecektir. Bir diğer stratejik ürün olan çay konusunda, küresel iklim değişikliği dolayısıyla artan sıcaklık ve azalan yağış nedeniyle ülkemizin çay üretim kapasitesi ve ham maddeden dolayı, üretilen çayın kalitesi her geçen gün düşme eğilimindedir. İklim değişikliğinin tarımsal ekosistemler üzerine etkisi ve çarpan etkileri mevcuttur. Aşırı veya düzensiz yağış biyotik ve abiyotik stres faktörlerine farklı yönde etki etmektedir. Küresel ısınma ile birlikte su ürünleri yetiştiriciliğinde karşılaşılabilecek sorunlar da mevcuttur. Türkiye su ürünleri yetiştiriciliğinde küresel ısınmadan etkilenen ülkelerden biridir. Oluşacak bu iklim değişikliğine uyum sağlayabilecek yetiştiricilik sistemlerinin geliştirilmesi ve üretim mekanizmalarını yavru üretiminden kafeslerde büyütme aşamalarına kadar olan tüm süreçlerin gözden geçirilmesi önem kazanmaktadır.

İklim değişikliğinin neden olduğu en önemli etken yağış azlığı veya kuraklık olup buna karşı kültürel yöntemlerin uygulanması, agronomik uygulama paketlerinin yapılması, bitki türlerine göre su tüketiminin bilinmesi, aynı tür içerisinde bitkilerin kuraklık mekanizmalarının bilinmesi, kuraklığa karşı tolerans ve dayanıklılıkta önemli unsurlar arasındadır. Üretimi yapılan kültür bitkilerinin suya ihtiyaç duyduğu dönemlerde yağış miktarı ve dağılımı, kuraklığın en büyük belirleyicisidir. Sıcaklık ve diğer iklim unsurları da kuraklıkta bitki gelişme dönemi de dikkate alınarak kuraklığa dayanıklılığı belirleyici önemli iklim faktörleridir. İklim değişikliğine karşın iyi bir üretim planlaması yapabilmek için arazi toplulaştırma çalışmaları üretimde verimlilik açısından çok önemlidir.

Tarımsal üretimde iklim ve toprak yapısı gibi değişen çevre koşullarına karşı adaptasyon kabiliyeti yüksek türlerin/çeşitlerin üretimde yer alması verimlilik açısından oldukça önemlidir. İklim değişikliğinde toprakların verimliliğinin devamı için münavebe yöntemleri uygulanmalı, toprak organik maddesini artırıcı ve toprak yapısını iyileştirici münavebe sistemleri kullanılmalıdır.

İklim değişikliğinin kültür bitkilerinde biyotik stres faktörlerine etkisi farklı yönde olmaktadır. Bitki hastalıkları ve bitki zararlılarında enfeksiyon zamanı ve şiddetinde değişikliğe neden olabileceği gibi bitki zararlılarının popülasyonunda ve yaşam döngüsünde de değişimler olabilmektedir. İklim değişikliğinde sulama ve su kullanım etkinliğinin artırılmasını sağlayacak sulama yöntemlerinin kullanımı teşvik edilmeli, yeraltı ve yerüstü su kaynakları verimli kullanılmalıdır. Tarımsal üretim sezonu haricinde nehir ve akarsu kaynakları ile göletlerin doluluk oranının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. İklim değişikliğinde farklı agronomik uygulama yöntemleri kullanılmalıdır (ekim zamanı, ekim sıklığı, gübreleme, yabancı ot mücadelesi farklı toprak işleme yöntemleri gibi).

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- İklim değişikliğini tetikleyen unsurlar temelinde, iklim değişikliğinin gıda arzı üzerine kısa, orta ve uzun vadeli etkileri konusunda araştırma ve modelleme çalışmaları yapılması; ekosistemlerin (deniz, hava-toprak ve su) bütüncül olarak değerlendirilmesi, bölgesel düzeyde iklim değişikliği projeksiyonlarının dinamik olarak ve istatistiksel modelleme yoluyla yapılması ve iklim değişikliği azaltım ve uyum çalışmalarının bölgesel ölçekte yapılması; özellikle hayvancılık sektörünün iklim değişikliğine olan etkilerinin belirlenmesi; ulusal bazda tüm hayvan türleri üzerinde FAO standartlarında⁵ ölçümler yapılarak ulusal algoritmaların belirlenmesi; bu amaçla, hayvancılığın sektörel bazda iklim değişikliğinden ne oranda etkilendiği/etkileneceği konusunda sektörel senaryoların hazırlanması
- Araştırma ve modelleme çalışmalarına bağlı olarak, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması amacıyla mevcut eylem planlarının gözden geçirilmesi
- İklim değişikliği ile mücadelede sivil toplumun güçlendirilmesi, ulusal ve küresel iş birliklerinin geliştirilmesi
- Dünya üretiminde önemli bir pay alınan bal üretimi ile ilgili olarak yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde flora takipleri yapılması, bal arılarının değişen iklim verilerine karşın yerel ekotiplerin geliştirilmesine devam edilmesi

⁵ Mevcut durumda TÜİK tarafından Avrupa Birliği ülkelerinin belirlediği katsayılar üzerinden hayvan sayısı ile çarpılmak suretiyle sera gazı salınım hesabı yapılmaktadır.

- Genetik ırkların Ar-Ge çalışmalarında bulunduğu çevre koşullarının dikkate alınması,
- İklim koşullarına uygun farklı alternatif ürünlerin, optimum ürün desenlerinin ve çiftlik sistemlerinin belirlenmesi; pazarlama, depolama altyapısı ve yayım çalışmaları ile birlikte, değişen iklim koşullarına uygun alternatif gıda üretim modellerinin geliştirilmesi,
- Doğada çözünmeyen atıklar yerine çözünebilir ürün geliştirilmesinin desteklenmesi (gıda ambalajlarının doğada çözünebilir materyalden üretilmesinin teşvik edilmesi),
- Su kaynaklarının verimli kullanılması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı⁶,
- İnsan kaynaklı sera gazı salımının azaltılması, iklim değişikliğini tetikleyen tüketim mallarının dengeli kullanımı,
- Tarımsal üretimde sentetik ve kimyasal bitki ve hayvan hormonları, gübre, ilaç (uygun dozda, uygun zamanda, uygun ürün kullanılması) ve diğer girdi kullanımının dengelenmesi,
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün insan kaynakları, araç bakımından güçlendirilmesi, korunan alanların tespiti, tescili, yönetim planlaması ve mevcut statülü alanların korunmasında ilgili mevzuatın gözden geçirilmesi ve kurum yetkilerinin ve yapısının gözden geçirilmesi,
- İnsan kaynaklı ekosistem ve biyoçeşitlilik zararlarının azaltılması, önlenmesi ve yönetimi,
- Küresel iklim değişikliği ve insan nüfusunun artışına paralel olarak tarım alanlarının azalması karşısında yüksek verimli ve iklim şartlarına uyumlu, biyotik ve abiyotik strese dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesi,
- Sera gazı emisyonlarının sınırlandırılması ve azaltılması, Türkiye'ye özgü olarak ele alınması, ilgili tüm kurumların (Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, akademi) etkin bir şekilde bir araya getirilerek iklim değişikliği ve çevresel (insan dahil) baskıların ortaya çıkarılması, araştırma ve geliştirme projelerinin desteklenmesi, bakanlıkların etkin koordinasyonunda eylem planlarının gözden geçirilmesi,
- İklim değişikliğine yönelik küresel iş birlikleri ve çabaların artırılarak devam ettirilmesi,
- Gıda işletmelerinde karbon salınımını azaltmak için verilecek çalışmaların kısa ve uzun vadede planların yapılması ve uygulamaya geçilmesi, ayrıca en büyük etkenlerden biri olan tarım ayağındaki çiftçilerin eğitimi ve bilinçlenmesi için çalışmalar yapılması,
- Tarımsal kaynaklı faaliyetlerden kaynaklanan hava kirliliğinin önlenmesi,
- İklim değişikliğine göre uygun bitki türlerinin seçilmesi ve çok su tüketen ve yöreye uygun olmayan bitkilerin üretim deseninden çıkarılması,
- Doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı konusunda bilinçlendirme çalışması yapılması,
- Kuru incir meyvelerinin ve ürünlerinin uygun koşullarda muhafaza edilebileceği uygun depolama koşullarının geliştirilmesi,
- Kuru incir üretim sahaları eğimli arazilerde olup bölgenin çoğunluğunu kapsayacak şekilde kitlesel teraslama yapılmasının düşünülmesi, sürdürülebilir kuru incir üretimi için incir ağaçlarının korunması,
- Kapasite analizi dikkate alınarak kitlesel depolamaya uygun soğuk hava depolarının yaygınlaştırılması,
- İklim değişikliğine dayanıklı ürün çeşitliliğinin yaygınlaştırılmasına yönelik, start-uplar, Ar-Ge merkezleri, araştırma enstitüleri ve üniversiteler arasında iş birliği ve koordinasyonun geliştirilmesi,
- İklim değişikliklerine dayanıklı çeşitlere ilişkin kaliteli tohum kullanımının yaygınlaştırılması,
- Tarımsal faaliyetin niteliğine ilişkin uygun traktör ve ekipman seçimi konusunda bilgilendirme çalışması yapılması, egzoz emisyon oranları düşük olan Stage 4, Stage 5 motorlu traktör kullanımının yaygınlaştırılması, yerli elektrikli traktörün yaygınlaştırılması,
- Göçebe hayvancılığın iklim değişikliği ile mücadele

⁶ İklim değişikliği ile yakından ilişkili olan bu konulara ilişkin eylemler ilerleyen bölümde ele alınmıştır

- ledeki rolünün gözetilmesi gibi geleneksel metotların uygun alanlarda desteklenmesi,
- Organik tarım, iyi tarım uygulamalarının ve coğrafi işaretli ürünlerin sürdürülebilirlik indeksinin artırılarak yaygınlaştırılması,
 - İklim değişikliği ve kuraklıkla mücadele amaçlı Ar-Ge temelli uygulamaların güçlendirilmesi,
 - » Dayanıklı çeşit geliştirme,
 - » Biyoçeşitliliğin korunması ve ıslaha entegrasyonu (Yerel tohum-Ata tohumu üreten merkezden uzak dezavantajlı kayıt dışı üreticilerin farklı bir akıllı sistem ile kayıt altına alınması ve üreticilere ayrı destekler verilmesi)
 - » Su kullanım etkinliği yüksek bitkiler geliştirilmesi,
 - » İklim değişikliğine adaptasyonu yüksek hayvan ırkları ıslahı,
 - » Toprak sağlığının geliştirilmesi,
 - » Koruyucu toprak işleminin yaygınlaştırılması,
 - » Akıllı tarım teknolojilerinin yaygınlaştırılması (Coğrafi Bilgi Sistemleri-CBS çözümlerini de içermektedir).
 - Seralarda otomasyon seviyesinin artırılarak yaygınlaştırılması
 - T-TOST (Teknoloji-Tarım, Orman, Su Ürünleri, Turizm) optimizasyon modelinin teşvik edilmesi
 - Ekosistem çevrimlerindeki kırımların iyileştirilmesi;
 - » Su döngüsündeki kırımlarla ilgili infiltrasyon hızını artırmak için üst havzalarda ormanlaştırma çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca yeraltı sularına reşarj noktaları oluşturulmalı ve üst havzalarda yağışın akış hızı yavaşlatılmalıdır. Alt havzalarda yağmur hasadı yöntemleri desteklenmelidir.
 - » Karbon döngüsüne katkı sağlayabilmek için doğrudan ekim makinelerinin kullanımı desteklenmeli ve böylece topraktaki organik madde tutumu arttırılmalıdır. Doğrudan ekim yöntemlerinde dikkat edilmesi gereken husus; uzun süre bu yöntemle işlenen topraklarda sert ve geçirimsiz tabaka oluşmaktadır. Bu nedenle doğrudan ekim sistemi yerine alternatif olarak azaltılmış toprak işleme sistemleri de tercih edilebilir.
 - » Tarla içinde ise özellikle doğrudan ekim metodları kullanılarak toprak organik maddesinin ve canlılığının artırılması hedeflenmelidir. Bu yöntemin uygulanması ile toprağın verimliliği ve su tutma kapasitesi artmakta, toprağın işlenmemesi nedeniyle yakıt sarfiyatı minimize edilmektedir.
 - » Tarımsal ormancılık faaliyetlerinin desteklenerek hem karbon döngüsüne hem toprakta su tutumuna katkı sağlanmalıdır.
 - » Besin zinciri ile ilgili mera, orman, sulak alanlar gibi doğal çevre korunarak biyolojik çeşitlilik muhafaza edilmelidir. Ayrıca mera iyileştirmeleri yapılmalıdır. Bu alanlar aynı zamanda biyolojik mücadele için de rezerv alanlardır.
 - Havza bazlı su paydaşları envanteri, su ve toprak kalitesinin seçilen noktalardan en az iki mevsimde ölçülmesi, bunlardan en büyük su paydaşı olan toprak ve diğer doğal yapı elemanlarının coğrafi envanterinin çıkartılması, dinamik tarımsal arazi kullanım planlaması
 - Fındık üretim bölgelerinde fosil yakıt kullanan motorlu taşıtların ve motorlu tarım aletlerinin elektrikli versiyonlarına geçilmesi yönünde çalışmaların yapılması
 - Ormanlık alanların tarım arazilerine ve yerleşim alanlarına dönüşümünü engellemek için daha etkili tedbirler alınması.
 - Tarımsal atıklardan üretilen biyokömür ve biyokömür temelli gübrelerin kullanımının teşvik edilmesi, fındık atıklarından biyokömür ve aktif karbon gibi sera gazı yutağı olan malzemelerin üretiminin teşvik edilmesi. Özellikle biyokömür (biochar) materyalinin toprak uygulamalarının yaygınlaştırılması
 - En kısa zamanda tohumdan oluşturulmuş olan çaylık alanların kuraklık stresine dayanıklı veya az su ihtiyaç duyan, seçilmiş çay tipleriyle yeniden dizayn edilmesi, bu itibarla seçilen uygun tiplerin çelikle çoğaltılması ve yeni üretilen alanlarının makinele tarıma uygun şekilde dizayn edilmesi, üreticilerin eğitilmesi ve desteklenmesi, kademeli olarak

- mevcut tohumdan oluşturulmuş olan çaylık alanların, uygun tiplerden yapılan çeliklerle yeniden oluşturulması
- İklim değişikliğine uyum politikalarının geliştirilmesi
 - İklim değişikliğine karşı tarım işletmelerinin dayanıklılığının belirlenmesi (FAO-SHARP yöntemi)
 - İklim duyarlı tarımsal üretim tekniklerinin geliştirilmesi
 - Toprakların verimliliğinin (toprak organik maddesinin artması ve toprak yapısının iyileştirilmesi) devamı için münavebeli tarım yöntemleri uygulanması
 - Toprak koruma ve arazi kullanımıyla ilgili mevzuatın aktif olarak uygulanması
 - Tarım arazilerinin yönetimi konusunda nitelikli insan kaynağı ve teknolojik altyapının varlığından faydalanılması
 - Tarım arazilerinde erozyon ve arazi bozulmasına karşı araştırmalara devam edilmesi
 - Arazi toplulaştırması ve tarla içi geliştirme hizmetleri çalışmalarına devam edilmesi
 - Çevreye duyarlı tarımsal üretimin teşvik edilmesine yönelik desteklemelerin yeniden değerlendirilmesi.
 - Yerli tohumculuğun geliştirilmesi ve kuraklığa dayanıklı türlerin kullanımının artırılması
 - Toprak kirliliği ve çevre korumaya yönelik mevzuatın AB uyum süreci çerçevesinde gözden geçirilmesi
 - Enterik fermantasyon, gübre ve toprak yönetimi konularında yapılacak iyileştirmeler ve uygulanacak stratejiler ile tarım sektörü emisyonlarında azaltım sağlanması
 - Tarım topraklarında özellikle, toprağın karbon tutum kapasitesinin artırılması ve kimyasal gübre tüketiminin azaltılması, sentetik gübre kullanımını azaltmak için kompost, yeşil, çiftlik vb alternatif gübre uygulamalarının yaygınlaştırılması
 - Akıllı tarımdan akıllı şehirciliğe, dijital dönüşümden döngüsel ve mavi ekonomiye geçiş için gerekli çalışmaların uygulamaya geçirilmesi
 - Türkiye Ulusal Deniz Strateji Belgesi onaylanmıştır. Bununla birlikte Strateji Belgesinde geçen Ulusal Deniz Araştırma Programı taslak metni üzerinde çalışmaların nihayetlenilerek denizel kaynaklarımızın keşfi, sürdürülebilir kullanımına yönelik eylem planlarının geliştirilmesi, strüvit'ten gübre hammaddesi geliştirilmesine, sulardan değerli hammaddenin teminine, suların geri kazanımına kadar birçok alanda araştırma ve geliştirme projelerinin desteklenmesi, KOBİ'lerin rekabetçi hale getirilmesi
 - Rüzgar erozyonuna maruz kalan alanların korunması
 - Kısıtlı sulama ya da susuz üretimin teşvik edilmesi
 - İklim değişikliği ile ilgili konuların eğitim müfredatına eklenmesi
 - BM Dünya Meralar ve Geleneksel Hayvancılık Yılı'nın ilan edilmesi için destek verilmesi
 - Eğitim programları hazırlanması ve yasal altyapının gözden geçirilmesi
 - Ulusal "Anadolu Bozkır Ekosistemleri İçin Ekosistem Tabanlı Uyum Stratejisinin" multi sektörel olarak uygulanması
 - Dünyanın mevcut karbon yutaklarının kirlenmesini azaltmak için ortak çaba ve girişimlerin sürdürülmesi
 - Devletler küresel dev petrol ve otomotiv şirketlerini temiz enerji kaynakları ve bu kaynakları kullanabilecek motor, makine ve ekipman konusunda Ar-Ge ve yatırıma teşvik edilmesi
 - Demiryolu ve deniz taşımacılığının geliştirilmesi
 - Avrupa Birliği çapraz uyum kurallarının teşvik edilmesi
 - Türkiye'de tarımsal çevre göstergelerinin ve izleme sistemlerinin gözden geçirilmesi
 - Enterik fermantasyonda metan gazı emisyonlarını azaltma yöntemlerinden biri de hayvancılıkta yemlerin daha verimli kullanılmasıdır. Ayrıca, yeme ilave edilecek özel katkı maddeleriyle ve uzun dönemli yönetim değişiklikleriyle enterik fermantasyondan kaynaklanan emisyonların azaltılması, bazı yağlar veya yağ çekirdeklerinin, probiyotiklerin ve proteinlerin besine eklenmesi gibi iyileştirilmiş beslenme uygulamaları ve özel beslenme katkıları ile emisyon azaltımı
 - Gübre yönetiminde metan emisyonlarının tutul-

ması, biyogaz üretimi ve kompostlaştırmaya önem verilmesi

- Gıda ürünlerinin öncelikle insan tüketimi için kullanılması, bu ürünlerin atık olması durumunda uygun olması durumunda yem üretiminde kullanılması, yem üretiminde kullanılamayanların ise çevre lisanslı atık işleme tesislerinde yönetilmesinin sağlanması
- Toprak analizlerinin yapılması ve toprak analiz desteğine devam edilmesi, toprak karbon tutma kapasitesinin kompost uygulamalarıyla artırılması ve toprak işlemez tarım uygulamalarının artırılması ile emisyon azaltımı
- İklim değişikliğinin gerçekte ülkemizi nasıl ve ne derece etkilediğinin özgün çalışmalarla ortaya çıkarılması (IPCC raporlarının ötesinde bilim insanlarımızın özgün çalışmalar gerçekleştirilmesi)
- Jeotermal enerjinin yoğun olduğu bölgelerde üretim tesislerinin kurulmasına yönelik desteklemenin devam ettirilmesi
- Yerli üretimin teşviki ve kullanılması için, yerel ürünlerin üretim ve işlenmelerinin desteklenmesi, yerli üretim yapan işletmelere, Ar-Ge çalışmalarını üniversite, sivil toplum kuruluşları, araştırma enstitüleri ile birlikte sektörel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde sürdürebilmelerini sağlayacak koşulların oluşturulması ve pazarda rekabet avantajının sağlanması için gerekli yayım çalışmalarının müşterek olarak gerçekleştirilmesi
- İşletmelere ve üreticilere, analize dayalı üretim ve ürün işlemenin zorunlu hale getirilmesi ile bu konuda sürekli ve sık yapılan kontrollerle denetimin etkinliğinin artırılması
- Entegre mücadele metotlarının kullanımının yaygınlaştırılması

2. Su Kaynaklarının Kıtılığı ve Verimli Kullanılması⁷

Ülkemiz toplam 112 milyar m³ ve kişi başına 1.500 m³ düzeyinde toplam tüketilebilir su potansiyeliyle su sıkıntısı çeken bir ülkedir. Avrupa'da su kullanımının üçte biri tarım sektöründe gerçekleştirilirken, ülkemizde toplam su

kullanımının %74'ü tarım sektöründe gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de tarımdaki sulama altyapısına bakıldığında; %13 oranında yağmurlama ve %7 oranında damlama sulama yöntemi, %80 oranında yüzey sulama yöntemi kullanılmaktadır. Su tarımsal üretimde en fazla kısıtlayıcı faktörlerden biridir. Genelde tüm dünyada olduğu gibi bölgemizde de su kıtlığının en önemli temel sebepleri fiziksel olarak su miktarının tüm tarım alanlarının sulanması için yetersiz olmasının yanında su kaynaklarının tarım arazilerinin tümünden uzakta olması ve taşınma esnasında genellikle buharlaşma gibi sebeplerle kayıplar yaşanmasıdır. Sulama yapılan alanlarda drenaj, toprak ve su kaynaklarının korunması büyük öneme sahiptir. Doğal drenajın ve drenaj sisteminin bulunmadığı alanlarda aşırı sulama suyu kullanımları taban suyu seviyesinin yükselmesi ve tuzlanma ile birlikte tarım topraklarını tehdit etmektedir. Salma, tava ve karık sulama yöntemleri ile sulanan alanlarda düşük su uygulama randımanının gerçekleşmesi ile su kaynakları etkin şekilde kullanılmamakta, özellikle salma sulama sistemleri büyük su kaybına neden olmaktadır. Türkiye yarı kurak iklim bölgesinde yer aldığından koruma ve kullanım dengesinin sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Gıda sanayinde ise su, gıda işleminde yardımcı madde olarak ayrıca gıda işleme yöntemleri ve temel işlemlerde (ıslatma, yıkama, durulama, haşlama, ısıtma, pastörizasyon, dondurma, soğutma, buhar üretimi) ve temizlik ve sanitasyonda sürekli kullanılmakta ve su kaybına neden olmaktadır. Tarımda üretim ve yetiştiricilikte yapılan yanlış uygulamalar su kaynaklarını azaltmakta ve kirlenmektedir. Tarımsal üretimde kullanılan kimyasal gübre ve ilaçlar yer üstü ve yer altı sularına karışıp su kaynaklarının kirlenmesine neden olmakta özellikle içme suyu amaçlı su kaynaklarında insan sağlığı açısından tehlike arz etmektedir. Su kaynaklarımız sınırlı olup yağış rejimine, kirlenmeye ve aşırı tüketime bağlı olarak kaynaklarımız risk altındadır.

Ülke genelinde az su kullanımını gerektiren tarım teknikleri üzerinde çalışmalar yapılması gerekmektedir, bu tekniklerin yaygınlaştırılması tarım alanlarındaki su kullanımının minimum seviyeye düşürülmesinde katkı sağlayacaktır. Yine önümüzdeki süreçte üretimi gerçekleştirilecek olan çeşit ve türlerin az su gereksinimine sahip ve az su tüketimi ile yüksek verimliliğe ulaşabileceğimiz çeşit ve türlerden oluşturulması gerekmektedir. Bu yüzden tüm tarım ürünlerinde bu özelliklere sahip çeşitlerin ıslah çalışmalarının gerçekleştirilmesi önemlidir.

⁷ Su kirliliği de bu başlık altında ele alınmıştır.

Bazı tarım alanlarının su kaynaklarından uzakta bulunması nedeniyle çeşitli sulama sistemleri ile su, tarım alanına taşınmakta ve bu esnada buharlaşma, sulama sisteminin eskimesi gibi sebeplerle kaçak yapması gibi unsurlar sebebiyle su kayıpları yaşanmaktadır. Bu yüzden suyun tarım alanına taşınması sırasında kayıplara sebep olmayan materyallerden inşa edilen kapalı sistemlerle taşınması su kayıplarının önüne geçecek önemli bir unsur olacaktır. Bunun da tamamlayıcısı olarak sulamanın gerçekleştirilmesi esnasında damlama sistemlerinin tüm sulama alanlarında toprak ve hava nemini, bitkideki su miktarını ve tüketim durumunu ölçebilen otomasyon sistemlere entegre olarak uygulanması tüketim oranının azaltılmasına azami katkı sağlayacaktır.

Su kaynakları, üzerindeki talebin giderek artışının yanında zaman ve konuma göre bu kaynağın arzu edilen miktar ve kalitede bulunmaması, mevcut su kaynaklarının ekonomik, çevresel ve sosyal faydalar içinde en verimli şekilde kullanımını yani yönetimini gerekli kılmaktadır.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Mevcut sulama sistemlerinin rehabilitasyonu
- Su kullanımında belirli bir miktar üzerinde farklı fiyatlandırma yapılması
- Tarımsal ve diğer amaçlı su kullanımının kısa orta ve uzun vadeli planlanması
- Su kayıpları ve israfının önlenmesi
- Salma sulama gibi aşırı su tüketimine sebep olan klasik sulama sistemleri yerine damla ve yağmurlama sulama sistemleri gibi basınçlı ve modern sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması, desteklenmesi ve yetiştiricilere benimsetilmesine devam edilmesi
- Özellikle sulamaların yeraltı sulaması şeklinde yapılması, salma sulamadan vazgeçilmesi
- Su kaynaklarının bilinçli kullanılmasına yönelik eğitim ve yayım faaliyetleri yapılması, su kullanımına yönelik farkındalık çalışmalarının toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması, su israfını ve kaybını azaltmak için yazılı, görsel ve işitsel materyalin tasarımı ve sosyal medya dahil iletişim araçlarının etkin kullanımı
- Sulamada biyoenerji kaynaklarının kullanılması
- Su kaynaklarının kirlenmesinde en önemli unsur-

lardan birisi de su ürünleri üretiminde kullanılan yemdir. Bu yemleme sonucu azot ve fosfor yükünün oluşumunun etkisinin azaltılması gereklidir. Yem teknolojisinin geliştirilmesi, ekstruder yemlerin kullanımının yaygınlaştırılması, çıkış suyunda filtrelerin kullanılması, tambur filtre kullanımının yaygınlaştırılması

- Ağaçlandırma çalışmalarının hızlandırılması
- Ürün ihtiyacı arazi ve çevre koşulları, meteorolojik veriler dikkate alınarak sulama planlamasının yapılması, akıllı sulama tekniklerinin kullanılması,
- Tarımsal sulamada suyun bir besin maddesi değil taşıyıcı olduğu konusunda bilinçlendirme yapılması
- Deniz suyundan su elde edilmesine ilişkin Ar-Ge çalışmaları yürütülmesi
- Açık sulama kanallarının kapalı sisteme dönüştürme çalışmalarının hızlandırılması böylece kurak alanlarda %75'e kadar uzayan su kaybının asgariye indirilmesi
- Su kaynaklarının korunmasına yönelik dağınık ve farklı kurumların inisiyatif kullandığı ve uygulamada etkin mücadelenin sağlanamadığı tespiti yapılmakta olduğundan mevzuatların birleştirilerek tek elden yürütülmesi
- Sulak alanların korunmasına yönelik çalışmalara daha fazla önem atfedilmesi, gerekli ve yeterli kaynak aktarımının yapılması, sulak alanların korunmasına ilişkin kontrolün ilgili Merkez Birimler yanında sulak alanların bulunduğu Mülki İdare Amirince de yapılması
- Tarımsal sulama için açılan derin kuyuların gözden geçirilmesi, uygun olmayanların kapatılması
- Doğru üretim teknikleri ile uygun arazide uygun ürünlerin üretilmesi
- Kaynak kullanımında tersine mühendislik (Reverse Engineering) uygulaması
- Havza bazında etkin planlama yapılması
- Su kaynaklarının kirlenmesini önleyecek yasal mevzuatın gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi
- Tarımsal sulamada elektrik maliyetlerini azaltmak amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarının, özellikle

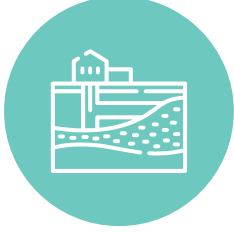

- güneş enerjisi sistemlerinin kullanımının sağlanması
- Sulak alanların özellikle de akarsu ve gölleri etrafındaki fabrika, atölye, hayvan kesim alanları vb. üretim yerlerinin denetlenmesinin artırılması, ayrıca sebze meyve üreticilerinin toprağa verdiği kimyasal, biyolojik ve organik gübre miktarının denetlenmesi, fabrikalara atık deşarjlarının arıtma zorunluluğu getirilmesi, ağır metal işleyen fabrikaların atıklarını sulak alanlara bırakmaması
 - Kuraklığı ülke genelinde tam zamanlı izleyebilecek, gerekli uyarıları zamanında yapabilecek, alınması gerekli önlemleri yetkililere ve kamuoyuna zamanında duyuracak, kuraklık konusunda bilimsel araştırmalar yapacak bir merkezin oluşturulması, mevcut araştırma enstitülerinin kapasitesinin artırılması
 - Özellikle su tüketiminin fazla olduğu tarımsal ürünlerde (şekerpancarı vb.) damla sulama sistemlerinin rasyonel uygulama yöntemlerinin belirlenmesi ve yaygınlaştırılması
 - Su kaynaklarına göre optimum bitki desenlerinin belirlenmesi ve destekleme programlarının su kısıtı gözetilerek tasarlanması
 - Sulama zaman planlamasını esas alan modern yönetim sistemlerinin yaygınlaştırılması
 - Tarımsal üretim sonucu su kaynaklarında gerçekleşen kirliliği izleme ve değerlendirme sisteminin geliştirilmeye devam edilmesi
 - İklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve havza bazlı bitki deseni ve su bütçesi çalışmalarına ağırlık verilmesi
 - Organik atığın azaltılması ve tarımda kullanılmasına yönelik projelerin yaygınlaştırılması
 - Su kaynaklarını ekonomik şekilde kullanmaya yönelik yeni sistemlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi
 - Bitki hastalık ve zararlılarına karşı biyolojik ve kültürel mücadele yöntemlerinin yaygınlaştırılması
 - Hayvansal gübreyi bitki ihtiyacı kadar kullanan çiftçilere destek verilmesi. Su kaynaklarına olan etkinin azaltılması için sürdürülebilir tarım tekniklerinin benimsenmesi
 - Su depolama projelerinin yaygınlaştırılması
 - Çıkış suyuna ilişkin sensörler vasıtasıyla anlık veri akışının sağlanması
 - Su kullanan öncelikli sektörlerin adil su tahsisinin sağlanması ve bu bağlamda iklim değişikliğinin ve yarımsa kuraklığın su kısıtı üzerindeki etkilerinin dikkate alınması son derece önemlidir. Bu itibarla koruma-kullanma dengesi gözetilerek suyun en etkin şekilde yönetilmesi yarımsa suyun verimli kullanılması ve mevcut su kaynaklarının ekonomik, sosyal ve çevresel ilkeler temelinde sürdürülebilir kalkınmaya itici güç sağlamak üzere geliştirilmesi
 - Göllerin su seviye ve miktarlarının denetim altına alınarak, göle su giriş ve çıkışlarının dengede tutulması; su salınımının gölün su kotu dikkate alınarak yapılması, su kotu düşük dönemlerde su salınımının yapılmaması, sulama yönteminin değiştirilmesi. Su ilavesi yapmadan sadece sulama yöntemini değiştirmekle yağmurlama yöntemi kullanılırsa yaklaşık %60–70, damla sulama yöntemi kullanılırsa %75–85 oranında su tasarrufu sağlanabileceği (ürün desenine bağlı olarak) öngörülmektedir. Son yıllarda özellikle sıklaşan göl etrafındaki kamışların düzenli olarak kesilmesi. Yapılan araştırmalar su bitkilerinin ortamdaki yaklaşık %40 C (Karbon), %20 toplam fosfor ve %5 ila 40 oranında toplam azot çektiğini, bunların zaman zaman kesilmesi organik yükün gölden alınması noktasında önemli görülmektedir. Bu kapsamda Özel Hükümlerin gözden geçirilmesi ve uygun olduğu durumda revize edilmesi, göl havzasında yaşayan insanların gölleri koruma adına farkındalıklarının artırılması, yağmurlu dönemlerde göle alüvyonlu toprak getiren derelere önlem alınması. Bu doğrultuda yoğun yağmurlu dönemlerde mil getiren dere ve noktaların etkilerini azaltmak adına belli dönemlerde gölden mil ve kum alımının serbest bırakılması gerekmektedir. Bu durum için Özel Hükümlerin gözden geçirilmesi ve uygun olduğu durumda yeniden düzenlenmesi, göl havzasında modern tarım ve sulama teknikleri kullanımına geçilmesi. Daha az su ihtiyacı olan tarımsal ürünler belirlenerek üretimi teşvik edilmelidir.
 - Tarımsal üretim gerçekleştiren çiftçilerin ve balıkçıların konularına uygun alanlarda eğitilmesi
 - Bilimsel gerçekler doğrultusunda önleyici projelerin öncelikli olarak ele alınması ve göl çevresindeki yerleşim alanlarının kanalizasyon ve evsel atıklarının göle karışmasının önlenmesi, bunun için göle kari-

şan atığın bertarafına uygun ileri arıtma ünitelerinin kurulması ve mevcut arıtmaların çalıştırılması

3. Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı

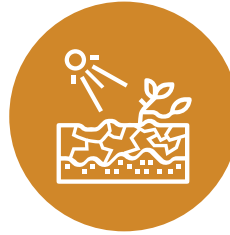

Arazi tahribatı, nüfus artışı, kentsel genişleme ve yoğun işlemeli tarımın neden olduğu erozyon, tuzlanma, asitlenme, kimyasal kirlilik, toprak bozulmasının artarak devam etmesine neden olmaktadır. Tüm canlılar için sağlıklı bir

yaşamın yolu sağlıklı bir çevrede yaşamaya, temiz su, hava ve sağlıklı toprağa ulaşmaktan geçer. Toprak olmadan yaşam için elzem olan temiz sudan, sağlıklı gıdadan söz etmek mümkün değildir. Yaşamın devamlılığı için toprakların korunması hayati öneme sahiptir. Toprak ve su kaynaklarının yanlış kullanımı, toprakların fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapılarının bozulmasına neden olmaktadır. Böylece sürdürülebilir toprak verimliliği ve üretimi düşmektedir. Bunlar, genelde tuzlanma, toprak sıkışması, organik maddenin parçalanması sonucu toprak yapısının bozulması, dolayısıyla düşük su iletimi ve erozyon şeklinde belirlemektedir. Geri dönüşümü zor olan bu olaylar sonucu, toprakların tarımsal yetenekleri azalmakta ve sosyo-ekonomik problemler oluşmaktadır. Ayrıca, insan kaynaklı faaliyetler sonucu erozyon ve toprak verimliliği kaybı görülmektedir. Bununla birlikte ekosistem ve biyoçeşitliliğin korunması ihtiyacı öne çıkmaktadır. Diğer taraftan, iklim değişikliği nedeniyle su ürünlerine ilişkin doğal stokların olumsuz etkilenmesi ve suda meydana gelen değişimlerin yetiştiricilik sistemlerini olumsuz etkilemesiyle birlikte, aşırı ve yasa dışı avcılık faaliyetleri de bu durumu ağırlaştırmakta, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerine olumsuz etkide bulunmaktadır. Doğal kaynaklar arasında bulunan kömür, petrol, doğalgaz gibi fosil yakıtların aşırı kullanımı sebebiyle küresel ısınmanın artması kaçınılmazdır. Verimli arazilerin amaç dışı kullanımı, diğer taraftan arazilerin çeşitli nedenlerle bölünüp küçük parçalara ayrılması ve aynı zamanda aşırı sulama, bilinçsiz kimyasal gübre ve ilaç kullanımı gibi etmenlerin neden olduğu ürün kaybı ve girdi artışı yanında doğal kaynakları olumsuz yönde etkileyen çevresel sorunlara da neden olmaktadır. Bu nedenle, toprağın kendine has yapısını göz önünde bulunduran, ekosistem temelli bütüncül bir yönetim biçimi desteklenmelidir. Toprak dostu uygulamalar konusunda kapasite geliştirme çalışmaları hayata geçirilmelidir. Toprak bozulmasının önüne geçilmeli, bozulmuş topraklar için rehabilitasyon çalışmaları yapılmalıdır. Ülkemizin top-

rak varlığı, arazi kaynak potansiyeli belirlenmeli ve arazi sınıflamaları ülke bitki üretim potansiyeli ve coğrafi koşullara uygun şekilde gözden geçirilmelidir. Su ürünleri yetiştiriciliğinde kullanılan hammaddeler için doğal stokların sömürülmesinin önlenmesi gereklidir. Özellikle etçil büyüme özelliği gösteren balıklarda yemin bir kısmı doğadan yakalanan balıkların balık unu ve balık yağı ürünlerinden oluşmaktadır. Yetiştiricilik yoluyla avcılığa alternatif olabilecek bir üretim yapılırken diğer yandan doğal kaynakların ve ekosistemin sömürülmesi gerçekleşmektedir. Ekonomik değeri olan doğal popülasyonların üzerindeki av baskısını azaltmak için yetiştiricilik desteklenirken, düşük ekonomik değerdeki diğer türler avcılık baskısına maruz kalmaktadır. Yetiştiricilik çalışmalarında balıkların büyütülmesi ve semirtilmesi sırasında oluşan besin gereksinimleri tekrar gözden geçirilebilir. Balığın büyüme evreleri arasında temel besin madde ihtiyaçları değişmektedir. Larval dönem, juvenil dönem, porsiyonluk boy ve daha iri boy ve ağırlıktaki balıklar farklı besinlere ihtiyaç duyabilirler. Balıklarda başlangıçta etçil besinlerle etkili büyüme gerçekleşirken ilerleyen dönemlerde otçul beslenme ya da karma beslenmeye yatkınlık görülebilir. Buna göre balık yem formülasyonunun sucul protein kaynakları yerine, çoğunu karasal kaynaklı bitkisel ürünlerden elde edilen yeni hammaddelerle ikame edilmesi mümkün olacaktır. Özellikle porsiyonluk balıklar için yem formülasyonlarının sürdürülebilir karasal kaynaklarla ikame edilmesi araştırmaları yapılabilir. Sürdürülebilir bir şekilde orman varlığının korunması da erozyonun önlenmesi bakımından önemlidir. Mera alanlarının bozulması da hayvansal üretimi olumsuz etkilemektedir.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Bölgenin iklim ve toprak yapısına uygun ürün seçiminin yapılması
- Toprak tuzluluğunun artmasını önlemek için su kullanımını düşük ürünlerin yetiştirilmesinin teşvik edilmesi
- Yörede yaygın olan toprak bozunumu çeşidi belirlenerek buna uygun tedbirlerin alınması
- Ormanların arttırılması için ağaçlandırma çalışmalarının planlı şekilde uygulanarak doğal orman varlığının korunması
- Eğimli kesimlerde teras tarımına geçilmesinin yaygınlaştırılması

- Doğal kaynakların kapasitesinin tespit edilmesi ve kaynakların sürdürülebilir ve ihtiyaç doğrultusunda kullanımına yönelik planlama yapılması
- Ekosistemin ve biyoçeşitliliğin devamına katkıda bulunmaya yönelik kuvvetli mekanizmaların devreye alınması
- Su ürünleri yetiştiriciliği açısından su kaynaklarında iklim değişikliğine bağlı olarak etkileri konusunda izleme çalışmalarının ilgili kurumlarla işbirliği içinde yürütülmesi ve risk değerlendirme ve etki analizi çalışmaları yapılması, alternatif yetiştiricilik ve türlere yönelik modellerin geliştirilmesi
- Yöredeki su kaynaklarında üretilen su ürünlerinin uygun olanlarının değerlendirilmesi ve yöre halkının yönlendirilmesi
- Geleneksel tarımsal faaliyetlerin yanı sıra kapasite ve çevre analizine göre su ürünleri üretiminin yöre insanına katkı vermesini sağlamak için kolay ulaşılabilecek alanlara su ürünleri üretim sahaları kurulması
- Mera alanlarında amenajman uygulamasının yaygınlaştırılması
- Büyük işletme ve fabrikalarda atıkların enerjiye dönüştürülmesi
- Tarımda kimyasal ilaç ve gübre kullanımını azaltarak, organik tarımın artırılması
- Üretim sürecinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına katkı sağlamak üzere tarla trafiğini azaltılması
- Fauna için üretim istasyonlarının kurulması ve desteklenmesi
- Enerji, madencilik, su v.b. yatırımlarında yok olma tehlikesi bulunan türlerin başka alanlara taşınması (örneğin baraj altında kalacak endemik türlerin taşınması ve üretimi) ve bu konuda eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması
- Kuraklığa dayanıklı ve marjinal alanlara yönelik çeşitlendirme
- Erozyonun azaltılması, toprak organik madde içeriğinin zenginleştirilmesi, toprak sıkışmasının engellenmesi ve hafifletilmesi, toprak su yönetiminin iyileştirilmesi, toprak tuzlanmasının, toprak kirliliğinin, toprak asitleşmesinin azaltılması ve önlenmesi ve toprak biyoçeşitliliğinin korunması ve zenginleştirilmesi
- Sürdürülebilirlik ilkesine uygun, farklı arazi kullanım kararlarını oluşturmaya yönelik, arazilerin toprak ve su potansiyelini belirleyen ve sistematik olarak değerlendiren arazi kullanım planlarının hazırlanması ve toprak etüt ve haritalama çalışmalarına devam edilmesi
- Toprak ve su kaynaklarında sorumluluğu bulunan kuruluşlar arasında etkin koordinasyonun sağlanması, toprak ve su ile ilgili mevzuatın tüm kurumlara hizmet edebilecek şekilde gözden geçirilmesi
- Ülkesel temel toprak haritalarının güncellenmesi, bu verilerden yararlanarak arazi kullanım planlaması ve üretim planlamalarının yapılarak amaç dışı kullanımın önlenmesi ve aşırı su kullanımının azaltılması ve amaç dışı kullanımının önlenmesi, arazi tahribatının dengelenmesi, iklim değişikliği etkilerinin azaltılması ve uyum, teknoloji geliştirme ve uyumlaştırmanın sağlanması
- Su ürünleri yetiştiriciliğinde balıklar en çok yem tüketimini porsiyonluk boya yaklaşırken yapmaktadır. Özellikle porsiyonluk balık boya yaklaşan büyüklükteki balıklar için hammadde kaynağı olarak farklı karasal protein kaynakları denemeleri yapılması.
- Balıklarda sindirim kanalı boyunca yerleşen bakteri topluluklarının sindirime etkisi ve katkısı bilinmektedir. Bu konu ile ilgili olarak balık sindirim sisteminin seçili bakteriler ile desteklenerek, etçil türlerin karasal kaynaklı proteinlerden faydalanma etkisine dair denemelerin ve konuyla ilgili Ar-Ge çalışmalarının yapılması
- Planlı kentleşme uygulamaları yapılmasına devam edilmesi
- Atık suların tekrar kullanıma hazır hale getirilmesi
- Atık suların endokrin bozucu kimyasallardan arıtılması, tarım alanlarının korunması

AT2 - Sürdürülebilir Tüketim Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi (%15,58)

1. Gıda Kaybı ve İsrafı⁸

FAO tarafından yayımlanan Dünya'da Gıda Güvenliği ve Beslenme Raporu'na göre (SOFI 2020), Kovid-19 pandemiden önce 2019 yılında, neredeyse 690 milyon insan veya küresel nüfusun yüzde 8,9'u yetersiz beslenmeden

müstariptir. 2019 yılı için yapılan tahminler, 2014 yılından bu yana 60 milyon kişinin daha açlıktan etkilendiğini göstermektedir. Bu artış eğilimi böyle devam ederse, Kovid-19 salgınının açlık üzerine olası olumsuz etkileri bir yana bırakılsa bile BM tarafından 2030 Gündemi ile belirlenen 2. nolu Sürdürülebilir Kalkınma Amacı Sıfır Açlık hedefinin başarılmasını tehlikeye atarak, 2030 yılına kadar yetersiz beslenen insan sayısı 840 milyonu aşacaktır.

2020 yılında Kovid-19 salgınının ilave 83-132 milyon kişiyi daha yetersiz beslenen kişi sayısına eklediği tahmin edilmektedir. Açlığın da ötesinde, sayıları giderek artan insanlar, tükettikleri gıdanın miktarını ve kalitesini azaltmak zorunda kalmıştır. Küresel nüfusun %25,9'una karşılık gelen 2 milyar insanın 2019 yılında besleyici ve yeterli gıdaya düzenli erişimi olmamıştır. Bu durum, hemen harekete geçilmediği takdirde daha da kötüleşebilecektir.

Gıda güvensizliğindeki bu son artışlar; gıda güvensizliği diyet kalitesini etkilediği için, çocuklar ve kadınların besinleri ve çeşitli şekillerde insanların sağlığının etkilenmesi dahil çocukların yetersiz beslenme riskini artırmaktadır. 2019 yılında 5 yaşın altında 144 milyon çocuğun zayıf, 47 milyon çocuğun aşırı zayıf ve 38,3 milyon çocuğun ise aşırı kilolu olduğu tahmin edilmektedir. 340 milyon çocuk ise mikrobeyin eksikliği ile karşı karşıyadır. Yetişkin obezitesi ise tüm bölgelerde artış göstermektedir.

2020 yılı Dünya Açlık Haritasına⁹ göre, 2017-2019 toplam nüfusta yetersiz beslenmenin yaygınlığı açısından Türkiye, %2,5'in altında dağılım göstermektedir.

Bununla birlikte, dünya bir yandan açlık ve yetersiz beslenme ile savaşıırken, diğer yandan çeşitli sağlık problemlerine

neden olan obezite ile de uğraşmaktadır. Üstüne üstlük, FAO'ya göre insan tüketimi amacıyla üretilen gıdanın yaklaşık üçte birine karşılık gelen yılda yaklaşık 1,3 milyar ton gıda, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara en önemlisi de iklim değişikliği ile ilgili sorunlara neden olarak kayba uğramakta ya da israf edilmektedir. Dünya Bankasına (2020) göre, Kovid-19'dan önce dahi, satılmayan tarım ürünleri nedeniyle ulusal gıda zincirlerinde üretim, taşıma, perakende, satış ve tüketim aşamalarında kayba ya da israfı uğramaktadır. Kaybolan ya da israf edilen gıdayı üretmek için ihtiyaç duyulan alan neredeyse Çin'in alanı kadardır.

Ülkemizde ise TÜİK verileri (2020) hesaplamalarına göre yılda 19,1 milyon ton gıda kaybolmakta ya da israf edilmektedir. Bununla birlikte, günde 4,9 milyon somun ekmek israf edilmektedir. Ayrıca en çok kayıp, taze meyve ve sebzelerde görülmekle birlikte üretilenin yaklaşık yarısı kaybolmaktadır. Ülkemizde Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre, çocuklarda yetersiz beslenme azalırken, kadınlar arasında yetişkin obezitesi ve anemisi artmaktadır. Gıda kaybı ve israfının azaltılması gıda güvenliğine katkı sağlayabilir.

Dünya Bankasınca tanımlandığı şekliyle, dünyada %20'ye kadar gıda israfını azaltmak yoluyla 25 milyon insan beslenebilecektir. Bu nedenle, gıda kayıp ve israfının azaltılması, gıda güvenliği ve beslenmeye, sürdürülebilir gıda sistemlerine, ekonomi ve çevreye (iklim değişikliği, gıda üretmek için gerekli su kayıplarının önlenmesi gibi) olumlu katkıda bulunacaktır. Gıda kayıp ve israfı aynı zamanda, iş verimliliği ve ücretler üzerinde sosyal bir etkiye de sahiptir.

Bu nedenle, Tarım ve Orman Bakanlığı son yıllarda, gıda güvenliğinin sağlanması ile birlikte, gıda güvenliğinin sağlanmasına katkı sağlayan gıda kayıpları ve israfı ile mücadele konusunu gündemine almış, gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde birçok çalışma ve proje yürütmüştür.

Diğer taraftan, ülkemiz içinde geçerli olan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının özellikle 12.3'ün de "2030'a kadar kişi başına düşen küresel gıda israfını perakende satış ve tüketici seviyesinde yarıya düşürmek ve hasat sonrası kayıplar da dâhil olmak üzere, üretim ve tedarik zincirinde gıda kayıplarını azaltmak" şeklinde bir amaç belirlenmiştir. 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planının Öncelikli Gelişme Alanları, Ta-

⁸ Gıda kaybı, gıda israfı konuları da bu başlık altında değerlendirilmiştir.

⁹ <https://www.wfp.org/publications/hunger-map-2020>

rım başlığı altında yer alan politika ve tedbirler başlığı altında ise

- “411.Gıda güvenliğini teminen etkin stok yönetimi, arz zincirinde kayıpların azaltılması, israfın önlenmesi, piyasaların düzenlenmesine yönelik kural ve kapasitelerin geliştirilmesi sağlanacaktır.
- 411.3. Gıda kayıp ve israfının önlenmesi için tüketici bilinci artırılacaktır.”

tedbirlerine yer verilmiş ve ayrıca, Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından kamuoyuna açıklanan 3. Tarım Orman Şurası Sonuç Bildirgesinde,.

- “Eylem No: 3 - Gıda Kayıp ve İsrafının Önlenmesine Yönelik Alt Yapının Oluşturulması

şeklinde tanımlama yapmıştır.

GIDANI KORU **SOFRANA SAHİP ÇIK**

Uluslararası önceliklerimiz, ulusal politika, tedbir ve eylemlerimizi hayata geçirmek üzere, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından gıda kayıpları ve israfıyla mücadele üzerine yürütülen en güncel çalışma; Türkiye genelinde gıda kayıpları ve israfıyla mücadeleyi hedefleyen ve 2020 yılı Mayıs ayında kamuoyuna ilan edilerek başlatılan “**GIDANI KORU SOFRANA SAHİP ÇIK KAMPANYASI**”¹⁰’dır. Kampanya ile birlikte “**Türkiye’nin Gıda Kayıpları ve İsrafının Önlenmesi, Azaltılması ve Yönetimine İlişkin Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı**” kamuya duyurulmuştur. Kampanyanın ana amaçları şunlardır;

- Ulusal/uluslararası ölçekte GIDA KAYIPLARI VE İSRAFININ AZALTILMASI/ÖNLENMESİ
- Gıda kayıplarının ve israfının azaltılması ve önlenmesi konusunda FARKINDALIĞIN artırılması
- Türkiye’deki İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİNİN ULUSLARARASI CAMİADA ROL MODEL haline getirilmesi
- Sayın Emine ERDOĞAN Hanımefendinin himayelerinde Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığımız tarafından yürütülen “SIFIR ATIK PROJESİ”ne destek verilmesi

- Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından 2013 yılında başlatılan ve TMO’nun yürüttüğü “EKMEK İSRAFINI ÖNLEME KAMPANYASI”-nın yaygınlaştırılması

Konuyla ilgili paydaşlar tarafından önerilen çözüm ve eylem önerileri aşağıda yer almaktadır;

Önerilen Çözüm ve Eylemler

Gıda kayıp ve israfının ulusal ölçekte azaltılması konusunda Türkiye’nin “Gıda Kayıpları ve İsrafının Önlenmesi, Azaltılması ve Yönetimine İlişkin Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı”¹¹ uygulanacak olmakla birlikte, eylemler için iş birliği geliştirme, izleme ve değerlendirme çalışmaları aşağıda ilgili paydaşlarca gündeme getirilen görüşler doğrultusunda geliştirilecek ve uygulama periyodu içerisinde gerekli durumlarda gözden geçirilecektir;

- Gıda kaybı ve israfı konusunda hedef kitlede farkındalığın artırılması, hedef kitlenin israf nedenlerine ilişkin bilinçlendirilmesi ve teknik eğitimler verilmesi ve yazılı, görsel (kamu spotları) ve işitsel materyaller ve sosyal medya aracılığı ile farkındalık ve bilinçlendirme çalışmalarının desteklenmesi
- Perakende satış yerlerinde meyve sebze muhafaza koşullarına yönelik poster ve afişlerin kullanımı ve evlerde meyve sebzelerin doğru koşullarda muhafazası için bilinçlendirici materyal üretimi
- Üretilen ürünlerin gramajlarının azaltılması ve/veya gramajların çeşitlendirilmesi, özellikle ekmeğin israfının önlenmesi için ekmeğin küçük boyutta üretilmesi, tüketicilerin bilinçlendirilmesi, bayatlamış ekmeğin tekrar insan gıdası olarak değerlendirilmesi
- Ekmeğin üretim planlamalarının talebe göre yapılması ve bu planlamada yerel halkın ekmeğin seçimi eğilimlerinin göz önünde bulundurulması, insan sağlığına uygun şekilde ekmeğin raf ömrünün uzamasını sağlayacak teknolojik tekniklerin üretici için cazip hale getirilmesi, toplu tüketim yerlerinde ekmeğin israfına karşı, planlama yapılmasının teşviki, artık veya bayat ekmeğin değerlendirilmesi için yemek tarifi kitapları basılması, görsel ve yazılı medya ile desteklenmesi, il düzeyinde kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla bu tariflerin uygulamalı gösterildiği

¹⁰ Kampanya ile ilgili tüm bilgi ve belgelere <https://www.gidanikoru.com/> adresinden ulaşılabilir.

¹¹ <https://gidanikoru.com/sayfa/9>

- stantlar kurulması, ekmeğin muhafaza yöntemleri ve değerlendirilmesi ile ilgili afiş, broşür gibi görsel yayın organlarının kullanımı ve eğitim faaliyetlerinin artırılması
- Ekmeklerin paketlenmesinde modern teknikler uygulanması, üretici ve tüketiciye bu tekniklerin tanıtılması, üretici ve tüketici için steril teknolojiler, hava geçirilmeyen mühürler, tekrar kapatılabilir paketler ve akıllı paketler gibi modern paketleme ürünlerinin kullanımına teşvik için bilgilendirici materyal üretimi, paketleme sistemlerinin desteklenmesi
 - Hububat üretimine ilişkin kayıp ve israfın nedenlerinin araştırılması (tedarik zinciri analizi)
 - Gıda kaybı ve israfının düzenli aralıklarla ölçülmesi ve izlenmesinin gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi
 - Gıda üretim yerlerinin teknik altyapılarının iyileştirilmesine yönelik destekleme araçlarının tanımlanması ve tarımsal üretimin yoğun olduğu alanlarda kapasite analizine göre tarımsal ürünlerin ve gıdanın işlenmesine yönelik tesislerin kurulmasının uygun araçlarla desteklenmesi
 - Artan gıdaların doğrudan çöpe atılmaması, artan yemek ve gıdaların insan ve hayvan tüketiminde değerlendirilmesi
 - Tüketicilerin alışveriş aşamasında planlama yapılmasının ve ihtiyaç kadar alımın, yazılı, görsel, işitsel ve sosyal medya ile teşvik edilmesi
 - Lisanslı depoculuk uygulamalarının yaygınlaştırılması, ihtiyaç ve kapasite analizi dahilinde yerelde silo ve soğuk hava depolarının sayısının artırılması, bu depolara ulaşım altyapısının güçlendirilmesi
 - Soğuk hava deposu ve gıda üreten ve satış pazarlamasına aracılık eden işletmelerde buzdolapları gibi gıda muhafaza cihazlarının periyodik muayene ve kontrolünün değerlendirilmesi
 - Gıda taşıma araçlarının tasarım ve dizaynının ruhsatlandırılması, doğru taşıma kriterleri bakımından düzenleme yapılması, gıda taşıma araçlarına taşınacak ürüne göre uygun ekipmanların tedarik edilmesi ve araç ruhsatlarına işlenmesi, lojistik ve depolama altyapısının iyileştirilmesi konusunun ilgili paydaşlarca değerlendirilmesi
 - Yaş meyve ve sebzelerin taşınması sırasında soğutucu araçlar ve tek sıra ambalajlarla taşınması hususunun değerlendirilmesi
 - Uzun vadede gıda ürünleri nakliyesinde demiryolu taşımacılığının değerlendirilmesi (Kuzey-güney doğrultusunda demiryolu taşımacılığı - daha kısa sürede daha az fosil yakıt tüketerek daha fazla ürün taşınabilmesi)
 - Gıda güvenilirliği kontrolü için üretici konumundaki kişi veya kuruluşların denetimlerinin etkinliğinin artırılması, ulusal alanda düzenlenen kontrol programlarının devam ettirilmesi
 - Gıdaların üretildiği tarih ile raflara yerleştirme süresi ile ilgili mevzuat çalışması yapılması
 - Gıda israfının önlenmesi için tüketicilerin bilinçlendirme faaliyetlerine devam edilmesi
 - İsraf edilen ve insan tüketimine uygun olmayan gıda için belediyelerce atık gıda birimleri oluşturulmasının değerlendirilmesi, bu gıdaların sokak hayvanlarına ve diğer hayvanlara dağıtımının sağlanması, mevcut uygulamanın genişletilmesi
 - Şehre yakın üretim alanlarında birim alandan yüksek verim ve tarımsal üretim modellerinin desteklenerek tüketiciye yerinde ve doğrudan satış alanlarının oluşturulması, böylece ilk nakliye esnasındaki kayıpların azaltılması
 - Gıda israfının azaltılması, gıda güvenilirliği ve beslenme dersinin ilköğretimden başlayarak müfredata yaygınlaştırılması, böylece gelecek nesillerde farkındalık yaratılması
 - Besleyici gıda hammaddelerinden en az kaynağa (su ve diğer girdi) ihtiyaç duyulan üretim modellerinin benimsetilmesi çalışmalarının değerlendirilmesi (yonca ekimi yerine benzer yem kalitesine sahip daha az su tüketen korunga ekimi vb.)
 - Çiftçilere hasat sürecinde oluşan kayıpların azaltılması için eğitimler düzenlenmesi
 - Makineli hasatta ürün kayıplarının azaltılması için izleme ve takip sisteminin kurulması
 - Diyanet İşleri Başkanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı iş birliğiyle gıda israfının maddi ve manevi boyutunun ele alınması ve tüketicilere yönelik bilinçlendirme için iş birliğinin geliştirilmesi

- Artan yemekleri, gıdaları ihtiyaç sahipleri veya hayvan barınaklarına bağışlayanların ödüllendirilmesine ilişkin düzenleme yapılması, yurt, otel vb alanlarda toplu tüketime hizmet eden tüketim fazlası ürünlerin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılacak bir sistem oluşturulması ve mevcutların iyileştirilmesi
- Gıda bankacılığı uygulamalarının yaygınlaştırılması ve gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılması
- Son tüketim tarihi yaklaşan ürünlerin ve meyve sebze gibi gıdaların olgunlaşması durumunda fiyat düşürülmesi uygulamasının ülke geneline yaygınlaştırılması için çalışmalar yürütülmesi ve ayrıca perakende satış noktalarında son tüketim tarihi ve tavsiye edilen tüketim tarihi yaklaşan ürünlerin indirimli ya da kampanyalı satışına yönelik eylem planları hazırlanması (afiş, sektör bilgilendirme, farkındalık yaratma çalışmaları gibi)
- Ev hanımlarının yemek yapma ve gıdayı muhafaza etme aşamalarında gıda kaybı ve israfının azaltılması konusunda farkındalıklarının artırılması (atölye çalışmaları ile tüketicilerin farkındalığının artırılması, uygun gıda muhafaza koşulları, kalan yemeklerin muhafazası ve tekrar kullanılması, planlı alışverişin önemi konusunda eğitimler ve atölye çalışmaları vb)
- Ulusal sıfır atık projesine yönelik faaliyetlerle entegre şekilde çalışmaların yürütülmesi
- Besin değeri yüksek gıda üretiminin teşvik edilmesi
- Gıda tüketim alışkanlıklarının dönüştürülmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi
- Tüketilmeyen ürünlerin geri dönüşümle beraber başka sektörlerde değerlendirilmeye çalışılması
- Ürünlerin bozulmasının önüne geçen insan sağlığına uygun koruma metotları geliştirilmesi için Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi
- Artan gıdalar için alternatif üretim sistemlerinin değerlendirilmesi¹²
- Bölgesel ve ulusal düzeyde önemli olan tarımsal ürünler için gıda kayıp ve gıda israf düzeylerinin ürün bazında belirlenmesi
- Her alanda sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarının geliştirilmesi, gıda kaybı ve israfıyla mücadelede tüketim davranışlarının değiştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesi ve kültürel değerlerin geliştirilmesi
- Toplu tüketim yerlerinde üretim planlaması yapılmasının teşvik edilmesi, bu alanlarda üretilen, tüketilen ve artan gıdalara ilişkin istatistik kayıtların güçlendirilmesi ve düzenleme alternatifinin değerlendirilmesi, otel ve restoranlarda açık büfe uygulamalarının gözden geçirilmesi, karar alıcılarca (mevzuat bakımından) değerlendirilmesi
- Lokanta ve kafelerde menülerin bileşenlerinin ücretsiz sunumunun gözden geçirilmesine yönelik düzenleme yapılması, toplu tüketim yerlerinde israfa karşı yaptırım boyutunun tüm ilgili paydaşların görüşleriyle tartışılması, kafelerde kendi bar dağını götür uygulamasının düşünülmesi
- Gıda okur yazarlığının bilincinin artırılması, Tavsiye Edilen Tüketim Tarihi (TETT) ve Son Tüketim Tarihi (STT) arasında farkındalığın çeşitli araçlarla artırılması ya da tavsiye edilen tüketim tarihi yaklaşan ve tüketime uygun gıda ürünlerini, yerel otoritelerin iş birliği ile internet tabanlı bir bağış platformu üzerinden ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılması
- Atık oluşumunun önlenmesine yönelik, paydaşlarla gıda endüstrisi ve perakendecilere yönelik detaylı eylem planları hazırlanması. Bu eylem planları kapsamında perakendeden üreticiye ürün iade edilmeksizin son tüketim tarihinin dolmasına az kalan ürünlerin belirlenen gıda satış yerlerinde ihtiyaç sahiplerine bağış yapılabilmesine yönelik mevzuat düzenlemelerinin değerlendirilmesi
- Zararlı organizmalara dayanıklı gıdalar üretilerek, üretilen gıdanın daha geç bozulmasını sağlamak amacıyla Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi
- Gıda kaybı ve israfıyla mücadele konusunda sivil toplum ayağının güçlendirilmesi
- Gıdada sıfır atıkla ilgili proje fikirleri alınması ve uygun olduğu ölçüde desteklenmesi
- Gıda bozulmaları ve gıdada sıfır atık ile ilgili eğitici yazılı, görsel materyallerin hazırlanması ve yarışmalar düzenlenmesi

¹² Konuyla ilgili detay aşağıda 3.Beslenme ve Besin İçerikleri ile Alakalı Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı başlığı altında verilmiştir.

- Patenti alınmış biyoteknolojik kaplama ürününü uygulayacak tesislerin kurulumu, bu tesislerin soğuk hava depolarına yakın olabilecek şekilde dizaynı
- Hasat ve hasat sonrasına yönelik doğru uygulamaların yaygınlaştırılması için eğitim çalışmaları yapılması, avantajlarının aktarılması ve konuyla ilgili projelerin desteklenmesi
- Evsel ve sektörel atıkların azaltılmasına yönelik olarak toplumda ve sektörde bilinç düzeyini arttıracak ülkemizde de iyi örnekleri mevcut olan faaliyetlerin sayısının artırılması ve paydaşlarla iş birliğinin geliştirilmesi, konuyla ilgili projelerin desteklenmesi
- Hasat ve işleme sonrası uygun muhafaza yöntemlerinin geliştirilmesi
- Sağlıklı ve besleyici gıdanın israfının önlenmesi ve adil paylaşımının sağlanmasına yönelik çalışmalara başlanması
- Ürün alan, satan, depolayan ve işleyen zincirde bulunan tüzel kişilerin eğitimi
- Gıda endüstrisindeki kayıpları engellemeye yönelik ve gıda atıklarının işlenmesine yönelik projelerin hayata geçmesi
- Atık değerlendirme projelerine destek verilmesi, hayvan beslenmesi ve endüstriyel alanlarda atık gıdaların geri dönüşümünün gerçekleştirilerek sistem döngüsünün kurulması
- Tedarik zinciri yönetiminin geliştirilmesi, gıdaların raf ömrünü arttıran ambalajların geliştirilmesi ve gıda depolamasının iyileştirilmesi
- Gıda kaybı ve israfiyla ilgili akıllı sistemlerin desteklenmesi, mobil uygulamaların geliştirilmesi
- Tüketicilerce taze olarak tüketilmek üzere tercih edilmeyen ürünlerin işleme tesislerine yönlendirilmesinin teşviki
- Gıda atıklarının organik gübre gibi, büyük işletmelerde oluşan gıda atıklarının ise biyodizel, biyoenerji gibi çeşitli yöntemlerle geri dönüşüme ve enerji üretimine kazandırılması gibi uygulamaların düşünülmesi, gıdanın geri kazanımı noktasında, doğrudan insani tüketime yönelik güvenilir ve besleyici gıdanın geri kazanımı ve yeniden dağıtılmasıyla rekabet etmeden, gıda atıklarının ayrılması, organik atıkların uygun teknolojiler kullanılarak işlenmesi ve organik gübreye dönüştürülmesi konusunda özel sektör- üniversite iş birliğinin sağlanması konusunda çalışmalar yapılması
- Yerel kooperatifçiliğin desteklenmesi, özellikle pandemi sürecinden sonra ortaya çıkan coğrafi yakınlık eğilimi, yerelde üreticinin desteklenmesiyle gıda güvenliğinin ve dayanıklılığının artırılması
- Perakende satış yerlerine yönelik gıdaların çöpe atılmaması ile ilgili düzenlemelerin gözden geçirilmesi
- Gıdanı Korumaya Sahip Çık Kampanyasının tanıtılmasına devam edilmesi
- Hal pazar atıkları, biyolojik olarak bozunabilir atıklar ve hasat sonrası tarımsal atıklar gibi organik atıkların tasarlanacak bir sistemle çeşitli işlemlerden geçirilerek farklı katkı maddelerinin eklenmesiyle tamamen doğal, toprak verimini artırıcı gübre / kompost elde edilmesi
- Atık oluşumunun önlenmesi, atık azaltımı, atık geri kazanımının sağlanmasını kapsayan atık yönetim hiyerarşisinin benimsenmesi amacıyla işletmeler, çiftçilere ve halka eğitim verilmesi
- Su ürünleri gibi atığı çok fazla olan sektörlerde yerel yönetimler tarafından toplama yerleri oluşturulup bunların değerlendirilmesine yönelik tesisler oluşturulmasına yönelik değerlendirme yapılması
- Atık oluşumunun önlenmesi ve atıklara ilişkin geri kazanım bilincinin oluşturulması amacıyla ulusal kampanya düzenlenmesi
- Mevcut strateji ve eylem planının izleme ve değerlendirmesinin güçlendirilmesi
- Optimum boyutta yemek tabakları kullanımı için çeşitlilik ve yaygınlığın artırılmasının teşvik edilmesi
- Televizyon dizilerinde özellikle aile yemek ortamlarında sağlıklı ve dengeli beslenmeyi gösteren, sağlıklı Türk Mutfağı yemeklerini ön plana çıkaran sahnelerin artırılması
- Yalın üretim sürecinin tarladan sofraya üretimden tüketime tüm aşamalarda uygulanmasına yönelik değerlendirme yapılması

- Uzaktan eğitimle desteklenmiş sertifikalı eğitim altyapısının kurulması
- Gıda ekonomisi bilincinin kazandırılması
- Mevzuat değişikliklerinin değerlendirilmesi
 - » Fırıncılık sektöründe atıl kapasitenin azaltılması için "İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik" de değişiklik yapılmasının düşünülmesi (fırın açmak isteyen gerçek ya da tüzel kişilerin, bağlı oldukları meslek odasından alacakları, açılması uygundur yazısı ile ruhsat için belediyelere başvuru yapmaları)
 - » 5996 sayılı Kanun ve ilgili yönetmeliklerinde ilgili bölümlerin gözden geçirilmesi

» Fırınlara üretim, satış ve dağıtım aşamalarında çalışan herkesin, gıda hijyeni eğitimi alıp almadığı yönündeki denetimlerin etkinliğinin artırılması, bunun yanı sıra; Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından fırınlarda çalışan hamurkâr ve pişiricilere yönelik, üniversite ve meslek odaları işbirliği içinde uygulamalı eğitimler verilmesi

- » Ticaret Bakanlığı tarafından ekmekte israfa yol açan, ekmeklerin tüm satış noktalarından geri alınmasının engellenmesi amacıyla; "Perakende Ticarete Uygulanacak İlke ve Kurallar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" de değişikliğe gidilmesi
- Perakende işletmelere iyi uygulama rehberlerinin dağıtılması, bu konuda gıda perakendeciliğinde faaliyet gösteren işletmelere gıda israfını önleme, azaltma ve ayrı toplamaya yönelik eylem odaklı önlemler konusunda iyi uygulama rehberlerinin dağıtılması çalışması yapılması
- İyi tarım uygulamaları geliştirmek, birincil ve ikincil üretimde teknoloji düşüklüğüne bağlı olarak yaşanan gıda kayıplarının azaltılmasına yönelik teknoloji, bilgi ve altyapı gibi eksikliklerin giderilmesi ve bu alanlarda uluslararası iş birlikleri yapılması

AT1-Gıda Güvenliği (%14,23)

1. Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim

Dünyamız günümüzde gıda güvensizliğine neden olan bir dizi küresel sorunla yüzleşmektedir. FAO tarafından yayımlanan 2020 yılı SOFI Raporuna göre, 2019 yılında, Covid-19 salgınından önce neredeyse 690 milyon kişi

yetersiz beslenmekle birlikte salgın nedeniyle 2019 yılında, dünyada 750 milyona yakın kişi, bir başka deyişle dünyadaki her 10 kişiden biri şiddetli bir şekilde gıda güvensizliğine maruz kalmıştır. Ayrıca, dünya üzerinde 2 milyardan fazla insanın güvenilir, besleyici ve yeterli gıdaya düzenli erişimi mevcut değildir. Artış eğilimi, bu şekilde devam ederse, 2 nolu Sürdürülebilir Kalkınma Amacının başarılmasını riske atarak 2030 yılına kadar aç insan sayısının 840 milyonun üzerine çıkması beklenmektedir. BM verilerine göre, 2019 yılında 7,8 milyar olan dünya nüfusunun 2050 yılında 10 milyar kişiye ulaşması, kişi başına düşen tarım arazisi miktarının ise 2,0 da'dan 1,6 da'a düşmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda, 2050 yılına kadar %50 civarında daha fazla gıda üretimine ihtiyaç vardır. Türkiye gıda güvenliği açısından dünya üzerindeki en iyi ülkeler arasında olmakla birlikte, gıda güvenliğinin sürdürülebilir bir temelde gelecek nesiller için sağlanması ve güvenilir, sağlıklı ve besleyici gıdaya erişim son derece önemlidir.

Gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar, artan nüfus ve gıdaya olan talep artışı, değişen tüketim alışkanlıkları, dünya üzerindeki çatışmalar ve ekonomik dalgalanmalar, tarımsal girdi fiyatlarındaki artışlar, iklim değişikliği ve tarımsal üretim üzerindeki etkileri, doğal kaynakların sınırlılığı, arazi bozunumuyla etkilenen tarımsal üretim ve doğal kaynakların etkinliği, su kıtlığı, hızlı kentleşme ve kırsal alanların terki, lojistik altyapısının iyileştirilmesi gerekliliği ve son dönemlerde Covid-19'un gıda arzı üzerindeki etkileri gibi birçok faktör gıda güvencesini ulusal ve küresel ölçekte etkilemektedir. Bu doğrultuda, günümüz sorunlarının çözümü ve Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Gündemi Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının başarılması için bütünsel ve eşgüdümlü bir yaklaşımla gıda sistemlerinin sürdürülebilir bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Sürdürülebilir gıda sistemleri, gelecek nesillerin ekonomik, sosyal ve çevresel refahını güvence al-

tına alırken, herkes için gıda güvenliği ve beslenmeyi sağlamaya yönelik faydalı bir araç olarak işlev görmektedir.

FAO tarafından açıklandığı şekliyle gıdaya erişim gıda güvenliğinin sağlanmasındaki dört önemli bileşenden biridir. Gıda, temel bir ihtiyaç olsa da her koşulda ulaşılabılır değildir. Gıdaya erişmek için öncelikle gıdayı satın alabilecek güce sahip olmak gerekmektedir. Kovid-19 ile tetiklenen gıdaya tüm coğrafyalarda adil ve etkin ulaşımının sağlanamaması hem küresel ölçekte hem de ulusal ölçekte özellikle hassas grupları etkilemektedir. Yoksulluk, makul fiyatlarla sağlıklı, besleyici ve güvenilir gıdaya erişememenin önündeki gıda güvencesizliğinin en önemli nedenlerinden biri olup, yoksulluğun ortadan kaldırılması çalışmalarındaki ilerlemeler gıdaya erişimin iyileştirilmesinde yaşamsal rol oynamaktadır. Öte yandan, ülkemizde üretilen tarımsal ürünlerin, her ne kadar destek mekanizmaları ile yönlendirilse de planlaması yapılmadan, her çiftçi kendisi belirlediği ürünü ekip hasat etmekte, bu da piyasalarda bazı ürünlerin ihtiyaçtan fazla üretilmesine ve ekilen bazı ürünlerin ise piyasa ihtiyacını karşılayamamasına sebep vermektedir. Fazla olan ürünlerin çöpe gitmesine ya da tarlada çürümesi ile emek ve sermayenin ekonomiye kazandırılmadan yok olmasına, zarara neden olmaktadır.

Diğer taraftan, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile ilgili aşagıda tanımlanan hususlar da gıda güvenliğinin sağlanmasıyla ilişkilidir. Bunlar,

Özel Korunma Önlemleri Mekanizması: DTÖ tarım müzakerelerinde, geçmiş DTÖ Bakanlar Konferansı kararları temelinde (2004 yılı DTÖ Genel Konsey Kararı, 2005 yılı Hong Kong Bakanlar Konferansı ve 2015 yılı Nairobi Bakanlar Konferansı Kararları) uygulanabilir ve etkili bir Özel Korunma Önlemleri Mekanizması'nın (Special Safeguard Mechanism-SSM) pazara giriş müzakereleriyle bağlantılandırılmaksızın Gelişme Yolundaki Ülkelere (GYÜ) tanınması, GYÜ'lerin gıda güvenliğinin sağlanmasında kritik öneme sahiptir. SSM, öngörülebilirlik ve istikrar sağlanmasında, ithalat artışları ve fiyat istikrarsızlıklarına karşı GYÜ'lerin tarım sektörlerinin korunmasında ve gıda güvenliklerinin sağlanmasında hayati rol oynayacak bir araçtır.

DTÖ tarım müzakerelerinde SSM'in GYÜ'lere tanınması, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden yoksulluğun ortadan kaldırılması ve sıfır açlık hedeflerine ulaşılmasına da hizmet edecektir.

Gıda Güvenliği Amaçlı Kamu Stok programları (Public Stockholding Programs for Food Security Purpo-

ses-PSH): Gıda güvenliği amaçlı kamu stok programları (PSH), GYÜ'lerin gıda ve geçim güvenliği ile kırsal kalkınması açısından önem taşımakta, ithalat artışları ve küresel tarım piyasalarındaki fiyat istikrarsızlıklarının olumsuz etkilerine karşı hayati politika araçlarından birini oluşturmaktadır.

DTÖ tarım müzakerelerinde, PSH konusuna kalıcı çözüm bulunması için somut adımlar atılmalıdır. DTÖ tarım müzakerelerinde, PSH konusunda geçmiş Bakanlar Konferansı kararları (2013 yılı DTÖ Bali Bakanlar Konferansı Kararı, 2014 yılı DTÖ Genel Konsey Kararı, 2015 yılı Nairobi Bakanlar Konferansı Kararları) temel alınarak, anlamlı, etkin ve fonksiyonel bir sonuç elde edilmelidir. Ayrıca, PSH konusunda elde edilecek kalıcı çözüm, mevcut durumda PSH programı olmayan ülkeleri de hariç tutmadan, tüm GYÜ'lere yönelik olmalı ve GYÜ'lerin mevcut ve gelecekte uygulayabilecekleri yeni programları da kapsamalıdır.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Gıda tedarik ve değer zincirinin iyileştirilmesi, sürdürülebilir gıda arzının sağlanması ve makul fiyatlarla tüketicilere ulaştırılması
- Gıdanın katma değerinin ayrı fasılda ele alınması ve gıda fiyatlarının makul düzeye çekilmesi için katma değerden yararlanılması yoluyla gıda fiyatlarındaki artışın önlenmesi ve sağlıklı ve besleyici gıdaya erişimin sürekliliğinin sağlanması
- Sağlıklı ve dengeli beslenme için tekdüze beslenmenin olduğu yerlere alternatif temel gıda maddelerinin de girmesi uygulamasına geçilmesi
- Üreticinin desteklenmesine yönelik modellerin gözden geçirilmesi
- Hassas grupların sağlıklı besleyici ve güvenilir gıdaya erişiminde sosyal desteklerin gözden geçirilmesi, gıda bankacılığı uygulamalarının geliştirilmesi, acil gıda yardımına ilişkin çocuklar ve kadınları da dikkate alan bir yaklaşımla bireylerin belirlenmesi
- Sürdürülebilir tarım ve tarımsal üretimin teşvik edilmesi
- Gıda güvenliğinin sağlanması ve gıda kaybı ve israfının önlenmesi

- Tarımsal üretimde verim ve kalite artışını sağlayacak mekanizasyon araçları ile yeni teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması
- Üretim aşamalarında su kısıtının dikkate alınması
- Sürdürülebilir üretim için kırsalda altyapının geliştirilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi
- Tarımsal üretimde planlama yapılması
- Yerli tohum üretimi ve kullanımının yaygınlaştırılması ve tohum ıslahının yapılması
- Üretici, üretici birlikleri ve tüketicinin buluşturulması, üretim ve satış fiyatı arasındaki fiyat marjının düşürülmesine yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi
- Üretim bölgelerindeki toprak yapısı, iklimsel faktörler, yetiştiriciliği yapılması planlanan ürünlerin ekolojik isteklerine uygunluk, bölgenin tarıma dayalı sanayi yapısı, pazar olanaklarının, tarım kültürünün sahip olunan kaynakların miktar ve niteliklerinin, iş gücü varlığının ve iş gücü verimliliğinin, işletmelerin genel özellikleri, birim başına elde edilen gelir ve teknik katsayıların (üretim fonksiyonları), ürün piyasası değişkenlerinin (fiyat, nakliye vb.) tespit edilerek tarımsal arazi kullanım planlarının tamamlanması
- Tarımsal üretim planlamasına yönelik sözleşmeli üretimin desteklenmesi
- Tarım ürünlerinin yurt içi talebi yıl içerisinde belirli periyotlarla ölçülmesi ayrıca tüketim alışkanlıklarının bölgesel ve il bazında belirlenmesi ve yıllara göre değişimi takip edilerek bunu etkileyen faktörler üretim planlaması açısından politika aracı olarak kullanılması
- Sağlıklı gıdaya ilişkin gıda okuryazarlığının ve bilinçliliğinin artırılması
- Fonksiyonel gıdalar için mevzuat çalışması yapılması ve standart geliştirilmesi, geliştirilecek ürünlerle ilgili planlama; yeterli ve dengeli beslenme adına kullanılabilecek gerekli esansiyel bileşenleri içeren gıda ürünleri tasarımı teşvik edilmesi, bu geliştirilen ürünlerin maliyet analizinin yapılarak toplumun tüm kesimlerine ulaşabilecek maliyetlerle tasarlanması (Yağlı Tohumlar Araştırma Enstitüsü olarak bu tip bir gıda ürünü tasarlayarak geliştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır), geliştirilen ürünlerin yaygınlaştırılması (geliştirilen gıda ürünlerinin besleyici değeri, güvenli olduğu konusunda yaygınlaştırma faaliyetleri planlanabilir. Okullarda dağıtım, kırsal bölgelerde dağıtım vb. yapılabilir. Kamu spotları ve tanıtım faaliyetleri yürütülebilir.)
- Stratejik ürünler ve tüketimde ağırlıklı temel gıda maddelerinin belirlenmesi, bunlar için uzun dönemli üretim planlaması ve stok yönetim planlaması yapılması ve piyasanın düzenlenmesi
- Üretim maliyetlerinin düşürülmesi için desteklemelerin artırılması
- İzlenebilirliğin sağlanması için üretimden tüketime kayıtların ulaşılabilirliğinin yaygınlaştırılması
- Sürdürülebilir gıda sistemlerinin dönüşümüne yönelik ilgili Bakanlıklar arasında koordinasyonun ve iş birliğinin güçlendirilmesi (Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı vd.)
- Temel gıda maddelerinde ve stratejik tarım ve hayvancılık ürünlerinde vergi uygulamalarının gözden geçirilmesi
- Denetim sisteminin etkinliğinin artırılması
- Gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ve yoksul ülkelere ekonomik yardımda bulunmaları, acil yardıma muhtaç insanlar için yardım mekanizmalarının geliştirilmesi ve uluslararası iş birliklerine katkı sağlanması
- Tarımsal yatırım olanaklarının tanıtılması
- Enerji tasarrufunun ve verimliliğinin arttırılmasına, düşük karbonlu enerji kaynaklarının kullanımına yönelik davranışlar konusunda farkındalığın ve duyarlılığın artması amacıyla okullarımızda ulusal basında ve sosyal ağlar üzerinden yapılacak kampanyalar düzenlenmesi
- Okullarda gıda güvenliği ve beslenme dersinin müfredata eklenmesi
- Piyasa fazlası ürünlerin konserve, kurutma yapılarak markalaşmaya gidilmesi, kooperatiflerin aktif hale getirilmesi, kooperatiflerin başıboş bırakılmayarak, sistemli olarak denetlenmesi
- Tarımsal üretime elverişli işlenmeyen arazilerin üretime kazandırılması (arazi bankacılığı)

- Erken uyarı sistemlerinin yaygınlaştırılması, birim alandan alınan ürün miktarının artırılması
- Gıdaya erişimin sağlanması için fiyat politikalarını oluşturulması
- Toplumda genel eksiklik olarak belirlenen diğer besin öğelerine yönelik uygun kriterler temelinde zenginleştirme yapılması
- E-ticaret uygulamalarının geliştirilmesi (DİTAP-Dijital Tarım Platformu)
- Okul yemekhanelerinin kurulması ile okul beslenme ve okul gıda programı (okullarda çocukların tuz, karbonhidrat, şeker yağı tüketimini azaltmayı amaçlayan) uygulamalarına devam edilmesi
- Sanayi Bölgeleri, Organize Sanayi Bölgesi (OSB), Küçük Sanayi Sitesi (KSS) ve benzeri yerlerde besleyici gıda ve erişim ile ilgili çalışma takvimi ve stratejik eylem planının oluşturulması, eylem planlarının hazırlanması
- Tarımsal veri ve istatistik altyapısının geliştirilmesi
- Kentsel tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması
- Yosunlardan mikroalg üretimi ve böylece yağ asitlerinden yararlanma; ekonomik değeri düşük hayvansal kaynaklardan hayvansal protein eldesi gibi üretim alternatif üretimlere yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılması
- Ülkemizde medya araçları ile su ürünleri üretiminin ve tüketiminin teşvik edilmesi, besin değeri konusunda vatandaşlarımızın bilgilendirilmesi ve makul fiyatlarla erişimin sağlanması
- Genç çiftçilerin proje ve programlarla (Uzman Eller Projesi, Genç Çiftçi Projesi, IPARD Programı vb.) desteklenmeye devam edilmesi
- Köyden kente göç konusunda akademiye de içine alan paydaşlarla özel çalışma grubu oluşturulması
- Kadınlar, gençler ve diğer dezavantajlı grupların eğitim, girişimcilik ve işletme yönetimi konularında desteklenerek güçlendirilmesi için politikalar ve projeler geliştirerek kapsayıcı kalkınma ve eşitlikçi ekonomik büyüme sağlanması
- Doğal kaynakların korunması, üretimin artırılması ve sürekliliği için tarımda Ar-Ge ve teknoloji yatırımlarına öncelik verilmesi, çevre dostu yatırımların desteklenmesi

- Soya fasülyesi için depo iller seçilmesi
- Gıda işletmelerinin daha fazla lif içeren üretimleri arttırması ve gıda işletmelerinin organik ürünler işlemesi
- FAO, OIE VE DGSANTE tarafından üyesi olan ülkelere zoonoz hastalıklarla mücadele kapsamında hem ekonomik hem de teknik destek sağlanmaya devam edilmesi
- 2030 yılına kadar PSH konusunda kalıcı çözüm bulunması ve uygulanabilir ve etkili bir SSM'in GYÜ'lere tanınması için DTÖ tarım müzakerelerinin ilerletilmesi, müzakerelerde, gıda güvenliği, kırsal kalkınma gibi ticari olmayan hedeflerin de gözetilmesi, sürdürülebilir ve dayanıklı tarım sektörleri inşa edilmesi amacıyla PSH ve SSM konularında anlamlı ve etkili sonuçlar elde edilmesini sağlayacak Bakanlar Konferansı kararları alınması
- Hayvansal protein gereksiniminin karşılanmasında tavuk eti dışındaki kanatlı hayvanların katkıları da giderek artmaktadır. Ülkemiz kanatlı sektöründe tavukçuluk alanında sağlanan başarıların yanı sıra hindi yetiştiriciliğini takiben kaz yetiştiriciliği de son yıllarda adından söz ettirmektedir. Ayrıca, tüketicilerin tavuk dışında alternatif hayvanlara da yönelmeleri ördek ve kaz eti tüketiminin artmasına neden olmuştur. Bu bakımdan alternatif protein kaynaklarının çeşitlendirilmesi
- Lojistik altyapısının geliştirilmesi
- Girdi maliyetlerinin düşürülmesi için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması

2. Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme

Dünya üzerinde yaşayan toplumların hayatını devam ettirebilecek seviyede yeterli miktarda günlük besin alımı her zaman mümkün olamamaktadır. Ülkemizde de özellikle hassas grupların besleyici ve dengeli besin ve gıdaya ulaşmaları oldukça önemlidir. Beslenme ve sağlık arasındaki ilişkiyi araştıran pek çok çalışma, yetersiz ve dengesiz beslenme sonucunda bazı kronik

hastalıkların riskinin arttığını ortaya koymuştur. Ülkemizde yapılan araştırmalarla saptanan yetersiz beslenmeyle ilgili sağlık sorunlarının başlıcaları çocuklarda protein-enerji malnütrüsyonu (beslenme yetersizliği), anemi (kansızlık), raşitizm, okul çağı çocukları ve gençlerde zayıflık ve şişmanlık, anemi, iyot yetersizliği hastalıkları ve vitamin yetersizlikleridir. Hastalıkların tüketilen gıdalarla önlenmesi iyileştirilmesinden çok daha kolay ve ucuzdur. Ekonomik nedenlerden dolayı ülkemizde ve gelişmekte olan ülkelerde günlük enerji ihtiyacının neredeyse yarısı buğdaydan karşılanmaktadır. Türkiye’de temel besin ekmek ve tahıl ürünleridir. Bu yüzden buğdayın beslenme kalitesi bakımından zenginleştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Tarım politikaları oluşturulurken sağlığı da içermelidir. Ayrıca, gıda kaynaklı zararlı kimyasalların insan sağlığına olan etkileri sonucunda insan sağlığı bozulmakta ve buna bağlı olarak yaşam kalitesi düşmekte, ölümler yaşanmaktadır. Aynı zamanda bu etkinin de ekonomi üzerinde etkisi de genel sağlık sistemine yük oluşturmaktadır. Organik, zararlı kimyasallar barındırmayan, sürdürülebilir yöntemler ile yetiştirilmiş gıdanın ulaşılabilir fiyatlarda nihai tüketiciye sunulması gerekmektedir. Bu hususta kapsamlı yaşam döngüsü analizleri sonucunda mevcut durum ortaya çıkartılarak bir eylem planı/yol haritası oluşturulmalıdır. Buna ilaveten, fazla tuz, şeker ve yağ içermeyen besin içeriğinin belirlenmesi insanların bu konuda okur yazarlığının artırılması sağlıklı nesiller için son derece önemlidir.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Yasal mevzuatlarda bilimsel verilere dayanarak belirlenen kriterlerin tüketici lehine güçlendirilmesi için faaliyetlerin gerçekleştirilmesi
- Doğaya uyumlu üretim ve beslenme kültürünün çeşitlendirilerek korunması ve geleneksel gıdaların üretimi
- Baklagillerin alternatif protein kaynağı olarak üretiminin yaygınlaştırılması ve makul fiyatlara tüketiminde daha fazla yer alması
- Demir ve vitaminlerle zenginleştirilmiş ekmek ürünlerinin üretiminin teşvik edilmesi
- Hassas grupların sağlıklı ve dengeli gıdaya makul fiyatlara erişimlerinin sağlanması
- %95 daha az su kullanılarak daha çok ürün alınan iklim değişikliğine karşı korunmuş kapalı ortamda

dikey tarım uygulamalarına geçilmesi

- Kuraklığa dayanıklı meyve, sebze ve tahıl tohumları geliştirilmesi ve pilot üretimlerin her bölgede çiftçi ile beraber yapılması
- Köylerde yağmur hasadı alt yapısının kurulması
- Barajlar yer altına alınarak buharlaşmadan korunması
- Tüketicilerin sağlıklı ve dengeli gıda konusunda farkındalık ve bilinç seviyelerinin artırılması
- Deniz ürünlerinin uygun muhafaza koşullarını sağlayacak fiziksel altyapıya sahip olmaları, teşvik ve desteklenmesi, deniz ürünlerinin soğuk zincirinin korunmasına yönelik destek sağlanması
- Tüketicilerin sağlıklı ve dengeli beslenmelerinin sağlanmasında önemli rol oynayan ürün gruplarının başında gelen deniz ürünleri ile bazı meyve sebze ürünlerine yılın her döneminde erişmeleri için tedbirler alınması
- Gıda denetimlerinin besin bileşenleri ve endüstriyel gıda katkıları yönünden etkinleştirilmesi
- Ulusal buğday ıslah programlarında insanlarımızın beslenme açığının kapatılabilmesi amacıyla, esansiyel amino asit içeriği, mineral içeriği yüksek çeşitlerin elde edilmesine yönelik çalışmaların yapılması
- Ekmeğin biyoyararlığının yükseltilmesi amacıyla biyofortifikasyon araştırmalarının yaygınlaştırılması ve yetiştiriciye yansıtılması
- Tam buğday ekmeği tüketiminin ve ekşi mayalı ekmek tüketiminin artırılması
- Sağlıklı üretim yapan modeller desteklenmesi
- Tam kapasiteli soğuk hava depolarının kapasite analizi çerçevesinde yaygınlaştırılması
- Sağlıklı ve dengeli gıdaya erişimin artırılması için üretici girdi maliyetlerini düşürecek düzenlemelere gidilmesi
- Park ve apartman bahçesi gibi alanlara badem gibi kuraklığa dayanıklı meyve ağaçları dikilerek mevcut dikim alanından maksimum gıda alımı sağlanması
- Sürdürülebilir tarım tekniklerinin teşvik edilmesi

- Ulusal ve küresel işbirliklerinin geliştirilmesi ve alım gücünün iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılması
- Coğrafyamızda unutulmaya yüz tutan yemek kültürü ve gıda çeşitlerinin tekrar kazanılması
- Üreticilerin için sağlıklı gıda üretme konusunda eğitilmesi ve bu konuda yasal mevzuatın güçlendirilmesi

3. Beslenme ve Besin İçerikleri ile Alakalı Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı

Gıda sektöründe faaliyet gösteren fabrikaların atıkları zengin besinsel öğeler içerebilmektedir. Türkiye'nin önemli tarımsal üretim kalemlerinden üzüm ele alındığında; üretim proseslerinden (üzüm suyu, şarap, sirke, suma, pekmez vb)

açığa çıkan atıklar zengin mineral, polifenol ve antioksidan özellikleri içeren bileşenleri barındırmaktadır. Meyve ve sebze işleme endüstrisi dahil gıda sanayinde faaliyet gösteren fabrikaların üretim proseslerinden açığa çıkan atıkların değerlendirilip tekrar gıdalara kazandırılması insan beslenmesinde elzem olan minerallerin diyete eklenmesine ve yüksek antioksidan içeriğe sahip katkıların üretilmesini sağlayacak, böylece insan beslenmesinin iyileştirilmesine yardımcı olabilecek yeni gıdaların üretimine olanak tanıyabilecektir. Atıkların geri kazandırılması doğaya olan zararı da kısmen azaltacağı için tarımın sürdürülebilir olması ve gıda kaynaklarının döngüsel kullanımı sağlanmış olacaktır. İnsanların sağlıklı gıdalara yöneldiği gerçeği göz önüne alındığında, gıda sanayi atıklarından üretilen antioksidan polifenoller gibi bileşenler açısından zengin doğal katkıların kullanıldığı gıdalar talep görebilecektir. Kıt kaynakların etkin kullanımı, gıda atıklarının minimize edilmesi ve bu kaynakların döngüsel şekilde üretim süreci içinde kayıpsız olarak tutulması konusunda toplumun farklı yaş ve sosyal gruplarına yönelik farkındalık oluşturulma faaliyetleri önemlidir. Hasat, depolama, muhafaza ve pazarlama süreçlerinde her türlü tedbir ve önlemlerin alınması son derece önem taşımaktadır. Konu hakkında sektörel paydaşların, gıdanın hasar görmemesi ve uygun koşullarda nakledilmesi konusunda eğitilmesi ayrıca burada kullanılan taşıma vasıtası, araç-gereç ve alet ekipmanın gıdaya zarar vermeyecek ve daha gelişmiş, modern hale getirilmesi sağlanmalıdır.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Farkındalık ve gıda hijyeni eğitimleri
- Güvenli atık toplama sistemlerinin geliştirilmesi
- Tüketici beslenme alışkanlıklarını değiştirilerek geleneksel gıdaların tüketiminin artırılması ve sağlıklı gıda kültürünün yaşatılması
- Atıkların gıda üretim standartlarına uygun olarak işlenerek yeniden kullanılabilir, dönüştürülebilir ürünler elde edilmesi
- Ar-Ge ve yenilik çalışmaları ile atıklardan elde edilen ürünlerin tekrar gıda üretimine kazandırılması
- Gıda atıkları envanterinin çıkarılarak yönetim planı çalışması yapılması ve Türkiye'nin Gıda Kayıpları ve İsrafının Önlenmesi, Azaltılması ve Yönetimine İlişkin Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planında yer alan ilgili faaliyetlerin gözden geçirilmesi
- Temiz tatlı su bilim kurulunun oluşturulması ve su eylem planının oluşturulması, su kaybının önüne geçilmesi

AT1-Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği (%11,92)

Halk sağlığı ve gıda güvenilirliği konuları birbiriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş alanlar olup ayrıca diğer müdahale alanlarıyla bağlantılıdır. Konuyla ilgili çözüm ve eylemler aşağıda sunulmaktadır.

1. Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi

Herkes için makul fiyatlarla gıdaya erişim önemli olduğu kadar, sağlıklı, güvenilir ve besleyici gıdaya erişim de oldukça önemlidir. Bunun için gıdanın güvenilir, sağlıklı ve besleyici biçimde üretimi, halk sağlığı ve gıda güvenilirliği endişelerinin aşılmasında oldukça önemlidir. Konuyla ilgili paydaşlar tarafından dile getirilen çözüm ve eylemler aşağıda yer almaktadır.

Çözüm ve Eylemler

- Tarımsal istatistik ve envanter çalışmalarının güçlendirilmesi, büyük veri analizi ve çözümlemesi için modelleme, veri madenciliği ve bilgi işlem teknolojileri altyapılarının geliştirilmesi, insan kaynakları kapasitesinin artırılması, veri tabanlarının entegrasyonunun artırılması

- Üretim maliyetlerinin düşürülmesi
- Gıda mühendislerinin süreçte daha etkin olması için yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi, güvenilir, sağlıklı ve besleyici gıdanın üretiminde Ar-Ge altyapısının geliştirilmesi ve risklerin azaltılmasını sağlamak için altyapı ve kapasite geliştirilme çalışmalarının yapılması
- Döngüsel ekonomi yaklaşımının benimsenmesi
- Denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması
- Gıda arz zincirinde yer alan tüm aktörlerin eğitimi
- Gıda güvenliği ve kalite yönetim sistemlerinin geliştirilmesi (HACCP¹³, ISO 9000 ve ISO 22000, BRC¹⁴, Global GAP¹⁵, GMP¹⁶, GLP¹⁷ vb) ve yaygınlaştırılması devam edilmesi
- İzlenebilirlik altyapısının geliştirilmesi
- Besin değeri yüksek alternatif ürünlerin tespiti, yaygınlaştırılması
- Gıda işletmelerinde çalışan personellere verilen resmi hijyen eğitimlerinin tek sefere mahsus olmayıp belirli periyotlarla tekrarlanması
- Birliklere ve kooperatifler için sağlanacak, gerekli soğutma tankları ve frigofrik araç temini için vergi muafiyeti sağlanması olanaklarının gözden geçirilmesi
- Gıda üretim sektöründe çalışanlar için mesleki yeterlilik kriterlerinin gözden geçirilmesi ve buna göre uygun düzenlemelerin yapılması
- Gıda güvenilirliğinin sağlanmasının birden fazla sektörle ilişkili olması nedeniyle, merkez, taşra, yerel yönetim, akademi, tarım sektörü, ticaret, halk sağlığı kurumları, tüketici dernekleri ve STK'lar ile iş birliğinin güçlendirilmesi, özel sektöre destek verilmesi
- Gıda güvenilirliğinin sağlanmasında "Tek Sağlık" yaklaşımının benimsenmesi ve yaygınlaştırılması
- Kadınlar, gençler ve diğer dezavantajlı grupların eğitim, girişimcilik ve işletme yönetimi konularında desteklenerek güçlendirilmesi için tarım ve sosyal politikalar arasında entegrasyonun güçlendirilmesi, kapsayıcı kalkınma ve eşitlikçi ekonomik büyüme sağlanması
- Gıda üretiminde sektörel yeterliliği sağlamak için gıda faaliyeti konusunda mesleki yeterlilik kriterleri belirlenmesi, yerelde tüketici nüfusa oranla işletme sayısı belirlenmesi, bölgesel birincil ürünlerde çiftlik ve tarlada ürün güvenliliğini artırarak ham madde kalitesinin yükseltilmesi
- Üretimde sürdürülebilirliğin / sürdürülebilir tarımsal üretimin iyileştirilmesi
- Doğal kaynakların korunması, üretimin artırılması ve sürekliliği için tarımda Ar-Ge ve teknoloji yatırımlarına öncelik verilmesi, çevre dostu yatırımların desteklenmesi
- Konuyla ilgili uluslararası işbirliklerinin geliştirilmesi
- Gıda güvenilirliğinin önemi konusunda iletişim araçlarının daha etkin kullanımı, yazılı, görsel ve sosyal medyanın aktif kullanılması
- Kalıntı izleme çalışmalarının artırılması ve denetimlerin etkinliğinin artırılması
- Birincil üretim noktalarında faaliyette bulunan tüm bitkisel ve hayvansal tarım ürünleri üreten çiftçilerimize yönelik olarak, İyi Üretim ve Hijyen Uygulamaları Rehberleri/Kılavuzlarının, ürünler bazında hazırlanması ve eğitimlerin sağlanması
- Gıda maddesi üreten, satan ve toplu tüketime arz eden tüm gıda işyerleri için hazırlanan İyi Hijyen Uygulamaları rehberlerinin sektöre yönelik eğitimlerine, ülkemiz genelinde ara vermeden devam edilmesi, bu iş yerlerinde çalışan tüm personelin bu eğitimlere katılmasının sağlanması
- Eğitim kurumlarında öğrencilere yönelik; gıda hijyeni/gıda güvenilirliği konularında eğitimler verilmesi, aynı şekilde Tarım ve Orman Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında iş birliği ile cami-

13 HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points): Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları ya da Risk Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları olarak ifade edilir. HACCP; güvenilir ürünlerin tüketiciye sunulması amacıyla, düzgün işleyen bir sistemin oluşturulması ve korunması temeline dayalı bir gıda güvenliği kavramı/standarttır

14 BRC(British Retail Consortium): Uluslararası Gıda Güvenliği Standardı

15 Global GAP: İyi Tarım Uygulamaları için bir Ticari Marka ve Standartlar setidir.

16 GMP(Good Manufacturing Practices): İyi üretim uygulamaları sistem/standartlarını ifade eder.

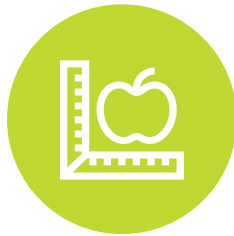
17 GLP(Good Laboratory Practice): İyi laboratuvar uygulamaları sistemini ifade eder.

ler de cemaate yönelik gıda hijyeni ve güvenilirliği konularında halkın bilgilendirilmesi konusunda iş birliği olanaklarının görüşülmesi

- Güvenilir, sağlıklı ve besleyici gıdanın üretiminde yeni modellemeler ve dijitalleşmeye yatırım yapılması
- Modern mezbaha, modern su ürünleri hali gibi örnek projelerin hayata geçirilmesi
- Çevre ve insan sağlığını dikkate alan bir yaklaşımla minimum kimyasal kullanımıyla üretimin teşvik edilmesi ve yaygınlaştırılması, iyi tarım ve organik tarımın üretim malitiyeti ve tüketici fiyatı arasında makul bir marj bırakılacak şekilde desteklenmesi
- Taklit, tağşişin azaltılmasına yönelik tedbirlerin güçlendirilmesi
- Katkı maddesi ve koruyucu içermeyen ürünler için Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve bu ürünlerin üretiminin teşvik edilmesi
- Gıda güvenilirliği bilgi sistemleri ve ürün standartlarına uyum düzeyinin artırılması
- Uygun olmayan merdiven altı üretim yapanlar için idari yaptırımların gözden geçirilmesi, caydırıcılığın artırılması
- Çocuk, hamile gibi hassas gruplara yönelik besin içeriği zengin gıdanın üretilmesinin teşvik edilmesi ve makul fiyatlarla piyasaya arz ve erişimin güçlendirilmesi

2. Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliğinin Sağlanmasına İlişkin Denetimler ve Kontroller

Güvenilir gıda, gıda mevzuatında belirlenmiş kurallara uygun şekilde üretilmiş, tüketildiği zaman sağlık üzerine olumsuz etki göstermeyen, üretim, işleme, paketlenme, muhafaza ve dağıtımları sırasında gerekli kurallara uyulması ve önlemlerin alınması ve gıdanın her türlü bozulma ve bulaşmaya yol açan etkenden arındırılarak insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde tüketime uygun hale getirilmesidir. 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nda güvenilir gıda için kriterler getirilmiştir. Sürdürülebilir Gıda Sistemlerinin önemli bir parçası olan gıda güvenilirliğinin sağlanmasında denetim ve kontroller, tarladan sofraya güvenilir

gıdanın tüketiciye sağlanmasında vazgeçilmez unsurlardır. Paydaşlar tarafından konuyla ilgili tanımlanan çözüm ve eylemler aşağıda yer almaktadır.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Gıda kontrol görevlisi sayısının ve niteliğinin artırılması ve laboratuvar altyapısının güçlendirilmesi, finansman olanaklarının artırılması
- Laboratuvar personellerinin analiz, cihaz, alet ve ekipman hususunda eğitimlerinin sağlanması ve etkinliğinin artırılması
- Gıda Kontrol Laboratuvarlarının halka yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenmesi hususunun değerlendirilmesi
- Laboratuvarların analiz kapsamının/çeşnitliliğinin artırılması
- Vatandaşları tükettikleri ürünlerin gıda güvenilirliği açısından denetlenmesini sağlamaya teşvik edilmesi ve analiz fiyatlarının vatandaşları teşvik etmek açısından düşürülme imkanlarının araştırılması
- Gıda işletmecilerine belirli bir sistem içerisinde eğitimlerin düzenlenmesi konusunun programlamaya alınması
- Mamul mallardaki raf ömrünü uzatacak kimyasallar ile boya maddeleri yerine, doğal olanlarının kullanılmasının sağlanması için Ar-Ge çalışmalarının yürütülmesi
- Entegre mücadele yöntemlerinin yaygınlaşması
- İthalat mevzuatının gözden geçirilmesi, sınır kontrol müdürlüğü personellerinin düzenli aralıklarla eğitime tabi tutulması
- İthalat için gelen ürünlerin kontrolü amacıyla alınan numune miktarının güncellenerek artırılması
- Denetimlerde paydaş kurumlarla olan iş birliğinin artırılması ve tek bir çatı altında entegre bir biçimde kontrol ve analizlerin yapılabilmesine ilişkin bir yapılanmaya gidilmesi
- Yerel ürünlerin satışı için özel pazar ve işletmelerin oluşturulması, yasal düzenleme ile bu alanlar dışında satışlarının sınırlandırılması, bu ürünlerin güvenilirliğinin kontrolü için Bakanlık numune alma planlarına dahil edilmesi

- Özel sektöre de denetim yetkisi verilmesi ve fahri gıda denetçiliğinin tartışılması
- Gıda güvenilirliği ile ilgili konularda bilimsel ve teknik destek sağlama konusunda programların hazırlanması ve mevcutlarının geliştirilmesi
- Denetim ve analizler konusunda uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi
- Tarladan getirilen ürünlerin içeriğindeki kimyasalların insan sağlığına zarar vermeyecek şekilde olduğuna dair denetleme yapılması
- Bitki, bitkisel ürün ve diğer Maddelere eşlik edecek Bitki Sağlık Sertifikasının elektronik/doğrulanabilir sistemler üzerinden düzenlenmesi
- Gıda güvenilirliği kontrol sistemlerinin gözden geçirilmesi ve denetim etkinliğinin artırılması, disiplinler arası bütüncül kontrol yapılması
- Akredite laboratuvarların etkinliğinin artırılması yönünde çalışmalar yapılması
- Gıda işletmecilerine mevzuat ve yaptığı iş hakkında eğitimler verilmesinin sağlanması, mevzuat gerekliliklerinin ve işletmelerin sağlanması gereken asgari teknik-hijyenik koşulların normlarının sorumlulara anlaşılır ve açıklayıcı yöntemlerle bildirilmesi
- Tüketicilerin bilinçlendirilmesi, gıda okuryazarlığı, gıda üretiminde birincil üretimden başlanarak izlenebilirliğin sağlanması
- Ev tipi üretim yapan halkın bilinçlendirilmesi için eğitim verilmesi, yayınların hazırlanması ve kamu spotunun oluşturulması
- Yöresel ürünler için sade standartlar oluşturulması, ülkemizde üretilen yöresel peynirlerin hijyen standartları ve üretim teknolojilerinin geliştirilerek üretimin artırılması, bu hususta mevzuat oluşturulması (sadece ticari peynirler için mevzuat bulunmaktadır), yöresel ürünlerin gruplandırılması ve gıda laboratuvar altyapılarının güncellenerek spesifikasyon analizlerinin yapılarak ürünlerin test edilmesi

3. Gıda Güvenilirliği Sorunları-Diğer

Sektörde nitelikli insan kaynakları eksikliği ve tüketicilerin bilinçsiz olması, bilinçsiz ve yanlış tarımsal ilaç ve gübre kullanımı kaynaklı, gıdalarda izin verilen sınırların üzerinde pestisit ve kimyasal kalıntısı, gıda işletmecilerinin mevzuata uygun olmayan gıda üretimi, uygun olmayan yöntemlerle üretilen ev tipi gıda ürünlerinden kaynaklanan mikrobiyolojik zehirlenmeler, fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik yönden uygun olmayan gıdanın piyasaya sunumu, izlenebilirlik, beslenme ve gıda kaynaklı sağlık sorunları, standartları oluşturulmamış gıda ürünlerinin spesifikasyon tanımlanarak tescil edilmesi kaynaklı gıda güvenilirliği sorunlarına ilişkin çözümler ve eylemler bu başlık altında yer almıştır.

Çözüm ve Eylemler

- Gıda güvenilirliği konusunda üreticilerin ve tüketicilerin farkındalıklarının artırılması, bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi için faaliyetlerin gerçekleştirilmesi
- Beslenme ve gıda güvenilirliği eğitiminin ilköğretimden itibaren müfredata eklenmesi
- Sektörde istihdam edilen nitelikli personel sayısının artırılması
- Kültürel gıda ve yemek zenginliğimizin korunması, üniversiteler ile iş birliği yapılarak yöresel peynir türlerinden starter kültür elde edilmesi ve böylelikle devamlılığın sağlanması, aynı zamanda bir üretim standardı oluşturularak aynı kalitede ürün elde edilmesi, gıda denetçilerinin de bu konuda eğitimlerinin güncel tutulması, yöresel peynir üreticilerine devlet desteği sağlanarak, tesis koşullarında üretim yapmalarına imkan sağlanması
- Mevcut yapılanmanın dışında bağımsız ve tarafsız bir gıda otoritesi kurulması
- İşletme yetkilileri tarafından üretimde ve hizmet sunumunda kurallara uygunluğun sağlanması için rehber kılavuzların oluşturulması
- Gıda üretiminde insan hatasının en aza indirmek amacıyla akıllı sistemlerden ve yapay zeka gibi yeni teknolojik gelişmelerin ülkenin gıda üretim alanlarına entegre edilmesi, genetik teknikler, ışınlama, ultrason, elektrik alan gibi uygulamaların yaygınlığının artırılması
- Kostik ve sodyum bikarbonat aranması analizinin Denetim Programına alınması, Süt Toplama Merkezlerinin Bakanlık Programı Çiğ Süt Numunesi kapsamına alınması, çiğ süt üreticilerine eğitim verilmesi (Mastitis, ahır hijyeni, sağımlı hijyeni, alet

ekipman hijyeni, sütün saklanması, kimyasal maddelerin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri, vb.), bu ve benzeri kimyasallar için hızlı test kitlelerinin kullanımının yaygınlaştırılması ve birincil üreticilerde de uygulanmasının zorunlu olması (süt satan birincil üreticiler, çiğ süt toplama merkezleri, süt işletmelerinin çiğ süt kabul bölümü), çiğ süt ve hileleri konusunda projeler geliştirilmesi, bilinçlendirme ve farkındalık eğitimlerinin artırılması ve hedef kitlenin farkındalığının artırılması

- Ürünün elde edildiği hammadde fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkenlerle bulaşık olmamalıdır: Hayvan çiftliklerinde bilinçsiz ilaç kullanımı, ağır metal, zirai ilaç vb. kalıntılarla kirlenmiş yemlerle hayvanların beslenmemesi, süt sağım hijyenine dikkat edilmesine yönelik farkındalığın artırılması, ayrıca anthrax, tuberkulozis, brucellozis gibi zoonoz hastalıkların önlenmesine yönelik tedbirlerin artırılıp, hayvanlar için ülkesel eradikasyon programları geliştirilerek bu hastalıkların bertaraf edilmesinin sağlanması uygulamasına devam edilmesi
- Hammaddenin ürün haline getirileceği işletmeye gelinceye kadar geçen aşamada kirlenme ve bozulmaya neden olabilecek faktörlerin elimine edilmesi (yeterli soğutmanın sağlanması, taşıyıcı ambalajların temiz olması vb.)
- Gıda işletmeleri yetkili otoritelerce kayıt altına alınmaya devam edilmesi, hijyen kurallarına uygun üretim yapıp yapmadıklarının periyodik olarak denetlenmesine devam edilmesi
- Ulusal ve uluslararası ticarete konu gıdaların nakliyesi esnasında taşıma ve depolama şartlarının korunması (uygun şekilde istifleme, soğuk zincirin korunması, ihracatçı ülkenin yetkili otoritesi nezaretinde taşıyıcı konteynerin mühürlenmesi vb.)
- İthal edilen gıdaların son tüketiciye ulaşana kadar izlenebilirliğinin sağlanması, etikette karakod uygulamasının oluşturulması, genel olarak denetimlerin etkinliğinin artırılması
- Aktif ve örnek demonstrasyon alanlarının kurulması, belirlenen çözüm önerilerine göre dizayn edilmiş devlet destekli üretim tesislerinin yaygınlaştırılması ve işletilmesi
- Gıda güvenliğinde kullanılabilir yeni tekniklerin üniversite-sanayi ortak çalışmaları ile gıda üretim sistemlerine uygulanabilirliğinin artırılması

- Bitkisel üretimde entegre mücadele metodlarının üreticilere yaygınlaştırılması ve etkili bir şekilde benimsetilmesi

AT4-Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması (%11,54)

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının “Yoksulluğun Tüm Biçimlerini Her Yerde Sona Erdirmek” başlıklı hedefi kapsamında yoksullukla mücadele kapsamında 2030 yılına kadar yapılması planlanan/hedeflenen

bilgiler yer almakta olup söz konusu önerilere <http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr/amaclari/yoksulluga-son/> adresinden ulaşılabilir. Bunlar ayrıca takip edilecek olup, paydaşlar tarafından önerilen eylemlere aşağıda ilgili konu başlıkları altında yer verilmektedir. Bu ana müdahale alanı altında aşağıda belirtilen öncelikli müdahale alanlarının ve diğerlerinin birbirleri ile kesişen konular olduğu ve bağlantılı müdahale alanları olduğu hatırd tutulmalıdır. Kooperatifleşme ile ilgili konular her müdahale alanı için önerilmiştir

1. Kırsaldan Kente Göç

Kırsalda yaşam kalitesinin düşük olması, istihdam, eğitim, sağlık, sosyal altyapı, gelir yetersizliği gibi ekonomik sebepler, şehirde daha kolay yaşam düşüncesi ve sosyal sebepler (şehir yaşantısına özenti, iş nedeniyle evlenememe, geçim ve gelecek kaygısı), tarım arazilerinin parçalı ve küçük olması nedeniyle, genç nüfus başta olmak üzere kırsaldan kente göç ile; aile çiftçiliğinin üretim zincirinden ayrılması, tarımsal üretimde sürdürülebilirlik sorunu ve üretimin azalması, tarıma elverişli arazilerin atıl duruma düşmesi, uzun dönemde fiyatlarda artış, sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon ve çevresel sorunlar ile karşılaşmaktadır.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Göçün önlenmesi için çiftçiliğin meslek olarak kabul edilmesi, usta çırak sistemi kurulması, çiftçilerin kayıt altına alınmasının ve sigortalı olmalarının güçlendirilmesi, güvenilir gıda üretimlerinin teşvik edilmesi, gıda satıcılarının kaynağı belirlenmiş gıda satmaları-

- nın güvence altına alınması
- Kırsalda yaşam koşullarının (sağlık, eğitim erişiminin artırılması, ulaşım (il, ilçe ve kırsal alanlara ulaşım için karayolları altyapısının iyileştirilmesi) internet, sosyal alan altyapısının iyileştirilmesi vb)
 - Tarımsal üretim için gerekli girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve Katma Değer Vergisi (KDV) oranının gözden geçirilmesi, tarımsal üretime yönelik destek ve teşvik mekanizmalarının gözden geçirilmesi
 - Kırsal alanların avantajları hakkında halk ve üreticilerin bilinçlendirilmesi, kırsalda yaşam için teşvik edici mekanizmaların tanımlanması
 - Sürdürülebilir üretimin önemi hakkında okul çağından itibaren bilinçlendirme yapılması
 - Üretimden elde edilen gelir seviyesinin artırılması ve iyileştirilmesi
 - Genç nüfusu kırsal alana çekebilecek desteklemelere artırılarak devam edilmesi, yerinde istihdam tedbirlerinin tanımlanması
 - Kooperatifleşme ile üretim maliyetlerinin düşürülmesi
 - Arazi toplulaştırmasına devam edilmesi
 - Tarımsal mekanizasyonun geliştirilmesi, ürünlerin yerinde işlenmesi, paketlenmesi ve pazarlanması konularında, alet makine ve prosedür konusunda özel destek sağlanması
 - Çiftçilerin yüksek verim ve gelir sağlayan yeni teknik ve metotlarla tanıştırılması ve dolayısıyla yayım hizmetlerinin artırılması, çiftçilerin yeni ürün çeşitlerine yer verebilmeleri için yönlendirilmeleri
 - Kırsalda yaşayan ve tarımsal üretimde bulunan özellikle genç ve kadın nüfusun ekonomik bilgi ve teknik yönden desteklenmesi, kooperatif ve benzeri örgütlenme yönü ile pazara ulaşımını sağlayacak imkanların artırılması
 - Yerel pazarların kurulumunun desteklenmesi
 - Kırsalda yaşayan ve çalışan kadınların sosyal haklarının genişletilmesi ve ekonomik özgürlüklerinin iyileştirilmesiyle ilgili önlemlerle ilgili olanakların araştırılması (sigorta prim desteği, maaş desteği, çeyiz desteği vb..)
 - Taşınabilir eğitim sorununa yönelik iyileştirmeler yapılması, yerinde eğitim verilmesi (uygun olduğu ölçüde bina, personel, ekipman imkanlarının artırılması)
 - Arazilerin parçalanmasının önlenmesine ilişkin mevcut mekanizmaların güçlendirilerek uygulanması
 - Aile çiftliğine özendirici hibe desteği sağlanması
 - Genç çiftçilere özel destek mekanizmalarının tanımlanması, arazi desteği, genç çiftçilere akıllı tarım konusunda eğitim verilmesi
 - Yöresel ürünler için geleneksel üretim metotlarının nesilden nesile aktarılması için korunması
 - Kooperatifler esas itibarıyla üretim, girdi temini, işleme, pazarlama vb faaliyetleri yerine getiren daha çok ekonomik amaçlı örgütlenmelerdir. Ancak tarım sektöründeki üreticiden tüketiciye kadar geçen süreçteki kayıpları en aza indirmek ve istikrarlı bir fiyat politikası oluşturmak için kooperatifler ön plana çıkarılmalıdır. Ülkemizde büyük çoğunluğu küçük aile işletmelerinden oluşan tarımsal işletmelerimizin en önemli sorunlarından biri de pazarlamadır. Temel ekonomi, yönetim, pazarlama, satış, e-ticaret, markalaşma, lojistik desteği ve verilecek eğitimler ve etkin bir denetim mekanizması ile kooperatiflerin güçlendirilmesi
 - Kooperatiflerin güçlü bir yapıya kavuşturulması ve üst örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, özellikle gençlerin kooperatifleşmeye özendirilmesi
 - Gençler için sosyal etkinlik organizasyonlarının düzenlenmesi
 - Kırsalda üretilen ürünler için sözleşmeli tarım, alım garantisi gibi uygulamaların yapılması
 - Çiftçilik ve hayvancılığın kolaylaştırılması için mevzuat altyapısının gözden geçirilmesi
 - Doğal koşullara uygun tarımsal yatırımların yapılması (hayvancılık ve bitkisel üretime uygun alanların tespiti)
 - Küçük üreticilerin pazara erişim imkanları artırılması, küçük üreticilerin akıllı tarım sistemlerine entegre edilmesi için çalışmalar yürütülmesi, küçük üreticilerin tarımsal yayım yöntemiyle ürettikleri katma değeri artırmaya yönelik teknik destekle-

rin iyileştirilmesi, küçük üreticilerin kent nüfusuna doğrudan temas etmesine yönelik yasal düzenlemelerin geliştirilmesi, küçük üreticilerin bulunduğu lokasyonlara özel olarak küçük tarımsal sanayi yapıları kurulması imkanlarının araştırılması, küçük üreticilerin üretimleri dışında kırsal turizm, balıkçılık gibi yeni iş kollarında çalıştırılması, baskın kırsal alanlarda özellikle kadınların üretim, gıda güvenliği ve pazarlama konularında eğitilmesine yönelik belediyeler ile birlikte ortak programlara çıkılması, teknolojinin küçük üreticilere yönelik uygulama geliştirmelerinin teşvik edilmesi

- İl ve ilçe düzeyinde kalkınma için stratejik yatırım planları hazırlanması
- Gerekli teşvik paketlerinin hazırlanarak köylere dönenecek tarım, hayvancılık ve bazı özel beceriler kazandıracak eğitimlerin verilmesi, tarım işçiliğinin olmadığı dönemler için yöreye uygun alternatif çalışma alanlarının oluşturulmasına yönelik halı dokuma, ipek böcekçiliği ve mantar yetiştiriciliği gibi faaliyetlerin kazandırılması.

2. Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi

BM'ye göre, evsel, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde eşitsizlik ve güç dengesizlikleri, yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir ve adil geçim kaynaklarını sağlayacak gıda sistemlerinin yeteneğini sınırlandıracaktır¹⁸. Kırsaldan kente göçün önlenmesi ve tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması ve yerel kalkınmanın sağlanması için kadınlar, gençleri de kapsayacak bir yaklaşımla adil geçim kaynaklarının geliştirilmesi sürdürülebilir bir üretim için vazgeçilmezdir. Bu doğrultuda, kırsal alanlarda eşit eğitim fırsatlarının oluşturulması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi yoksulluğun azaltılmasında ve sürdürülebilir gıda sistemlerinin geliştirilmesinde önemli faktörler arasındadır. Yoksulluk nedeniyle yeterli ve besleyici gıdaya makul fiyatlarla erişememe sorunu adil geçim kaynaklarının geliştirilmesi konusuyla ilişkilidir. Gıdayı veya hammaddesini üreten üreticilerin bu faaliyetlerden elde ettikleri kazanç, ticaret zincirindeki üretici olmayan diğer aracı tacirlerin alım satımından elde ettiği kazançtan bazen az olmaktadır. Kırsal kesimde gelir çeşitlendirici faaliyetler ve sektörler yeterince olmadığı için yeter geliri sağlayamayanlar tarımsal üretimden vazgeçerek, kırsal kesimden kente göç etmekte, büyüyen sosyal, çevresel ve ekonomik sorunlarla birlikte, kültürel adaptasyon sorunlarının da tetiklenmesine ne-

den olunmaktadır. Tarımsal ürünlerin pazarlanması da bu sorunlar arasında yer almaktadır. Yoksulluk nedeniyle yeterli ve besleyici gıdaya makul fiyatlarla erişemeyenlerin erişiminin sağlanması bunun için de adil geçim kaynaklarının geliştirilmesi gereklidir. Gıda değer zinciri gıda ürünlerinin üretilmesi için gerekli olan koordineli üretim ve değer oluşturan faaliyetlere katılan tüm aktörlerden oluşmaktadır. Bunun içerisine üretim girdileri, üreticiler, tedarik zincirinde yer alan unsurlar, lokanta, market, perakende sektörü, nihai tüketiciler vb. aktörler dahildir. Bu kapsamda değer zincirinin en önemli aktörü olan üretici/çiftçilerin gelirinin artırılması üretici refahı ve sürdürülebilir üretim açısından çok önemlidir. Bununla birlikte üretici/çiftçilerin rekabetçi ve yenilikçi olabilmeleri, tarımsal üretimde verimliliğin artması, tarımsal mekanizasyonun yaygınlaşması, bilgiye, veriye dayalı üretimin yapılması, gıda değer zincirinin sürdürülebilir bir yapıda olması ile mümkündür. Girdileri ve kaynakları etkin kullanabilmek, değer zincirinin tüm halkalarında adil bir karlılık sağlayabilmek üreticilerin refahını artırıp geniş bir tabana yaymaktan geçmektedir. Tarımsal üretimin artarak sürdürülebilmesi için üretici gelirinin artması ve neticesinde verimlilik, mekanizasyon, tarımda teknolojinin kullanımının artması gerekmektedir. Üretici gelirinin artması ile gıda değer zincirinde yer alan tüm bileşenlerin gelirlerinin artması sağlanabilecektir. 2021 yılı Şubat ayı enflasyon verilerine göre kişi başına GSYH 8.599 USD (60.537 TL) olarak gerçekleşmiş olup tarımsal nüfusta ise bu tutar yaklaşık 1/3 oranında olup 2.836 USD olarak ölçülmüştür. Üretim süreci sonunda üretici refahını artırmak, bir başka deyişle tarımsal nüfusta kişi başına düşen geliri artırmak ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Başta gübre, tohum, mazot, yem olmak üzere tüm tarımsal girdi maliyetlerinin karşılanabilir ölçekte olması, üretimde planlamanın ülke bazında yapılması, değer zincirinde yer alan aktörler arasında adil bir karlılığın sağlanması önemlidir.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Yöresel ürünlerin tanıtımı ve pazarlanması, hazır tüketim ürünlerinden ziyade yerel ürünlerin ön plana çıkarılması
- Yöresel ürünlerin coğrafi işaret kapsamına alınması
- Tarımsal ürünlerin pazarlama altyapısının iyileştirilmesi ve mekanizmalarının oluşturulması, ürünlerin pazarlanmasında e-ticaret uygulamalarının ve sözleşmeli tarım uygulamalarının geliştirilmesi

18 https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/4-action_track_4_scientific_group_draft_26-10-2020.pdf

- Kooperatifçilik potansiyeli yüksek alanlarda kooperatif kurulması ve geliştirilmesine yönelik özendirici çalışmalar yapılması; böylece kooperatiflerin ticari faaliyetlerini daha etkin yürütebilmeleri için girişimcilik, pazarlama, markalaşma, sosyal medya kullanımı ve e-ticaret gibi alanlarda eğitimler verilerek kooperatifçilik konusunda bilgilendirme ve tanıtım toplantıları düzenlenmesi ve kooperatifçilik konusunda eğitim, araştırma ve yayım faaliyetinde bulunulması
- Kadın kooperatiflerinin girişimcilik kabiliyetlerinin artırılması ve ekonomide iyi bir aktör olarak yer almalarının sağlanması için üretime ve istihdama yönelik projelerin desteklenmesi
- Kooperatifler aracılığıyla üretim ve satış yapan çiftçilere ve kooperatiflerin kurulmasına destek verilmesi
- Kooperatifler Kanunu'nun gözden geçirilmesi, kooperatiflerin idari kapasitelerinin güçlendirilmesi
- Üreticilerin birlik ve kooperatifleşmesinin artırılması yoluyla kooperatiflerin gıda üretim sürecinin her aşamasında aktif devreye girmesi, kooperatiflerin üretimden başlamak üzere tüm gıda değer zincirinde etkili olması bu sayede, üretimin ve ürünün kalitesinin artması, maliyetlerin azalması, nihai tüketicilerin daha sağlıklı ve ucuz gıdaya ulaşımı ile gelirin daha adil artışı sağlanması
- Hazır tüketimden ziyade yerelde üretilen ürünlerin tüketicilere ulaştırılması
- Cinsiyet eşitliğini gözetilen bir yaklaşımla nitelikli eğitim sağlanması, eşitsizlikleri giderici tedbirlerin geliştirilmesi
- Yoksul çiftçilere sosyo ekonomik statüleri göz önüne alınarak, tarımsal üretimde yer alabilmeleri için özel koşullarda ve avantajlı olarak proje bazlı destek mekanizmasının geliştirilmesi
- Alternatif ürünlerin tespiti ve yaygınlaştırılması
- Kırsalda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi
- Doğal kaynaklardan optimum şekilde yararlanılması
- Hedef kitlenin üretime yönelik sonuç odaklı eğitimi ve sosyal sorumluluk projeleri üretilmesi
- Fiyat takibi kontrolünün sıklaştırılması, gelir vergisi sisteminin bu doğrultuda gözden geçirilmesi
- Girdi maliyetlerinin karşılanabilir ölçekte olması ve ithalata bağımlılığı azaltıcı tedbirlerin alınması
- Kırsal kesimdeki tarım ekonomisi ağırlıklı yapının biyoekonomi ve döngüsel ekonomi aşamalarına katma değer oluşturacak şekilde geliştirilmesi, biyoekonomi ve döngüsel ekonomiye yönelik uygulamaların yapılması
- İlgili hedef kitlede kar marjı analizlerine yönelik kapasite arttırımı ve senaryo analizlerinin yapılması
- Korunan alan çevresinde bulunan köylerde yöre halkının korunan alanlardaki tesisler ile bağlantılarının sağlanarak buralardan ürün tedarik etmelerinin sağlanması
- Yerelde "ekolojik köy"lerin oluşturularak insanların bu alanlara gelmesi ve doğal ortamlarda bu ürünlerden faydalanması. Yöre halkına bu konuda eğitim verilmesi ve ilgili kuruluşlar, STK'lar ile iş birliği yapılarak projeler ile alternatif geçim kaynaklarının desteklenmesi
- Sürdürülebilir gıda değer zinciri için tarımsal üretimin her aşamasının planlanması, üretimin ve verimliliğin artırılması, pazarlama ağının, depolama kapasitesinin artırılması
- Tarımda yenilikçi yaklaşımların benimsenerek teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması
- Kırsal kesimde eğitim kalitesinin arttırılması ve kadınlara fırsat eşitliği yaratılması
- Yoksul halkın gıda üretim süreçlerine dahil edilmesi
- Kırsalda yaşayan yoksul halka yönelik gıda ürünleri ekimi için hibe programları tasarlanması ve ürün seçimlerinde yardımcı olunması
- Aracıları en aza indirecek veya ticari faaliyetlerinde fahiş kazanç elde etmelerini engelleyecek fiyat regülasyonunu ayarlayan müdahale kuruluşlarının artırılması (kooperatifler, Toprak Mahsulleri Ofisi vb.), tarım ürünleri ve gıda fiyatları takip sisteminin güçlendirilmesi
- Kırsal alanda gelir çeşitlendirici faaliyetlerin desteklenme uygulanmasına devam edilmesi

- İyi uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması
- Prim fiyatına sahip “organik tarım”, “iyi tarım uygulamaları” gibi üretim süreçleri, hem yoksul kırsal nüfus için iyi bir geçim stratejisi oluşturabilmekte, hem doğal üretim faktörlerinin (toprak, su, çevre gibi) sürdürülebilirliğine katkıda bulunmakta ve hem de tüketicinin daha sağlıklı gıdaya ulaşabilmesine olanak sağlamaktadır. Ancak prim fiyatı (normal fiyatın bir miktar üzerinde oluşan fiyat), düşük gelir grubunda bulunan tüketicilerin bu ürünlere ulaşabilirliğini sınırlandırdığından, tüketim desteklemeleri konusunda olanakların araştırılması, ayrıca, bu tip ürünlere yönelik kar marjları ölçülmesi, doğrudan pazarlama kanalları kurgulanması
- Yerelde üretilen ürünlerin ürün tedarik zinciri oluşturularak her yerelin kendi çevresinde bulunan tüketicilere ulaştırılmasının sağlanması
- Kooperatif örgütlerin üretim sürecinin en başından başlayarak, gıdanın üretimi, taşınması, pazarlanması tüketicilere ulaşması, satış süreçlerinde etkin bir rol almasıyla, kaynakların verimsiz kullanımının azaltılarak üretim maliyetinin düşürülmesi, Kooperatifler aracılığıyla ortaklara sağlanan girdinin (tohum, yem, gübre, ilaç gibi) daha ucuz ve daha kaliteli temin edilmesi ile ürünlerin kaliteli, standardı yüksek ve verimli olması, kooperatiflerin ortaklarının eğitimine, üreticilerin ortaklaşa pazarlama, işgücü paylaşımı, kredi desteği alma, toptan alım-satım, bilginin paylaşımı gibi birçok alanda daha çok katkı sağlaması, Kooperatiflerin ticari yapılarının geliştirilmesi ve etkin çalışmasının desteklenmesi, hammaddeyi kendilerinin üretmesi ile ortaklarına sağlamaları sonucunda üretimin ilk aşamasından başlayarak maliyetlerin azalması, böylece kooperatiflerin gıda üretim sürecinde işbirliği yapmalarının sağlanması, birleşmelerinin arttırılması, gıda değer zincirinde küçük çiftçinin ürününün pazara ulaştırılması sorununa ilişkin olarak, kooperatiflerin ortaklarının ürünlerinin mutlaka satış tarafına da odaklanması, kooperatiflerin sürdürülebilir ve kaliteli bir üretim ile pazara etkin erişim ilkeleri çerçevesinde faaliyet göstermesinin sağlanması, tarım satış kooperatifleri gibi kooperatiflerin desteklenmesi ile üretimin artırılması, aracısız olarak geniş bir pazara ve tüketicilere daha hızlı ulaşmalarının sağlanması ve kaliteli gıda ürünlerinin tüketicilere daha az maliyetle ulaşması (bu sayede, gıda fiyatlarının aşırı yükselmesi ve tüketicilerin zarar görmesi önlenecektir.)

- Cinsiyet duyarlı ve dezavantajlı grupları dikkate alan bir yaklaşımla küçük ölçekli işletmeler başta olmak üzere üreticileri güçlendirecek tedbirlerin hayata geçirilmesi, üretim, işleme, lojistik, perakende seviyesinde yeni finansman modellerinin tanımlanması

3. Gelir dağılımının Yoksul Kesim İçin İyileştirilmesi

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2019 yılı sonuçlarına göre, en yüksek eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2019 yılında %46,3, en düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun aldığı pay ise %6,2’dir. Son yıllarda, Covid-19’un da etkisiyle temel tarım ürünlerinin büyük bir kısmında küresel ölçekte önemli fiyat dalgalanmaları görülmüş, ulusal ölçekte de yansımaları hissedilerek, gıda fiyatlarında artışlar yaşanmıştır. Artan gıda fiyatları tüketicilerin en fazla yoksul kesimin satın alma gücünü olumsuz yönde etkilemiş, gıdaya erişimle ilgili tedbirlerin arttırılması ihtiyacı doğmuştur. Diğer taraftan küresel ölçekte Covid-19 pandemi krizi ile birçok ülkede işsizlik sorunu ortaya çıkmıştır. Covid-19 ile birlikte ulusal bazda birçok tedbir ortaya konmuş ve etkileri hafifletilmiştir. Küreselleşmenin ve kırsaldan kente göçün de etkisiyle, gıdaya erişimde gelir dağılımının yoksul kesimi için iyileştirilmesine yönelik çalışmalar devam ettirilecektir. Yoksulluk kısaca asgari yaşam standardına erişememe durumudur. Bu tanımdan yola çıkıldığında, yoksulluk beslenme, temiz su kaynağına ulaşım, giyinme, barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarla ilişkilidir. Söz konusu asgari yaşam standartlarına erişimden yoksun olan grupların desteklenmesi, gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesi, insan onuruna yaraşır asgari bir hayat seviyesinin sağlanması gibi yoksulluğun azalması hatta ortadan kaldırılması önem arz etmektedir.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Yoksul insanlar için gelir kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi
- Yoksulluğu ortadan kaldırmak için insana yaraşır işler için fırsatlar oluşturulması,
- Kooperatifleşmenin yaygınlaştırılması, tarımsal üretimde girdi maliyetlerinin düşürülmesi ve pazarlama koşullarının iyileştirilmesi, çiftçinin ürettiği ürünlerin doğrudan pazarlanabilmesine imkan

tanıyan yerel pazar alanlarının kurulumu ve desteklenmesi, çiftçilere makine ve ekipman desteğinin sağlanması

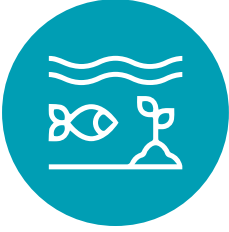
- Olgunlaşmış ürünlerin veya Tavsiye Edilen Tüketim Tarihi (TETT) ve Son Tüketim Tarihi (STT) yaklaşan ürünlerin düşük fiyattan satılması uygulamasının yaygınlaştırılması; bu amaçla gıda satış noktalarında uygun fiyatlı ürün bölümlerinin açılması
- Kırsal alanlar başta olmak üzere iş imkanlarının çeşitlendirilmesi ve artırılması, yoksul insanlar için gelir kaynaklarının sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi, özellikle küçük aile işletmeleri için, asgari yaşam koşullarını garanti eden gelir oluşturma koşulları için ulusal ve uluslararası işbirliği ile politika geliştirilmesi
- Üretim maliyetleri ve ürün fiyatları arasındaki marjın azaltılması
- Kadınlar, çocuklar ve hamileler gibi dezavantajlı grupları da dikkate alan bir yaklaşımla işsizler ve yoksullar için sağlıklı ve dengeli beslenmeye yönelik sosyal politikaların güçlendirilmesi
 - » Temel gıdaları temin etmekte güçlük çeken aileler için bu gıdaların ücretsiz veya düşük ücretle sunulması için mekanizmaların oluşturulması
 - » Ceza infaz kurumunda bulunan çocuklar, yatılı bölge okullarında ve pansiyonlarda kalan çocuklara yönelik dengeli beslenme politikasının güçlendirilmesi
- Gıda fiyatlarındaki hızlı artış ve fiyat dalgalanmalarının regüle edilmesi, oluşturulan mekanizmaların güçlendirilmesi,
 - » Özellikle sağlıklı beslenmek için gerekli olan ve çocukların gelişiminde hayati önem taşıyan süt, mama, yumurta gibi temel gıdalardaki fiyatların titizlikle takibinin yapılması,
- Üretici ve son tüketici arasındaki araçların azaltılmasına yönelik sistemler geliştirilmesi
- Küçük çiftçilerin kendi topraklarında kendi üretimlerini yapması, arazi desteğinin özellikle genç çiftçiler için geliştirilmesi
- Kriz süreçlerinde yaşanan gıda spekülasyonları nedeniyle stoklamalar ve şirketlerin kriz anında

gıdayı daha yüksek fiyatlardan pazara sunmasının önüne geçmek amacıyla spekülasyonları yok edici mevzuat altyapısının gözden geçirilmesi, spekülasyon hareketlere karşı denetimlerin etkinliğinin artırılması, haksız rekabetin önüne geçilmesi bu konuda alınan tedbirlerin uygulamasına devam edilmesi

- Temel gıda maddeleri arasında yer alan süt ve et fiyatlarını direkt olarak etkileyen hayvan yeminde ve bitkisel üretim için gübrede dışa bağımlılığın azaltılması
- Temel gıda maddelerinde KDV oranlarının gözden geçirilmesi
- Özellikle genç çiftçiler başta olmak üzere çiftçilerin desteklenmeye devam edilmesi, daha çok üretime teşvik edilmesi
- Kırsal alanlara yönelik gelir seviyesinin artırılması.
- Özellikle kırsalda yaşayan tarımı geçimlik olarak yapan küçük aile işletmelerinin gelir seviyelerinin artırılmasına yönelik proje bazlı çalışmalar yapılması ve özel tarımsal destek sistemlerinin sosyal desteklerle entegre bir yaklaşımla tasarlanması
- Özellikle tarımsal üretim faaliyetlerini sürdüren çiftçiler ve/veya girişimciler arasında, dengeli gelir dağılımı sağlanması
- Yöresel, ulusal ve uluslararası ölçekte optimum tarımsal işletme planlamaları ve üretim desenlerinin oluşturulması ile dengeli ve adil gelir dağılımı oluşturulması
- Bölgesel gelişme farklılıklarının azaltılmasına yönelik çalışmaların planlanması
- Tarımsal ürünlerin ihracata yönelik girişim/teşviklerin iyileştirme olanaklarının araştırılması
- Yöresel ürünlerin iç pazarda pazarlanabilmesi için e-ticaret uygulamalarının geliştirilmesi
- Küresel ölçekte gelişmiş ülkelere açlık sorunu yaşayan az gelişmiş ülkelere belirli bir gelir transferinin ve yardım mekanizmasının oluşturulması
- Yoksulluğu ortadan kaldıracak alternatif gıda sistemleri kurulması

AT 5- Gıda Krizlerine Karşı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerinin Dayanıklılığının Arttırılması¹⁹ (%2,69)

Salgınlar, iklim değişikliğinin neden olduğu kuraklık, seller, taşkınların neden olduğu ya da diğer sebeplerle meydana gelen doğal afetler, küresel ölçekte çatışmaların neden olduğu gıda güvenliği problemleri ve küresel ekonomik krizlerin gıda fiyatlarına ve ticaretine yansımalarına karşı sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi ve dayanıklılığının arttırılması gerekmektedir. Bu çerçevede, bu çalışma grubu altında paydaşlarca önerilen çözüm ve eylemler aşağıda yer almaktadır.

Önerilen Çözüm ve Eylemler

- Küresel ve ulusal gıda sisteminin oluşturulması, gıda krizlerine karşı planlama, stoklama kapasitesinin güçlendirilmesi, konuyla ilgili standartlar ve ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesi
- Üye olunan uluslararası örgütler dahilinde gıda krizleri konusunda aktif rol alınması
- Başarılı devlet destekli tarım sigortalarının tanıtılması ve tarım sigortaları için gerekli alt yapı çalışmalarının (meteoroloji, tarımsal üretimin kayıtlılığı) desteklenmesi
- Nitelikli teknik personel istihdamının artırılması
- Denetimlerde kullanılacak teknolojik alt yapının sağlanması
- Ticaret Borsalarının etkinliğinin arttırılması, lisanslı depoculuğun yaygınlaştırılması ve tarımsal üretimin teşvik edilmesi
- Türkiye genelinde İTU yaygınlaştırılması, katma değeri yüksek ürün üretimi ve pazar payının arttırılması
- Su, sulama ve akıllı tarım konusunda farkındalığın arttırılması ve eğitim çalışmalarının ilköğretimden başlayarak müfredata dahil edilmesi, tarımsal su kullanımı planlaması yapılması
- İklim değişikliğine adaptasyona ilişkin alan ve ürün bazlı planlama yapılması, biyotik ve abiyotik streslere karşı çeşit geliştirme ve Ar-Ge çalışmaları-

nın desteklenmesi

- Atık yönetimi, meyveye dayalı ağaçlandırmanın arttırılması, mera alanlarının iyileştirilmesi
- Çatışmaların azaltılması, kaynakların, gelir, eğitim ve gıdanın daha adil dağılımının sağlanması için daha fazla taahhüt verilmesi, bunlar için küresel ölçekte mekanizmaların ve organlar ile izlenebilirliğin güçlendirilmesi
- Optimal fiyatta gıda üretimi için tarımsal üretime yönelik girdi tedariki ve yönetimi, özellikle tarımsal üretimde tohum yönetimi için sistem oluşturulması, küçük işletmelerin sürdürülebilirliği ve dayanıklılığının arttırılması için uygun fiyatla tohum erişim ve tedarik özellikle kaliteli tohumun sağlanmasının teşvik edilmesi, ISTA (Uluslararası Tohum Test Birliği) ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı) tohum standartları uygulamalarının desteklenmesi, özellikle küçük çiftçilerin bu standartlarda tohum temini için teşvik edilmesi
- Yaşanan pandemi döneminde deneyimlerden çıkarılan ders olarak tohum tedarik ve temini için risklerin belirlenmesi ve bu riskler çerçevesinde hareket edilmesi ve yerel tohumların geliştirilmesi ve kayıt altına alınması, gen kaynaklarının muhafaza edilmesi
- Kamu ve işletme düzeyinde çatışmalar, salgın ve afetler, iklim değişikliği gibi faktörlerin etkilediği gıda krizlerine karşı gıda güvenliği sistemlerine yeni prosedürler eklenmesi ve bunların takip edilebilirliği ve izlenebilirliğinin sağlanması
- İşletme büyüklüğüne göre bulundurulması gerekli zorunlu ürün-stok miktarlarını belirleyen düzenlemeler yapılması.
- Fonksiyonel gıdalarla ilgili Ar-Ge çalışmalarının teşvik edilmesi
- Sektör paydaşları arasında iletişim ve koordinasyonun güçlendirilmesi ve kontrollerin hızlı etkili ve güvenilir hale getirilmesi
- Salgın gibi gıda krizlerine karşı üretim ve tedarik zincirinde Ar-Ge, yenilik ve teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması
- Aktif ve koruyucu teşvik ve sigorta birimleri ile üreticinin planlama çalışmalarına destek olunması

¹⁹ Sayı olarak az olduğu için alt ayrıma gidilmemiştir.

3. SONUÇ

BM 2030 Gündemini ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını güçlendirmek amacıyla 2021 yılı Eylül ayında New York'da Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Zirvesi düzenlemiştir. Zirve kapsamında ulusal diyalog sürecini yürütmek üzere üye devletlerden bir Ulusal Diyalog Koordinatörü belirlemeleri talep edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti adına Ulusal Diyalog Koordinatörü, Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürü Aylin ÇAĞLAYAN ÖZCAN olarak belirlenmiş ve ulusal hazırlık süreci kadının güçlendirilmesi, çocuklar ve gençler gibi diğer dezavantajlı grupları da dikkate alan bir yaklaşımla katılımcı bir temelde yürütülmüştür. Ulusal diyalog süreci hazırlıkları kapsamında sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi/geliştirilmesine yönelik başta Türkiye Cumhuriyeti'nin en geniş katılımı 3. Tarım Orman Şurası sonuçları ile SKD TÜRKİYE ve diğer paydaşların görüşleriyle alınan sorunlar temelinde, çözüm önerileri ve eylemlerin belirlenmesini içeren çalışma baz alınmıştır. Bu çalışmaların yanında, hazırlıkları Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sürdürülen Su Şurası, Yeni Ekonomi Programı, Cumhurbaşkanlığı 100 günlük eylem programları ilgili eylemleri de ulusal bazda Sürdürülebilir Gıda Sistemlerinin geliştirilmesi/iyileştirilmesini kısa ve orta vadede destekleyecektir.

Bu çerçevede, 17 Mayıs 2019 tarihli ve 30777 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Tarım Şurası Yönetmeliği ile Tarım Şurası oluşturulmuştur. 17 Temmuz 2021 tarihinde başlayan Komisyon çalışmaları sonucu 3. Tarım Orman Şurası, 18-21 Kasım 2019 tarihleri arasında akademi, STK'lar, özel sektör temsilcileri, çiftçiler ile Tarım ve Orman Bakanlığı ve diğer kamu kurum/kuruluşları konu uzmanlarının katılımıyla Ankara'da gerçekleştirilmiştir. 3. Tarım Orman Şurası kapsamında 21 Çalışma Grubu, Komisyon düzeyinde oluşturulmuş ve toplamda 1.300'ün üzerinde katılımcı ve 23.000'in üzerinde her katılımcı düzeyinde fikir ile Türkiye'nin tarım ve ormancılık alanında geleceğine ışık tutulmuştur. Ayrıca çalışma sonuçları illere yayılarak 7.500 fikir ile zenginleştirilmiştir. Komisyon bazında belirlenen hedefler, kamuoyuna açıklanan sonuç bildirgesi ve çalışma grubu raporları ile Şura kapsamında tüm bilgi ve belgelere <http://www.tarimormansurasi.gov.tr/> adresinden ulaşılması mümkündür. Buna göre Türkiye, 2023 yılı sonuna kadar tohumdan sofraya dijital değer zincirinin kurulması, sözleşmeli üretim ile alternatif destekleme modelinin oluşturulması ve uygulanması, gıdada bilgi kirliliğinin önlenmesi ve gıda okuryazar-

lığının artırılması, gıda kaybı ve israfına ilişkin altyapının oluşturulmasından, su kanununun çıkarılmasına kadar eylemler ve alt eylemler belirlemiş, bunların uygulanmasına ilişkin izleme ve değerlendirme sistemini oluşturmuştur. Türkiye, 2024 yılında bir sonraki Tarım Şurasını toplayacaktır.

Bununla birlikte, bu çalışmaya temel oluşturan ve sürdürülebilir gıda sistemleri konusunda mevcut durumu ortaya koyan Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ülke Raporu hazırlanmış, Bakanlık Birimleri ve Bakanlık dışı kurum ve kuruluşlardan odak noktaları belirlenmiştir. Ayrıca Zirve hazırlıkları kapsamında Türkiye'de Tarım ve Orman Bakanlığı, ABDGM tarafından ev sahipliği yapılan ECO-RCC ile yine ABDGM tarafından ev sahipliği yapılan BSEC-CSFS bağlamında bölgesel düzeyde çalışmalar sürdürülmüştür.

Bu bağlamda hazırlanan soru formu temelinde tespit edilen sorunlar-müdahale alanları, çözüm önerileri ve eylemler SKD TÜRKİYE özelinde ve diğer paydaşlar temelinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda, 02 Nisan 2021 ve 14 Nisan 2021 tarihleri arasında SKD TÜRKİYE üyesi ve Türkiye'de tanınmış 6 özel sektör temsilcisi firma tarafından doldurulmuş olup, 14 sorun ve 25'in üzerinde çözüm önerisi alınmıştır. SKD TÜRKİYE tarafından en fazla sürdürülebilir tarım ve üretim alanında müdahaleler içeren eylemler tanımlanmış, bunu iklim değişikliği ve enerji verimliliği/yenilenebilir enerji müdahale alanları takip etmiştir. SKD TÜRKİYE tarafından belirlenen sorunlar kapsamında iklim değişikliği müdahale alanı, sürdürülebilir tarım/sürdürülebilir üretimin geliştirilmesi yönünde karşılık bulmuş ve sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi arasında yer alan argümanlar arasında başat rol üstlenmiştir.

Sürdürülebilir gıda sisteminin diğer paydaşlarına gelince, Zirve hazırlıkları kapsamında her bir paydaş için maksimum üç sorun, çözüm önerisi ve eylem önerisi belirtilebilecek şekilde çevrimiçi ortamda hazırlanan soru formu 26 Şubat 2021 ve 8 Nisan 2021 tarihleri arasında 258 paydaş tarafından doldurulmuştur. Soru formu kapsamında verilen cevaplar işlenmiş ve toplam 520 sorun, 1.000'in üzerinde çözüm ve eylem planı önerisi alınmıştır. Buna göre, tanımlanan ana müdahale alanlarının üçte biri Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Analizler sonucunda belirlenen sırasıyla ilk 5 ana müdahale alanı ve müdahale alanlarına aşağıda yer verilmektedir.

AT3 - Çevre ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kullanımı (%33,46)

- İklim Değişikliği
- Su Kaynaklarının Kıtlığı ve Verimli Kullanılması
- Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımı

AT2 - Sürdürülebilir Tüketime Geçiş ve Gıda Kaybı ve İsrafının Önlenmesi (%15,58)

- Gıda Kaybı ve İsrafı
- Gıda İsrafı²⁰
- Gıda Kaybı

AT1-Gıda Güvenliği (%14,23)

- Gıda Güvenliğinin Sağlanması ve Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdaya Erişim
- Sağlıklı, Dengeli ve Yeterli Beslenme
- Beslenme ve Besin İçerikleri ile Alakalı Atık Yönetimi, Yeniden Kullanımı ve Değerlendirilmesi ve Bertarafı

AT1-Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliği (%11,92)

- Güvenilir, Sağlıklı ve Besleyici Gıdanın Üretimi
- Halk Sağlığı ve Gıda Güvenilirliğinin Sağlanmasına İlişkin Denetimler ve Kontroller
- Gıda Güvenilirliği Sorunları-Diğer

AT4-Kapsayıcı Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ve Yoksulluğun Azaltılması (%11,54)

- Kırsaldan Kente Göç
- Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi
- Gelir dağılımının Yoksul Kesim için İyileştirilmesi

Konuyla ilgili paydaşlarca tanımlanan detay tedbirlerle bu çalışmada yer verilmiştir. Bu öncelikli ana odak alanlarının dışında diğer sorunlar temelinde sürdürülebilir gıda sistemlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Öte yandan, BM Gıda Sistemleri Zirvesi kapsamında küresel ölçekteki çalışmalara Türkiye Cumhuriyeti 2 ve 5 nolu Çalışma Grupları bazında katkı sağlamaktadır.

Bu çerçevede, Gıda Krizlerine Karşı Sürdürülebilir Gıda Sistemlerinin Dayanıklılığının Arttırılması başlığı altında ulusal ve küresel iş birliklerinin geliştirilmesi için en fazla “Çatışma, Doğal Afet, İklim Değişikliği, Salgınlar Nedeniyle Gıda Krizlerine Karşı Önlemler” müdahale alanı altında tedbirler tanımlanmıştır.

Buna ilaveten gıda sistemlerinin dönüşümü doğrultusunda belirlenen ana müdahale alanları ve müdahale alanlarının başarılabilmesi, gıda tedarik zincirinde ve özellikle tarımsal üretimde bir değişimin olmasına bağlıdır. Akıllı tarım uygulamalarına eşlik eden inovasyonun geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması bu süreci hızlandırabilecek unsurlardan biridir. Bu suretle çiftçilerin/üreticilerin davranışlarında bir değişimin sağlanmasına yönelik unsurlar arasında tarımsal desteklerin miktarı ve sağlanma biçimi ile çiftçi eğitimleri önemli bir yer tutmaktadır. Belirlenen AT’ler altında, ana müdahale alanları ve müdahale alanlarına yönelik finansal destek ve çiftçi eğitimleri geliştirilmelidir. Bu konu ile ilgili ulusal bazda uygulanan organik tarım, iyi tarım uygulamaları ve Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunması (ÇATAK) destek programları gibi programların sayılarının ve çeşitlerinin arttırılması, araştırma bazlı destek konuları arasına bu çalışma grubu konularının, ana müdahale/müdahale alanlarının dahil edilmesi/mevcutlarının devam ettirilmesi, çiftçi eğitim projelerine yönelik desteklerin bu amaçla sağlanması, üniversiteler tarafından geliştirilecek bölgesel çiftçi eğitim projelerinin desteklenmesi, tarımsal eğitim programlarına üniversitelerin dahil edilmesi ve yakın işbirliği ve koordinasyonun sağlanması, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının başarısına yönelik çabaların etkinliğini arttıracaktır.

Bu bağlamda, Türkiye, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının başarılmasına doğru çabalarını tüm paydaşlarla sürdüreceği ve aynı zamanda ulusal ve uluslararası iş birlikleri güçlendirilmesine önem verilecektir.

²⁰ Alt alan olarak belirtilmiştir.Gıda kaybı ve israfı tek sorun olarak belirtilmiş olup, yorum kaybı olmaması için gıda kaybı ve israfı altında toplanmamıştır..

REFERANSLAR

1. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021. Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ülke Raporu, Ankara.
2. Çevrimiçi Soru Formu Yanıtları, 2021.
3. Tarım Orman Şurası. <http://www.tarimorman-surasi.gov.tr/>

5. EK

EK 1. 3. Tarım Orman Şurası

Ülke tarım ve hayvancılığının geliştirilmesi, yeni teknolojilerin uygulanması, yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi, tarım ve hayvancılık kesimine yönelik hizmetlerde karşılaşılan sorunların ve çözüm yollarının belirlenmesi için, yetkililer ve temsilciler seviyesinde görüşmelerin yapılabilmesine imkan sağlamak ve tarımsal kalkınmaya yönelik stratejilerin oluşturulmasına yardımcı olacak kararları almak üzere, 17 Mayıs 2019 tarihli ve 30777 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Tarım Şurası Yönetmeliği ile Tarım Şurası oluşturulmuştur. En son üçüncüsü gerçekleştirilen 17 Temmuz 2019 tarihinde başlatılan Tarım Orman Şurası, yaklaşık 4 aylık bir çalışmanın sonunda, 18-21 Kasım 2019 tarihleri arasında akademi, STK’lar, özel sektör temsilcileri, çiftçiler ile Tarım ve Orman Bakanlığı ve diğer kamu kurum/kuruluşları konu uzmanlarının katılımıyla Ankara’da gerçekleştirilmiştir. 3. Tarım Orman Şurası kapsamında 21 Çalışma Grubu Komisyon düzeyinde oluşturulmuş ve toplamda 1.300’ün üzerinde katılımcı ve 23.000’in üzerinde her katılımcı düzeyinde fikir ile Türkiye’nin tarım ve ormancılık alanında geleceğine ışık tutulmuştur. Ayrıca çalışma sonuçları illere yayılarak 7.500 fikir ile zenginleştirilmiştir. Komisyon bazında belirlenen hedefler, kamuoyuna açıklanan sonuç bildirgesi ve çalışma grubu raporları ile Şura kapsamında tüm bilgi ve belgeler <http://www.tarimormansurasi.gov.tr/> adresinden ulaşılması mümkündür. Şura kapsamında oluşturulan Çalışma Grubu başlıkları aşağıda yer almaktadır;

- Tarımsal Yapı ve Dönüşüm
- Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı
- Hayvansal Üretim ve Hayvan Sağlığı
- Balıkçılık ve Su Ürünleri
- Tarımsal Girdiler ve Finansman
- Gıda Güvencesi
- Tarımsal Meteoroloji, Çevre ve Doğal Kaynakların Yönetimi
- Tarımsal Sulama ve Su Yönetimi
- Mera Yönetimi
- Tarımsal Öğretim, Çiftçi Eğitimi, Yayım ve Ar-Ge

- Tarımda Üretici Örgütlenmesi
- Tarımsal Pazarlama ve Yeni Pazarlama Trendleri
- Kırsal Kalkınma ve Tarımda İstihdam
- Tarımsal Destekleme Politikaları
- Tarım Hukuku
- Tarımsal Üretim Planlaması
- Tarımda Teknolojik Dönüşümler
- Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Yaklaşımlar
- Sürdürülebilir Orman Yönetimi
- Orman Yangınlarıyla Mücadelede Yenilikçi Yaklaşımlar
- Orman Kaynaklarından Faydalanma

3. Tarım Orman Şurası sonucunda, T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN tarafından 21 Kasım 2019 tarihinde Sonuç Bildirgesi kamuoyuna açıklanmıştır. 60 maddede açıklanan sonuç bildirgesi aşağıda yer almaktadır.

1. Tarım ve orman politikalarının stratejik üretim ve sürdürülebilirlik ilkeleri temel alınarak oluşturulması, bütüncül ve entegre bir yöntemle hayata geçirilmesi,
2. Tarım sektörünün yapısını iyileştiren, doğal kaynakları ve çevreyi koruyan, en az üç yıllık dönemi kapsayacak, aktif çiftçi odaklı, üretim, kalite, ulaşılabilir fiyatlar ve sürdürülebilirliği esas alan yönlendirici bir destekleme sisteminin oluşturulması,
3. Tarımsal işletmelerde küçük, orta ve büyük ölçekli işletme tanımlarının yapılarak faaliyetlerin planlanması,
4. Sürdürülebilirlik, verimlilik ve rekabet ilkelerine dayalı, birim sudan maksimum faydayı sağlayacak, tarımsal üretim planlamasının bir devlet politikası haline getirilerek güvence altına alınması,
5. Arazi toplulaştırma ve sınıflandırma projelerinin hızlandırılarak on yıl içerisinde tamamlanması, toprak bilgi sistemine dayalı tarımsal arazi kullanımlarının hazırlanması,

6. Atıl tarım arazilerinin üretime kazandırılması için arazi bankacılığı ve birlikte üretim gibi alternatif modellerin oluşturularak yaygınlaştırılması, miras mevzuatı geliştirilerek tarım arazilerindeki intikal sorununun çözülmesi,
7. Uzun vadede ortaya çıkabilecek olan risklerin bertaraf edilmesi, ürün çeşitliliği, dış ticarete sürekliliği sağlama, ürün maliyetlerinin düşürülmesi ve en önemlisi jeopolitik siyaset açısından yabancı ülkelerde stratejik anlamda üretimin teşvik edilmesi için arazi kiralama kararlarının devam edilmesi, uluslararası tarım ve orman faaliyetlerinin kurumsal altyapıya kavuşturulması,
8. Tüm ilgili kurum ve kuruluşlarla etkin iş birliği yapılarak tohumdan sofraya dijital değer zincirinin kurulması, tarım sayımının yapılması ve güncellenabilir veri tabanının oluşturulması,
9. Serbest piyasa düzeni içerisinde tarımsal ürünlerde fiyat spekülasyonlarının önüne geçilmesi için stok takip sisteminin oluşturulması, gıda depolarında izlenebilirliğinin sağlanması,
10. Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuğu kapsamındaki ürünlerin artırılması, sistemin geliştirilmesi, lisanslı depo işletmelerince tarım ürünlerine dayanılarak oluşturulan elektronik ürün senetleri ticaretinin yaygınlaştırılması,
11. Aile işletmeciliğinin sürdürülebilirliğini sağlamak için kadın ve gençlerde girişimciliğin desteklenmesi,
12. Bitki ve hayvan hastalıkları ile etkin mücadelede yerli ilaç ve aşı üretiminin teşvik edilmesi,
13. Buzağı ölümleri ve döl verimi istatistiklerinde uluslararası ortalamalara ulaşılması,
14. Kırmızı et sektöründe küçükbaş hayvan eti tüketiminin özendirilmesi ve pazar payının artırılması,
15. Küçük ve büyükbaş hayvancılıkta halk elinde islah ve benzeri projelerle yerli ırklarımızın muhafaza ve islahına yönelik çalışmaların artırılması,
16. Mera hizmetlerinin yürütülebilmesi, mera niteliği taşıyan alanların tespit ve tahdit çalışmalarının ivedilikle tamamlanması, üreticiler ve üretici örgütlerine tahsis edilmesi, mera islahında kullanılacak bitki tohumları geliştirme çalışmalarının teşvik edilmesi,
17. Büyükşehir belediyelerinde mahallelerin kırsal ve kentsel olarak yeniden yapılandırılması, kırsal mahallelerde köy tüzel kişiliği yapısının korunması, kırsal yaşamın Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde bütüncül ve entegre bir bakış açısıyla koordine edilmesi,
18. Su ürünlerinde balık işleme sektörünün geliştirilmesi, pazarlama ve marka tescilinin desteklenmesi, ihracatın ve yerli tüketimin artırılması,
19. Yetiştiricilikte ve avcılıkta alternatif su ürünleri türleri ile üretim ve verimliliğin sürdürülebilirlik ilkele-ri çerçevesinde artırılması,
20. Tarımsal verimliliğin artırılması ve kaynakların daha etkin kullanılması için bilişim teknolojisini tarım sektörüne entegre ederek Akıllı Tarım Uygulamalarının yaygınlaştırılması, Akıllı Tarım konusunda yetişmiş çiftçi/mühendis/ara eleman sayısının özel programlar uygulanarak artırılması,
21. Sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilmesi,
22. Ülkemizin yerel hazinesi olan ata (yerel) tohum çeşitlerinin korunması, geliştirilmesi ve ticarete kazandırılması,
23. Gıda ve yem güvenliği, halk sağlığı, bitki sağlığı, hayvan sağlığı ve refahını sağlamak amacıyla tohumdan sofraya tüm zincirde etkin bir izlenebilirlik sağlanması ve denetim sisteminin etkinliğini artırılması,
24. Tarım ve ormancılıkta iklim değişikliği ile önemi daha çok artan meteorolojik bilginin üretimin her aşamasında etkin kullanılması, iklim değişikliğinin etkilerini izlemeye ve araştırmaya yönelik faaliyetlerin artırılması ve olası etkileri engellemeye yönelik eylem planlarının geliştirilmesi,
25. Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir yönetim ilkeleri çerçevesinde kullanılması, korunması ve izlenmesinin sağlanması,
26. Ülkemiz su kaynaklarının daha etkin ve daha verimli yönetilebilmesi, ihtiyaç duyulan hukuki altyapının sağlanabilmesi amacıyla Su Kanununun çıkarılması,
27. Yeni sulama yatırımlarının ve rehabilitasyon projelerinin önümüzdeki 25 yılda tamamlanması, tarımda suyun etkin ve verimli kullanılmasının sağlanması,
28. Ar-Ge ve inovasyonda kaynakların daha etkin kullanılması için kamu, özel sektör ve üniversiteleri de kapsayacak yeni bir kurumsal altyapının oluşturulması,

29. Tarım ve ormancılıkta yerli genetik kaynakların ve biyoçeşitliliğin tespit, korunma, islah ve yaygınlaştırılması çalışmalarının artırılması,
30. Tarım ve orman ürünlerinde kalite ve standardizasyon çalışmalarının tamamlanması, sertifikasyon çalışmalarının yaygınlaştırılması,
31. Ülkemizde yetiştirilen ve uluslararası piyasalarda yüksek oranda talep gören tarım, gıda ve ormancılık ürünlerinde ihracat gelirlerini arzu edilen seviyelere çıkarmak için marka, kalite, standardizasyon, tanıtm ve özendirme çalışmalarının desteklenmesi, dünya üretiminde lider konumda bulunduğumuz ürünlerin tanıtım faaliyetlerinin profesyonel düzeyde yapılması ve pazar paylarının artırılması,
32. Tarım ve ormancılıkta iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarının yaygınlaştırılması,
33. Tarım ve ormanla ilgili tüm mevzuatın bütüncül olarak değerlendirilmesi, yalın ve çelişkisiz bir mevzuat yapısının oluşturulması,
34. Kayıt, nakliye, hayvan pazarları ve mezbaha altyapımızın yenilenerek, hayvan hareketlerinde etkin kontrolün sağlanması,
35. Tarımsal girdi ve finansman ihtiyacını karşılayan sözleşmeli bitkisel ve hayvansal üretim modellerinin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması,
36. Arı ürünleri üretiminde verimliliğin artırılması ve katma değerli arı ürünlerinin çeşitlendirilmesi, bal harici ürünlerin eğitimlerinin yaygınlaştırılması, tüketiminin artırılması,
37. Atık yönetimde sıfır atık hedefine ulaşmak için geri dönüşüm tesislerinin artırılması, atıkların değerlendirilmesine yönelik AR-GE projelerinin desteklenmesi,
38. Coğrafi işaretli ürünler, markalaşma ve katma değerli üretim ile pazar çeşitliliğinin artırılması, coğrafi işaretlerin yönetim ve denetleme süreçlerinin gözden geçirilerek mevzuatın tamamlanması,
39. Kadastro keskinleşen ormanların tapuya tescilinin tamamlanarak, orman sınırı dışına çıkarılacak yerlerin tayin ve tespiti (2/B) çalışmalarında yaşanan mülkiyet sorunlarının giderilmesi,
40. Uluslararası standartlara uygun Ulusal Orman Envanterinin tamamlanması,
41. Ülkemizin uluslararası arenada orman fidanı üretim ve pazarlama merkezi haline getirilmesi,
42. Ahşap kullanımının yaygınlaştırılması, yapısal ahşap standartlarının belirlenmesi ve ahşap yapı mevzuatının düzenlenmesi,
43. Doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin tespit, korunma, geliştirme ve izlenme çalışmalarının sürdürülmesi,
44. Orman köylülerinin gelir seviyelerinin artırılması için odun dışı orman ürünlerinin çeşitlendirilmesi ve tarımsal ormancılığın teşvik edilmesi,
45. Tarımsal üretimde ve ormancılık faaliyetlerinde yenilenebilir enerji sistemleri kullanımının yaygınlaştırılması,
46. Başta çiftçilik olmak üzere tarım ve ormancılık sektöründe yürütülen faaliyetler için meslek standartlarının oluşturulması, çiftçilik mesleki eğitim kurumlarının açılması ve eğitim alan gençlerin teşvik edilmesi, tarım ve ormancılıkta mesleki eğitimin geliştirilmesi,
47. Organik ve organomineral gübre üretiminin ve kullanımının teşvik edilerek kimyasal gübre ithalatının ve çevre kirliliğinin azaltılması, biyolojik ve biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması,
48. Üretici örgütlerinin girdi temini, üretim ve pazarlama aşamalarında etkinliklerinin artırılması için yönlendirilmesi,
49. Gıdada bilgi kirliliğinin tanım ve çerçevesinin belirlenmesi, bilgi kirliliği çıkaranlara cezai yaptırım uygulanması için yasal mevzuatın çıkarılması,
50. Beslenme okuryazarlığının artırılması,
51. Gıda kayıp ve israfının önlenmesine yönelik ulusal politikaların geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası iş birliklerinin artırılması,
52. Gıdada taklit ve tağşiş cezalarının etkin caydırıcılığı için mevzuatta düzenleme yapılması,
53. Deneyim ve teknik bilgi değişimi amaçlı uluslararası projelerin teşvik edilmesi,
54. Orman içi ve kenarındaki mesken ve iş yeri ruhsatlandırılmalarında yangın güvenliği açısından gerekli yasal düzenlemelerin oluşturulması,

55. Orman yangınlarına müdahalede yüksek teknoloji ve yapay zekâ uygulamalarının kullanılması,
56. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen tarım ve ormancılık faaliyetlerinde denetimli serbestlik kapsamında kamuya yararlı işte çalışma cezası alan hükümlülerin kullanılması,
57. Çölleşme ve erozyonla mücadelenin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi, uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği yapılması,
58. Tarım sektörünün en önemli problemi olan risk ve belirsizliğin azaltılması için gelir garantili ürün sigortasının çıkarılması,
59. Tarım, orman ve suyun yönetiminin aynı çatı altında toplanmasından doğan sinerjinin bölgesel dinamiklerle en etkin şekilde ekonomiye yansıtılması için bölge veya havza bazlı yönetim modeline geçilmesi,
60. Bir sonraki Tarım Orman Şurası'nın 2024 yılında toplanması

Sonuç Bildirgesine istinaden Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 3. Tarım Orman Şurası sonuçlarına dayalı olarak somut taahhütler içeren 46 ana eylem ve bunların alt eylemleri (toplam 324 eylem) 2020 yılı başında belirlenmiş olup, uygulama sonuçları 2023 yılı sonuna kadar üçer aylık periyotlarla Bakan düzeyinde izlenmekte; sonuçları düzenli olarak kamuoyuna ilan edilmektedir. 46 ana eylem aşağıda yer almaktadır;

2023 Yılı Sonuna Kadar Geçerli Eylemler²¹

1. Tohumdan sofraya dijital değer zincirinin kurulması
2. Sözleşmeli üretim ile alternatif destekleme modelinin oluşturulması ve uygulanması
3. Tarım ve ormancılıkta Bölge veya Havza Bazlı Yönetim Modeline Geçilmesi
4. Gıdada taklit ve tağşiş cezalarının caydırıcılığı için mevzuat düzenlemesi yapılması ve uygulamaya konulması
5. Gıdada bilgi kirliliğinin önlenmesi ve gıda okuryazarlığının artırılması
6. Gıda kayıp ve israfının önlenmesine ilişkin altyapının oluşturulması
7. Küçükbaş hayvan eti tüketiminin özendirilmesi ve pazar payının artırılması
8. Damızlık Düve Üretim Merkezi Projesi kapsamında 7 adet düve merkezinin daha kurularak toplam sayının 32 adede ulaştırılması
9. İpekböcekçiliği Üretim Havzası Projesi kapsamında toplu besleme evleri yapılması ve dut bahçesi kurulması
10. Tarım ve orman ürünlerinde markalaşma altyapı çalışmalarının tamamlanması
11. Tarım ve ormancılıkta meteorolojik bilginin üretimin her aşamasında etkin kullanılması
12. Yabancı ülkelerde stratejik anlamda üretimin teşvik edilmesi için arazi kiralamalarına devam edilmesi
13. Endüstriyel amaçlı kullanılacak lif bitkilerinin üretiminin artırılması
14. Orman yangınlarına müdahalede yüksek teknoloji ve yapay zekâ uygulamalarının kullanılması
15. Odun dışı orman ürünlerinin çeşitlendirilmesi, orman alanlarının katma değeri artırıcı şekilde ağaçlandırılması ve tarımsal ormancılığın teşvik edilmesi
16. Orman içi ve kenarındaki mesken ve işyeri ruhsatlandırılmalarında yangın güvenliği açısından gerekli yasal düzenlemelerin oluşturulması
17. Ar-Ge ve inovasyonda kamu, özel sektör ve üniversite iş birliğinin geliştirilmesi
18. Deneyim ve teknik bilgi değişimi amaçlı uluslararası projelerin teşvik edilmesi
19. Tarım ve ormanla ilgili tüm mevzuatın bütüncül olarak değerlendirilmesi, yalın bir mevzuat yapısının oluşturulması
20. Büyükşehir belediyelerinde mahallelerin kırsal ve kentsel olarak yeniden tanımlanması, kırsal mahallelerde köy tüzel kişiliği yapısının korunması
21. Su Kanununun çıkarılması
22. Atıl tarım arazilerinin üretime kazandırılması için arazi bankacılığı ve birlikte üretim gibi alternatif modellerin oluşturularak yaygınlaştırılması ve miras mevzuatı geliştirilerek tarım arazilerindeki intikal sorununun çözülmesi
23. Toprak ve su kaynaklarının Sürdürülebilir Yönetim İlkeleri çerçevesinde kullanılması

²¹ Alt eylemler verilmemiştir.

24. Aile işletmeciliğinin sürdürülebilirliğini sağlamak için kadın ve gençlerde girişimciliğin desteklenmesi
25. Çölleşme ve erozyonla mücadelenin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi
26. Doğa turizmi potansiyelimizin ortaya çıkarılarak doğa turizminde uluslararası marka haline gelmesi
27. Mera, yaylak ve kışlakların tespit ve tahdit çalışmalarının tamamlanması
28. Sıfır atık hedefine ulaşmak için atıkların değerlendirilmesine yönelik Ar-Ge projelerinin desteklenmesi
29. Lisanslı depoculuğun geliştirilmesi, elektronik ürün ticaretinin yaygınlaştırılması
30. Manda sayısı ve verimliliğinin artırılması
31. Buzağı ölümleri ve döl verimi istatistiklerinde uluslararası ortalamalara ulaşılması
32. Küçükbaş hayvan sayısının artırılarak kırmızı et üretimindeki küçükbaş eti payının artırılması
33. Yetiştiricilikte ve avcılıkta alternatif su ürünleri türleri ile üretim ve verimliliğin sürdürülebilirlik ilkele-ri çerçevesinde artırılması
34. Yerli ve milli tohumculuğun geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması
35. Yerel (Ata) tohum çeşitlerinin korunması, geliştirilmesi ve ticarete kazandırılması
36. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Eylem Planı ile üretimin ve pazarlama imkanlarının artırılması
37. Organik ve organomineral gübre üretiminin ve kullanımının teşvik edilerek kimyasal gübre ithalatının ve çevre kirliliğinin azaltılması, biyolojik ve biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması
38. Evcil hayvan genetik kaynaklarımızın korunması ve ıslahının yapılması
39. Tarım ve ormancılıkta yerli genetik kaynakların ve biyoçeşitliliğin tespit, korunma, ıslah ve yaygınlaştırılması çalışmalarının artırılması, genetik kaynak veri tabanı projesi
40. Veteriner Biyolojik Ürünlerin ve İlaç Etkin Maddelerinin teknoloji ve Ar-Ge yatırımlarının teşvik edilmesi ile üretilmesi

41. Ulusal orman envanterinin tamamlanması
42. Ülkemizin uluslararası orman fidanı üretim ve pazarlama merkezi haline getirilmesi
43. Kadastro keskinleşen ormanların tapuya tescilinin tamamlanarak, orman sınırı dışına çıkarılacak yerlerin tayin ve tespiti (2/B) çalışmalarında yaşanan mülkiyet sorunlarının giderilmesi
44. Arazi kullanım planları ile tarımsal arazi kullanım planlarının hazırlanması, detaylı toprak etütlerinin tamamlanması
45. Arazi toplulaştırma projelerinin on yıl içerisinde tamamlanması
46. Yeni sulama yatırımlarının ve rehabilitasyon projelerinin önceliklendirilmesi

EK 2. I. Su Şurası Sonuç Bildirgesi

1. Su Verimliliği Strateji Belgesi ve Havza Bazlı Su Verimliliği Eylem Planları hazırlanacaktır.
2. Belediyelerce içme suyu sistemlerinde %35 seviyesinde olan su kaybı oranı %25 seviyesinin altına indirilecek. Bunun yanında sürdürülebilir su hizmetleri sağlanabilmesi amacıyla 2023 yılından itibaren tam maliyet esaslı su ve atık su fiyatlandırması ile ilgili çalışmalara başlanarak suyun tasarruflu kullanımını hedefleyen kademeli tarifeler ile düşük geliri hane gruplarını gözeten sosyal ve adil su tarifeleri uygulanacaktır.
3. Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında, kullanılmış suların uygun kaliteye getirilerek başta tarımsal sulama olmak üzere yeniden kullanımı sağlanacak, sektör ve havza bazında su ayak izi belirlenecek, sanayide su verimliliği uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.
4. Su yönetiminde havza bazlı ve bütüncül yapılanmanın güçlendirilmesi ve havza ölçekli yönetim planlarının etkinliğinin artırılması maksadıyla 2023 yılına kadar gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
5. Su kaynaklarımızın korunması, iyileştirilmesi ve sürdürülebilir yönetiminin sağlanması maksadıyla, 25 havza için havza ölçekli yönetim planları tamamlanıp uygulanmaya konulacak ve alt ölçekli planlamalar dâhil su ile ilgili bütün faaliyetlerde havza yönetim planlarına uyulacaktır.

6. Su yönetiminde parçalı yapıyı giderecek, mevcut hukuki yapıdaki boşlukları ortadan kaldıracak, Avrupa Birliği çevre ve iklim değişikliği faslında yer alan su kalitesine ilişkin mevzuata uyum sağlayacak nitelikte bir Su Kanunu yürürlüğe konulacaktır.
7. Suyun sürdürülebilir, etkin, verimli ve bütüncül kullanımı; su kaynaklarının korunması izlenmesi ile ilgili strateji ve politikalar; Kalkınma Planı, Ulusal Su Planı gibi bütün ulusal planlarda yer alacaktır.
8. İçme suyu arıtma tesisleri, bundan sonra suyun karakteristik özellikleri ve bölgeye uygunluğu dikkate alınarak projelendirilecek ve işletilecektir.
9. Kaynaktan musluğa su güvenliği planlarının hazırlanması ve uygulamaya geçilmesi sağlanacaktır.
10. Atıksu arıtma tesisleri, geri kazanım potansiyeli ve deşarj edildiği alıcı ortamın kullanım maksatları dikkate alınarak, bundan sonra Nehir Havzası Yönetim Planları ile uyumlu bir şekilde projelendirilecektir.
11. Su kaynaklarımızın kalitesini korumak maksadıyla alıcı ortam bazlı deşarj standartlarına geçiş sağlanacak, sularımızın miktar ve kalitesini iyileştirmek için nehir havzası yönetim planlarındaki tedbirler uygulanacaktır.
12. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarımızın kalite ve miktar olarak korunması, izlenmesi için 2022 yılından itibaren gerekli olan bütçe ve altyapı eksiklikleri giderilerek mükerrerlikleri önleyecek şekilde kurumlar arası koordinasyon etkin hale getirilecektir.
13. Ulusal Su Bilgi Sistemi yaygınlaştırılacak, verilerin elde edilmesinde ve paylaşılmasında standardizasyon sağlanarak su ile ilgili bütün çalışmalarda karar destek sistemlerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
14. Paris Anlaşmasının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde onaylanması ile önem kazanan iklim değişikliğine uyum faaliyetleri, iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkileri analiz edilerek hız kazanacaktır.
15. Taşkın ve kuraklık yönetiminde kriz yönetiminden risk yönetimine geçiş sağlanarak Ülkemizdeki tüm havzalarda Taşkın ve Kuraklık Yönetim planları 2023 yılına kadar tamamlanacak ve bu planlarda belirlenen tedbirlerin uygulanması sürekli takip edilecektir.
16. Taşkın ve kuraklık afetleri ile ilgili tahmin ve erken uyarı sistemleri kurulacak ve bu afetler öncesinde gerekli uyarılar yapılarak önlemler alınacaktır.
17. 2022 yılından başlanarak toplumun tüm kesimlerinin sürece dâhil edilmesi ile iklim değişikliği kapsamında, çölleşme, erozyon, su ve toprak koruma hususunda eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla iklim değişikliğine karşı direncin artırılması sağlanacaktır. Tüm çalışmalarda iklim değişikliğinin etkileri öncelikli olarak değerlendirilecektir.
18. Ekonomik olarak sulanabilir arazilerin modern sulama yöntemleriyle sulanması yaygınlaştırılacaktır.
19. Sulama projelerinde özel sektörü de içine alan yeni finansman modelleri geliştirilecektir.
20. Havza su potansiyeline göre ürün deseni belirlenerek suya göre tarım yaklaşımı esas alınacaktır.
21. Sulama tesislerinin, dijital teknolojilerle uzaktan kontrol ve otomasyonu sağlanarak tasarruflu su kullanımı hedeflerine ulaşılabilecektir. Sulamada enerji giderlerinin azaltılmasına yönelik tedbirler artırılacaktır.
22. Ülkemizin aktif deprem kuşağında olması sebebiyle barajların emniyetli bir şekilde işletilmesi için gerekli yasal mevzuat geliştirilecektir.
23. Ülkemizin su depolama kapasitesini artırmak için uygun olan yerlerde baraj yapımlarına devam edilip mevcut barajların ekonomik ömürlerinin uzatılması için gerekli önlemler alınacaktır.
24. Yeraltı barajları ve yeraltısuyu suni besleme yapılarının planlanması ve ivedilikle tamamlanması sağlanacaktır.
25. 2022 yılından başlanarak toplumun her kesiminin su, meteoroloji ve iklim değişikliği okuryazarlığının geliştirilmesi açısından eğitim/bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
26. İklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan meteorolojik afetlere karşı önceden tedbir alınabilmesi için şehir planlamalarında ve zirai faaliyetlerde meteorolojik verinin kullanımı arttırılacaktır.
27. Yukarı havzalardaki restorasyon amaçlı uygulamalarda yerel bilgi ve tecrübeyi dikkate alarak, tabiat temelli çözümlere öncelik verilecektir.
28. Su yönetimine ilişkin AR-GE çalışmalarının desteklenmesi ve geliştirilmesi sağlanacaktır.

BÖLÜM II.
2030'A KADAR
SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA
AMAÇLARININ
BAŞARILMASINA DOĞRU
SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA
SİSTEMLERİ
ULUSAL ÇALIŞTAY
SONUÇ RAPORU

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Gündemini ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını güçlendirmek amacıyla 2021 yılında 23 Eylül 2021 tarihinde düzenlenecek Gıda Sistemleri Zirvesine yönelik Türkiye ulusal zirve hazırlık sürecini yürütmektedir. Hazırlıklar kapsamında üye ülke diyalogları, global diyaloglar ve bağımsız diyaloglar şeklinde üç aşamalı olarak planlanan diyalog süreci, Kasım 2020 ve Eylül 2021 dönemleri arasında katılımcı bir paydaş anlayışını benimseyerek kamu, özel sektör, akademi, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve meslek odalarını içeren paydaşlarla, cinsiyet eşitliği ve dezavantajlı grupları da gözeten bir yaklaşımla yürütülmüştür.

Zirve hazırlık süreci kapsamında ulusal diyalog sürecinin bir aşaması olarak “2030’a Kadar Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Başarılmasına Doğru Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ulusal Diyalog Çalıştayı” adıyla 7 Eylül 2021 tarihinde çevrimiçi bir çalıştay gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen çalıştaya kamu kurumu, üniversiteler, uluslararası kuruluşlar, STKlar, tarım işletmeleri ve kooperatifler gibi farklı paydaş gruplarından 130 üzerinde temsilci katılım sağlamıştır. Çalıştayda, Gıda Sistemleri Zirvesi ve hazırlık sürecine yönelik farkındalık artışı sağlayan açılış sunumları yapılmış ve ardından her bir çalışma grubu (Eylem Alanı) altında özel oturumlar düzenlenmiştir. Çalıştaydaki oturumlarda alınan paydaş görüşleri ve somut eylem önerileri, Zirve hazırlığı kapsamında daha önceki süreçlerde ortaya çıkan eylem önerileri ve stratejilerle entegre edilerek ulusal yol haritasına yansıtılmıştır.

2. ÇALIŞTAY AMAÇ VE KAPSAMI

Ulusal çalıştayı 3 temel amacı bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda Sistemleri Zirvesi konusunda ulusal ölçekte ilgili paydaşlar arasında farkındalık düzeyinin artırılması, gıda sistemlerinin dönüşümü ve Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda ilgili paydaşların iş birliği ile eylemler belirleme ve son olarak bu eylemlerin belirlenme süreçlerine dezavantajlı grupların dahil edilerek politik düzeyde alınacak kararlar içerisinde

söz sahibi olmalarını sağlamaktır. Bu amaçla, çalıştaya kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerden bilhassa dezavantajlı grupları da içerecek şekilde katılımcılar davet edilmiştir.

Söz konusu amaçlara hizmet etmek üzere çalıştayda 2030’a doğru hızlı gelişen teknolojiyi de düşünerek ulusal gıda sistemlerinde dönüşümü tetikleyecek an acil sorun alanları ve çözüm önerileri, bu öneriler için birlikte çalışılması gereken tematik alanlar ve bu alanlara yönelik iş birliği potansiyeli üzerine sunumlar ve değerlendirmeler yapılmış; bu doğrultuda moderatörler eşliğinde tartışma oturumları gerçekleştirilmiştir.

3. ÇALIŞTAY ÖN HAZIRLIKLARI VE YÖNTEMİ

Ulusal çalıştay kapsamında önce bir hazırlık süreci yürütülmüştür. Bu hazırlık sürecinde Tarım ve Orman Bakanlığı ve diğer ilgili Bakanlıklardan sürdürülebilir gıda sistemleri odak noktaları ile üniversite ve diğer kamu kurumlarını temsilen 30 civarında paydaşın katılımıyla, Zirve hazırlık süreci kapsamında daha önce Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanmış olan çevrimiçi anketlerden elde edilen güncel eylemleri tartışmak amacıyla, 1 Eylül 2021 tarihinde çevrimiçi bir odak grup toplantısı düzenlenmiştir. Bu odak grupta tüm aksiyonlar gözden geçirilerek her bir aksiyon için sorumlu ve ilgili kurum/kuruluş belirlenmiş, derlenen bilgiler ulusal çalıştayda ele alınacak hususlar için yol gösterici olmuştur.

7 Eylül 2021 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilen ulusal diyalog çalıştayı ise, hedeflenen ana amaçlar doğrultusunda üç bölümden oluşmuştur. Çalıştayı ilk bölümünde Zirve, Zirve hazırlıkları, Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak için sürdürülebilir gıda sistemlerinin önemi ve Türkiye’deki gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini arttırmaya yönelik hazırlanan ulusal yol haritası çalışmalarını hakkında bilgiler içeren açılış sunumları Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Diyalog Koordinatörü ve Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürü Sayın Aylin ÇAĞLAYAN ÖZCAN, BM Mukim Koordinatörü (Tedviren) Sayın Alvaro RODRIGUEZ, BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Orta Asya Alt Bölge Koordi-

natörü ve Türkiye Temsilcisi Sayın Viorel GUTU ve Gıda Sistemleri Zirvesi Diyalogları Baş Danışmanı Sayın David NABARRO tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalıştayın ikinci bölümünde ise katılımcılar çalışma grupları (Eylem Alanı-AT) bazında detaylı sorun alanlarını tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek üzere tartışma odalarına ayrılmıştır. Zirve hazırlıkları sürecinde BM tarafından belirlenmiş olan ve aşağıda yer alan çalışma grubu (Eylem Alanı-AT) başlıklarda tematik grup konuları oluşturulmuştur. Katılımcılara davet gönderilirken katılmak istedikleri iki tematik odak grubu seçmeleri istenmiştir. Bazı eylem gruplarında aşırı talep veya bazı çalışma gruplarına olan düşük ilgi düzeyi katılımcılar tarafından yapılan ikinci tercih yoluyla giderilmiştir. Her bir tematik grup için bir moderatör ve bir raportör seçilmiştir.

Çalışma Grubu (Tartışma Oturumu) Başlıkları, Moderatör ve Raportörler:

AT1: Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimin Sağlanması (Moderatör: Doç. Dr. Taylan KIYMAZ (Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu), Raportör: Dr. Korkut Gökhan KURTAR (Tarım ve Orman Bakanlığı))

AT2: Sürdürülebilir Tüketim Modeline Geçiş (Moderatör: Prof. Dr. Gökhan ÖZERTAN (Boğaziçi Üniversitesi), Raportör: Zeynep ÖZKAN (Tarım ve Orman Bakanlığı) ve Ulviye Burcu SERİN (Tarım ve Orman Bakanlığı))

AT3: Doğaya Uyumlu Üretim Yeterli Ölçekte Artırılması (Moderatör: Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK (Ankara Üniversitesi), Raportör: Dr. Burçak YÜKSEL (Tarım ve Orman Bakanlığı) ve İrem ŞAFAK ŞİMŞEK (Tarım ve Orman Bakanlığı))

AT4: Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi (Moderatör: Arzu KARAARSLAN AZİZOĞLU (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), Raportör: Nihan ATAY HASPOLAT (Tarım ve Orman Bakanlığı))

AT5: Hassasiyetler, Şoklar ve Streslere Karşı Dayanıklılık Sağlanması (Moderatör: Mehmet TARAKÇIOĞLU (BM Gıda ve Tarım Örgütü-FAO), Raportör: Songül ELHANAY (Tarım ve Orman Bakanlığı))

Tartışma Gruplarının Amacı ve Tanıtımı ile Genel Değerlendirme: Dr. Coşkun ŞEREFOĞLU (Ankara Kalkınma Ajansı) ve Aytül GÜNGÖR (Ankara Kalkınma Ajansı)

Çalıştay öncesi 6 Eylül 2021 tarihinde moderatörler ve raportörlere yönelik bir toplantı gerçekleştirilerek, çalıştaydan beklentiler ile sürecin nasıl ilerlemesi gerektiğine yönelik fikir alışverişinde bulunulmuştur. Her bir tematik grup kapsamında grup moderatörü aşağıdaki sorular çerçevesinde çalışma gruplarındaki başlıklarda katılımcılardan temel sorunları belirtmelerini ve bu sorunların nasıl ve hangi yöntemlere çözüleceğine ilişkin yanıtlarını talep etmiştir. Sonrasında oturumlarında belirtilen her bir sorun temelinde gerçekleştirilmesi gereken eylem önerileri katılımcılardan alınmıştır. Alınan her bir eylemin aciliyet durumunu (çok acil, orta ve uzun vadede gerçekleştirilebilir) gösteren bir önceliklendirme yapmaları da katılımcılardan istenmiştir. Son olarak katılımcılardan, söz konusu eylemlerin hangi kurumun sorumluluğunda hangi paydaşlar iş birliğinde yapılması gerektiğine dair görüş belirtilmesi de talep edilmiştir.

- Bu eksen/oturum konusu altında hangi acil eylemlere ihtiyaç vardır?
- 2030'a kadar en yüksek etkiyi gösterecek eylemler nelerdir?
- Bu eksen/oturum konusu dahilinde hangi eylemler daha fazla iş birliği gerektirecektir?
- Bu eksen/oturum konusu kapsamında hangi ekosistem tarafları, koordinasyon ve uygulama konularında en kritik görevlere sahip olacaktır?
- Gıda sistemleri bakımından bu eksen/oturum konusu altında mevzuat önerileri neler olabilir?
- Eksenler arası ortak olan/ birlikte çalışılması gereken eylemler neler olabilir?

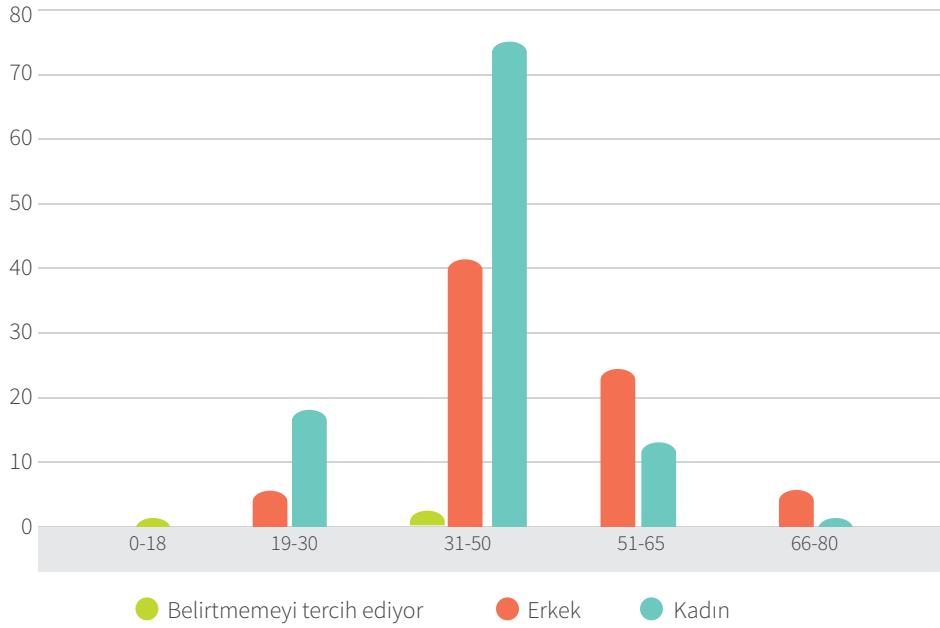
Çalıştayın son bölümünde ise tüm katılımcılar ayrı odalardan alınarak tekrar bir araya getirilmiş ve tartışma oturumlarında ele alınan konular özetlenerek genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmeye yön vermek üzere çalıştay son bölümünde bir de anlık kısa çevrimiçi anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Bu anket uygulamasında katılımcılardan en acil olduğunu düşündükleri AT'yi, iklim değişikliğinden en fazla etkilendiğini düşündükleri dezavantajlı grubu ve AT'ler arasında ortak olan/birlikte çalışma gerektiren iş birliği alanlarını belirtmeleri talep edilmiştir. Çalıştayda her AT bazında alınan geri bildirimler, anket uygulama sonuçları ile birlikte ele alınarak analiz edilmiş, ulusal yol haritasının eylem önerileri kısmında girdi olarak kullanılmıştır.

4. ÇALIŞTAY KATILIMCI PROFİLİ

2030'a Kadar Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Başarılmasına Doğru Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ulusal Diyalog Çalıştayı'na 300'e yakın kişi davet edilmiştir. Kamu kurumu, STK, üniversiteler, özel sektör, kooperatifler, küçük tarım işletmeleri gibi çok farklı gruplara giden bu davetler sonucu 185 kişi çalıştaya

kayıt olmuştur. Kayıt yaptıranların ise %75'i çalıştaya katılım sağlamıştır. Katılım sağlayanların kayıt yaptıranların büyük bölümünü oluşturması sebebiyle bu bölümde çevrimiçi çalıştaya kayıt yaptıranların detaylı profili katılımcıların profilini yansıtabileceği değerlendirilerek ele alınmaktadır.

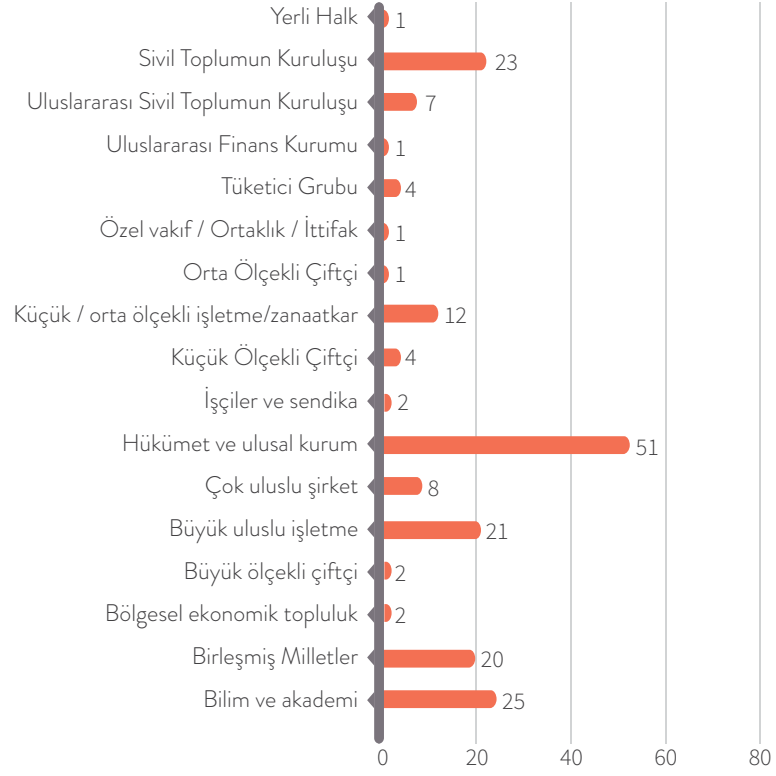
Çalıştaya kayıt olanların yaklaşık % 57'si kadınlardan oluşmaktadır. Yaş grubu bazında incelendiğinde ise kayıt olanların büyük çoğunluğunun (%64) 31-50 yaş arası olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Çalıştaya Kayıt Yaptıranların Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı

Çalıştaya kayıt yaptıranların büyük çoğunluğu (%28) kamu ve ulusal kurumlardan temsil edilirken, bu gruba sırasıyla %14 ile bilim ve akademi, %12 ile yerel STKlar, % 11 ile büyük ulusal işletme ve aynı oran ile

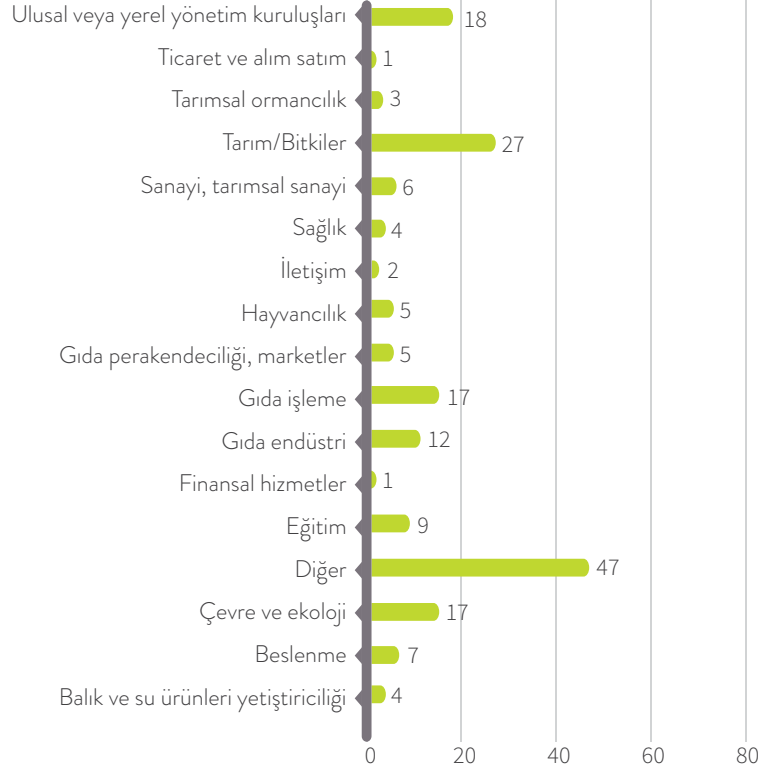
Birleşmiş Milletler ve %6 ile KOBİ ve zanaatkarlar takip etmiştir. Çalıştaya uluslararası sivil toplum kuruluşları, küçük ölçekli çiftçiler ve tüketici grupları gibi farklı gruplardan katılımlar da olmuştur.

Şekil 2. Çalışmaya Kayıt Yaptırınların Gruplara Göre Dağılımı

Çalışmaya kayıt yaptırınların sektöre göre dağılımları incelendiğinde ise aşağıdaki şekilden de görüldüğü gibi en fazla kayıtların özel bir sektör belirtmeyen diğer grubundan olduğu, sektörler bazında en fazla ilginin ise %15 oranıyla tarım/bitki sektöründen olduğu gö-

rülmektedir. %10 ile ulusal ve yerel yönetim kuruluşları ikinci en fazla kayıt yaptırın sektör olurken, %9'luk bir oranla çevre ve ekoloji sektörü ile gıda işleme sektörleri üçüncü sırayı paylaşmaktadırlar.

Şekil 3. Çalışmaya Kayıt Yaptırılanların Sektörlere Dağılımı

Çalıştay açılış oturumlarına, çalışmaya kayıt yaptıran 185 kişiden yaklaşık 140 kişi katılım sağlamıştır. Çalıştay çevrimiçi gerçekleştiği için oturumlar boyunca bağlantı kopuklukları gibi sebeplerle sayılarda değişim görülebilmektedir. Çalıştay açılış oturumdan sonra

ise katılımcıların bir kısmı ayrılmış geriye kalan 93 katılımcı çalıştayın 5 çalışma grubu bazında yapılan tartışma oturumlarına sonuna kadar katılım sağlamıştır. 1. oturuma 22, 2. oturuma 23, 3. oturuma 19, 4. oturuma 14 ve 5. oturuma 15 kişi katılım sağlamıştır.

5. TARTIŞMA OTURUMLARI SONUÇLARI

Çalışma Grubu 1

Herkes için Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişim-AT1 başlıklı oturuma 22 kişi katılım sağlamıştır. Çalışma grubu 1, gıdaya/sağlıklı beslenmeye ve gıdaya adil erişime odaklanmıştır. Bu kapsamda uygun fiyatlı sağlıklı gıdaya sınırlı erişim, besin değerleri, gıda güvenliği, eşitsizlik, besin sistemlerinin dönüştürülmesi, gıda talebi ve beslenme değişiklikleri, kazanç ve kayıp dengeleri, küçük toprak sahipleri için finansmana erişim, obezite, yerel üretim, tarımsal yayım, teknoloji aktarımı, dijitalleşme gibi başlıklarda değerlendirmeler yapılmıştır.

Oturumda katılımcılardan AT1 altında önemli gördükleri sorun alanları, bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve diğer AT'lerle birlikte çalışılması gereken kesişen alanlarda görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Oturumda katılımcıların belirttiği başlıca sorun alanlarından bazıları aşağıdaki gibidir;

- Belirli grup ve kesim için dengeli beslenme yetersizliği
- Tarımsal üretimde verimlilik sorunları
- Gıda fiyatlarının stabil olmaması
- Tarımsal üretimde mesleki bilginin eksikliği
- Kırılgan grupların gıdaya erişimindeki güçlükler
- Teşvik politikalarının gözden geçirilmesi gerekliliği

Katılımcılar belirtilen sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve yapılması gereken eylemleri belirtmişlerdir. Bu eylemleri gerçekleştirmekten sorumlu olacak ve eylemlerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak kurum ve kuruluşlar da oturumda ele alınmıştır. Ayrıca katılımcılardan eylemlerin aciliyet seviyesini de belirtmeleri istenmiştir ve bu kapsamda eylem önerileri 1:çok acil, 2: acil veya orta aciliyet düzeyi ve 3:normal seviyede veya uzun dönemde yapılabilir seviyelerinde sıralanmıştır. En acil eylemler üstte sıralanmak üzere katılımcılardan gelen eylem önerileri soru alanları bazında aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1. AT1 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/Eylemler	Sorumlu Kuruluş	İlgili Diğer Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
1	Bilinçli beslenme ve sağlıklı tüketim yönünden eğitim yetersizliği ve tüketicilerde farkındalık eksikliği	<ul style="list-style-type: none">• Eğitimin yaygın ve uzun bir müfredatla sağlanması/• Etiketlendirmenin doğru olması ve okuma konusunda bilinçlendirme• Gıda hazırlama ve tüketiminde bilinçlendirme ve kayıpların önlenmesi• Yoğun işlenmiş ürün yerine daha az işlenmiş sağlıklı ürünlere özendirme• Toplumda hayat boyu eğitim• Anne, askerler başta olmak üzere bilinçlendirme sağlanması	Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı	Üniversiteler, SBB, STK'lar MEB, Milli Savunma Bakanlığı, Üniversiteler	1	AT2
2	Tarımsal üretimde verimlilik ve etkinliğin düşük olması	<ul style="list-style-type: none">• Teknoloji kullanımının desteklenmesi• Biyoteknoloji gibi yeni yaklaşımların araştırılmasının önündeki engellerin kaldırılması• Girdi planlaması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üretici örgütleri, Sağlık Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı	1	AT3

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/Eylemler	Sorumlu Kuruluş	İlgili Diğer Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
3	Bazı besin öğelerinin yetersizliği ve obezite sorunu	<ul style="list-style-type: none">D vitamini ve demir eksikliği için gıda zenginleştirme çalışmalarının artırılmasıBölgesel besin ögesi eksiklerinin araştırılarak reçetelendirilmesiYüksek enerjili ürünler yerine sağlıklı gıdaya yönlendirmeYerel üretim ve tüketimin özendirilmesi	Sağlık Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı, STK'lar, TÜİK	1	AT4 ve 5
4	Gıda fiyatları ve kayıpların kontrol altına alınması	<ul style="list-style-type: none">Mevcut izleme sistemlerinin daha etkin kullanılması ve izlemeyi sağlamasıKurumlar arasında verilerin etkin biçimde paylaşılmasıLojistikte gerekli yatırımların desteklenmesiÜretici ve tüketicinin aynı platformlarda bir araya gelmesinin özendirilmesiHallerin denetimi ve lojistik ve depo koşullarının iyileştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı, Belediyeler, STK'lar, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TOBB, Üreticiler, Birlıklar, Özel Sektör	1	AT2 ve 3
5	Kırılgan gruplar ve beslenme yetersizliklerine ilişkin verilerin güncel olmaması	<ul style="list-style-type: none">Verilerin güncel olarak tutulması ve toplanmasıMikro bazda beslenme yetersizliklerinin izlenmesi	TÜİK	Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler	2	AT2
6	Gıda üretiminin sürdürülebilir olmaması	<ul style="list-style-type: none">Planlı kaynak kullanımıTasarruflu/optimum girdi kullanımıÜretimde teknolojinin daha fazla devreye girmesiPandemi gibi kırılganlıklara karşı dayanıklılık için üreticinin doğru şekilde desteklenmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üretici örgütleri, SBB, Hazine ve Maliye Bakanlığı	2	AT3
7	Alternatif tarımsal üretim modelleri ve inovatif yaklaşımlarda eksikler	<ul style="list-style-type: none">Dikey tarımKent tarımıYerelde aile tarımının ve hobilerin hayata geçirilmesi için mekân temini	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üretici örgütleri, Belediyeler	2	AT3
8	Teşviklerin yönlendirilmesi	<ul style="list-style-type: none">Üreticilerin kalorisi düşük, besleyici özellikleri yüksek ürünler üretmesine yönelik devlet desteği verilmesi	Hazine ve Maliye Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	2	AT2

Çalışma Grubu 1 Değerlendirme

Bu eylem grubu altında, herkesin eşit ve besin değeri yüksek gıdaya erişim sağlaması amaçlanmaktadır. Çalışma grubunda belirlenen eylemlerin çoğunun AT3' e de hizmet ettiği görülmektedir. Yine eylemlerden bazıları kırılgan grupların tarımsal üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi odağıyla AT4 ve beslenme alışkanlıklarında dönüşüme yönelik olanlar bazında da AT2 ile ilişkilidir. Bu eylem grubu altında, üretim planlamasının artırılması, erişim sağlanan gıdanın besin değerinin yüksek olması, tüketiciler açısından gıda fiyatlarının uygun olması, üreticiler açısından ise tatmin edici bir adil gelire ulaşılması önem arz etmektedir. Dile getirilen önerilerden birini de devlet tarafından verilen teşvikler oluşturmaktadır. Teşviklerde bir yapısal değişiklik önerilmekte olup, özellikle toplum açısından besin değeri yüksek ürünleri üreticilerin üretmesi yönünde teşviklere odaklanması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Benzer bir eylem olarak kentsel tarımın geliştirilmesi, bölgesel sistemlerin güçlendirilmesi açısından oldukça denge sağlayıcı olacaktır. Hem iklim değişikliği bağlamında lojistik kaynaklı sera gazlarının azaltımı açısından, hem de tüketicilerin sağlıklı beslenmeye erişimi, kolektif eylemlerin güçlendirilmesi açısından kadınların, göçmenlerin üretime kazandırılması bağlamında oldukça fayda getirici bir eylem olacağı düşünülmektedir.

Çalışma Grubu 2

Sürdürülebilir Tüketim Modeline Geçiş-AT 2 başlıklı tartışma oturumuna 23 kişi katılım sağlamıştır. Oturum, tarım-gıda sektöründe sürdürülebilir kaynağı ve tedarik zincirini teşvik etmeye odaklanmıştır. Verimlilik, gıda talebi ve beslenme değişiklikleri, üretim planlaması, su ürünleri çeşitliliği, hasat sonrası kaybın azaltılması, vatandaş için sürdürülebilir beslenme ve beslenme düzenleri hakkında farkındalığın güçlendirilmesi gibi alanlarda oturum boyunca değerlendirmeler yapılmıştır.

Oturumda katılımcılardan AT2 altında önemli gördükleri sorun alanları, bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve diğer AT'lerle birlikte çalışması gereken kesişen alanlarda görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Oturumda katılımcıların belirttiği başlıca sorun alanlarından bazıları aşağıdaki gibidir;

- Tedarik zincirindeki aksaklıklardan dolayı piyasa fiyatlarındaki oynaklıklar
- Tüketilen ürünlerin kaynak kullanım durumlarının etkilenmesi
- Biyoçeşitliliğin korunmasında önceliklendirmeye ilişkin sorunlar
- Gıda atıklarının değerlendirilememesi
- Organik tarımın yaygınlaşma oranının düşük olması

Tablo 2. AT2 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Kuruluş	İlgili Diğer Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
1	Kafessiz tavuk yumurtası üretiminin yeterli olmaması	<ul style="list-style-type: none">Gerekli mevzuatın çıkarılması ve tüketicilerin sağlıklı beslenme konusunda bilinçlendirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üreticiler, Üretici birlikleri, Tüketiciler ve tüketicileri temsil eden gruplar		AT2
2	Tedarik zincirindeki aksaklıklar nedeniyle üretici-tüketici fiyatları arasındaki farkın yüksek olması	<ul style="list-style-type: none">Alternatif tedarik zinciri geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı, Belediyeler, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, İlgili Meslek Odaları ve Birlikler		AT2
3	Hayvansal gıda ile bitkisel ürünler arasındaki kaynak tüketiminin farklı olması	<ul style="list-style-type: none">Besin etiketleme hususunda sera gazı emisyonu ve su ayak izi yüksek olan ürünlerin farklı etiketlenerek tüketicilerin farkındalıklarının artırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı,	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili Meslek Odaları ve Birlikler		AT1
4	Biyçeşitliliğin korunmasının önceliklendirilememesi	<ul style="list-style-type: none">Biyçeşitliliğin politikalarda öncelikli bir konu haline getirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı		AT3
5	Güvenilir gıdaya erişim problemi	<ul style="list-style-type: none">İyi tarım ve organik tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, TSE, İlgili Meslek Odaları ve Birlik ve Kooperatifler		AT1

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Kurulus	İlgili Diğer Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
6	Tedarik zincirinde meydana gelen aksaklıklar	<ul style="list-style-type: none">Daha etkin sevkiyat ve uygun depolama koşullarının geliştirilmesi	Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı, TOBB		AT5
7	Su ürünleri yetiştiriciliği açısından, sucul sistemlerde koruma ve izleme programları ile yönetim stratejilerinin eksik olması	<ul style="list-style-type: none">Su ürünlerinin izlenmesi ve korunmasına yönelik stratejiler geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Su Ürünleri Yetiştiricileri Üreticileri Merkez Birliği ve Kooperatifler		AT1
8	Tüketim kanallarında meydana gelen atıklar	<ul style="list-style-type: none">Kamu tarafından atıkların azaltılması ve önlenmesine ilişkin caydırıcı yasal düzenlemelerin çıkarılması	Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Belediyeler		AT1
9	Gıda atıklarının yeterli ölçüde değerlendirilememesi	<ul style="list-style-type: none">Yan ürünlerin hayvan yemi ve farmakolojide kullanımının yaygınlaştırılması	Ticaret Bakanlığı, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,	Belediyeler, Özel Sektör, Birlik, TOBB, Üniversiteler, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı		AT5
10	Küçük üreticilerin finansman ve teknolojiye erişim problemi	<ul style="list-style-type: none">Küçük üreticilerin finansman ve teknolojiye erişimi konusunda yeni modellerin geliştirilmesi	Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Bankalar		AT1, AT4
11	Girişimciler ile büyük firmalar arasındaki bağlantının zayıf olması	<ul style="list-style-type: none">Büyük firmaları ile girişimcileri bir araya getirecek mekanizmaların geliştirilmesi	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Tarım ve Orman Bakanlığı, Kalkınma Ajansları		AT4

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Kurulus	İlgili Diğer Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
12	Organik tarım üretiminin yetersiz olması	<ul style="list-style-type: none">• AB Yeşil Mutabakat kapsamında organik tarım üretiminin artırılması, organik tarım üreticileri desteklenmesi• Tüketicilerin organik tarım ürünlerini uygun fiyatlardan satın almalarına yönelik mekanizmaların geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı, Üretici Birlikleri, Tüketici Dernekleri		AT3
13	Gıda zincirinde mevcut problemler	<ul style="list-style-type: none">• Gıda zincirinin üreticiden tüketiciye kadar tüm safhalarının teknolojik altyapı bağlamında iyileştirilmesi	Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	Meslek Odaları, Özel Sektör, Birlik ve Kooperatifler		AT5
14	Yerelde üretme ve yerelde tüketmenin yaygın olmaması	<ul style="list-style-type: none">• Yerelde üretim konusunda tüketici farkındalıklarının artırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	Belediyeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı		AT5
15	Ürünlerde etiketleme problemi	<ul style="list-style-type: none">• Tüketicilerin ürün etiketleri konusunda farkındalıklarının artırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Belediyeler, Ticaret Bakanlığı, Meslek Odaları, Sağlık Bakanlığı		AT1, AT4
16	Yumurta tavukçuluğunda üretim planlaması ve ürün takip sisteminin olmaması	<ul style="list-style-type: none">• Yumurta tavukçuluğunda küçük üreticileri korumaya yönelik planlama desteği sağlanması ve ürün takip sistemlerinin geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üretici Birlikleri, Ticaret Bakanlığı		AT1, AT5

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Kuruluş	İlgili Diğer Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
17	Gıdada hileli ürünlerin olması	<ul style="list-style-type: none">Gıdada hileli ürünleri önleyici etkin mekanizmaların geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı		AT1
18	Küçük ölçekli üreticilerin rekabet kabiliyetlerinin zayıf olması	<ul style="list-style-type: none">Üreticilerin bir araya gelebileceği kısa tedarik zincirlerinin oluşturulması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı, Üreticiler Perakende Sektörü STK'lar		AT4
19	Küçük üreticilerin tröst ve kartellerden dolayı piyasada tutunamaması	<ul style="list-style-type: none">Küçük üreticilerin ürünlerini kısa zincir kapsamında pazara sunacak altyapıların geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	Belediyeler, Kalkınma Ajansları		AT4
20	Tüketilebilir gıdalarda israf boyutunun yüksek olması	<ul style="list-style-type: none">Gıda bankacılığı mekanizmalarının geliştirilerek tüketilebilir gıdaların tüketime kazandırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Belediyeler, STK'lar, Ticaret Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı		AT1
21	İklim değişikliğinin tarım sektörüne negatif etkilerinin olması	<ul style="list-style-type: none">Firmaların kontrolü arttırılmış atık azaltım tedbirlerini uygulamaları konusunda teşvik edilmesi, ulusal arazi kullanım planlaması yapılması, iklime dayanıklı ürün çeşitliliğinin geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ziraat Odaları Birliği, Üniversiteler		AT5, AT3
22	Dengesiz beslenme problemi	<ul style="list-style-type: none">Ürünlerde etiketleme sisteminin geliştirilerek, katkı maddelerinin azaltılması sağlanmalıdır.	Sağlık Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı, Belediyeler, STK'lar, Üniversiteler, Tarım ve Orman Bakanlığı		AT1

* Önceliklendirme yapılmamıştır.

Çalışma Grubu 2 Değerlendirme

2. çalışma grubunda gıda tedarik zincirindeki aksaklıklar üzerine durulmuş olup, bilhassa küçük üreticilerin korunmasına yönelik, piyasa mekanizmalarının iyileştirilmesi üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Küçük üreticilerin ürettikleri ürünlerden daha fazla katma değer alabilmeleri için pazarlama altyapılarını iyileştirilmesi, kısa tedarik zincirinin iyileştirilmesinin önem arz ettiği üzerinde durulmuştur. Altı çizilen problemlerden birisi ise dengesiz beslenme konusu olmuştur. Türk toplumunun beslenme alışkanlıkları incelendiğinde, tuz ve şeker veya katkı maddelerin oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle tavsiye edilen miktarların altında vitamin ve mineral tüketimleri olduğu görülmektedir. Tüketici perspektifinden düşünüldüğünde ise ürünlerin çevreye saldıgı emisyonları belirten ürün etiketlemeleri önerilmektedir. Bu eylem grubunda yer alan eylemler özellikle AT5 ve AT3 ile uyusmaktadır. İklim değişikliği ve biyoçeşitliliğin korunması ortak kesişen alanlar arasında yer almaktadır.

Çalışma Grubu 3

Yeterli Ölçekte Doğaya Uyumlu Üretimin Artırılması -AT3 başlıklı tartışma oturumuna 19 kişi katılım sağlamıştır. Oturum, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına ve korunmasına odaklanmıştır. İklim değişikliği, arazi tahribatı, biyoçeşitlilik, su verimliliği ve yönetimi, sürdürülebilir toprak yönetiminin iyileştirilmesi, kırsal alanların ve işletmelerin yüksek yerel değer yaratımı ile ilgili güçlendirilmesi, kırsal nüfus için iş imkanlarının tesisi ve endüstriyel bağlantıların ve ekonomik dönüşümlerin çoğaltılması için kaynakların ve pazarların güçlendirilmesi gibi konu başlıklarında değerlendirmeler yapılmıştır.

Oturumda katılımcılardan AT3 altında önemli gördükleri sorun alanları, bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve diğer AT'lerle birlikte çalışılması gereken kesişen alanlarda görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Oturumda katılımcıların belirttiği başlıca sorun alanlarından bazıları aşağıdaki gibidir; ;

- Gıda kayıplarının yüksek olması
- Tüketici farkındalık düzeyinin düşük olması
- Tarımda etkin olmayan su kullanımı
- İklim dostu tarımsal uygulama eksiklikleri
- Biyoçeşitlilik ve genetik çalışmaların yetersiz olması
- Üretim planlaması problemleri
- Erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ihtiyacı
- Gıda sistemlerine bütüncül bakış açısında farkındalık eksikliklerinin olması

Tablo 3. AT3 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
1	Ulusal düzeyde alınan kararların uygulamaya aktarılamaması	<ul style="list-style-type: none">Ulusal kararların uygulanmasına yönelik izleme değerlendirme sistemlerinin oluşturulması ve takibi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Ticaret Bakanlığı	1	AT2
2	Dijitalleşmeye uygun veri üretiminin sürekliliğinin sağlanamaması	<ul style="list-style-type: none">Akıllı tarım teknikleri ile ilgili çiftçilerin desteklenmesi ve veri kaydı oluşturulması, veri bankasının oluşturulması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1	AT1
3	Su kaynakları yönetiminin etkin olmaması	<ul style="list-style-type: none">Su Kanununun çıkartılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,	1	AT5
4	Tarımda su kullanım miktarının genel su tüketimi içinde çok olması	<ul style="list-style-type: none">Hassas teknolojilerin devreye girmesi ve böylece su kullanımının kontrol altına alınması,Özellikle hassas alanlar başta olmak üzere kuraklığa dayanıklı ve / veya suyu az tüketen bitkisel üretim deseninin oluşturulması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sulama Kooperatifleri	1	AT5
5	Yanlış imar politikaları ile tarım arazileri ve meralar üzerindeki baskı	<ul style="list-style-type: none">5403 sayılı yasanın ödünsüz ve tam olarak uygulanmasıTarımsal arazi kullanım planlarının hayata geçirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,	1	AT5
6	İklim dostu tarım uygulamalarının yetersiz olması	<ul style="list-style-type: none">İklim dostu tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması ve ÇATAK benzeri projelerin uygulamaya aktarılmasıAnız yakma konusunda denetimlerin sıklaştırılmasıSera atıklarının yakılmasının önüne geçilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler	1	AT5
7	Tarım arazilerinde erozyon kontrol yöntemlerinin uygulanmasındaki eksiklikler	<ul style="list-style-type: none">Risk yönetim planlarının oluşturulması ve buna yönelik sürdürülebilir projelerin hayata geçirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler	1	AT5

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
8	Hayvansal biyoçeşitliliğin ıslah çalışmaları ve genetik çalışmalarla yerelliğini kaybetmesi ve azalması ve koruma politikalarının da yetersiz olması	<ul style="list-style-type: none">Yerel çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunmasına yönelik var olan desteklerin çeşitlendirilerek artırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler	1	AT5
9	Etkin bir üretim planlamasının olmaması	<ul style="list-style-type: none">Tarım havzaları için kısa, orta ve uzun vadeli planların yapılması ve çiftçilerle paylaşılması ve bu planlara uyulması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Hazine ve Maliye Bakanlığı	1	AT5
10	Sulama sistemlerinde yaşanan sorunlar	<ul style="list-style-type: none">Basınçlı sulama sistemlerine geçişin yaygınlaştırılmasıÜreticiye doğru sulama programlama tekniklerinin aktarılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Sulama Kooperatifleri	1	AT5
11	Gıda sistemlerine bütüncül yaklaşım eksikliği (sadece su, mera, balıkçılık vd.)	<ul style="list-style-type: none">Tüm doğal varlıkları içeren sürdürülebilir gıda sistemlerinin oluşturulması ve bunun için politika ve eğitim programlarının uygulanması	Tarım ve Orman Bakanlığı	İlgili Bakanlıklar	1	AT1
12	Yüksek öğrenimde tarım, çevre, doğal varlıklar, su ürünleri ve hayvancılık, gıda vd. alanlarda program ve ders güncellemelerinin yetersiz olması	<ul style="list-style-type: none">Yüksek öğrenimde gıda sistemleri, tarım, çevre ve tüm doğal varlıklar temelinde ders güncellemelerinin yapılması ve uygulanmasıProgramların gözden geçirilmesi ve özellikle toprak, su kaynaklarının korunmasının dikkate alınması ve öncelikli alanlarda burs programının yaygınlaştırılması	YÖK	Tarım ve Orman Bakanlığı	1	
13	Tüketici farkındalığının düşük olması	<ul style="list-style-type: none">Besin etiketlemeleri gibi uygulamalar ile tüketici farkındalığının artırılması	Ticaret Bakanlığı	Tüketici Dernekleri	2	AT2
14	Gıda kayıplarının azaltılması ve tekrar üretime kazandırılmaması	<ul style="list-style-type: none">Kırsal endüstrinin geliştirilmesi ve gıda bankacılığı gibi uygulamalarının yaygınlaştırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	2	AT1

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
15	Toprak sağlığının ve su kullanım verimliliği için çiftçilerin eğitimindeki eksiklikler ve buna yönelik teknolojilerin yeterince kullanılmaması	<ul style="list-style-type: none">• Arazi sahiplerinin doğal kaynak kullanımı konusunda bilgilendirilmesi, eğitimi ve denetiminin yapılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler, TZOB	2	AT1, AT5
16	Hassas tarım teknolojilerinin yeterince kullanılmaması	<ul style="list-style-type: none">• Coğrafi bilgi sistemlerinin ve akıllı tarım uygulamalarının kullanımının yaygınlaştırılması (hassas teknolojilerin devreye girmesiyle)• Etki analizlerine dayalı destekleme politikalarının hayata geçirilmesi, bunların işletme büyüklüğü ve ürün deseni ölçeğinde uygulanması• Start-up, Ar-Ge projelerine yönelik desteklemeler	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler, TZOB	2	AT5
17	Doğal kaynak korumaya yönelik sistemlerin tüm aktörler arasında net tanımlanamaması ve üreticinin bu konuda yeterince bilgilendirilmemesi ve destekleme-lerdeki değişimler	<ul style="list-style-type: none">• Doğal kaynakların korunması konusunda tüm bileşenlerin görev ve sorumluluk tanımlarının netleştirilmesi ve bu konuda üreticilere bilgi aktarılması• Kavram kargaşalarının (uygulamada karşılığı zor bulunan) ortadan kaldırılması• Tüm aktörlerin sürdürülebilir koruma sistemleri konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,	Tarım ve Orman Bakanlığı, STK'lar	2	
18	Biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanmasındaki eksiklikler	<ul style="list-style-type: none">• Biyolojik çeşitliliğin takibi ve sürdürülebilir kullanımı için etkili bir izleme ve denetim mekanizmasının oluşturulması• Yerel koşullara uygun köy popülasyonlarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı• Tarımda kullanılan kimyasal girdilerin biyolojik çeşitliliğe zararlarının azaltılması için denetleme ve ceza mekanizmalarının geliştirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler, İlgili Birlikler	2	AT5

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
19	Tarım arazilerinin parçalanmaya devam etmesi ve bu konuda hukuki düzenlemelerin uygulamasının yetersiz olması	<ul style="list-style-type: none">Varislerin finansmana erişiminin kolaylaştırılmasıHukuki düzenlemeler konusunda çiftçilerin bilgilendirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Bankalar	2	AT4
20	Hayvansal üretimin karbon salınımına çok daha fazla neden olması, alternatif bitkisel protein kaynaklarına da yönlendirilme ihtiyacı	<ul style="list-style-type: none">Sürdürülebilir tarım planlarının oluşturulması ve hayata geçirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler	2	AT5
21	Arazi bozulumu ve verimlilik kaybı	<ul style="list-style-type: none">Arazi tahribatının dengelenmesine yönelik ulusal ölçekte projelerin yaygınlaştırılmasıSürdürülebilir Arazi Yönetim planlarının yapılması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler	2	AT1
22	Bütüncül risk yönetim planlarının eksikliği Erken uyarı sistemlerinin eksikliği	<ul style="list-style-type: none">Bütün alt konular temelinde risk yönetim planlarının oluşturularak geleceği gözetleyen biçimde hayata geçirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	2	AT5
23	Üniversiteler ve araştırma enstitülerinde üretilen bilginin çiftçi ile yeterince buluşmaması	<ul style="list-style-type: none">Bu üretilen bilgilerin çiftçilere ulaşması için başta Tarım ve Orman Bakanlığı taşra teşkilatı ile daha sıkı ilişkiler kurulması, ayrı bir yapılanmaya gidilmesi ve bu bilgilerin uygulanma durumunun etki analizine tabi tutulması	Tarım ve Orman Bakanlığı	Üniversiteler	2	AT4
24	İklim değişikliğinin etkilerinin projeksiyonlara bağlı sonuçlarını görememe	<ul style="list-style-type: none">Projeksiyonların kamuoyu ile paylaşılması ve buna göre hayata geçirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	TÜİK	3	AT5

Çalışma Grubu 3 Değerlendirme

Eylem grubu 3 doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını kapsamakta olup, doğanın ve doğal kaynakların korunması temelinde yeter ölçekte üretim artışını hedeflemektedir. Bu bağlamda, arz ve talebi gözeterek üretim planlamaları önem arz etmektedir. Benzer şekilde gıda sistemleri bütüncül bir bakış açısını gerektiriyor olup, gıda sistemlerinin etkili bir şekilde dönüşümü için sistemin tüm aktörlerinin eşgüdümlü hareket ediyor olması gerekmektedir. Özellikle ilgili bakanlıkların eşgüdüm içerisinde çalışıyor olması ve gıda sistemlerinin ilgili eğitim müfredatlarında güncellenmesi gerekmektedir. İklim dostu tarım uygulamalarının çiftçiler arasında yaygınlaşmasına yönelik eğitim yoluyla farkındalıkların artırılması, yayım sisteminin üniversiteler ile birlikte gerekli algı düzeyini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Altı çizilmesi gereken bir diğer önemli konu sulama sistemleri olup, Türkiye’de yüzeysel sulamanın % 80’lere varan bir payının olduğu görülmektedir. Su kaynaklarının etkin kullanılması, basınçlı sulama sistemleri örneğin damla sulama sistemlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik alınacak önlemler hayati öneme sahiptir. Doğal kaynakların korunmasına yönelik önemli bir diğer konu ise imar planları olup, tarım arazilerinin ve meralarının kullanım dışına çıkarılmasına yönelik caydırıcı tedbirlerin artırılması gıda güvenliği açısından önemli bir role sahiptir.

Çalışma Grubu 4

Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi-AT4 başlıklı tartışma oturumuna 14 kişi katılım sağlamıştır. Oturum tarım-gıda sektöründeki kadınlar, gençler, mevsimlik işçiler, geçici koruma altındaki insanlar, çocuklar gibi

hassas gruplar için daha çok dahil edici politikaların geliştirilmesine yönelik sorun alanları ve çözüm önerilerine odaklanmayı amaçlamıştır. Oturumda katılımcılardan AT4 altında önemli gördükleri sorun alanları, bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve diğer AT’lerle birlikte çalışılması gereken kesişen alanlarda görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Oturumda katılımcıların belirttiği sorun alanları aşağıda yer alan yedi başlıkta gruplanmıştır;

- Beslenme konusunda farkındalık eksikliği
- Sağlıklı ve besleyici gıda konusunda bilgi kirliliği
- Doğru beslenmeye ilişkin bilgi ve uygulamalarda ulusal ve küresel paydaşların uyumsuzluğu
- Sağlıklı ve besleyici gıdaya erişim
- Tarımsal üretimde mesleki bilginin eksikliği
- Tarım sektöründe çalışanların haklarının tanınması ve edinilmesi
- Genç çiftçilerin finansal kaynaklara erişim problemi

Katılımcılar belirtilen sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve yapılması gereken eylemleri iletmişlerdir. Bu eylemlerin gerçekleştirmekten sorumlu olacak ve eylemlerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak kurum ve kuruluşlar da oturumda ele alınmıştır. Ayrıca katılımcılardan eylemlerin aciliyet seviyesini de belirtmeleri istenmiştir ve bu kapsamda eylem önerileri 1:çok acil, 2: acil veya orta aciliyet düzeyi ve 3:normal seviyede veya uzun dönemde yapılabilir seviyelerinde sıralanmıştır. En acil eylemler üstte sıralanmak üzere katılımcılardan gelen eylem önerileri soru alanları bazında aşağıda sunulmaktadır.

Table 4. AT4 Session Önerilen Çözüm ve Eylemler

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Olması Gerekten Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturma Başlıkları
1	Sağlıklı ve besleyici gıdaya erişim	<ul style="list-style-type: none">Hedefe yönelik gıda destek programları/ ihtiyaç analiziyle belirlenmiş sosyal destek programlarının yaygınlaştırılması	Merkezi Otorite	Yerel Yönetimler, Uluslararası Kuruluşlar	1	AT1
2	Beslenme bilgisi eksikliği	<ul style="list-style-type: none">Doğru beslenmeye dair bilgilendirme yapılmasıDoğru beslenmeye rehber olması için özellikle kadınlar ve çocuklar ve Geçici Koruma Statüsündeki Sığınmacılara yönelik beslenme modalitesinin oluşturulması	Merkezi Otorite (Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı)	Yönetimler/Uluslararası Kuruluşlar Tarım ve Orman Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Birlikler, STK'lar, Üniversiteler, Uluslararası Kuruluşlar, AB	2	AT1
3	Tarımsal üretimde mesleki bilginin eksikliği	<ul style="list-style-type: none">Tarımsal üretimde uygulamaya yönelik eğitimlerin verilmesiGeçici Koruma Statüsündeki Sığınmacıların sahip oldukları yetkinliklere, mesleki bilgilerine göre işlere yönlendirilmeleri sağlanarak görevlendirilmeleri	Merkezi Otorite (Tarım ve Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)	Yerel Yönetimler, Uluslararası Kuruluşlar, AB, İçişleri Bakanlığı	2	AT3
4	Genç çiftçilerin finansal kaynaklara erişim problemi	<ul style="list-style-type: none">Teknolojik gelişmelerin yaygınlaştırılması ve uygulanmasının sağlanmasıE-ticaret gibi potansiyel imkanların değerlendirilmesi için eğitimler düzenlenmesi	Merkezi Otorite (Tarım ve Orman Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı)	Yerel Yönetimler, Uluslararası Kuruluşlar, Üniversiteler, Meslek Odaları ve Birlikler	2	AT3

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
5	Sağlıklı ve besleyici gıda konusunda bilgi kirliliği	<ul style="list-style-type: none">Gıda konusunda çalışan otoritelerin tüketicilere güvenilir bilginin sağlanması ve gıdada bilgi kirliliğinin önlenmesi konusunda gerekli altyapıyı güçlendirmesi	Merkezi Otorite (Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı)	Yerel Yönetimler, Üniversiteler, RTÜK, Meslek Odaları, Birlik ve STK'lar, Adalet Bakanlığı	3	AT1
6	Tarım sektöründe çalışanların haklarının tanımlanması ve edinilmesi	<ul style="list-style-type: none">Tarımda sigortalı çalışma ve örgütlenmenin geliştirilmesiKooperatifçiliğin ve sözleşmeli üretimin hem mevzuat hem de uygulamada hayata geçirilmesi	Merkezi Otorite (Tarım ve Orman Bakanlığı/Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı)	Kooperatifler/Üretim Birlikleri	3	AT3
7	Doğru beslenmeye ilişkin bilgi ve uygulamalarda ulusal ve küresel partnerlerin uyumsuzluğu	<ul style="list-style-type: none">Ulusal ve küresel aktörlerin sürdürülebilir iletişiminin sağlanması	Merkezi Otorite (Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı), Uluslararası Kuruluşlar, Platformlar	-	3	AT1

Oturum 4 Değerlendirme

Oturumda dile getirilen çözüm ve önerilerden diğer çalışma grupları (AT) ile birlikte ele alınması gerekenler de özellikle belirtilmiştir. Gıdadaki otoritelerin güvenilir bilgi sağlaması hususunun AT1: Herkes için Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişim hedeflerini de içerdiği ve bu alanda merkezi otorite kuruluşlarının STK'lar ve medya kuruluşları ile birlikte çalışmasının önemine değinilmiştir. Oturumdaki eylem önerilerinden genç çiftçilerin verimliliğini artıracak teknoloji kullanımının artırılması hususunun ise AT3: Yeterli Ölçekte Doğaya Uyumlu Üretimin Artırılması çalışma grubuyla da ilgili olduğu ve bu alanda merkezi otorite kurumlarının bir-

likte çalışarak geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Teknoloji kullanımının gençler arasında erişilebilirliğinin artırılması ile hem gençlerin iş bulma kapasiteleri artırılacaktır, hem de söz konusu teknik bilginin tarımsal üretime yansması sağlanarak verimli tarımsal üretim desteklenebilecektir. Sürdürülebilir Gıda Sistemleri ile ilgili farkındalık, iletişim ve eğitim düzeyinin düşük olması hususu da diğer AT'lerin hepsi ile kesişebilecek bir ortak sorun alanı olarak dile getirilmiştir. Sürdürülebilir gıda sistemlerine doğru mevcut gıda sistemlerinin dönüşümü sağlamak için hem üretim hem de tüketim anlamında farkındalık artışı sağlamak, sistemlerin gerektirdiği verimlilik artışı için teknik bilgi oluşturmak ve yaygınlaştırmak gibi alt alanlarda merkezi otorite, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum

kuruluşları ve medya kuruluşları ortaklığında çalışmaların yapılabileceği değerlendirilmektedir.

Oturum 4'te sürdürülebilir gıda sistemlerine dönüşüme yönelik Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi başlığında özellikle dezavantajlı grupların sorunları ve tarım-gıda sektöründen geçimini sağlayan grupların sosyo-ekonomik imkanlarının geliştirilmesine yönelik konular ele alınmıştır. Oturumda AT1'in içeriğinde de ele alınması önemli olan sağlıklı ve besleyici gıdaya erişimin herkes için sağlanması hususunda özellikle geçici koruma altındaki yabancıların beslenme alışkanlıkları ve beslenme eksiklerine dikkat çekilmiştir. Bu grupların besin modalitelerinin yerel halktan farklılaştığı ve bu gruplarda ülkemizde daha önce mücadelesinde başarı kazanılmış bulunan beslenme yetersizliği kaynaklı bodurluk vb. gibi hastalıkların görülebileceği yönünde bulgular olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda dezavantajlı gruplar özelinde araştırma ve analiz eksiklikleri olan hedef gruplarda (geçici koruma statüsündeki yabancılar, yeni beslenme alışkanlıkları kapsamında çocuklar ve gençler gibi) güncel beslenme eksikliği analizleri yapılması ve bu analizler sonucuna dayalı hedef gruplar bazında beslenme modalitelerinin oluşturularak hedef gruplarda bu anlamda farkındalık sağlanması önemlidir. Farkındalık artışına yönelik oturumda dile getirilen ve her AT için de önemli olan bir husus da gıda konusundaki bilgi kirliliğidir. Sağlıklı ve besleyici gıda konusunda hem üreticiler hem de tüketiciler açısından çok fazla kaynaktan birbirleriyle uyumsuz olan bilgi mevcuttur. Bu alanda çalışan ulusal otoritelerin uluslararası kurumlarla da iş birliği içinde sağlıklı ve güvenilir gıda konusunda referans içerikler oluşturulması ve bu içeriklerin başta bilgiye erişimi daha kısıtlı olan dezavantajlı gruplar olmak üzere herkes tarafından erişilebilirliğinin sağlanması oldukça önemlidir.

Oturumda vurgulanan konulardan bir diğeri de başta geçici koruma statüsündekiler ve gençler olmak üzere bu grupların tarımsal üretimde çalışan olarak adil haklarla yer alabilmeleri yönünde gerekli yasal ve teknik düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu anlamda tarımsal üretimde teknik bilginin üretici gruplarda artırılması ve tarımsal üretimde teknolojinin yaygınlaştırılması amacıyla kırsal alandaki gençlere teknik ve uygulamalı eğitimlerin verilmesi kırsaldan göçü önlemek adına da önemlidir. Ayrıca ülkede bulunan geçici koruma statüsündeki halkların da tarımsal üretime yetkinlikleri ölçüsünde yönlendirilmelerinin hem onlara iş imkanı sağlaması hem de sağlıklı gıdaya erişimlerinin artırılması açısından özel ele alınmalıdır. Tarımsal üretimde

yer alan ama kayıtlı istihdam görünmeyen çalışanların da kayıt altına alınması, kadınlar, küçük aile çiftlikleri gibi zor durumdaki üreticilerin finansmana erişimlerinin artırılmasına yönelik ek destek programlarının oluşturulması, bu grupların kooperatifçiliğe yönlendirilmeleri ve kooperatifçilik çalışmalarının teknik ve mali olarak desteklenmesi de adil geçim kaynaklarına erişim yönündeki çabalar için önemli eylem adımları olarak değerlendirilmektedir.

Çalışma Grubu 5

Hassasiyetler, Şoklar ve Streslere Karşı Dayanıklılık Sağlanması-AT 5 başlıklı tartışma oturumuna 15 kişi katılım sağlamıştır. Oturum, gıda sistemlerinde hassasiyetler, şoklar ve streslere karşı dayanıklılığın oluşturulması ve artırılmasına odaklanmıştır. Salgın, kuraklık, seller, ekonomik dalgalanmalar vb. gibi doğal afetler gibi durumlar karşısında gıda güvensizliğinin irdelenmesi, sosyal güvenlik, kalkınma yayılımı, besin sistemlerinde eşitliğin geliştirilmesi, agroekoloji, tarım sınai yeşil alanları, topluluk örgütlenme ve yerel yenilenme gibi alanlara dair değerlendirmeler yapılmıştır. Oturumda katılımcılardan AT5 altında önemli gördükleri sorun alanları, bu sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve diğer AT'lerle birlikte çalışılması gereken kesişen alanlarda görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Oturumda katılımcıların belirttiği bazı sorun alanları aşağıda sıralanmıştır;

- İklim değişikliği ve diğer şoklara karşı en tetikleyici konu geçimliklerin (livelihoods) hassaslığı ve gıda sisteminde aksatıcı rolü
- Yerel gıda sistemlerinin sorunları
- Aşırı ve yanlış kullanım sebepli toprak kayıpları
- Sektörler arasında arazi ve su kullanım yönetimi sorunları
- Salgın ve diğer şokların zayıf yönetişi
- Gıda zincirindeki kırılmalar
- Üreticilere yönelik yayım hizmetlerinin geliştirilme ihtiyacı
- Veri bazlı Acil Durum Yönetim Planlamalarının yetersizliği

Katılımcılar belirtilen sorun alanlarına yönelik çözüm önerilerini ve yapılması gereken eylemleri iletmişlerdir. Bu eylemlerin gerçekleştirilmekten sorumlu olacak ve eylemlerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacak kurum ve kuruluşlar da oturumda ele alınmıştır. Ayrıca katılımcılardan eylemlerin aciliyet seviyesini de belirtmeleri isten-

miştir ve bu kapsamda eylem önerileri 1:çok acil, 2: acil veya orta aciliyet düzeyi ve 3:normal seviyede veya uzun dönemde yapılabilir seviyelerinde sıralanmıştır. En acil eylemler üstte sıralanmak üzere katılımcılardan gelen eylem önerileri soru alanları bazında aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 5. AT5 Oturumu Çözüm ve Eylem Önerileri

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
1	İklim değişikliği ve diğer şoklara karşı en tetikleyici konu geçimliklerin (livelihoods) hassaslığı ve gıda sisteminde aksatıcı rolü	<ul style="list-style-type: none">Geçimliklerin oluşturulması, küçük üreticilerin dayanıklılıklarının artırılmasına yönelik programların sistematik hale getirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, diğer kurumlar ve paydaşlar	STK, Üniversiteler, Hazine ve Maliye Bakanlığı	1	
2	2021 Birleşmiş Milletler Gıda Sistemleri Zirvesinin (UNFSS) mevcuttaki High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition (HLPE) ve Science-Policy Interface of the UN Committee on World Food Security (CFS) yönetim yapıları yerine ileride yeni bir yönetim gelme durumu	<ul style="list-style-type: none">Mevcut HLPE üzerinden de diyaloglara devam edilmeli	Birleşmiş Milletler	Uluslararası Kuruluşlar, Üniversiteler	1	
3	Yerel gıda sistemlerinin sorunları	<ul style="list-style-type: none">Yerel gıda sistemlerinin, yerel gıda ağları, agroekolojik tarım gibi alanlarda endüstriyel tarım ve gıdadan ayrı olarak desteklenmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	Kamu, Özel Sektör, Küçük Aile Üreticileri, STK, Üniversiteler, Belediyeler	1	AT4

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
4	Aşırı ve yanlış kullanım sebepli toprak kayıpları	<ul style="list-style-type: none">• Teraslandırma ve bitkilendirme yapılması,• Organik madde kullanımının artırılması ve daha az kimyasal kullanımı	Tarım ve Orman Bakanlığı	Özel Sektör, Belediyeler, Meslek Odaları ve Kooperatifler	1	AT3
5	Sektörler arasında arazi ve su kullanım yönetimi sorunları	<ul style="list-style-type: none">• Arazi kullanım planlarının hazırlanıp yürürlüğe konulması (Maden ve HES vb. yapıların toprak ve suya olumsuz etkilerinin giderilmesi)	Tarım ve Orman Bakanlığı,	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Diğer İlgili Kamu Kurumları	1	AT3
6	Salgın ve diğer şokların zayıf yönetimi	<ul style="list-style-type: none">• Acil durum ve uzun dönem dayanıklılık yönetimi projeksiyon ve planlarının hazırlanması	AFAD	STK, Özel Sektör, İlgili Kamu Kurumları	1	
7	Gıda zincirindeki kırılmalar	<ul style="list-style-type: none">• Gıda zincirindeki aktörlerin ve alternatif gıda zincirlerinin desteklenmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı, Sana-yi ve Teknoloji Bakanlığı	Hazine ve Maliye Bakanlığı	1	AT3
8	Üreticilerin çeşitli şoklara karşı zayıf stres yönetimi	<ul style="list-style-type: none">• Üretici Birliklerinin etkinleştirilerek olağanüstü durumlara karşı dayanıklılık odaklı destekleme enstrümanlarının çeşitlendirilmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	STK'lar, Üretici Birlikleri, Hazine ve Maliye Bakanlığı	1	

No	Sorunlar	Çözüm Önerileri/ Eylemler	Sorumlu Olması Gereken Paydaş	İlgili Paydaşlar	Aciliyet Düzeyi	İlgili Olduğu Diğer Oturum Başlıkları
9	Şoklara karşı desteklemlerin yetersizliği	<ul style="list-style-type: none">• Desteklemlerle çiftçilerin olağanüstü durumlara karşı dayanıklılıklarının artırılması, (Vergisel avantaj vb sağlanması)	Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı	TARSİM	1	
10	Üreticilere yönelik yayım hizmetlerinin geliştirilme ihtiyacı	<ul style="list-style-type: none">• Kamu-üniversite iş birliği ile yerel bazda araştırma ve eğitim programları düzenlenerek çiftçilerin şoklara karşı bilgilendirilmesi, farkındalığın artırılması	Tarım ve Orman Bakanlığı (fonlayıcı)	Üniversiteler, STK, Meslek Odaları, Birlik ve Kooperatifler	1	
11	Piyasa ekonomisi dışında kanalların eksikliği	<ul style="list-style-type: none">• Yerel gıda ağları, üretici pazarlarının desteklenmesi	Tarım ve Orman Bakanlığı	STK, Belediyeler, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1	
12	Organik dönüşümü sağlayacak döngüsel ekonominin etkin şekilde uygulanamaması	<ul style="list-style-type: none">• Kent bahçeciliği vb. uygulamaların desteklenmesi	Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Belediyeler	Tarım ve Orman Bakanlığı	1	AT3
13	Acil Durum Yönetim Planlamalarının yetersizliği	<ul style="list-style-type: none">• Yerel ve bölgesel bazda yönetim planlarının paydaşların katılımıyla hazırlanması	AFAD	İlgili Kamu kurumları	1	
14	Veri bazlı, izleme değerlendirmeyi temel alan politika uygulamalarının yetersizliği ve paydaşlar arası veri paylaşımının yetersizliği	<ul style="list-style-type: none">• Kanıt bazlı politika oluşturma süreçlerinin ve veri paylaşımının yaygınlaştırılması	İlgili Kamu Kurumları	Üniversiteler, STK	1	

Oturum 5 Değerlendirme

AT5 oturumunda diğer çalışma grupları (ATler) ile birlikte ele alınması gereken hususlar; uygun ve sürdürülebilir olmayan üretim yöntemlerin değiştirilerek farkındalığı yüksek ve nitelikli çiftçi yetiştirilmesi, teraslandırma ve bitkilendirme yapılması, organik madde kullanımı, daha az kimyasal kullanımı ve arazi kullanım planlarının (mera kullanımı vb. dahil) hazırlanıp yürürlüğe konulması ve organik dönüşümü sağlayacak döngüsel ekonominin etkin şekilde uygulanması olarak dile getirilmiş ve bu alanlarda yapılacak çalışmaların AT3'ün hedeflerine de hizmet edeceği değerlendirilmiştir. Özetle sürdürülebilir tarımsal üretim için doğal kaynakların verimli kullanımı, sürdürülebilir üretim için döngüsel ekonomi gibi yaklaşımların uygulamaya geçirilmesi, sürdürülebilir üretim konusunda üreticilerin teknik donanımlarının artırılarak yenilikçi yöntemleri uygulamaya geçilmesi ve arazinin verimli kullanımı için gerekli baz planların yapılması yönünde eylemlerin Tarım ve Orman Bakanlığı ve diğer ilgili kamu kurumlarının öncülüğünde ve üniversite, STK gibi önemli paydaşların iş birliğinde hayata geçirilmesinin AT3 ve AT5 alanlarındaki hedeflere doğrudan katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Oturum 5 kapsamında katılımcılar, gıda sistemlerinin karşılaştığı afet ve şoklara karşı mücadelenin aciliyetinden kaynaklı olarak tartışılan her sorun ve çözüm alanını çok acil olarak değerlendirmişlerdir. İklim değişikliğinden kaynaklı yaşanan olağanüstü durumlar, Kovid-19 pandemisinin tüm sistemlerde olduğu gibi gıda sistemlerinde oluşturduğu yadsınamaz sıkıntılar ve olası benzer felaketlere karşı ülke gıda sistemlerinin ve bu sistemlerde yer alan tüm aktörlerin dayanaklarının artırılması gereği açıktır. Özellikle küçük üreticilerin iklim değişikliği ve şoklara karşı dirençli olmaması, yerel gıda sistemlerinin güçlü olmaması, yanlış kullanım kaynaklı toprak ve su kaynaklarının azalması, salgın ve şoklara karşı yönetim mekanizmalarının gelişme ihtiyacı ve yayım hizmetlerinin afetlerle mücadele konusunda yeterli olmaması hususları bu oturum için önemli konu başlıkları olarak değerlendirilmektedir. Bu alanlara yönelik önceliklendirilmesi gereken eylemlerden biri tüm ilgili kamu kurumları ve kuruluşları, STKlar, üniversite ve özel sektörün etkin çalışacağı yapı ile salgın, afet ve şoklara karşı acil durum ve uzun dönem dayanıklılık yönetimi projeksiyon, plan ve prosedürlerin hazırlanması ve bu hazırlanan içeriklerin tüm gıda sistemleri aktörleri tarafından bilinirliğinin

ve uygulanmalarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda söz konusu plan ve projeksiyonları yapabilmeye yönelik doğal kaynaklar ve değişimlerinin veri bazlı incelenmesine imkan sağlayacak altlıkların, veri sistemlerinin oluşturulması gereklidir.

Gıda sistemlerinin karşılaşılabilecek şoklara ve afetlere hazırlık anlamında sürdürülebilir üretime geçilmesi ve doğal kaynakların etkin ve verimli kullanımı da AT5 altında vurgulanması gereken başlıklardır. Bu anlamda toprakların korunmasına yönelik teraslandırma ve bitkilendirme yapılması, üretimde organik madde kullanımını artırmak, daha az kimyasal kullanmak, su kaynaklarının etkin kullanımı ve döngüsel ekonominin etkin şekilde uygulanması desteklenmelidir. Gıda sistemlerindeki aktörlerin dirençlerinin artırılması anlamında da tarım-gıda zincirindeki özellikle küçük üreticiler gibi aktörlerin şoklara karşı özel politikalarla desteklenmesi ve üretici birliklerinin desteklenmesi, üreticilere yönelik yayım hizmetlerinin geliştirilmesi, yerel gıda ağları ve üretici pazarlarının desteklenmesi önerilmektedir.

Tartışma Oturumları Sonunda Yapılan Anketin Değerlendirilmesi

Çalışma grupları bazında tartışma oturumları tamamlandıktan sonra tüm katılımcıların tekrar tek bir genel oturumda bir araya gelmeleri sağlanmıştır. Çalıştayan bu bölümünde tartışmalar sonrası oluşan algılarıyla birlikte katılımcılardan ülke gıda sistemleri dönüşümü hakkında aşağıda yer alan üç soruya anlık cevap vermeleri istenmiştir. Sorular çoktan seçmeli formatta hazırlanmıştır. Bu sorular ve cevap seçenekleri aşağıdadır:

S-1. Türkiye için en acil olduğunu düşündüğünüz eylem grubu hangisidir?

- **AT1:** Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimin Sağlanması / Ensuring Access to Safe and Nutritious Food for All through transformation of food system
- **AT2:** Sürdürülebilir Tüketim Modeline Geçiş / Shift to Health and Sustainable Consumption Patterns
- **AT3:** Doğaya Uyumlu Üretim Yeterli Ölçekte Artırılması / Boost Nature Positive Production
- **AT4:** Adil Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesi / Advance Equitable Livelihoods
- **AT5:** Hassasiyetler, Şoklar ve Streslere Karşı Dayanıklılık Sağlanması / Building Resilience to Vulnerabilities, Shocks and Stresses

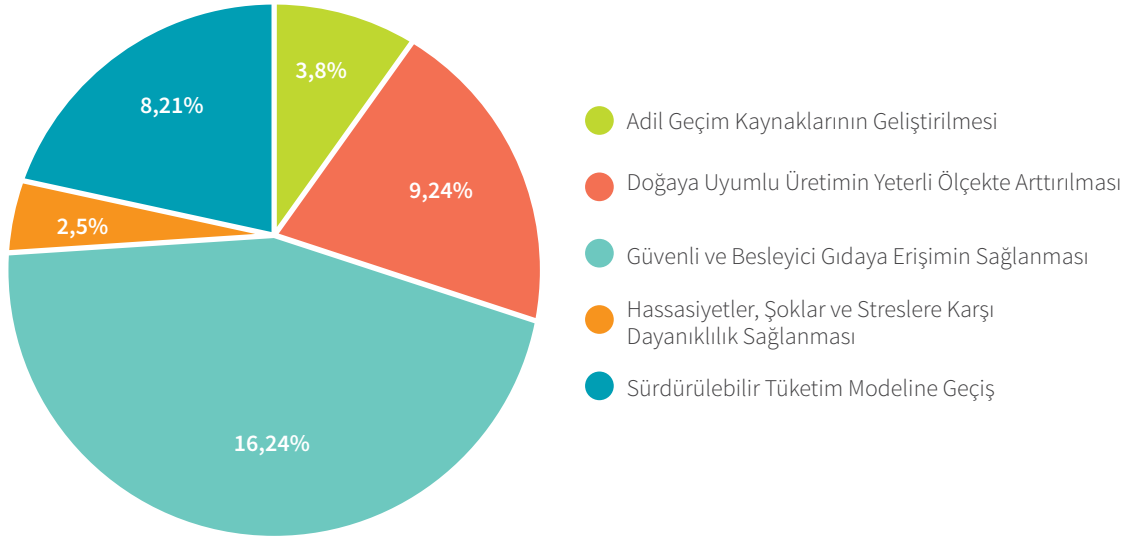
S-2. Hangi dezavantajlı grup iklim değişikliğinden daha olumsuz etkileniyor?

- Kadınlar / Women
- 5 yaşından küçük bebekler / Babies under 5 year-old
- Çocuklar ve Gençler / Children and Youth
- Göçmenler / Immigrant
- Küçük arazi sahipleri / Small holders
- Tarım işletmeleri / Agricultural enterprises

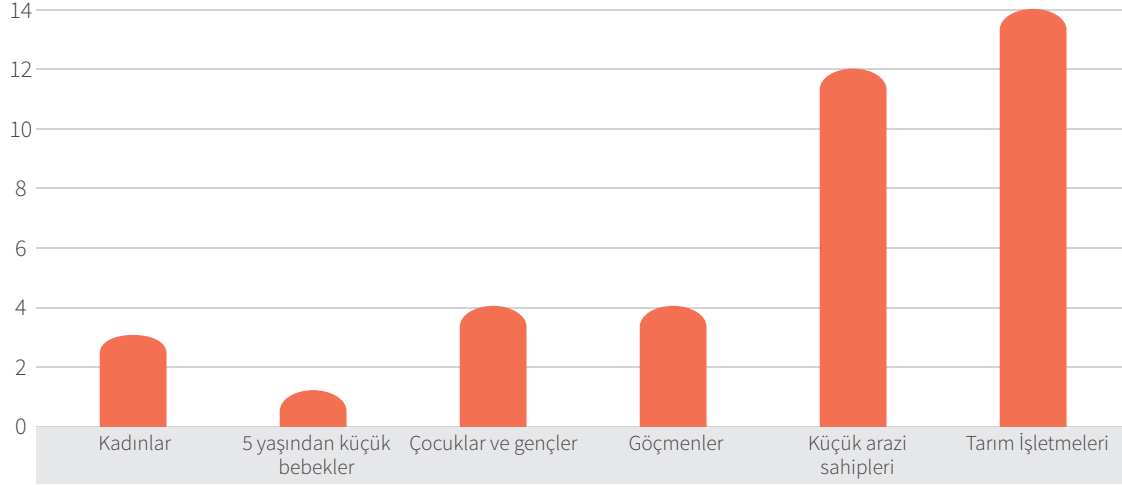
- AR-Ge ve İnovasyon / R&D Innovation
- Biyoteknoloji / Biotechnology
- Dijitalleşme / Digitalization
- Finansmana erişim / Access to finance
- İşbirliği ve Ortaklık / Co-operation and Partnership
- Tarımsal yayım / Agricultural extension

AT1 ulusal çalıştay katılımcıları tarafından en acil konu olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %42'si AT1'i Türkiye için en acil eylem grubu olarak değerlendirmiştir. AT3 ise katılımcılar tarafından %24 oranı ile ikinci acil eylem grubu olarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların %21'i AT2'nin ve %8'i de AT4'ün en acil eylem grubu alanı olduğunu düşünürken, katılımcıların sadece %5'i AT5'i en acil eylem grubu olarak değerlendirmiştir.

S-3. Eylem grupları arasında en önemli kesişim alanları/ birlikte çalışılması alanları hangisidir?

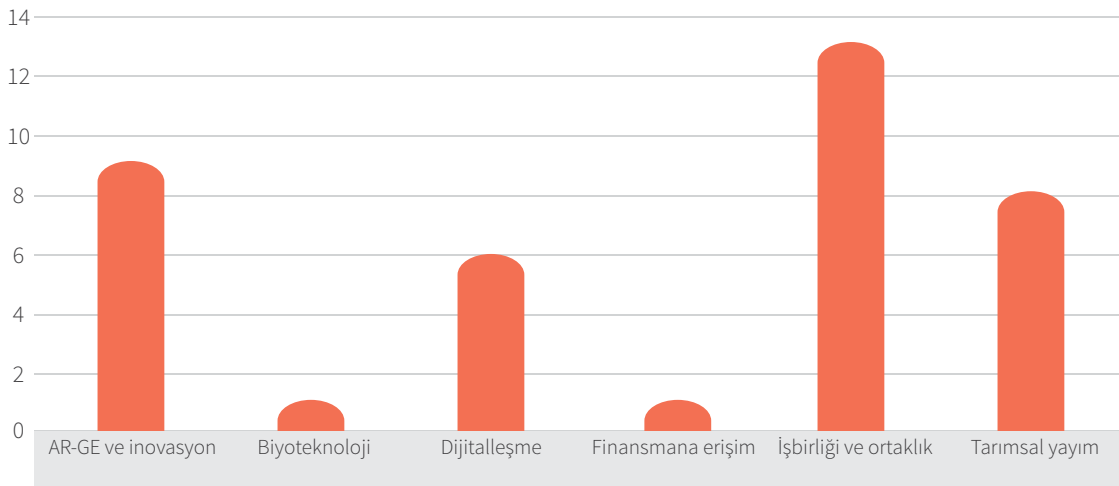
Şeki 4. S-1 Cevapların Dağılımı (Türkiye için en acil olduğunu düşündüğünüz eylem grubu hangisidir?)

Şekil 5. S-2 Cevapların Dağılımı (Hangi dezavantajlı grup iklim değişikliğinden daha olumsuz etkileniyor?)

AT5, ulusal çalıştay katılımcılarının sadece %5'i için en acil konu olarak değerlendirilmesine rağmen AT5'in ilgilendiği iklim değişikliği gibi şoklardan en fazla etkilenen grupların dayanıklılığının artırılmasına yönelik eylem önerileri neredeyse her tartışma grubu altında gündeme gelmiştir. Çalıştayan tüm katılımcılardan iklim değişikliğinden en çok etkilendiğini düşündükleri dezavantajlı grubu belirtmeleri istendiğinde anket sonuçlarına göre %37 ile tarım işletmeleri iklim değişikliğinden en fazla etkilenen grup olarak belirlenmiştir. %32 ile küçük arazi sahipleri en fazla etkilenen sıralamasında ikinci olurken sıralamayı %11 ile göçmenler aynı oran ile çocuklar ve

gençler ve %8 ile kadınlar takip etmiştir. %3 ile 5 yaşından küçük bebekler grubu en alt sırada yer almıştır. Buradan çıkan sonuçlarla da uyumlu olarak AT5 tartışma oturumu katılımcıları, sürdürülebilir bir gıda sistemi yaklaşımı için küçük tarım işletmelerinin ve küçük çiftlik sahiplerinin dayanıklılığını artırmaya yönelik tedbir ve eylemlerin önemini özellikle vurgulamışlardır. Bu özel hedef gruplar için yerel bazda araştırma ve eğitim programlarının kamu-üniversite iş birliği ile geliştirilmesi ve yine hedef gruplara özel olarak şoklar ve afetlerle mücadele hakkında bilgilendirilme, eğitim ve farkındalık artırıcı programları uygulanması önerilmektedir.

Şekil 6. S-3 Cevapların Dağılımı Eylem grupları arasında en önemli kesişim alanları/ birlikte çalışılması alanları hangisidir?

Ulusal çalıştayda gerçekleştirilen çevrimiçi ankete göre, katılımcıların %34'ü eylem grupları arasında en önemli keşişim alanının “İş birliğı ve Ortaklık” olduğunu düşünmektedir. İş birliğı ve ortaklık alanını %24 ile Ar-Ge ve İnovasyon, %21 ile Tarımsal yayım, %16 ile Dijitalleşme ve %3'lük eşit oranlarla Biyoteknoloji ve Finansmana Erişim takip etmektedir. İş birliğı ve ortaklık alanı tüm eylem gruplarında farklı sorumlulukları bulunan kamu kurumları arasında gerekli olduğu gibi bu alanlarda gerçekleştirilmesi düşünülen sistem dönüştürücü plan ve projelerde çalışma gruplarının hedef grubunda yer alan üretici ve tüketici toplulukları, üniversiteler ve STK'ların görüş ve iş birliğinden yararlanmak da önemlidir

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ulusal çalıştay, gıda sistemleri dönüşümünün paydaş kitlesini genişletmek özellikle dezavantajlı grupların sürece katılmasını sağlamak amaçları ile yapılmıştır. Ulusal Yol Haritasına altlık oluşturmak amacı ile daha önce iki çevrimiçi anket çalışması yapılmıştır. 2021 yılı Mart ayı içerisinde İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneğı Türkiye üyelerinin de içerisinde olduğu özel sektör ile bir çalıştay ve çevrimiçi anket çalışması yapılmıştır. Bunların sonucunda sorun alanları, çözüm önerilerini içeren eylemler belirlenmiştir. İkinci çevrimiçi çalışma ise Şubat-Nisan aylarını kapsayacak şekilde özellikle 3. Tarım Şurasına katılan 1000'in üzerinde üye ve Tarım ve Orman Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı ile diğer ilgili Bakanlıklar ve bazı STK'lar ile paylaşılmıştır. Özellikle Bakanlığın taşra teşkilatından yerel paydaşların da görüşlerini alarak faaliyet gösterdikleri alan için tek bir form doldurulması talep edilmiştir. Bu çalışma 258 paydaş tarafından yanıtlanmış olup, katılımcıların ağırlıklı bir kısmını kamu kurumları oluşturmuştur. Her iki çalışma sonucunda belirlenen eylemler 1 Eylül tarihinde yapılan bir odak grup toplantısı ile Tarım ve Orman Bakanlığı'nca resmi yollarla belirlenen Sürdürülebilir Gıda Sistemleri odak noktaları ve farklı kurum temsilcilerinin görüşüne açılarak, eylemler hakkındaki görüşleri alınmıştır. Ayrıca ilgili eylemlerin hangi kurum veya kuruluşların sorumluluğunda yürütülmesi gerektiğine dair görüş ve öneriler alınmıştır. İlgili eylemler kamu kurumu temsilcileri ile

mail yoluyla ayrıca paylaşarak görüşleri talep edilmiş ve gelen görüşler doğrultusunda gerekli revizyon yapılmıştır. Son olarak, sektörel farklılıkları yansıtan ve dezavantajlı grupların da dahil olduğu bir paydaş kitlesi ile ulusal bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalıştayda her bir eylem grubu bazında sorunlar, çözüm önerileri ve somut eylemler alınmıştır. Çalıştay sonucunda belirlenen somut eylemler daha önceki çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılarak, benzer eylem ve öneriler çıkarılıp, farklı somut öneriler ise eylemlere ilave edilerek çalışma tamamlanmıştır. Hazırlanan Gıda Sistemleri Ulusal Yol Haritasına altlık oluşturmak amacıyla hazırlanan bu çalışma sonucunda belirlenen eylemler ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerine açılarak süreç tamamlanacaktır.

Eylem grubu bazı gerçekleşen çalıştay sonuçlarına bakıldığında, herkes için güvenli ve besleyici gıdaya erişim altında (AT1), katılımcıların dikkat çekmek istediğı konuların başında üretim planlamasının güçlendirilerek yapılması gelmektedir. Piyasada arz ve talep dengesini sağlayıcı mekanizmaların geliştirilmesi, hem üreticinin hem tüketicinin kazan-kazan yaklaşımında ele alınacak model yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet teşviklerinde bir yapısal değişiklik önerilmekte olup, özellikle besin değeri yüksek ürünlerin üreticiler tarafından üretilmesine yönelik özel teşviklerin uygulanması gerektiğı belirtilmektedir. Benzer şekilde kentsel tarımın geliştirilmesi, bölgesel ve yerel düzeyde gıda sistemlerine hizmet edecek, herkesin besleyici gıdaya erişebileceğı bölgesel sistemlerin güçlendirilmesi altı çizilen konulardan birisi olmuştur. Hem iklim değışikliği bağlamında lojistik kaynaklı sera gazlarının azaltımı açısından hem de tüketicilerin sağlıklı beslenmeye erişimi, kolektif eylemlerin güçlendirilmesi kadınların ve göçmenlerin üretime kazandırılması bağlamında oldukça fayda getirici bir eylem olacağı düşünülmektedir.

Sürdürülebilir tüketim modeline geçiş (AT2) altında gıda tedarik zincirindeki aksaklıklar üzerine durulmuş olup, bilhassa küçük üreticilerin korunmasına yönelik, piyasa mekanizmalarının iyileştirilmesinin altı çizilmiştir. Küçük üreticilerin ürettikleri ürünlerden daha fazla katma değer alabilmeleri için pazarlama altyapılarının iyileştirilmesi, kısa tedarik zincirinin iyileştirilmesinin gerektiğı belirtilmiştir. Altı çizilen problemlerden birini ise dengesiz besleme oluşturmuştur. Türk toplumunun beslenme alışkanlıkları incelendiğinde, tuz ve şeker veya katkı maddelerin oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle tavsiye edilen miktarların

altında vitamin ve mineral tüketimleri olduğu görülmektedir. Tüketici perspektifinden düşünüldüğünde ise, ürünlerin çevreye saldıği emisyonları belirten ürün etiketlemeleri önerilmektedir. Bu eylem grubunda yer alan eylemler özellikle AT5 ve AT3 ile uyuşmaktadır. İklim değışikliğı ve biyoçeşitliliğın korunması ortak keşışen alanlar arasında yer almaktadır.

Yeterli ölçekte doğaya uyumlu üretimin artırılması (AT3) doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını kapsamakta olup, doğanın ve doğal kaynakların korunması temelinde yeter ölçekte üretim artışını hedeflemektedir. Bu bağlamda, arz ve talebi gözeten üretim planlamaları önem arz etmektedir. Benzer şekilde gıda sistemleri bütüncül bir bakış açısını gerektiriyor olup, gıda sistemlerinin etkili bir şekilde dönüşümü için sistemin tüm aktörlerinin eşgüdümlü hareket ediyor olması gerekmektedir. Özellikle ilgili bakanlıkların eşgüdüm içerisinde çalışıyor olması ve gıda sistemlerinin ilgili eğitim müfredatlarında güncellenmesi gerekmektedir. İklim dostu tarım uygulamalarının çiftçiler arasında yaygınlaşmasına yönelik eğitim yoluyla farkındalıkların artırılması, yayım sisteminin üniversiteler ile birlikte gerekli algı düzeyini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Altı çizilmesi gereken bir diğer önemli konu sulama sistemleri olup, Türkiye’de yüzeysel sulamanın % 80’lere varan bir payının olduğu görülmektedir. Su kaynaklarının etkin kullanılması, damla sulama sistemlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik alınacak önlemler hayati öneme sahiptir. Doğal kaynakların korunmasına yönelik önemli bir diğer konu ise imar planları olup, tarım arazilerinin ve meralarının kullanım dışına çıkarılmasına yönelik caydırıcı tedbirlerin artırılması gıda güvenliği açısından önemli bir role sahiptir.

Adil geçim kaynaklarının geliştirilmesi (AT4) çalışma grubunda özellikle dezavantajlı grupların sorunları ve tarım-gıda sektöründen geçimini sağlayan grupların sosyo-ekonomik imkanlarının geliştirilmesine yönelik konular ele alınmıştır. Oturumda AT1’in içeriğinde de ele alınması önemli olan sağlıklı ve besleyici gıdaya erişimin herkes için sağlanması hususunda özellikle geçici koruma altındaki mültecilerin beslenme alışkanlıkları ve beslenme eksiklerine dikkat çekilmiştir. Bu grupların besin modalitelerinin yerel halktan farklılaştığı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda dezavantajlı gruplar özelinde araştırma ve analiz eksiklikleri olan hedef gruplarda (geçici koruma statüsündeki mülteciler, yeni beslenme alışkanlıkları kapsamında çocuklar ve gençler gibi) güncel beslenme yetersizliği analizleri yapılması ve bu ana-

lizler sonucuna dayalı hedef gruplar bazında beslenme modalitelerinin oluşturularak hedef gruplarda bu anlamda farkındalık sağlanması önemlidir. Farkındalık artışına yönelik oturumda dile getirilen ve her AT için de önemli olan bir husus da gıda konusundaki bilgi kirliliğidir. Sağlıklı ve besleyici gıda konusunda hem üreticiler hem de tüketiciler açısından çok fazla kaynaktan birbirleriyle uyumsuz olan bilgi mevcuttur. Bu alanda çalışan ulusal otoritelerin uluslararası kurumlarla da iş birliği içinde sağlıklı ve güvenilir gıda konusunda referans içerikler oluşturulması ve bu içeriklerin başta bilgiye erişimi daha kısıtlı olan dezavantajlı gruplar olmak üzere herkes tarafından erişilebilirliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Oturumda vurgulanan konulardan bir diğeri de başta geçici koruma statüsündekiler ve gençler olmak üzere bu grupların tarımsal üretimde çalışan olarak adil haklarla yer alabilmeleri yönünde gerekli yasal ve teknik düzenlemelerin yapılmasıdır. Bu anlamda tarımsal üretimde teknik bilginin üretici gruplarda artırılması ve tarımsal üretimde teknolojinin yaygınlaştırılması amacıyla kırsal alandaki gençlere teknik ve uygulamalı eğitimlerin verilmesi kırsaldan göçü önlemek adına da önemlidir. Tarımsal üretimde yer alan ama kayıtlı istihdam görünmeyen çalışanların da kayıt altına alınması, kadınlar, küçük aile çiftlikleri gibi zor durumdaki üreticilerin finansmana erişimlerinin artırılmasına yönelik ek destek programlarının oluşturulması, bu grupların kooperatifçiliğe yönlendirilmeleri ve kooperatifçilik çalışmalarının teknik ve mali olarak desteklenmesi de adil geçim kaynaklarına erişim yönündeki çabalar için önemli eylem adımları olarak değerlendirilmektedir.

Hassasiyetler, şoklar ve streslere karşı dayanıklılık sağlanması (AT5) eylem grubu altında iklim değışikliğinden kaynaklı yaşanan olağanüstü durumlar, Covid-19 pandemisinin tüm sistemlerde olduğu gibi gıda sistemlerinde oluşturduğu yadsınamaz sıkıntılar ve olası benzer felaketlere karşı ülke gıda sistemlerinin ve bu sistemlerde yer alan tüm aktörlerin dayanaklarının artırılması konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Özellikle küçük üreticilerin iklim değışikliğı ve şoklara karşı dirençli olmaması, yerel gıda sistemlerinin güçlü olmaması, yanlış kullanım kaynaklı toprak ve su kaynaklarının azalması, salgın ve şoklara karşı yönetim mekanizmalarının gelişme ihtiyacı ve yayım hizmetlerinin afetlerle mücadele konusunda yeterli olmaması hususları bu oturum için önemli konu başlıkları olarak değerlendirilmektedir. Bu alanlara yönelik önceliklendirilmesi gereken eylemlerden biri tüm ilgili kamu kurumları ve kuruluşları, STKlar, üniversite ve özel sektörün etkin çalışacağı yapı ile salgın, afet ve şoklara

karşı acil durum ve uzun dönem dayanıklılık yönetimi projeksiyon, plan ve prosedürlerin hazırlanması ve bu hazırlanan içeriklerin tüm gıda sistemleri aktörleri tarafından bilinirliğinin ve uygulanmalarının sağlanmasıdır. Bu kapsamda söz konusu plan ve projeksiyonları yapabilmeye yönelik doğal kaynaklar ve değişimlerinin veri bazlı incelenmesine imkan sağlayacak altlıkların, veri sistemlerinin oluşturulması gereklidir.

Gıda sistemlerinin karşılaşacağı şoklara ve afetlere hazırlık anlamında sürdürülebilir üretime geçilmesi ve doğal kaynakların etkin ve verimli kullanımı da AT5 altında vurgulanması gereken başlıklardır. Bu anlamda toprakların korunmasına yönelik teraslandırma ve bitkilendirme yapılması, üretimde organik madde kullanımını artırmak, daha az kimyasal kullanmak, su kaynaklarının etkin kullanımı ve döngüsel ekonominin etkin şekilde uygulanması desteklenmelidir. Gıda sistemlerindeki aktörlerin dirençlerinin artırılması anlamında da tarım-gıda zincirindeki özellikle küçük üreticiler gibi aktörlerin şoklara karşı özel politikalarla desteklenmesi ve üretici birliklerinin desteklenmesi, üreticilere yönelik yayım hizmetlerinin geliştirilmesi, yerel gıda ağları ve üretici pazarlarının desteklenmesi önerilmektedir.

Özetle ulusal diyalog çalıştay beş eylem/çalışma grubu (AT) altında Zirve hazırlıkları kapsamında daha önce elde edilen çıktılarını tamamlar ve destekler niteliğinde değerlendirmeler yapılmasına imkan sağlamıştır. Güvenli ve besleyici gıdaya erişim konusunun diğer AT'lere göre daha öncelikli olarak değerlendirildiği çalıştayda, tüm AT'lerde birlikte çalışılması gereken alanlar gıda konusundaki bilgi kirliliğinin giderilmesi, sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması ve dezavantajlı gruplara özel sosyo-ekonomik politikalar geliştirilerek yerel gıda sistemlerinin güçlendirilmesi olarak sıralanabilir. Çalıştayda 2030 hedeflerine ulaşılması kapsamında kurum ve paydaşlar arasında iş birliği ve ortak çalışmaların gerçekleşmesinin önemi özellikle vurgulanırken tüm AT'lerdeki eylem önerilerinde Ar-Ge ve inovasyon çalışmalarının desteklenmesi gerekliliği de ayrıca belirtilmiştir.

BÖLÜM III.

2030'A KADAR
SÜRDÜRÜLEBİLİR
KALKINMA

AMAÇLARININ

BAŞARILMASINA DOĞRU
SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA

SİSTEMLERİ

BÖLGESEL ÇALIŞTAY

SONUÇ RAPORU

1. GİRİŞ

23 – 24 Eylül 2021 tarihinde gerçekleşen BM Gıda Sistemleri Zirvesine hazırlık olarak, Ulusal Diyalog Koordinatörünün (Tarım ve Orman Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürü) resmi olarak atanmasının ardından; bölgesel, ulusal ve yerel düzeylerde ilgili paydaşların katılımı ile daha sürdürülebilir bir yaklaşım yolu ile gıda sistemlerinin dönüşümüne destek verme amacı ile Türkiye için tam kapsamlı bir ulusal diyalog yol haritası hazırlanmıştır. Gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği, artan politik ve kurumsal taahhütlerle birlikte, Türkiye için kilit müdahale alanlarından biri haline gelmiş ve 2021 Gıda Sistemleri Zirvesi için hazırlıklı olmak üzere daha fazla çaba sarf edilmiştir. Bu bağlamda:

- Türkiye Cumhuriyeti, 2019 yılında İSEDAK 34. Bakanlar Toplantısı için İngilizce olarak, Türkiye Sürdürülebilir Gıda Sistemi Ülke Raporunu hazırlamıştır. Ulusal diyaloglara destek verme çabası içerisinde, Bakanlık Birimlerinden, diğer ilgili Bakanlıklardan ve bazı STK'lardan gelen girdilerle raporun içeriği hızlıca güncellenmiştir.
- 18 – 21 Kasım 2019 tarihleri arasında, akademi dünyasından, STK'lardan, kamusal ve özel sektörden, çiftçilerden vd. temsilcilerin katılımı ile, 4 aylık hazırlık sürecinin sonunda, Ankara'da 3. Tarım Orman Şurası gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, Şura Bildirgesi yayınlanmış ve kamuoyuna yönelik bir taahhüt yapılmış olup, 2023 yılı sonuna kadar Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanmak üzere, gıda sistemleri ile ilgili temel bütün konuları kapsayan 46 ana eylem ve 324 alt eylem belirlenmiştir.
- Covid-19 pandemi koşulları hesaba katılarak, ulusal diyaloglar ile raporun bulguları arasındaki ayrıntıları görmek ve paydaşlardan ulusal diyaloglar için daha fazla bilgi ve katkı alabilmek amacıyla; iki farklı hedef grubu için ayrı ayrı çevrimiçi anket tasarlanmış ve 26 Şubat ve 14 Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Gıda sistemleri alanında faaliyet gösteren ulusal ve yerel paydaşların da katkısıyla, çevrimiçi ankette toplamda 534 problem ile, kamu sektöründen, özel sektörden, akademi dünyasından ve STK'lardan 1000'den fazla çözüm ve eylem önerisi ortaya çıkmıştır. Anket, gıda sistemlerini beş eylem alanı altında daha sür-

dürülebilir ve daha iyi hale dönüştürmek için uygun nitel yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Rapor buna göre hazırlanmıştır.

- FAO'nun aracılığı ve teknik desteği ile, Koordinatör Ofisi de, sürdürülebilir gıda sistemleri konusunda bölgesel projelerle/sorun odaklı koalisyonlarla ilgilenmiştir.
- 7 Eylül tarihinde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına Ulaşılmasına Yönelik Sürdürülebilir Gıda Sistemleri Ulusal Diyalog Çalıştayı yapılmıştır. Kamu sektörünü, özel sektörü, akademi dünyasını, sivil toplumları ve ticari kuruluşları temsil eden 130'dan fazla katılımcı, BM Türkiye Mukim Koordinatörlüğü ve BM Gıda Sistemleri Zirvesi Sekreterliği'nin (UNFSS) desteğiyle, Türkiye'deki Ulusal Diyalog Koordinatör Ofisi tarafından organize edilen sanal çalıştaya katılmıştır.
- Güncel diyalog süreçleri ve çalışmalarının çıktıları-na dayalı olarak taslak nitelikte bir Türkiye Ulusal Yol Haritası hazırlanmıştır.

Ulusal Koordinatör Ofisinin BM Gıda Sistemleri Zirvesi ulusal yol haritası uyarınca, yukarıda sunulan çalışmalar, Bölge Çalıştayı'nın çıktıları ile tamamlanmak/güçlendirilmek üzere planlanmıştır. Bu nedenle, 18 Ekim tarihinde "Üye Devletlerin Liderliğindeki Gıda Sistemleri Zirve Diyaloglarını desteklemek üzere finansal kaynaklara erişime yönelik BM Mukim Koordinatörlüğü'nün desteği kapsamında, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (KEİ) Üyeleri ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) için Bölge Çalıştayı" gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştayı'nın amacı, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına paralel olarak, gıda sistemlerinin dönüştürülmesini ve iyileştirilmesini sürdürülebilir yapıya getirme sürecinde, KEİ ve EİT'in bölgesel paydaş angajmanı arttırmak olmuştur. Çalıştayda muhtemel koalisyon ve işbirliği alanları ve paydaşlar arasında kolektif çalışma niyeti tartışılmıştır. Bu çalıştayı'nın çıktıları aynı zamanda bölgesel aktörlerin de katkısı ile gerçekleştirilecek olan Zirve-sonrası faaliyetlerin tespit edilmesine katkı yapacaktır.

2. ÇALIŞTAYIN AMACI VE KAPSAMI

18 Ekim 2021 tarihinde “Üye Devletlerin Liderliğindeki Gıda Sistemleri Zirve Diyaloglarını Desteklemek Üzere Finansal Kaynaklara Erişime yönelik BM Mukim Koordinatörlüğü’nün desteği kapsamında, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (KEİ) Üyeleri ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) için Bölge Çalıştayı” gerçekleştirilmiştir.

Bu çalıştayı amacı, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına paralel olarak, gıda sistemlerinin dönüştürülmesini ve iyileştirilmesini sürdürülebilir yapıya getirme sürecinde, KEİ ve EİT’nin bölgesel paydaş angajmanı arttırmak olmuştur. Çalıştayda muhtemel koalisyon ve işbirliği alanları ve paydaşlar arasında kolektif çaba niyetinin ortaya çıkması amaçlanmıştır.

Bölge çalıştayı, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (KEİ) üyeleri olan Arnavutluk Cumhuriyeti, Ermenistan Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti, Bulgaristan Cumhuriyeti, Gürcistan, Yunanistan, Moldova Cumhuriyeti, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti, Ukrayna ile Ekonomik İşbirliği Teşkilatı’nın (EİT) üyeleri olan Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti, İran İslam Cumhuriyeti, Pakistan, Afganistan, Kazakistan ve Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan için organize edilmiştir.

Bahsi geçen hedefleri gerçekleştirmek amacıyla, katılımcıların bu eylem grupları kapsamındaki potansiyel işbirliği konularına odaklanması ve bu konuda yorum yapabilmeleri amacıyla Eylem Alanları (Eylem Alanı) bazında sunumlar ve değerlendirmeler ile birlikte, tartışma oturumları gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, yakın zamanda düzenlenen BM Gıda Sistemleri Zirvesi’nin sonuçlarını, sürdürülebilir gıda sistemlerini, gıda güvenliğini, bölgesel öncelikleri ve olası işbirliği alanlarını tartışmıştır.

3. ÇALIŞTAY METODOLOJİSİ

Çalıştay üç bölümde gerçekleştirilmiş olup, bunlar açılış konuşmaları (açılış notları), “Her Bir Eylem Alanı için Potansiyel Bölgesel İş Birliği Alanları / Tartışma Bölümü için Metodolojinin Tanıtımı” hakkında bir sunum ve bir tartışma bölümü şeklindedir.

Çalıştay, Gıda Sistemi Zirvesi Süreçlerine ilişkin bilinç oluşturma ve değerlendirmeleri paylaşma amaçlı açılış konuşmaları ile başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürü ve Türkiye Cumhuriyeti Ulusal Diyalog Koordinatörü Sayın Aylin ÇAĞLAYAN ÖZCAN, BM Gıda Sistemleri Zirvesi Diyalogları Kıdemli Danışmanı Sayın David NABARRO, BM Türkiye Mukim Koordinatörlüğü (BM Türkiye Sorumlusu Sayın Alvaro RODRIGUEZ (Tedviren) adına) Ortaklıklar ve Kalkınma Finansmanı Sorumlusu Sayın Bülent AÇIKGÖZ, Orta Asya FAO Türkiye Temsilcisi Alt Bölge Koordinatörü Sayın Dr. Viorel GUTU, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Sayed Yahya AKHLAQI ve KEİ Uluslararası Daimi Sekreteryası Genel Sekreter Yardımcısı Büyükelçi Sayın Traian CHEBELEU tarafından, 23 Eylül’de gerçekleştirilen Gıda Sistemleri Zirvesinin etkileri ile ilgili genel değerlendirmeleri, Birleşmiş Milletler 2030 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşmak için sürdürülebilir gıda sistemlerinin önemini ve KEİ ve EİT üye devletlerinin gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini arttırmaya yönelik olarak hazırlanan ulusal yol haritası çalışmalarını da içeren açılış konuşmaları yapılmıştır.

Çalıştayı ikinci kısmında, moderatör Dr. Coşkun ŞE-REFOĞLU, KEİ ve EİT Üye Devletlerinin ulusal yol haritalarına dayalı olarak KEİ ve EİT Bölgesi ile ilgili bölgesel önceliklerin altını çizerek “Her Bir Eylem Alanı ile ilgili Potansiyel Bölgesel İş Birliği Alanları” konusunda bir sunum yapmıştır. Katılımcı devletlerin iş birliğine yönelik kilit müdahale alanlarını ortaya koyan bu sunumun ardından, yaklaşık 60 dakikalık bir tartışma oturumu gerçekleştirilmiştir.

Tartışma oturumunda, katılımcıların bölgesel seviyede muhtemel koalisyonların, gelecekteki ortak proje fırsatlarının şekillendirilebildiği bölgesel iş birliği ve ortak alanlar ile ilgili fırsatlar hakkında konuşma olanağı bulmuşlardır. Tartışmalar, aşağıdaki sorulara cevaplar aramak suretiyle modere edilmiştir;

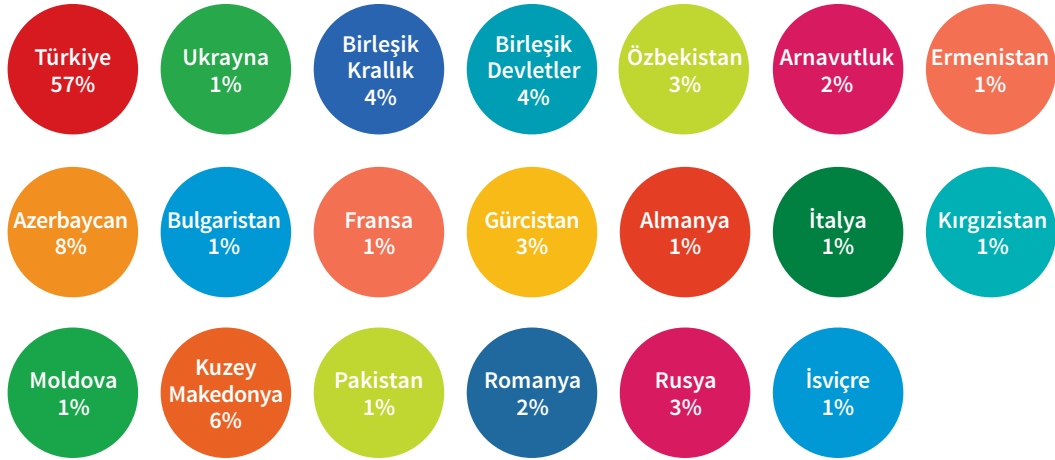
- Ülkeniz / bölgeniz için hangi eylem alanı veya eylem konusu en acil durumdadır?
- Ulusal Yol Haritasında, bölgesel ve uluslararası iş birliği için hangi somut eylemler en uygundur?
- Farklı bölgeler, ülkeler ile herhangi bir eylem alanında iş birliği eylemlerine/projelerine başladınız mı? Başladıysanız, iş birliği projesinin amacı ve yapısı nedir?
- Bu eylemleri bölgesel düzeyde uygulamak için ne tür iş birliği gereklidir ve bu iş birliğinin paydaşları kimler olacaktır?
- Bölgesel iş birliğine yönelik eylemleri gerçekleştirmek için hangi mali mekanizmalar gereklidir?

Çalıştayın toparlama kısmının başında, bölgesel hususlar konusunda bazı öncelikli alanları tespit etmek ve katılımcıların sürdürülebilir gıda sistemleri ile ilgili algısını ölçebilmek için hızlı bir anket gerçekleştirilmiştir. Çalıştay, tartışma oturumunun detaylandırılması ve kapanış notları ile sona ermiştir

4. ÇALIŞTAY KATILIMCILARI

Diyalog, üye devletlerin Gıda Zirvesi Diyalogu koordinatörleri, danışmanları ve ilgili temsilcilerin de katılımı ile KEİ ve EİT üye devletleri arasında gerçekleştirilmiştir. Toplam 112 kişi çalıştaya kaydedilmiş olup, kayıtlı kişilerden 77 tanesi bütün oturumlara katılmış ve 34 adedi yalnızca açılış oturumuna katılmıştır. Kayıtlı olanlardan yaklaşık %80'i (toplamda 84 katılımcı) çalıştaya katılmış olup, katılımcıların birçoğu tartışma oturumlarının sonuna kadar çalıştayı takip etmiştir. Katılımcılar, kayıt yaptıranların çoğunluğunu oluşturduğu için çevrimiçi çalıştaya kayıt yaptıran kişilerin profili, katılımcıların profilini yansıtabileceği düşüncesi ile, bu kısımda ele alınmaktadır.

Katılımcılar 16 farklı ülkeyi temsil ederken, katılımcıların yarısından fazlası, etkinliği organize eden Türkiye'den olmuştur. Gürcistan, kayıtlı katılımcı listesinin %6'sı ile ikinci en büyük katılım oranına sahip olmuştur.

Şekil 1. Çalıştaya Kayıt Yaptıran Temsilcilerin Ünelere Göre Dağılımı

Yukarıdaki rakamlardan da görülebildiği üzere, KEİ ve EİT Bölgesi'nde yer almayan ülkeler de çalıştaya ilgi göstermiştir. Özellikle BM organlarından önemli bir katılım olmuştur. Bu sebepten, çalıştay, hazırlık sürecinde amaçlandığı üzere, geniş bir bölgesel katılımı temsil etmiştir.

Katılımcılar arasında Türkçe, İngilizce ve Rusça konuşanlar yer aldığı için, çalıştayda bu üç dilde simültane tercüme yapılmıştır.

5. TARTIŞMA OTURUMU VE ÇIKTILARI

Şekil 2’de belirtilen temel zorluklar, tartışılmak üzere, Moderatör tarafından açıklanmıştır. KEİ ve EİT ülkelerinin Ulusal yol haritalarına dayalı temel zorluklar; düşük eğitim seviyesi ve küçük ölçekli çiftçilerin gelir düzeyinin düşük olması, soğuk zincirin kırılması, yetersiz tarımsal sigorta sistemleri, kırsaldaki kadınlar, tarımsal hizmetlerin ulaştırılması, yaşlanan nüfus, sulama problemleri ile su kıtlıkları, teknoloji entegrasyonu, küçük ölçekli işletmecilerin hayatlarına dokunmayan lineer model yaklaşımları, yetersiz yatay ve dikey iş birliği, finansa sınırlı erişim, besleyici gıdalara sınırlı erişim ve iklim değişikliği şeklindedir.

KEİÖ ve EİT Üyeleri için Temel Zorluklar		
Küçük ölçekli işletmelerin düşük eğitim seviyesi ve düşük gelir seviyesi	Tarımsal yayım	Yetersiz yatay ve dikey işbirliği
Kırılmış soğuk zincir	Yaşlanan nüfus	Finansmana sınırlı erişim
Yetersiz tarım sigorta sistemleri	Sulama sorunları, su kıtlığı	Besleyici gıdaya sınırlı erişim
Kırsaldaki kadınlar	Teknoloji entegrasyonu ve doğrusal modeller	İklim değişikliği

Şekil 2. KEİ ve EİT Üyeleri için Temel Zorluklar

Temel zorlukların değerlendirilmesinin ardından, katılımcılar ile, KEİ ve EİT üyeleri için potansiyel iş birliği alanları tartışılmıştır. Şekil 3’te gösterilen ulusal yol haritalarına dayalı potansiyel iş birliği alanları; gıda izlenebilirliği, tarımsal gıda sistemlerinin dijitalleşmesi, eksik tedarik zinciri, gıda sistemleri için direnç oluşturma ve sürdürülebilir kalkınma olmuştur.

ORGANIC AGRICULTURE FOOD LOSS AND WASTE
PROMOTING HEALTHY DIETS DIGITALIZATION OF AGRI-FOOD SYSTEM
FOOD TRACEABILITY ENVIRONMENTAL LABELLING FOR FOOD BUILDING RESILIENCE OF FOOD SYSTEMS
SHORT SUPPLY CHAIN

Şekil 3. KEİ ve EİT Üyeleri için Potansiyel Koalisyon Alanları

Zorlukları ve potansiyel iş birliği alanlarını inceledikten sonra, üye devletlerin ulusal yol haritalarının hedefleri eylem alanları bazında gösterilmiştir. Eylem Alanı 1 ile ilgili olarak, dikey ve yatay iş birliği, tarım-gıda sistemlerinin dijitalleşmesine yatırım yapmak, gıda israfını ve kaybını azaltacak teknolojilere odaklanmak, gıda kalitesini iyileştirmek ve gıda tedarik zincirini kısaltmak hedefler arasında yer almaktadır.

Tablo 1. 1 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler

KEİ Üyeleri için Hedefler		
Eylem Alanı 1 Herkes İçin Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimi Sağlamak	Arnavutluk	Güvenilir bir veri seti, yatay ve dikey iş birliği kurarak, gıda sistemlerinde rekabetçi değer zincirlerinin sağlanması
	Ermenistan	Ekip dikilmeyen arazinin azaltılması ve arazi piyasasının geliştirilmesi, kredi piyasasının geliştirilmesi , beslenme açısından çeşitlendirilmiş gıdalara erişimin artırılması, ulusal dijital tarım platformlarına ve dijitalleşme girişimlerine yatırım yapılması , gıda güvenliği ile ilgili boyutların güvenlik ağı önlemlerine uygulanması
	Azerbaycan	Tarım-gıda sisteminin tamamen dijitalleştirilmesinin sağlanması ve ileri teknolojilerin teşvik edilmesi
	Gürcistan	Gıda sistemlerinde rekabetçi değer zincirlerinin sağlanması, sulama ve drenaj sistemlerinin iyileştirilmesi, yayım ve danışmanlık hizmetlerinin desteklenmesi
	Rusya	Nüfus içerisinde her türlü yetersiz beslenmenin azaltılması için çaba gösterilmesi, gıda ürünlerinin kalite ve güvenliğinin sağlanması, tarımın dijitalleştirilmesi , sistem bilgi desteği
	Sırbistan	Eksik gıda tedarik zincirlerinin ve yerel gıda pazarlarının geliştirilmesi, gıda israfı ve kaybı , dijitalleşme, veterinerlik ve bitki sağlığı iş birliği , çok sektörlü bir mekanizmanın oluşturulması
	Türkiye	Okul beslenmesi, okul yemeği ve okul yemek programları , halk sağlığının iyileştirilmesi, gıda güvenliğinin iyileştirilmesi ve yenilikçi yöntemlerle denetim ve kontrollerin güçlendirilmesi, dijital teknolojinin yaygınlaşmasıyla gıda izlenebilirlik altyapısının geliştirilmesi, gıda tedarik zincirinin kısıtlanması
	Ukrayna	Ukrayna'da herkes için yeterli miktarda sağlıklı beslenme , sağlıklı ve çeşitli yiyecekler
EİT Üyeleri için Hedefler		
Eylem Alanı 1 Herkes İçin Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimi Sağlamak	Kazakistan	Gıda güvenliğinin sağlanması ve ürün kalitesinin iyileştirilmesi
	Kırgızistan	Her türlü gıdanın üretimini artırılması, gerekli gıda kalitesi altyapısının etkin yönetimi, kümelenme oluşumu , sağlıklı beslenme, tarımsal verimlilik artışı, tarımsal üretici entegrasyon desteği, gıda sistemlerinin dirençliliği
	Pakistan	Arzın talepte öngörülen artışı karşılama sağlayan çeşitlendirilmiş güvenli gıda üretim seviyesinin artırılması
	Tacikistan	Gıda üretim standartları, dağıtım ve ticaret, kalite ve güvenlik ve çevre koruma önlemleri ile ilgili politikaların, mevzuatın ve düzenleyici çerçevenin uyumlu hale getirilmesi
	Özbekistan	Nüfusun gıda güvenliğinin sağlanması, düzenli gıda güvenliği değerlendirme sisteminin uygulanması ve uluslararası kabul görmüş yöntemlere dayalı sürekli izleme

Eylem Alanı 2 ile ilgili olarak, üye devletler tarafından ele alınan öncelikli alanlar, sağlıklı beslenmenin teşvik edilmesi, gıda güvenliği için etkili sistemler kurulması, gıda kaybının ve israfının azaltılması, gıda maddeleri

için kalori ve çevresel etiketlemeyi benimsemek ve gıda sistemlerinde izlenebilirlik mekanizmasını teşvik etmektir.

Tablo 2. 2 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler

Hedefler	
Arnavutluk	Gıda güvenliğinin güçlendirilmesi ve sağlıklı beslenmenin teşvik edilmesi
Ermenistan	Etkili gıda/yem güvenilirliği , veterinerlik ve bitki koruma sistemlerinin sağlanması, beslenme politikalarının şekillendirilmesi, beslenme konusunda tüketici bilincinin artırılması, hasat sonrası depolama ve işlemenin güçlendirilmesi
Azerbaycan	Uluslararası kabul görmüş gıda güvenilirliği risk yönetim sistemlerinin uygulamaya konulması, ulusal dijital tarım platformlarına ve dijitalleşme girişimlerine yatırım yapılması, gıda güvenliği için erken uyarı sistemi bileşenlerinin oluşturulması, besleyici çeşitlendirilmiş gıdalara erişimin artırılması
Gürcistan	Gıda/yem güvenliği, veterinerlik ve bitki koruma için etkili sistemlerin sağlanması
Rusya	Ekonomik büyümenin kaynağı olan tarım-sanayi kompleksinin güçlendirilmesi, gıda kaybı ve israfının azaltılması
Sırbistan	Sağlıklı beslenme ve ilkeleri, gıda kaybı ve israfı
Türkiye	Tarımsal gıda sektöründe sürdürülebilir tedarik ve değer zincirinin teşvik edilmesi, gıda israfının ve kayıplarının azaltılması & önlenmesi ve yönetilmesi, gıda kaynaklı hastalıkların azaltılması, tüketici bilincinin artırılması ve sürdürülebilir tüketimin teşvik edilmesi
Ukrayna	Pandemi sonrası toparlanma ve gıda tüketimi kültürünün değiştirilmesi
Hedefler	
Kazakistan	Rekabetçi ürünlere odaklanan destek mekanizmalarının optimizasyonu, tarım-sanayi kompleksinin ihtiyaçlarına yönelik birleşik bir sistemin oluşturulması, sürdürülebilir üretim ve dağıtım zincirlerinin oluşturulması
Kırgızistan	Organik tarım ve helal endüstrinin yaygınlaşması: işlenmiş tarım ürünlerinin artması, ticaret ve lojistik merkezlerin oluşturulmasının desteklenmesi, ihracat altyapısının ve ihracat mal taşıma koridorlarının desteklenmesi, teknik düzenlemelere uygunluk hizmetlerinin mevcudiyeti ve kalitesi ve bir izlenebilirlik mekanizmasının uygulamaya konması
Pakistan	Geleneksel ve yeni tariflere sahip diyet kılavuzlarının toplu pazarlanması, gıda maddeleri için kalori ve çevresel etiketlemenin benimsenmesi, gıda yönetimi ve düzenleyici izleme ve beslenme açısından dengeli gıda almanın önemi konusunda tüketici bilinçlendirme kampanyaları
Tacikistan	Gıda sistemleri altyapısının , yönetiminin, organizasyonunun ve çok sektörlü kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi
Özbekistan	Uygun bir tarımsal işletme ortamı ve katma değer zincirlerinin oluşturulması, sağlıklı gıda kültürünü teşvik etmek için uzun vadeli programların geliştirilmesi

Eylem Alanı 3 kapsamında, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, iyi tarım uygulamaları, bilgi ve deneyim aktarımının verimliliğinin artırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımı, biyo-eko-

nomi, biyokütle ve döngüsel ekonomi yaklaşımları ile doğa açısından pozitif üretim yöntemleri ve yenileyici tarıma odaklanma, öncelikler arasında yer almaktadır.

Tablo 3. 3 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler

Hedefler		
Eylem Alanı 3 Doğaya Uyumlu Üretimin Artırılması	Arnavutluk	Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı yoluyla iklim değişikliği ve afetlerle mücadelenin güçlendirilmesi, eğitim ve araştırma kalitesinin iyileştirilmesi, bilim ve politika oluşturma arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi
	Ermenistan	Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevrenin korunması , ekosistemlerin korunması, iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve iklim değişikliğine adaptasyon, çok sektörlü yaklaşımların geliştirilmesi
	Azerbaycan	İyi tarım uygulamalarının, biyoçeşitlilik ve çevresel sürdürülebilirlik programlarının sürdürülmesi, bilgi ve deneyim aktarımının etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması
	Gürcistan	Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevrenin korunması, ekosistemlerin korunması , iklim değişikliğinin hafifletilmesi ve iklim değişikliğine adaptasyon , yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin kullanımı
	Rusya	Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, toprak kaynaklarının rasyonel kullanımı, anti-mikrobiyal dirençle mücadele , orman ve balık kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi
	Sırbistan	Doğaya uyumlu üretim yöntemlerinin ve yenileyici tarımın teşvik edilmesi, “coğrafi bakımdan menşei korunan”, “kaliteli gıda” ve “organik” ürünlerin, bölgesel uzmanlaşmanın, katma değerli ürünlerin geliştirilmesinin, kamu-özel ortaklığının genişletilmesinin teşvik edilmesi ve daha da geliştirilmesi
	Türkiye	İklim değişikliğinin gıda arzı , su kaynaklarının verimli kullanımı, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerindeki kısa, orta ve uzun vadeli etkilerine ilişkin araştırma ve modelleme çalışmalarının yapılması, biyo-ekonomi, biyokütle ve döngüsel ekonomi yaklaşımları da dahil edilerek organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılmasına devam edilmesi, su kaybı ve israfının önlenmesi, tarım ürünleri için su ayak izinin hesaplanması, erozyona duyarlı tarım alanlarının belirlenmesi ve erozyon kontrol yöntemlerinin uygulanması
	Ukrayna	Çevre dostu üretim, tarımın iklim değişikliğine adaptasyonu , Devlet politikası sistemi, devlet desteği ve finans ve kredi sistemi; çevresel ve sosyal yönetimin gerekliliklerini, sürdürülebilir doğal kaynaklar yönetimini, bilim ve eğitimin artan rolünün dikkate alınması
Hedefler		
Eylem Alanı 3 Doğaya Uyumlu Üretimin Artırılması	Kazakistan	Ticarileştirme ve transfer sisteminin geliştirilmesi, bitki sağlığı ve veterinerlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi , yüksek öğretim kurumlarının malzeme ve teknik temelinin modernizasyonu, tarım-sanayi kompleksinde yer alan bilimsel, deneysel üretim örgütleri
	Kırgızistan	Ekonomik teşvikler ve teknik destek kullanılarak kurumsal mekanizmaların oluşturulması, entegrasyonun teşvik edilmesi ve iş birliği süreçleri aracılığıyla tarım üreticisinin entegrasyon desteği
	Pakistan	Yenileyici ve organik tarımın teşvik edilmesi, kaynak koruma teknolojilerinin kullanımının ve yeşil gübrelemenin teşvik edilmesi, bitkisel üretim ve koruma konusunda biyokimyasalların kullanımının teşvik edilmesi. Organik yönetmeliklerin ve sertifikasyon prosedürlerinin yayınlanması & organik ürünlerin markalaştırılması için laboratuvarlar
	Tacikistan	Sürdürülebilir üretim ve tüketimi desteklemek için bilgi paylaşımının iyileştirilmesi
	Özbekistan	Uluslararası Bitki Koruma Sözleşmesi ve diğer ilgili uluslararası standartlara uygun olarak pestisit kayıt sisteminin ve izin verilen maksimum kalıntı seviyelerinin (MRL) iyileştirilmesi, ihracatçılara ve üreticilere bilgi sağlanması

Eylem Alanı 4 kapsamında vurgulanan öncelikler, küçük ölçekli çiftçilerin pazarlık gücünü artırarak onların desteklenmesi, tarım sektöründe faaliyet gösteren gençlerin rekabet yeteneklerinin artırılması, özellikle kadınlar,

gençler ve göçmenler için sosyal koruma ve gıda yardımı programlarının uygulanması ve dijital resmi üretim kredileridir.

Tablo 4. 4 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler

Hedefler		
Eylem Alan 4 Gelişmiş Adil Geçim Kaynakları	Arnavutluk	Gıda işleyen küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşvik edilmesi ve küçük ölçekli çiftçiler arasında iş birliği faaliyetlerinin desteklenmesi
	Ermenistan	Kırsal kalkınma mekanizmaları olarak tarım turizminin ve kısa değer zincirlerinin geliştirilmesi
	Azerbaycan	Ekonomik uygulanabilirliğin iyileştirilmesi, iş birliğinin, bütünleşmenin ve değer zinciri entegrasyonunun teşvik edilmesi, kırsal girişimciliğin gelişimini teşvik etmek için önlemler geliştirilmesi, sosyal koruma ve gıda yardımı programlarının uygulanması
	Gürcistan	Tarım-gıda sektörüne kadın ve genç üreticilerin katılımının teşvik edilmesi
	Rusya	Gençlerin işgücü piyasasındaki rekabetçiliği
	Sırbistan	Küçük ve orta ölçekli üreticilerin direnç oluşturması, kaynaklara erişmesi ve pazarlarla olan bağlantılarını güçlendirmesi, kadın tarımsal işletme girişimcileri için özelleştirilmiş hibe planlarının geliştirilmesi.
	Türkiye	Bir genç çiftçi programı uygulanması, tarım sektöründe çalışan kadınların güçlendirilmesi , küçük ölçekli çiftçiler ve kadınlar arasında dijital okuryazarlık ve akıllı uygulamaların kullanımının yaygınlaştırılması, yaşlılar, engelliler, evsizler ve hastalar için aşevi, küçük ölçekli çiftçiler ve kooperatifler, küçük işletmeler için finansmana erişimin iyileştirilmesi, gıda bankacılığı
	Ukrayna	Küçük ve mikro tarım üreticilerinin gıda sistemlerindeki payının artırılması
Hedefler		
Eylem Alanı 4 Gelişmiş Adil Geçim Kaynakları	Kazakistan	Kırsal nüfusun gelirlerinin ve yaşam düzeyi destek sistemlerinin artması, kırsal altyapının iyileştirilmesi, etkin arazi kullanım sistemlerinin oluşturulması ve tarımsal ürünlerin üretimi için su kullanımı
	Kırgızistan	Nüfustaki hassas gruplar için kaliteli gıda mevcudiyetini ve sosyal olarak savunmasız gruplara genel desteği artırmak
	Pakistan	Rekabetçi pazarlama seçenekleri sunarken çiftçilerin pazarlık gücünü artırmak. İniyatifler arasında girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi, dijital resmi üretim kredileri , mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) için finansal hizmetler
	Tacikistan	Farklı nüfus gruplarının, özellikle de gıda güvencesi olmayan ve savunmasız olanların, gıda güvenliğinin ve beslenme ihtiyaçlarının iyileştirilmesi, gıda sistemlerinde cinsiyet eşitsizliğinin ve sosyal eşitsizliğin ortadan kaldırılması
	Özbekistan	Nüfusun sosyal açıdan hassas kesimlerine gıda sağlamaya yönelik mekanizmaların iyileştirilmesi

Eylem Alanı 5, iklim değişikliğine karşı kırılganlıklar, şoklar ve stres ile ilgilidir. Yeşil dönüşüm, iklim değişikliğine uyum ve etkilerinin hafifletilmesi, mahsul direncinin artırılması, meteorolojik tahmin sistemleri, erken

uyarı, Tarım Endeks Sigorta Havuzunun kurulması ve kriz yönetimi için etkin sistemlerin kurulması hedefler arasında yer almaktadır.

Tablo 5. 5 Numaralı Eylem Alanı için Hedefler

Hedefler	
Arnavutluk	Gıda sisteminin yeşil dönüşümünü sağlayabilecek iklim değişikliğine dirençli tarım sistemi
Ermenistan	Kriz yönetimi için etkin sistemlerin geliştirilmesi, sigorta piyasasının geliştirilmesi, gıda tedarik yönetim sistemlerinin güçlendirilmesi
Azerbaycan	Risk hafifletme ve iklim değişikliğine uyum sağlamanın desteklenmesi
Gürcistan	Kriz yönetimi için etkili sistemlerin detaylandırılması
Rusya	Sınır ötesi epizootiklere (salgın hayvan hastalıklarına) ve bitki hastalıklarına karşı dengeli mücadele, kümes hayvancılığı sektörü de dahil olmak üzere hayvancılığın geliştirilmesi
Sırbistan	İklim değişikliğinin hafifletilmesi ve iklim değişikliğine adaptasyon
Türkiye	Sanal pazarlama için e-ticaret uygulamalarına yatırım yapılması, tarımda dijital dönüşümün hızlandırılması, mahsul direncinin artırılması, meteorolojik tahmin sistemleri, tarımda erken uyarı sistemleri ve kayıt altına alma, tarımsal girdilerde tedarik yönetim sisteminin iyileştirilmesi ve yenilenebilir enerjinin verimli kullanılması
Ukrayna	Gıda sistemlerinin enerji verimliliğinin, piyasa istikrarsızlığına karşı direncin ve herkes için gıda mevcudiyetinin iyileştirilmesi, küresel gıda güvenliğine yardımcı olunması
Hedefler	
Kazakistan	Tarım ürünlerinin üretimi için etkin arazi kullanım sistemlerinin oluşturulması ve su kullanımı
Kırgızistan	Gıda sistemlerinin dayanıklılığının iyileştirilmesi, ekilebilir arazilerin sağlamlştırılması, ekilebilir arazilerin verimliliğinin korunması ve eski haline getirilmesi, Devlet Tarım Arazileri Fonu arazilerinin yönetimine ve mera yönetimine yönelik yeni yaklaşımlar. Sulama suyu kaynak verimliliğinin artırılması ve su kayıplarının azaltılması, sulama sistemine yapılan yatırımlar ve devlet sulama şebekesinde ve Sulama Birlikleri ağlarında su kullanımının iyileştirilmesi , sulama için su tasarrufu teknolojilerinin geliştirilmesi, çiftlik hayvanlarının ve tohumların genetik potansiyelinin iyileştirilmesi ve ekilip dikilen ürünlerin yapısındaki değişiklik
Pakistan	« Tarım Endeksi Sigorta Havuzunun » kurulmasına yönelik tarım parametrik sigorta ürünlerinin uygulamaya konulması
Tacikistan	Biyoçeşitliliği korumak ve teşvik etmek için mutabık kalınan iklim değişikliği önlemleri ve stratejileri ile tutarlı olarak tüm gıda sisteminde çevre dostu uygulamaların sağlanması
Özbekistan	Mahsul Çeşitliliği Test Merkezi tarafından sağlanan hizmetlerin iyileştirilmesi, yeni bitki türlerinin depolanması için Ulusal Gen Bankasının oluşturulması

Tartışma oturumu sırasında katılımcılar, ülkelerinin gıda sisteminin mevcut durumu, ulusal yol haritalarında vurgulanan kilit alanlar ve KEİ ve EİT bölge ülkeleri arasındaki olası iş birliği alanları hakkında yorumda

bulunmuşlardır. Ülke bazında katılımcıların yorumlarının özetleri Ek 1'de tablo olarak yer almaktadır.

Üye devletlerin ulusal yol haritalarının yanı sıra, temsilciler tarafından altı çizilen ana alanlardan biri de tarımın dijitalleşmesidir. Küçük toprak sahiplerinin gıda ekosistemindeki hassas gruplardan biri olduğu belirtilmiştir. Dijitalleşme, küçük toprak sahiplerinin gelir getirici özelliklerini ve ürünlerinin katma değerini artırmalarına yardımcı olacaktır. Dijitalleşmenin farklı yönleriyle ilgili olarak, üye ülkeler tarafından üzerinde durulan konulardan biri, ülkelerde yürütülen çok sayıda strateji belgesi ve araştırma bulunmasına rağmen, sahada bunların uygulanmamasıdır. Dolayısıyla, ülkeler arasında iyi uygulama ve modellerin aktarılması, gıda sistemlerinin dönüştürülmesinde çok faydalı ve çoğaltıcı etkiler olacaktır. Gelişen izleme ve değerlendirme sistemleri de ülkeler arasındaki iş birliğinde önemli bir rol oynamaktadır. FAO temsilcisi tarafından belirtilen kilit alanlar; değer zincirlerinin rekabet edebilirliğini iyileştirmek için tarımsal-bölgesel araçlara yönelik kapasite ve eğitimin geliştirilmesi (değer zinciri analizi; coğrafi işaretler, tarıma dayalı kümeler, kuluçka merkezleri vb.); derneklerin ve kooperatiflerin kurumsal kapasitelerinin iyileştirilmesi; iklim bakımından akıllı tarım ve doğal kaynak yönetiminin, teknolojilerin ve uygulamaların benimsenmesi; gıda takibinin güçlendirilmesi ve FSA göstergelerinin değerlendirilmesi; su kaynaklarının verimli kullanımı; gıda güvenliği ve ticaretinin teşvik edilmesi ve dijitalleşme (kısa tedarik zincirleri, izleme göstergeleri, gıda güvenliği kontrolleri vb. için) şeklindedir. Ulusal yol haritalarında önemli bir kesişme noktası, tarımsal hizmetlerin ulaştırılmasıdır. Üye ülkeler arasında bilgi ve deneyim alışverişi, gıda sistemlerinin yatay olarak dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle çiftçiler ve kurumlar arasında zayıf bir iş birliği mevcuttur. Bununla başa çıkmanın en iyi yolu tarım kooperatiflerinin yapısını güçlendirmektir. Bunun yapılmasıyla, küçük çiftçilerin finansal araçlara erişimleri daha sorunsuz olacaktır. Önerilen bir diğer alternatif ise, bölgelerdeki tüm finansal mekanizmaların küçük toprak sahipleri tarafından görülebileceği tek bir merkez platform oluşturmaktır. Besleyici gıdalar ile ilgili olarak, neredeyse tüm üye devletlerin önümüzdeki on yılda gıda kalitesini artırmak için somut hedefler koyduğu tartışılmıştır. Bu nedenle, tarım-gıda sektöründe değer zincirinin sürdürülebilirliğinin sağlanarak halk sağlığının geliştirilmesi önemlidir.

Tartışma oturumunun son bölümünde, katılımcılardan, tartışmaların ardından, bunları nasıl algıladıkları konusunda birlikte, ülkenin gıda sistemlerinin dönüşümü ve gıda sistemlerinin olası iş birliği temel müda-

hale alanları ile ilgili aşağıdaki sorulara hemen yanıt vermeleri istenmiştir. Sorular çoktan seçmeli formatta sorulmuştur (birden fazla seçenek mümkündür). Bu sorular ve cevap seçenekleri aşağıdadır:

S1-Ulusal yol haritanızın kapsamında en çok hangi eylem alanı vardır?

- Eylem Alanı 1 (AT1): Herkes İçin Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimi Sağlamak
- Eylem Alanı 2 (AT2): Sürdürülebilir Tüketim Modeline Geçiş
- Eylem Alanı 3 (AT3): Doğaya Uyumlu Üretimin Yeterli Ölçekte Artırılması
- Eylem Alanı 4 (AT4): Gelişmiş Adil Geçim Kaynakları
- Eylem Alanı 5 (AT5): Hassasiyetlere, Şoklara ve Streslere Karşı Dayanıklılığın Artırılması

S2-Bölgesel iş birliği kapsamında önümüzdeki üç yıl içinde en büyük etkiye sahip olan eylem alanı hangisidir?

- Eylem Alanı 1 (AT1): Herkes İçin Güvenli ve Besleyici Gıdaya Erişimi Sağlamak
- Eylem Alanı 2 (AT2): Sürdürülebilir Tüketim Modeline Geçiş
- Eylem Alanı 3 (AT3): Doğaya Uyumlu Üretimin Yeterli Ölçekte Artırılması
- Eylem Alanı 4 (AT4): Gelişmiş Adil Geçim Kaynakları
- Eylem Alanı 5 (AT5): Hassasiyetlere, Şoklara ve Streslere Karşı Dayanıklılığın Artırılması

S3-Bölgesel iş birliği için acilen hangi faaliyet alanlarına ihtiyaç vardır?

- Güvenli ve Besleyici Gıdaya Adil Erişim
- İklim Değişikliği
- Doğal Kaynakların Yönetimi
- Su Kaynaklarının Yönetimi
- Halk Sağlığının İyileştirilmesi, Gıda Güvenliği
- Gıda Kaybını ve İsrafını Azaltma
- Dengeli Beslenme ve Sağlıklı Beslenme ve Sürdü-

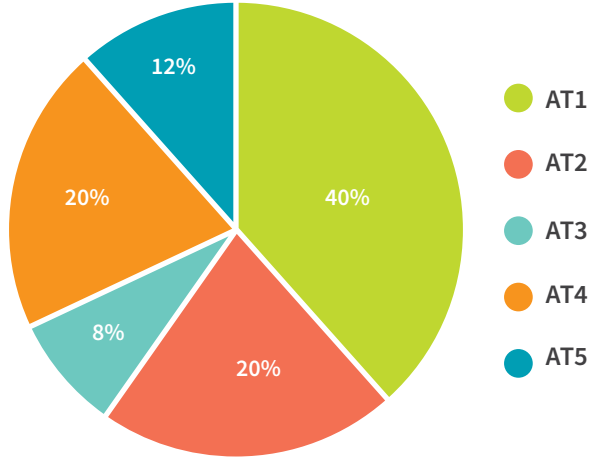

- rülebilir Tüketimin Teşvik Edilmesi
- Özellikle Kırsal Alanlarda Kadın ve Gençlerin Güçlendirilmesi
- Kırsaldaki Canlılığın Arttırılması
- Tarımsal Gıda Sektöründe Dijitalleşme ve İnovasyon
- Gıda Sistemlerinin Doğal Afetlere, Pandemilere, İklim Değişikliğine vb. Karşı Dayanıklılığının Arttırılması
- Okul Beslenmesi
- Küçük Ölçekli İşletmeler için Finansmana Erişim
- Tarımsal Hizmetlerin Yayılması
- Gıda Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
- Tarımsal Gıda Sektöründe Küme Gelişimi
- Diğer (lütfen sohbet kutusuna yazınız)

• **S4-Güvenli ve besleyici gıdaya erişimin artırılması için hangi dezavantajlı grup için bölgesel iş birliğine acil ihtiyaç vardır?**

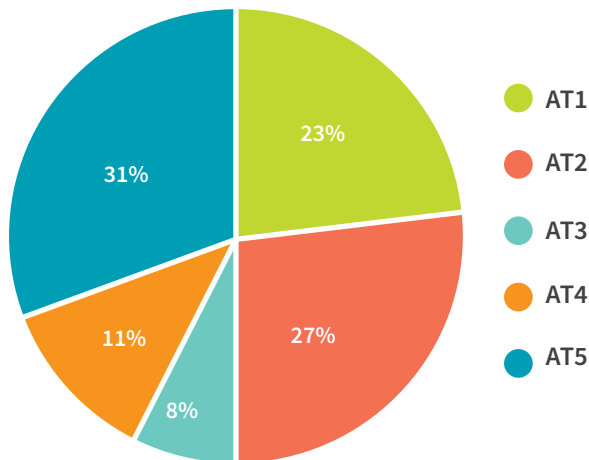
- Kadınlar
- 5 yaşından küçük bebekler
- Çocuklar ve gençler
- Göçmenler
- Küçük ölçekli işletmeler
- Diğer

Ankete sınırlı sayıda katılımcı (13) tarafından yanıt verilmiştir, ancak katılımcıların 6 farklı ülkeden olması nedeniyle anket sonuçları, gıda sistemleri dönüşümünün algılanmasına yönelik önemli bir yön göstermek adına değerli görülmüştür..

Şekil 4. Soru-1'in (Ulusal yol haritanızın kapsamında en çok hangi eylem alanı vardır?) Yanıtlarının Dağılımı

AT1, katılımcı ülkelerin ulusal yol haritalarının kapsamı arasında en çok kalan eylem alanıdır. AT2 ve AT4 ikinci en çok kapsam dahilindeki eylem alanı iken, AT3'ün en az kapsanmaktadır.

Şekil 5. Soru-2'nin (Bölgesel iş birliği kapsamında önümüzdeki üç yıl içinde en büyük etkiye sahip olan eylem alanı hangisidir?) Yanıtlarının Dağılımı

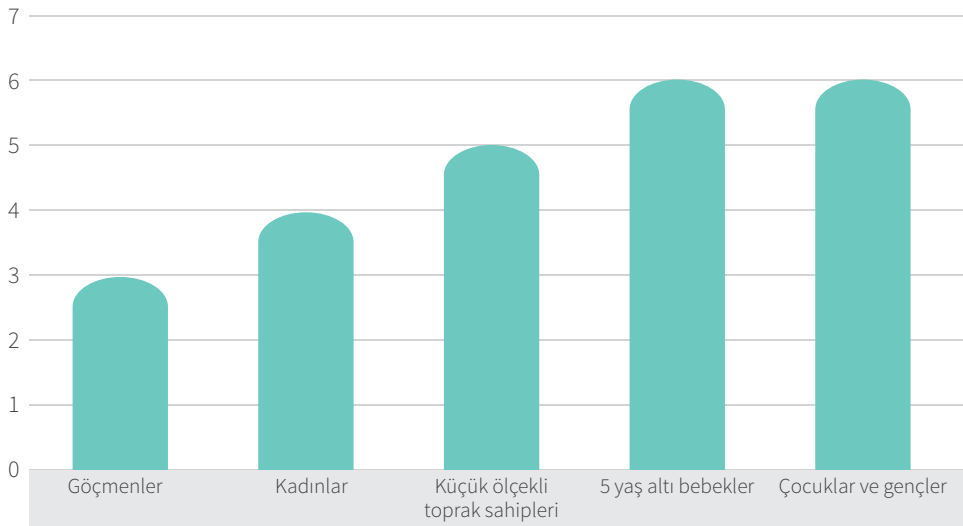
Anket sonuçlarına göre, AT5'in önümüzdeki üç yıl içinde en büyük etkiye sahip olacağı düşünülmüştür. Bu sonuç, son dönemde yaşanan streslerin (salgın, doğal afetler vb.) küresel ölçekteki etkilerini içerebilir.

Şekil 6. Soru-3'ün (Bölgesel iş birliği için acilen hangi eylem alanlarına ihtiyaç vardır?) Yanıtlarının Dağılımı

Ankete katılanlara göre, “gıda tedarik zincirinin gelişimi” ve “iklim değişikliği”, bölgesel iş birliğine başlamak için en acil alanlar olarak eşit derecede vurgulanmaktadır. “Gıda sistemlerinin doğal afetlere karşı day-

nıklılığının artırılması” ve “tarımsal gıda sektöründe dijitalleşme ve inovasyon” konuları, iş birlikleri için sonraki acil konulardır.

Şekil 7. Soru-4'ün (Güvenli ve besleyici gıdaya erişimin artırılması için hangi dezavantajlı grup için bölgesel iş birliğine acil ihtiyaç vardır?) Yanıtlarının Dağılımı

Anket sonuçlarına göre bebekler, çocuklar ve gençler, güvenli ve besleyici gıdaya erişimin artırılması için en acil gruplar olarak görülmektedir. Küçük ölçekli işletmeler, çocuklardan ve gençlerden sonra gelmektedir.

Ayrıca, anket sonuçlarından üye devletlerin, özellikle savunmasız gruplar başta olmak üzere herkes için güvenli ve besleyici gıdalara erişimin ulusal yol haritalarında önemli olduğunu belirttikleri görülmektedir. Bölgesel iş birliği alanlarında ise, gıda tedarik zincirinin geliştirilmesi, kritik koşullara ve iklim değişikliğine karşı dayanıklılığın artırılması, dijitalleşme ve tarımsal hizmetlerin götürülmesi, birlikte çalışılması gereken kilit alanlar olarak değerlendirilmiştir.

6. SONUÇ

“Üye Devletlerin Liderliğindeki Gıda Sistemleri Zirve Diyaloglarını Desteklemek Üzere Finansal Kaynaklara Erişime yönelik BM Mukim Koordinatörünün talebi kapsamında, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’nün (KEİ) Üyeleri ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) için Bölge Çalıştayı” BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları doğrultusunda gıda sistemlerinin iyileştirilmesi sürecinde bölgesel paydaş katılımını artırmak amacıyla KEİ ve EİT üye ülkeleri arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar, yakın zamanda düzenlenen BM Gıda Sistemleri Zirvesi’nin sonuçlarını, sürdürülebilir gıda sistemlerini, gıda güvenliğini, bölgesel öncelikleri ve olası iş birliği alanlarını tartışmıştır.

Çalıştay, katılımcı devletler tarafından küresel gıda sistemlerini dönüştürmeye yönelik kilit alanlarda iş birliği yapma niyetlerinin gösterilmesi ve Zirve sonrası bir tamamlayıcı faaliyet olarak benzer birçok bölgesel çalıştayı gerçekleştirilebilmesi açısından çok verimli geçmiştir.

Özetle, tarım-gıda sektörünün yüksek teknolojilerin uygulanması yönünde yeniden yapılandırılması, hayvancılıkta kalite sistemlerinin yönetimi, akıllı tarım, tarımsal üretimde verimliliğin artırılması konularında standartların geliştirilmesine öncelik verilmesi; coğrafi bilgi sistemleri, tarım için büyük veri analizi, gıda izlenebilirlik sistemi, destekleyici gıda güvenilirliğinin teşvik edilmesi 2030 yılına kadar üye ülkelerde önemli bir rol oynayacak ve bu alanlarda iş birliği için takip faaliyetleri Zirve sonrası faaliyetler olarak planlanabilecektir.

EK

Ek 1. Tartışma Sonuçları

Ülke	Farklı bölgeler, ülkeler ile herhangi bir eylem alanında iş birliği eylemlerine/projelerine başladınız mı? Başladıysanız, iş birliği projesinin amacı ve yapısı nedir?	Ulusal Yol Haritalarındaki (sürdürülebilir gıda sistemlerine dönüşüm için) hangi somut eylemler bölgesel ve/veya uluslararası iş birliği için uygundur?	Bölgesel iş birliğine yönelik eylemleri gerçekleştirmek için hangi mali mekanizmalar gereklidir?
Gürcistan	<ul style="list-style-type: none">• Sağlam projeler önerilmeli, zorluklar ve boşluklar zaten bilinmektedir• Küçük ölçekli işletmelerin ortak finansmana yönelik projeler çok önemli olacaktır	<p><u>Zorluklar ve temel öncelik alanları:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Kırsaldaki ekonomik faaliyetler• Rekabetçi gıda değer zincirinin sağlanması• Gıda güvenliği• İklim değişikliği• Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı• Kriz yönetim sistemleri sorular?• Dijitalleşme önemli, ama çiftçiler dijitalleşmeye hazır mı?	<p>Kırsal ve tarımsal kalkınma stratejileri</p> <p>Devlet bütçesi yeterli değil</p> <p>Bazı fon sağlayıcılara ihtiyaç var</p>
Iran	<p>Ülkelerde gıda güvenliği hedeflerine ulaşmak için EİT üyesi ülkelerle iş birliği başlamıştır</p>	<p><u>Aşağıdaki konularda programlar başlatılmıştır:</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Sürdürülebilirlik ve istikrar açısından İran'da gıda güvenliğinin artırılması• İran'da gıdanın erişilebilirliği ve bulunabilirliği• Programlarda bazı sınırlamalar vardır	
Azerbaycan	<p>KEİ sürdürülebilir gıda sistemi projesi</p>	<ul style="list-style-type: none">• Gıda güvenliği için çok sayıda ulusal program ve strateji bulunmaktadır.• İklim değişikliğine karşı mücadele• Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı• Çevresel acil durumlara mücadele• İklim değişikliği, çevresel üretim, acil durum önlemleri• Bu alanlarda iş birliğinin artırılması gerekmektedir.	

Ülke	Farklı bölgeler, ülkeler ile herhangi bir eylem alanında iş birliği eylemlerine/projelerine başladınız mı? Başladıysanız, iş birliği projesinin amacı ve yapısı nedir?	Ulusal Yol Haritalarındaki (sürdürülebilir gıda sistemlerine dönüşüm için) hangi somut eylemler bölgesel ve/veya uluslararası iş birliği için en uygundur?	Bölgesel iş birliğine yönelik eylemleri gerçekleştirmek için hangi mali mekanizmalar gereklidir?
FAO		<ul style="list-style-type: none">• Son bölüm, gıda sistemi dönüşümüne yönelik sonraki adımlar için fikirler verecektir.• Su önemlidir• Tarımsal bölgesel araçlarda kapasite geliştirme; bölgesel düzeyde coğrafi işaret vb. gereklidir• Bölgesel seviyede göstergelerin izlenmesi bir diğer önemli noktadır. <p>KEİ içinde bölgesel işbirliği ve potansiyel bölgesel projeler şunlar olabilir:</p> <ol style="list-style-type: none">1. Değer zincirlerinin rekabet edebilirliğini artırmak için tarımsal-bölgesel araçlara yönelik kapasite ve eğitimin geliştirilmesi (değer zinciri analizi; coğrafi işaretler, tarıma dayalı kümeler, kuluçka merkezleri, vb.);2. Dernekler ve kooperatifler;3. İklim bakımından akıllı tarım ve doğal kaynak yönetimi, teknolojiler ve uygulamalar;4. Gıda izleme ve fsa göstergelerinin değerlendirilmesi;5. Su kaynaklarının verimli kullanımı;6. Gıda güvenilirliği ve ticareti vs.7. Dijitalleşme (kısa tedarik zincirleri, izleme göstergeleri, gıda güvenliği kontrolleri vb. için	
Romanya		<ul style="list-style-type: none">• Üretim, küçük çiftçi arazilerinin hakimiyetindedir.• Kooperatifler oluşturmak için daha fazla kapasite oluşturmaya ihtiyaç vardır.• Finansmana erişim başka bir zorluktur.	<ul style="list-style-type: none">• Bölgelerde tüm finans mekanizmalarının görülebileceği tek bir merkezi platform oluşturulabilir.

Ülke	Farklı bölgeler, ülkeler ile herhangi bir eylem alanında iş birliği eylemlerine/projelerine başladınız mı? Başladıysanız, iş birliği projesinin amacı ve yapısı nedir?	Ulusal Yol Haritalarındaki (sürdürülebilir gıda sistemlerine dönüşüm için) hangi somut eylemler bölgesel ve/veya uluslararası iş birliği için en uygundur?	Bölgesel iş birliğine yönelik eylemleri gerçekleştirmek için hangi mali mekanizmalar gereklidir?
Türkiye		<p>Türkiye'nin yol haritasındaki başlıca öncelikler;</p> <ul style="list-style-type: none">• Okullarda beslenme ve okul gıda programları önemlidir• Besleyici ve güvenli gıdalara adil erişim bir diğer önemli alandır• Halk sağlığının geliştirilmesi• Tarım-gıda sektöründe değer zincirinin sürdürülebilirliğinin sağlanması• Küçük ölçekli işletmeler ve iklim değişikliği destekleri için yenilikçi yöntemlerin tanımlanması• Gıda kaybı ve israfını azaltmak bir diğer öncelikli alandır• Su kaynaklarının verimli kullanımı ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı• Arazi edindirme bankacılığı, arazi planlaması, erozyonla mücadele• Kırsalda canlılık• İklim değişikliğine karşı dayanıklılığın artırılması	
Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Türkiye	<p>Kapasite geliştirme ve eğitim, BM kuruluşlarının ülkeler arasında iş birliği projeleri başlatması gereken alanlardır.</p> <p>KEİ bölgesel projeleri: Bölgesel projeler mümkündür, ancak fikirlerin ulusal koordinatörlerden gelmesi gerekir. Daha sonra projeler için fon aranabilir</p>		Ülkeler için özel fonlar mevcuttur.
Azerbaycan		Gıda sistemleri perspektifinden gıda güvenilirliği, sağlıklı beslenme ve beslenme konularında kapasite geliştirme ihtiyacı da var.	
Türkiye		<ul style="list-style-type: none">• Dijitalleşme özellikle Covid-19 düşünüldüğünde önemlidir• Azalan işgücü gelirleri, gıda fiyatlarındaki dalgalanmalar, müşteri özelliklerindeki değişim, ihracat ve ithalat sonuçlardan bazılarıdır.• Küçük arazi sahipleri en hassas gruptur• Dijitalleşme bu güçlüklerle mücadele etmek için önemli bir araç olabilir• Dijitalleşme adım adım başlatılacaktır	

Ülke	Farklı bölgeler, ülkeler ile herhangi bir eylem alanında iş birliği eylemlerine/projelerine başladınız mı? Başladıysanız, iş birliği projesinin amacı ve yapısı nedir?	Ulusal Yol Haritalarındaki (sürdürülebilir gıda sistemlerine dönüşüm için) hangi somut eylemler bölgesel ve/veya uluslararası iş birliği için en uygundur?	Bölgesel iş birliğine yönelik eylemleri gerçekleştirmek için hangi mali mekanizmalar gereklidir?
EİT	<p>10 EİT üyesinden 3'ü düşük gelirli gıda açığı olan ülkelerdir</p> <ul style="list-style-type: none">• Pakistan da iklim değişikliği nedeniyle kuraklık ve sel nedeniyle bunlardan biri haline gelmiştir	<ul style="list-style-type: none">• İklim değişikliği	
Romanya		<ul style="list-style-type: none">• Dijitalleşmenin farklı yönleri mevcuttur.• Bazı çiftçiler diğerlerinden daha hazır olabilir• Dijitalleşme, yönetimi daha verimli hale getirmektedir• Dijitalleşme ile doğrulama ve izleme çok daha kolay olacaktır• E-ticaret üreticiler için önemliydi• Akıllı telefona erişim yaygındır, bu küçük ölçekli işletmelerin müşterilerle doğrudan iletişim kurmalarını sağlamıştır• B2C(firmadan tüketiciye) ile ilgili hususlar önemlidir• B2B (firmadan firmaya) platformu da dijitalleşme ile mümkündür	
Azerbaycan	<p>2019 a-ager web sitesinde entegre elektronik bilgi sistemi devreye alınmıştır. Azerbaycan entegre tarım sistemi.</p> <ul style="list-style-type: none">• Tarım hizmetlerine tam erişimin sağlanması• Platform, tohuma ücretsiz erişim sağlamıştır	<ul style="list-style-type: none">• Entegre dijital sistemler	
Gürcistan	<p>Tarımsal yayım servisleri bölge ajansının kontrolündedir.</p> <p>Ülkede oldukça iyi bir tarımsal yayım servisi vardır, ama iyileştirme yapılacaktır</p>	<ul style="list-style-type: none">• Tarımsal yayım	

TÜRKİYE'DE GIDA SİSTEMLERİNİN DÖNÜŞÜMÜNE DOĞRU

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI

www.tarimorman.gov.tr